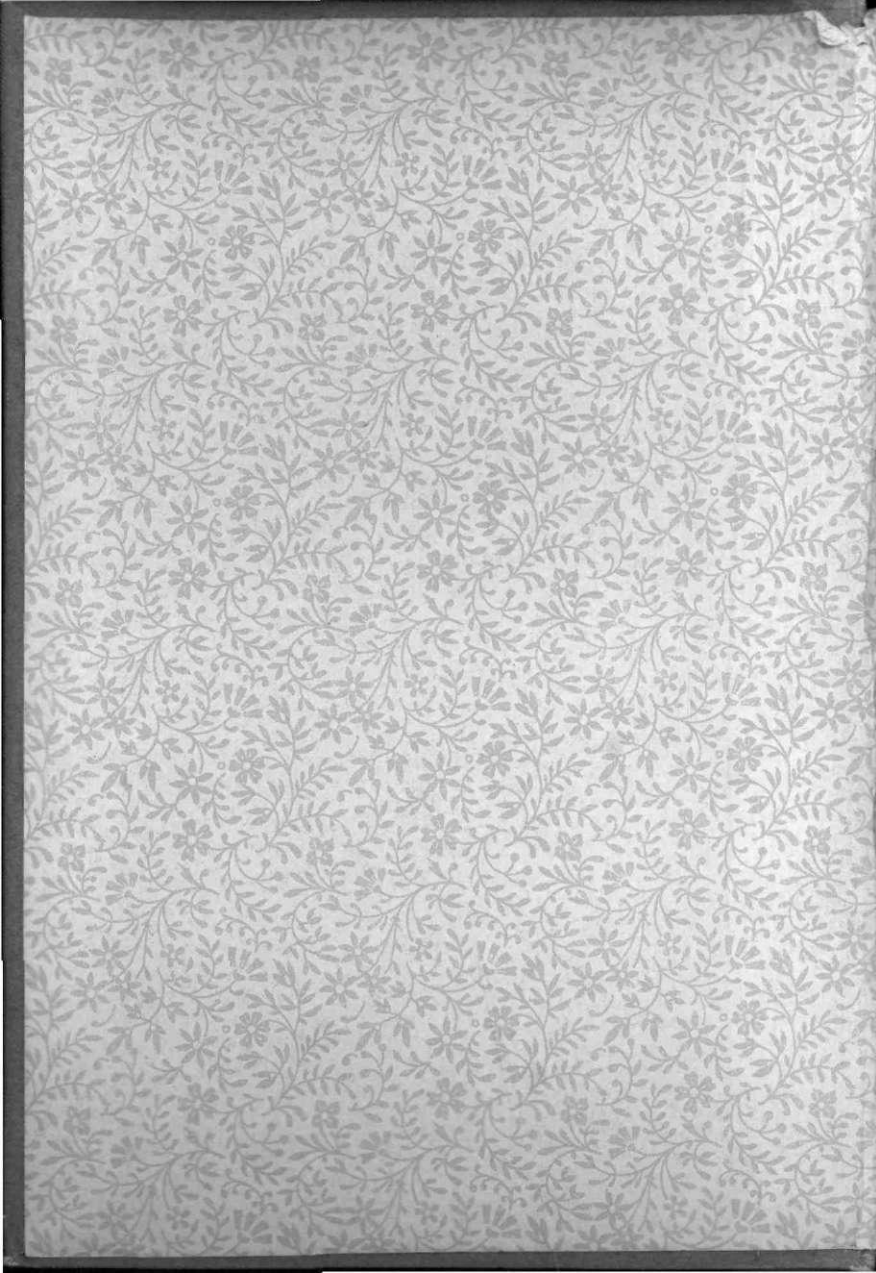

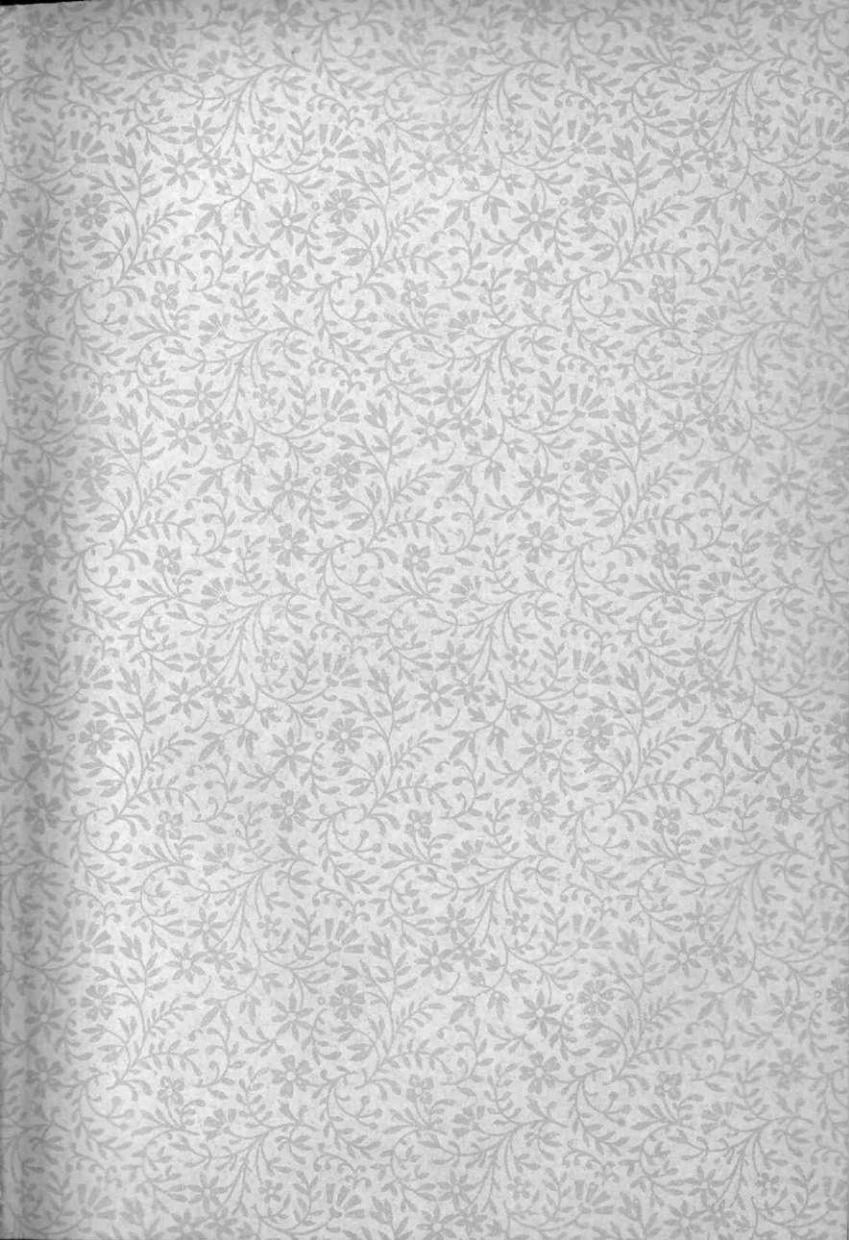
II
C 95423
e

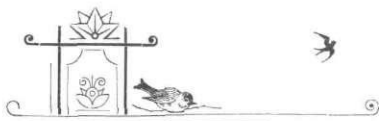

Tavčarjeve

Povesti. II.

POVESTI.

SPISAL

DR. IVAN TAVČAR.

II. ZVEZEK.

Juan Urban

V LJUBLJANI.

ZALOŽIL PISATELJ.

TISKALA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG.

1897.

35423

030003954

II Cc

KAZALO.

Prva ležeče tiskana letnica kaže, kdaj je bila povest spisana; druga stoječe tiskana letnica pa naznanja, kdaj je bila povest prvič tiskana.

	Stran
I. Otok in Struga. Novela. — 1881 — Ljubljanski Zvon, I., 1881	1
II. V Karlovcu. Novela. — 1880 — Letopis Slovenske matice, 1880	77
III. Valovi življenja. — 1877 — Dunajski Zvon, III., 1877	123
IV. In vendar —! Noveleta v pismih. — 1878 — Dunajski Zvon, IV., 1878	149
V. Tat. Podoba iz življenja. — 1880 — Jurčičeva Slovenska knjižnica, 1880	195
VI. Gospod Ciril. — 1880 — Jurčičeva Slovenska knjižnica, 1880	219
VII. Čez osem let. — 1880 — Dunajski Zvon, VI., 1880	253
VIII. Soror Pia. — 1879 — Dunajski Zvon, V., 1879	291

Otok in Struga.

Novela.

Nekje na Slovenskem se vije precej mogočna reka med širokim poljem. Hudobna voda je to! Kjerkoli se zavija, se zajeda globoko v ilnato zemljo ter napravlja peneče vrtince. Dolgočasno olšje ji senči bregove. Če pa se iz dalje ozreš po tej vodi, se ti zdi, da je struga nalita s samim črnim.

Prav pri bregovih raste loček ali gleno in tista resnata, povodna trava, ki se sedaj vzdiguje, sedaj zopet k tlam potaplja, kakor bi s svojim nemirom hotela pokazati, da tudi nji ni po volji mokro stanišče v temnih valovih.

Tu pa tam se iz ločka vzdigne povodna ptica ter leta, tužno kričeč, nad vodo. Le redko kje zagledaš ribo na vršini, samo, otožno, kakor je vse otožno pri tej vodi. V globini pa preži tolsti som ter se sedaj pa sedaj s hruščem zažene za svojim plenom.

Tik levega obrežja se vleče prašna cesta, polna črnega prahu. Polje ob strani je obdelano

s koruzo, glavnim pridelkom nerodovitni krajini. Vsak trenutek te srečavajo lačni obrazi; vsak korak se ti odkriva revščina in beraštvo. Če pa se nad teboj razteza še sivo, oblačno nebo, imaš občutje, kakor da bi bil v kraju, ki sta ga ravnokar s svojo grozo prepluli smrt in lakota!

S širnega polja se omenjena reka končno zavije v ozko dolino. Tam pa je krajina prijetnejša. Črni gozdovi se razprostirajo na obeh bregovih do visokih gorskih slemenov, med njimi pa napravljajo zelene senožeti, njive in vinogradi harmonične lise.

Ravno na istem mestu, kjer se reka skriva v dolino, so postavili naši predniki graščini podobno poslopje. Od nekdanj so tu gospodovali mogočni in premožni baroni iz Struge, kakor so se imenovali po tem svojem, tik reke stoječem posestvu. Ali tedaj, ko se naša pripoved pričinja, je Struga skoraj podrtina. Njeno zidovje je razrito, odrgnjeno, rjavordečkasto in razpokano, da se je bati, da zleze poslopje vsak trenutek na kup. Na štirih oglih širocega grada tiče tanki stolpiči, na katerih so strešice sumljivo nagnjene, kakor da bi se bili ti štirje stolpiči napili kislega vina in bi jih sedaj bolela glava! Na dvorišču stoji kapelica, z visoko, kupoli podobno streho.

Krog grajskih zidov rasto koprive in druga taka slaba zelišča. Gadje in kuščarji imajo tu notri svoja selišča. Za poslopjem se po hribu

navpik razteza vrt, ki je bil morda nekdam čedno in okusno obdelan. Ali sedaj poganja trava po peščenih stezah, in namesto rož in cvetja se šopiri trnje po gredicah. Kavke in sokoli, pod raztrganim ostrešjem gnezdeči, se pojajo nad poslopjem v zraku ter s svojim kričanjem napravljajo nemir. Človek pa se malokdaj prikaže iz žalostnega tega dvora. Ali vendar je istina, da se je še stanovalo na Strugi. Ti pa, ki so prebivali v nji, so bili že davno pretrgali vse vezi med svetom in med seboj.

Komaj četrť milje pod Strugo se dolina mahoma razširi. Sredi reke se očem odkrije precej velik otok, obrastel s smrekami, brezami in trepetlikami. Na tem otoku se dviguje ponosno poslopje, grad O t o k. S svojimi stolpi in strmimi strehami je grad romantično-krasen. Človeku, iz dalje to poslopje opazujočemu, pa se dozdeva, kakor da bi gledal ostanek iz srednjega veka, ki so ga mimo hiteči časi tu pozabili. In vsak trenutek pričakuje, da prijezdi iz visocega portala družba svetlih vitezov, ali pa da se prikaže na balkonu v tesno obleko zavita gospica s širokimi, nagrbančenimi rokavi.

Moderne naprave krog grada, lope in drevoredi človeka pač hitro pokličejo v sedanjost. In če umazani grajski hlapci s kletvinami tolste konje pripode na vodo, se raztopi takoj tudi romantika. Mimo Otoka pa se leno vali voda, globoka in temno-zelena. Nekoliko čolnov je

privezanih pod vrbovjem in po vodni vršini se gonijo gosi, race in trije ali štirje mogočni labodje.

Lep kraj je to! In tem lepši se ti vidi, če si prišel na Otok mimo dolgočasne, podrte Struge!

I.

«Namen moj je storjen! Čemu naj mi je še to pusto življenje? In kadar imaš te vrste v rokah, je že pretrgana nit mojega življenja! In sam jo bodem pretrgal ter povrnil stvarnici svoje atome!»

«Moj Bog, če bi bil dobil žensko, kakor so jo zaželele moči kipečega mojega srca! Ali ti, Ana, si bila moje prokletstvo! Ti si tista teža, ki me vleče v pogubno globočino!»

«Ali si se le količkaj potrudila, da bi bila umela čutila moje duše? Vsak korak si mi ogrenila! In sedaj, ko se mi je odkrila življenja vsa sladkost, ko me vabi sreča od daleč, sedaj me zopet ti z nerazvezljivimi verigami tiščiš k sebi! Vse sem pozabil in vsakemu sem odpustil! Samo tebi ne odpuščam! In na robu groba imam edino to zavest, da te sovražim, sovražim!»

Grofinja Ana je vse to mirno prebrala in z glasom, kakor da bi brala vsakdanje pismo ali pa račun svojega oskrbnika. Končavši pa je ponosno dvignila še vedno krasno glavo ter dejala mrzlo: «Eliza, kak fantast je bil to!»

Grofica Eliza pa ni odgovorila ničesar. Zamisljeno je trgala list za listom na leskovem grmu, ki je rasel tik klopi, na kateri sta sedeli. Ona pa se je razvnela: «Kak fantast! In s sovraštvom do mene je šel v smrt! Ali Bog moj mi je na pričo, da mi to sovraštvo ne napravlja nikake skrbi! Sramoto je zapustil meni in svojemu otroku! Tako strašno sramoto! Da, tudi jaz ga sovražim, sovražim še sedaj, ko je že davno razpadel v svojem grobu! In če se spominjam tistega jutra, ko so ga tam doli konec otoka valovi bledega in z zeleno travo obvitega pripluli k produ, tedaj ga ni kota v moji duši, kjer bi tičalo najmanjše milovanje do tega grešnika! Gospod Bog ga je udaril s pravično svojo jezo! In zaslužil je smrt, ki jo je storil!»

«In kako je vse to prišlo?» vpraša Eliza; «grof Milan je bil vendar tako resen značaj!»

«Kako je to vse prišlo? Tisti romantični nagibi, kateri so napravljali, da je bil slab gospodar, slab zakonski mož, slab oče svojemu otroku, ti nagibi so ga zapeljali, da je hladnokrvno prekoračil meje spodobnosti ter postal slabši od najumazanejšega umazanih svojih hlapcev!»

«In kako je prišel v dotiko z ono rodbino?»

Grofinja Eliza je besedo «ono» poudarjala, potem pa še pristavila: «Saj ste bili vedno v silnem sovraštvu z onimi iz Struge, če se ne motim!»

«V starem sovraštvu!» odgovori grofinja Ana. «Tam gori nekje pod Strugo tiči sredi vode gola skala. In nekdam se je stari baron izmislil, da je k tej skali privezati dal čoln in da si je tam postavil leseno lopo. Stvar pa ni bila vseč grofu, Milanovemu očetu, ki je trdil, da je tisto skalovje njegovo. Vnel se je prepir in potem dolga, dolga pravda. Ali končno so državni gospodje razsodili, da tista pečina ali tisti otok ni ne otoškega grofa, ne struškega barona, ampak edino le last državna! Zapravdala sta mnogo denarjev, ali pripravdala si samo strupeno sovraštvo! Struški pa je bil zvit lisjak ter je tiste pečine kupil od države in jih dobil v svojo last. Potem je na njih postavil lesen stolp, na katerem je vihrala velikanska, bela zastava s črnim grbom gospodov iz Struge. In vsako jutro je priveslal k temu stolpu ter časih tudi sprožil mala dva topa, s katerima je bil svojo trdnjavo oborožil. Stari naš grof pa se je jezil in penil, in najbolj tedaj, kadar se je tisto streljanje razlegalo do nas. Z baronom iz Struge se nikdar nista pogledala več. In ko je necega dne blisk v tisti stolp udaril ter ga požgal in ga razdrobil, ni ta prigodek stvari čisto nič izpremenil. V grob sta nesla svoje sovraštvo!»

Na roko si nasloni težko glavo.

«Ali grof Milan je potem pozabil na tisto sovraštvo ter stopil s Strugo v tisto pregrešno zvezo, ki ti ni neznana!»

«In koliko časa je stvar tebi ostala skrita?»
vpraša Eliza.

«Bog ve koliko? Vselej, kadar je prišla pomlad, je hotel takoj iz mesta tu sem. In če nisem hotela, je odšel sam ter me pustil z otrokom. Tu na Otoku pa je lazil ves ljubi dan po teh smrekovih gozdovih in pri tem je nekdam izteknil tistega revnega otroka. In menil se ni niti plemenite krvi, ki se je pretakala tudi po njenih žilah, niti starega njenega imena! Zapredel jo je v svoje pregrešne laži. Ker s Struškimi nikdar nismo občevali, ga ni poznala osebno. Tudi se je bila menda ravnokar povrnila iz samostana in sveta ni poznala čisto nič. Delal ji je vse mogoče in nemogoče obljube, ter jo kmalu imel v svojih mrežah. Končno jo je pripravil ob vse — menda še celo ob pamet! Oj, to so bili strašni dnevi, Eliza! Pomisli, ko se je to vse izvedelo! Ti ne znaš, kaj je trpljenje! Ti tega ne veš! Tudi jaz nisem vedela do tedaj!»

«In kako se je končno izvedelo vse?»
vpraša Eliza tiho.

«Izvedeti se je moralo! Zdaj je od tedaj kake dve leti. Spomladi smo bili prišli tu sem. Nekega večera sedimo ravno pri čaju. Milan je bil čudno vznemirjen in razburjen. Na vsako vprašanje je ostro odgovarjal. Kar pride sluga in pove, da hoče mladi baron iz Struge govoriti z gospodom. In v istini je takoj za slugo vstopil

baron Konstantin iz Struge. Mlad človek je bil. Tedaj je bil ravno dokončal študije na univerzi ter postal zdravilstva doktor, kakor so si med zimo dopovedovali aristokratični krogi. Govorilo se je tudi, da ima čudne demokratične nazore. Jaz ga do tistega večera nisem poznala. Tedaj pa je hipoma stal v sobi, bled in razžarjenega pogleda. Milan je planil proti njemu ter ga s silo vlekel iz sobe, in po stopnicah navzdol. Nekov kmet ju je potem videl ob vodi hoditi. Prepirala sta se in jezno kričala. Drugo jutro pa grofa ni bilo v gradu. Ali dva dni potem so valovi vrgli njegovo truplo tam doli na prod. In kakor mi je sedaj stvar jasna, si je sam končal svoje življenje!»

Nekoliko časa molči, kakor da bi ne mogla nadaljevati.

«Potem pa se je sodišče polastilo reči, in mladega barona iz Struge so zaprli in dejali, da ga je on pehnil v vodo. In pričela se je tista grozna pravda. Po časopisih so vlačili naše pošteno ime, vsemu svetu pripovedovali ta ‚roman‘, milovali mene, milovali mojega otroka ter trgali čast stari, plemeniti rodovini. Najmanjša stvarca ni ostala skrita! Vse, kar so ti smrekovi gozdovi doživeli, vse je moralo na jasni dan! In pa šele tista javna obravnava, h kateri sem morala priti jaz in vsi moji strežaji! Vse se je trlo pri obravnavi ter vestno poslušalo, kako je oženjeni grof iz Otoka snubil baroneso

iz Struge. Oj, to so bili trenutki! Barona pa so obsodili, da mi je umoril moža, ker so ga priče videle, da je pozno v noči hodil z grofom ob bregu ter kričal in se prepiral ž njim. Ponosno je trdil, da je nedolžen, in s ponosom je šel v ječo!»

Po kratkem premolku nadaljuje:

«Bil je v istini nedolžen, kakor to pismo priča. V pozni noči in malo trenutkov pred samomorom svojim ga je pisal Milan v kmečki koči. Drugo jutro ga je prinesel otrok v grad ter izročil oskrbniku. Oskrbnik Igla pa je bil na vse jutro pijan in zamešal je list med svoje račune ter pozabil nanj. In šele čez dve leti smo ga dobili. Barona so takoj izpustili in pred nekoliko mesci je prišel v Strugo nazaj. Dobil je *podrt dom*. Stari baron je bil še pred obsodbo nagle smrti umrl, in dekle je zblaznelo, kakor mi pripovedujejo. Vsem pa so postavili nekakovega kuratorja; zemljo so dali v najem, spodili družino, prodali živino in denar zaračunili Bog vé kam. Oglašali so se tudi dolžniki in gospodarili, da je bilo groza. Sreča je, da ima rodbina nekov denarni fideikomis, katerega se niso mogli dotekniti. Mladi živi sedaj sam za sé, lazi po gozdovih in smrdljivih kmečkih kočah ter zdravi umazane bolnike. Nikjer ga ni videti! Olikano družbo sovraži ter se je ogiblje. Žalostno življenje!»

Razsrdila se je ter zmečkala list v roki:

«In to, to vse je zakrivil ta človek! In meni očita moje obnašanje! In še iz groba me sovraži! A tolažim se, da ga je že dohitela pravična jeza božja!»

Molčé je zrla potem tjà pred se. Eliza pa je dejala mehko:

«Hladno je; pojdiva v sobo! In tudi mrači se že!»

Vstali sta ter odšli z vrta. Pri klopi v leskovi grm pa je sedel slavec ter zapel žalostno pesem o svoji ljubezni. Voda pa je šumela mimo ter s šumenjem morda pripovedovala drobni ptici o nesrečni ljubezni, zavoljo katere si je nekdanj grof Milan končal sam svoje življenje.

II.

Drugo jutro potem je sonce prijazno sijalo na otoško graščino. Ponoči je deževalo in po drevesih so se še vedno lesketale debele kaplje. Po grajskem vrtu sta se zopet sprehajali grofinja Ana in njena sestra grofica Eliza. Več let že ni bilo gospode v grad. Letos, ko so bili tisti žalostni spomini že nekoliko pozabljeni, je prišla grofinja Ana ter povabila k sebi tudi sestro Elizo. Letá je bila pred letom postala vdova, in morila jo je še vedno bolest po mrtvem možu. Bil je v visoki vladni službi; zastopal je vlado dolgo vrsto let v deželi, skoraj na meji ležeči. Eliza pa je bila z radostjo sprejela povabilo svoje sestre ter s svojo hčerjo

prišla na Otok. Na deželi, v prijetni prirodi je upala zdravila potrti svoji duši.

Tudi drugo jutro potem sta torej grofici hodili po vrtu ter si tožili svoje gorje. V sobi, v stolpu tik vode stoječem, pa sta tedaj pri oknu sloneli domača kontesa Serafina, in sestrična njena, kontesa Lucija. Mladi, in komaj iz otročjih let dorastli nista vedeli, kaj da je žalost. In spominov preteklih, ki bi ji bili morili, tudi nista poznali. Glasno govoreč sta zrli v temno vodo pod seboj, ki se je ravno pod oknom vrtila v velikanskem krogu ter sukala velike pene po svoji vršini. Kruh sta metali ribam, da so se s hruščem trgale zanj. V prvem tem jutranjem delu pa ji je premotil nekdo, na kojega nista čisto nič mislili. Onstran ob bregu se je prikazal namreč ravno tedaj človek, na konju sedeč. Počasi je prijezdnil iz smrekovega gozda ter leno sedel v sedlu. Živinče, katero je jezdnil, je bilo koščeno, iztegnjeno in, kakor je bilo videti, slabo rejeno. Jezdec je bil visoke postave in širokih pleč; obleka pa se mu je videla, kakor da bi pogrešala strežaja, ki bi iztolkel prah iz nje. Široki klobuk, ki si ga je bil potisnil nizko čez čelo, pa je bil že tako odločno star in umazan, da se je moralo to prvi hip opaziti. Konj in jezdec sta se med potem v mokrem gozdu oškropila z blatom, tako da sedaj nikakor nista bila v stanju, pri mladem ženstvu napravljati romantičnega vtiska.

Leno je bil torej prijezdari iz gozda. Začuvši smeh dekliški pa se je takoj iztegnil v sedlu in obrnivši se proti stolpu kontesama pokazal svoj obraz. Temna brada mu je obsenčevala od sonca zarjavelo lice; pod čelom pa so se mu žarile svetle oči. Opazivši gospodo je takoj dvignil bič ter udaril z vso silo po konju. Živinče, nepričakovano udarjeno, se je spelo ter divje povzdignilo glavo. Ali potem se je izpustilo v oster tek in, kakor bi trenil, je čudni ta jezdec zopet izginil mimo grada v smrekov gozd. Gospodični sta bili umolknili.

«Kdo je to?» povpraša kontesa Lucija.

«Izvedeli bodeva takoj!» Kontesa Serafina je pristopila k mizi in pozvonila. V sobo je prihitel strežaj. Vprašanju, kdo da je bil jezdec, je odgovoril, da je moral biti edino le baron iz Struge. Ko je strežaj odšel, je dejala domača kontesa veselo:

«Kako krasno! Sedaj tega pustega svetnika ne bode doma! Bog ve, kam gre v goro zdraviti kakega kmetskega bolnika. Midve pa si sedaj lahko ogledava tisto Strugo in kar je v nji! Doma ga ni in čisto sva brez skrbi!»

«Saj res, saj res!» je hitela kontesa Lucija. «Le urno in skrivno čez vodo, da naju nihče ne bode videl!»

Bili sta mladi, lahkoživni, in kar jima je v glavicah vzkipel, se je moralo takoj izvršiti. Urno sta se napravili, na mizi pa pustili list, v

katerem je bilo povedano, da sta se šli sprehajati. Potem sta tihotapno šinili po stopnicah, čez vrt po skrivni stezi, in čez most na ono stran v smrekov gozd. Tam pa sta sedli na mah in se otročje radovali, da se jima je tako lepo posrečil skrivnostni ta izlet.

Po slabi poti sta odšli proti Strugi. Ponočno deževanje je bilo napravilo mnogo blata. Če sta hoteli priti s suho nogo dalje, sta morali laziti po gošči. Umazali sta si dolgo obleko in tu in tam je ostalo tudi kaj na trnju. Ali vedno sta se smejali in ni edni ni prišlo na misel, da bi se vrnili.

«To bode mama gledala, ko naju ne bode nikjer!» je izpregovorila Serafina.

«To naju bodo iskali! Vsi strežaji bodo morali prelaziti gozdove!» se je smejala Lucija.

«Morda mislijo, da sva padli v vodo!»

«To bode lep dan denes!»

«Že davno sem hotela videti to Strugo!»

«In ta baron, ali si videla, kako je bil umazan?»

«In na kakem konju je sedel!»

«In kako je gledal, ko je naju opazil!»

«To pa vem, da se boji ženskih, ta divjak! In kako gleda!»

«Bog ve, kako gnezdo ima na tej svoji Strugi!»

«No, pa vsaj vidiva kmalu!»

Pot se je zavila v hrastov gozd. Okrog nje so rastle visoki, stari hrasti, obrastli s tistim dolgim, nitkastim mahovjem. Žolne so tolkle po njih in kobilarji se oglašali po vejah. Dekletoma pa se je tu silno krasno zdelo, in prišli sta takoj do sklepa, da so taki sprehodi mnogo lepši, kakor pa tisto laženje okrog pod sitnim nadzorstvom.

Ko sta stopili iz gozda na raván, je ležala Struga pred njima. Struga s svojo podrtijo! Melanholičen vtisek, ali tudi romantičen!

«Poglej, kako romantično!» je vzkliknila kontesa Lucija, ki se je bila napila iz romanov navdušenja do romantike.

«In cerkev imajo tudi!» je pristavila Serafina. «V to morava tudi! No, pa saj pregledava vse, ker tako ni nobenega doma!»

«Kakšen kruljav strežaj morda!» je dejala še Lucija.

«Ali ta bo naju še vesel, ker tako vse leto ne vidi človeškega obraza!»

Nikogar ni bilo opaziti v zapuščenem poslopju. Na širokem dvorišču je stalo nekaj vozov. Srčno sta šli skozi široka vrata. Tam pri hlevu je ležal na verigi priklenjen pes. Ali bil je tako star, da še vstal ni, ko sta se mu prikazali gospodični.

Nekoliko piščet je greblo po dvorišču, potem pa se kokodakáje razpršilo na vse strani.

Človeka ni bilo videti nikjer!

Po strehah so kričali vrabiči, kakor bi oni sami bili vznemirjeni po nenavadnem obisku. Končno se je nekje na koridoru prikazal mlad hlapec ter pomolil razmršeno svojo glavo čez zid, raztegnil široka usta in — zopet izginil.

«Vidiš, da ni nikogar doma!» je izpregovorila grofica Serafina veselo.

Kontesa Lucija pa je pristavila: «Sedaj pa kar pričniva in preglejva vse! Lahko bi se zgodilo, da pusti gospod baron prikrevsa s svojim konjem nazaj, in potem je konec najinemu veselju!»

Glasno smeja se sta korakali čez dvorišče.

«Lucija, glej cerkev!»

«Torej najprej v njo!»

Grajska ta kapelica je bila videti kakor širok stolp, katerega so na vrhu pokrili z malim dimnikom. Lesena streha je kapala na vseh mestih od ostrejšja, in železni križ, postavljen vrhu stolpiča, dimniku enacega, se je bil med časom prevrnil in je sedaj visel žalostno navzdol.

Vrata kapelična so bila na stežaj odprta. Gospodični sta vstopili. Iz mračnega prostora pa sta skozi ubito okno pobegnila plašna goloba, ki sta gnezdila nekje v zapuščenem svetlišču. Mali oltar je bil v razpadu, svetniki na njem pa polomljeni vsi. Ta ni imel roke, drugi nekaj obleke ne. Tudi črna slika v razpadlem okviru je bila raztrgana.

Vzgojeni v veliki pobožnosti, sta takoj pokleknili ter molili nekaj časa. Potem pa sta pristopili k ploščam v steno vzdanim, katere so pravile, da so tu pokopani ti in ti struški gospodje, ki so bili v življenju to in to ter so izvršili ta in ta spomina vredna dejanja. Pred vsako ploščo pa sta se mudili in iz čudne stare nemščine kovali in ugibali, kar je bilo zapisanega.

Ko pa sta se ravno zamislili in pogreznili v ploščo, ki je svetu oznanovala življenja čine slavnega gospoda Eberharda, barona iz Struge, ji je prebudilo zoper vse pričakovanje smejanje, sladko-zveneče. Plašni sta odskočili ter pustili gospoda Eberharda na plošči.

Na pragu pri vhodu je stala ženska, morda kakih deset let starejša od kontes. Bila je krasna! Okrog smejočega obraza so se ji vsipali kodrasti lasje, in bela obleka okrog vitkega telesa ji je dajala prečuden vtisek. Kakor podoba iz pravljice se je bila hipoma prikazala! V naročju je nosila polno butaro cvetja in rož, da je bila njena podoba še bolj poetična. Ali iz oči ji je šinil časih nenaraven ogenj, ki pa je takoj zopet ugasnil in izginil pred tisto mrtvostjo, ki jo nahajamo v pogledu blaznih oseb. In blazna je bila tudi v istini.

Sladko-zveneče se je smejala in njeno oko je z dopadajenjem zrlo na tujki, ki sta se tako nepričakovano vsilili v njeno selišče.

III.

Kontesi, videč da je samo ženska, sta se takoj pomirili, dasi sta bili v prvem trenutku ne malo osupli. Kontesa Serafina je izpregovorila srčno: «Hoteli sva pogledati to kapelico!»

Ali tujka se je vedno smejala, potem pa pristopila k njima ter vestno opazovala njiju obraz.

«In kako ti je ime?»

«Serafina!»

«In tebi?»

«Lucija!»

«In jaz sem Zora! Ali vaju sem težko pričakovala!»

Stopile so iz svetišča na dvorišče.

«Tiho sta prišli, kakor sončni žarek! In tako bode nekega dne prišel tudi on! Tako tiho, kakor pade jesenski list od veje. Ali jaz ga bodem vendar takoj čutila in nasproti mu hitela! Sedaj pa pojdemo na vrt! Časih me boli glava, kakor bi mi razsajala huda nevihta po nji! Ali kako ti je že ime?»

«Serafina!»

«In tebi?»

«Lucija!»

«In jaz sem Zora!»

Obmolknila je ter se tjà v en dan smejala sama pri sebi. Tedaj pa sta kontesi videli, da

je blazna. Plaho sta se spogledali, a v srcih sta čutili prvi kes, da sta se odločili na današnji pot.

Obhodile so vse puste steze opuščenega vrta. Blazna baronica je trgala cvetje ter je metala v svoje naročje. Vmes pa je govorila zmedene svoje besede.

Dospele so konec vrta. Iz zida se je bil odkrušil velik kos, tako da ga na tem mestu ni bilo težavno prekoračiti.

Zora je takoj splezala čez ozidje ter hotela, da morata spremljevalki za njo. Zdihovaje sta slušali kontesi. Takoj za vrtom na pogorskem pobočju je tičala podružna cerkev. Okrog nje je ležalo malo in revno pokopališče.

«In kje si ti doma?»

«Na Otoku!»

«In ti?»

«Tudi na Otoku!»

«Ali imate lep vrt?»

«Imamo!»

«Pridem gledat! Kadar Konstantina ne bode doma, tedaj pridem! Da ne bode vedel! Tedaj pridem in po vašem vrtu bomo hodile!»

In zopet se je dobrodušno smejala. Korakale so čez pokopališče. Leseni križi so bili strohneli in kosci so ležali po gomilah. V kotu za cerkvijo je bil otrokov grob. Nad njim v zidu je poganjal bezgov grm, napravljaj mu senco ter ga vsako pomlad obsuval s svojim dišečim cvetjem.

Zora pa je položila prst na ustna ter izsula iz svojega naročja cvetje na malo gomilo.

«Tiho, da ga ne prebudimo! Tu spi! Vzeli so mi ga in sedaj tu spi! Po zimi ga pokrije bela odeja, beli sneg, in vendar prespi tu vsako zimo!»

Tožno je nagnila glavico.

«Vidve ne vesta, kako krasen je bil. Ali vzeli so mi ga ter ga prinesli tu sem. In sedaj že tako dolgo spi. Pa vsaj se prebudi, vsaj mi je to povedal brat Konstantin, in brat Konstantin ve vse!»

Potem so se zopet povrnile na vrt. Zora je zamišljena stopala pred njima.

«Nekaj me peče okrog srca in glava me vedno boli. Če sonce sije ali dežuje, glava me vedno boli!»

Ko so dospele do vrtnih vrat, kjer je železna ograja mejila vrt od dvorišča, je vprašala zopet: «Kako je že tebi ime?»

«Serafina!»

«In tebi?»

«Lucija!»

«Vidiš, Lucija, vzeli so mi ga ter ga dejali v zemljo. Ali veruješ, da se prebudi, in da se povrne zopet k meni? Ali to veruješ, Lucija?»

In ostro je uprla oko v dekleta.

«Jaz ne vem», je odgovorila Lucija tresoč.

«Ti ne veš! Ti ne veruješ! Moj Bog! in ti, ali veruješ?»

«Jaz», je dejala Serafina, «jaz verujem!»

«Jaz tudi verujem, jaz tudi!» In veselo ali skrivnostno je pristavila: «Pa prišel bode tudi moj Milan! Ali o njem vama ne smem ničesar povedati, ker Konstantin pravi, da svet ne sme vedeti, da se imava rada, moj Bog, tako rada!»

«Midve morava sedaj domov!» je izpregovorila Lucija boječe, ko so stopile iz vrta na dvorišče.

Ona pa je otožno pobesila glavico.

«Vidve gresta — a jaz ostanem sama!»

In še bolj mrtvo ji je postalo oko in pri sebi je ponavljala:

«Sedaj gresta! Sedaj gresta!»

Tedaj pa je skozi vrata pri dvorišču pri-dirjal baron Konstantin. Pred hlevom je ustavil koščeno, penasto svoje živinče. Nekje iz hleva je prikrevsal kruljav hlapec ter prevzel gospodovega konja in ga odpeljal.

Baron se je ozrl po dvorišču. Zapazivši tujki, mu je pokrila mračna senca obraz.

Urno je pristopil k družbi ter si odkril glavo. Kontesama je zalila rdečica lice in v zadregi sta bili.

«Vidita, to je brat Konstantin!» je vzkliknila baronica Zora. «In ta, Konstantin, je Serafina, in ta Lucija! Denes sta prišli in z manoj sta po vrtu hodili!»

Nobena črta se mu ni premeknila na zarjavelem obrazu. Oko njegovo je mrtvo zrlo čez tujki, kakor da bi ju tu ne bilo.

«Hoteli sta pogledati to bivališče, kontesi», je dejal s komaj zakritim sarkazmom, «a moja krivda ni, če nista dobili tiste romantike, katero sta brez dvombe pričakovali. Pri nas je prozaično vse, in poezija na Strugi ne poganja svojih cvetov. Življenja železna pest nas je premetala in sedaj je vse podrto, vse razrušeno, vse mrtvo!»

Konteso Serafino je sarkastična ta govorica takoj raztogotila.

«Gospod baron», je dejala, «sprehajali sva se v gozdu in dospeli tu sem. Hoteli nisva nikogar žaliti, ko sva stopili tu notri. Dvorišče je bilo odprto! Romantike pa», je pristavila z ostrim poudarkom, «tu nisva pričakovali nikake!»

Blisk mu je šinil iz očesa. Hotel se je razvneti. Uprl je pogled na njo tako srpo, da je takoj plašno obrnila obraz od njega. A potem je odgovoril mirno: «Kakor vidite, je bilo prav tako! Romantično bi morda bilo, če bi se mi, ki smo si tujci, sedaj prepirali med seboj!»

Spremil ji je do dvorišča raztrganih vrat ter se poslovil z lahnim poklonom.

Kontesi pa sta plašno odhiteli po slabem poti. Ali prav odločno sta se kesali, da sta se namenili na čudni današnji obisk.

IV.

Približevala se je jesen. Na Otok je prišlo nekaj znanih gospodov. Zbudilo se je hipoma hrupno življenje. Prej skoro smrtnotihi dvor se je napolnil čez noč s šumom in hruščem.

Prvi je bil prišel grof Lindenholtz. Tenka dolga prikazen postavljena na tenke dolge noge. Če se je sprehajal na obrežju otoškem, je bil videti kakor flamingo iz afrikanskega močvirja. Dve strasti je imel ta grof. Bil je v sebe strašno zaljubljen. No, pa to je strast, ki ni redko sejana po božjem svetu! A da je v sebi občudoval velikega umetnika in da je s svojimi skicami preganjal ves svet, to se je že teže prenašalo. Lazil je po gozdovih z barvami in mazilci v predalu, strašil pastirje ter risal denes to, jutri ono drevo. Govoril je veliko, a neslano. Pravilo se je, da se je bil čez zimo zagledal v domačo grofinjo. A sedaj je bil prišel na Otok z namenom, da bi jo izvabil iz vdovskega stanu. Imel je tenak organ, in rad je kričal v družbi.

«Kriči kakor pav!» je trdil baron Nebelberg, ki se je bil takoj za grofom oglasil na Otoku. Ta baron je bil, kakor se je vedelo in sploh govorilo, skoraj popolnoma blazen. Ko je bil prišel na Otok, je bilo njegovo prvo dejanje, da je skozi vežo prijezdnil na suhorebernem konju v družinsko sobo ter prestrašil pri južini sedeče hlapce in dekle.

Nekega dne se je pripeljal tudi vitez Trd, ud stare plemenitaške rodovine. Nekje na Slovenskem je imel malo, zadolženo posestvo, na pokopališču pa kos zemlje, na kateri so se pokopavali izključljivo samo udje iz njegove rodovine. Nekdaj so pokopali ubogo kmetico tako, da je z nogami sezala že na aristokratsko pokopališče. Naš vitez Trd se je o tem tako razsrdil, da so jo morali prekopati in v drug kot zagrebsti, ker to bi bilo vendar strašno, če bi v sosedstvu tako čistega pokolenja spala večno spanje ženska, ki je bila samo kmetica! Ta eksemplar je bil torej tudi prišel ter postavil svoj šator na Otoku. Nosil je vedno rokavice in malo je govoril. S seboj pa je vitez Trd privlekel dolgočasnega svojega sina Rudolfa. Ta sin je bil v mali uradni službi, a upal je pri starem svojem imenu na lepo karijero. Z mrtvaškobledim svojim obrazom, kateremu je čepel v sredi mogočen, zakrivljen nos, in s pustimi lasmi, ki si jih je okrog mogočnih ušes česal v dolga dva repa, je bil mladi ta človek, oblečen v moderno obleko, tipus prave dolgočasnosti. Če si ga pogledal, se ti je zdel kakor živo pokopališče, ki se je leno vlačilo okrog.

Prišla sta tudi dva vojaka. Eden je bil grof Egon, bratranec grajski gospodični, drugi pa prijatelj njegov, katerega ime pa ni važno. Ta dva sta s sabljami rožljala po pesku ter mladim dekletom pravila, kar jima je le prišlo v možgane. Grof Egon je bil lep, a sirov človek;

znan pretepač, ki je ob najmanjši priliki takoj zgrabil za orožje. Čez desno lice se mu je skoro do ušesa vlekla dolga brazgotina, katero je bil izteknil v častnem dvoboju, kakor je rad pripovedoval. Bil je silno močan. Nekdaj, ko je ponoči lazil za kmetskim dekletom, so ga napadli štirje kmetje; a s polenom je otepel in razgnal vse, tako da se ga od tedaj ni lotil nihče več.

Končno moramo še povedati, da je bil tu še baron Julij Bontoux, največji lenuh svojega stoletja. Tudi ta je bil nekaj v sorodu z grajsko gospo. V svoji mladosti se je bil priženil v bogato aristokratsko hišo ter nekrasni ženi prodal lepo svoje telo. Živel je potem za denar svoje žene, dokler ga niso z mesečno plačo odpravili. Potlej je živel pozimi v mestu, poleti pa pohajkoval pri prijateljih okrog. In če mu je ravno denar pošel, se je priplazil ponoči do svoje žene ter ji s prilizovanjem izvabil, kolikor je hotel. S polnim žepom pa je takoj zopet odpihal ter prijateljem pripovedoval, kako da je njegova «starka» srdito nespametna.

To je bila družba, katera je tedaj hrumela po Otoku. Moralična njena notranja vrednost ni bila Bog si ga vedi kako velika. A živeli so v radosti, jahali, vozarili se, veslali s čolni po reki, ribarili s trnikom ali pa zahajali s psi na lov.

Grof Egon je dobil od domače grofinje milostivi ukaz, naj napravi vsak dan program.

Postal je nekakov dvorni maršal in napenjal je dan za dnem vso svojo fantazijo, da bi izteknil kaj novega. Ponoči so na vodi zažigali bengalični ogenj, izpuščali rakete, podnevi streljali na tarčo in počenjali Bog ve kaj še vse.

Prve dni meseca septembra je napovedal grof Egon velikanski lov na planinah in rebrih, razprostirajočih se nad Otokom. Na vse jutro so se zbrali hlapci na dvorišču ter krotili cele čete psov, lajajočih in po divjačini hrepenečih. Vse je bilo krasno urejeno. Ženstvo je sedlo na vozove, v katere so bili vpreženi prozaični voli, da bi vlekli gospodo navpik po slabih hribovskih kolovozih. Med smehom in radostnim govorjenjem so odrinili v goro. Ko pa so prišli v grič, je ponehala govorica, ker ženstvo se je kmalu utrudilo od počasne vožnje in vednega suvanja tjà in sem.

Dospevši do zbirališča, se je razkropila vsa družba po prostorih. Potem pa so se razpustili psi in pričelo se je tisto divje lajanje in razgrajanje v gori, ki je na vse jutro budilo nedolžno žival k smrtnonosnemu pehanju.

Kontesa Serafina je dobila svoje mesto pod malo pogorsko senožetjo na razpotju, od koder se je videlo v dol ravno na Strugo in zapuščeni njen vrt. Nekaj časa je poslušala, kako so psi gonili. Potem pa se je je lotil dolgčas. Gracijozno svojo puško je naslonila ob drevo, sama pa sedla na mah ter se veselila jutra-

njega zdravega zraka. Sesvalkala si je cigareto² ter počasi vlekla dim iz nje. Njena mlada glavica pa se je pri tem zamislila in pred duh ji je stopila podoba barona iz Struge. Lucija je trdila, da je čeden človek, ali ona tega ni pripoznala. Da ni čeden človek, to je kontesa Serafina vedela gotovo. Ali bil je tudi sirov, umazan in v vedenju prav kakor kmet in še hujši!

Tedaj je prišel po poti grof Egon. Orožje je bil vrgel čez ramo in počasi je korakal proti dekletu.

«Ničesar ne bode! Vse se je obrnilo na drugo stran! Ti prokleti psi!»

In jezno je vrgel puško v travo, sam pa sedel v dekletovem obližju.

«Tam sem slonel ter zrl v jasno jutro. Pa se me je polotil dolg čas, in sem si dejal: poglej, kaj počenja sestrična Serafina!»

Legel je z glavo v rosno travo in ko je dekle dejalo, da bi mu utegnilo škoditi, je odgovoril lahno: «Vojaku taka stvar ne škoduje! Ali odpusti, da se ne vedem, kakor v salonu. Tako ležati in gledati v modro nebo, se mi zdi poetično. Ta poetičnost je moja nesreča ter me dela slabega vojaka. Ali kadar zrem v modro nebo, sem srečen, kakor bi zrl v najčistejše žensko oko. In tvoje oko, Serafina, je tudi tako modro nebo, da bi človek vedno hotel zreti vánje!»

Te besede je govoril mehko, kipeče, ali vendar niso napravile zaželenega vtiska.

«Egon», je odgovorila kontesa ostro, «lepo te prosim, nikar mi ne izpridi lepega jutra! Te tvoje podobe in fraze poznam že vse! Modro oko, modro nebo! Potem prestopiš k jutranji zori in k rdečim mojim licem, ali pa k zlatim sončnim žarkom in bliščečim mojim pogledom! Moj Bog, dragi mi bratranec, ali še nisi opazil, da me s takimi besedami dolgočasiš!»

«Serafina!» je vzkliknil ter se vzdignil iz trave, «in ti mi ne veruješ, da mi prihaja vse to iz srca!»

«Iz srca!» in smejala se je, «iz srca! Egon, ne postani mi melanholičen! Ali dozdeva se mi, da si denes pripravljen za naskok! Bolje bode, če napraviva midva jasnost med saboj! Po naključbi sem dobila v roke pismo grofinje, tvoje matere, ter iz njega ugenila skrivne namere, katere kujeta tvoja in moja mama. Te namere se tičejo mene in tebe, Egon! In ne motim se, če tvoj prihod na Otok devljem v zvezo z onim pismom. No, pa vedita ti in tvoja gospa mama, da je škoda časa, in da ne bodem nikdar hotela postati to, kar je tvoj prihod tu sem nameraval. To sem ti povedala, da se ne bodeš trudil več, in da mi ne bodeš več kalil mirnih trenutkov z nepotrebno svojo poezijo!»

Planil je kvišku.

«Serafina! Ti me ne bodeš nikdar ljubila?»

«Nikdar!»

«No, to bomo videli! Vse ob svojem času! Ženske ste mehke stvari in čez noč se izpremeni vreme v vaših srcih. Črni oblaki sovraštva izginejo in posije sonce ljubezni! No, bomo videli!»

Dejal je čez prsi roke in ji zrl v obraz.

Ali kontesa ni povesila oči pred njegovim pogledom.

«Sedaj poslušaj, Egon, kaj ti bomo še povedala! V tem trenutku se vedeš, kot bi bil Bog si ga vedi kak tiran, pred katerim se uklanjajo vse ženske. Prej je bilo tvoje govorjenje — fraza, a sedaj je tvoje vedenje — fraza. Moj Bog, grof Egon, ali še toliko ne veste o sebi, da pri vseh svojih pretepih in dvobojih nimate prav nikake energije!»

Kri mu je zakipela v glavo.

«Nikake energije! Serafina! To je ostra beseda! Tvoje srce torej hrepeni po energiji, in ti si morda še tako dete, da se ti vsako noč sanja, da si kraljična v pravljici, in da te vsako noč prihaja reševati energičen knez iz oblasti kakega hudobnega čarovnika! Uboga kraljična!»

Takoj so se mu pomirili valovi jeze in dejal je z mirnim glasom: «No, pa da bodeš videla, sestrična Serafina, da imam tudi nekoliko energije, povem ti mirno, priljudno, ponižno in nekoliko trenutkov prej, kot se bo

stvar izvršila, da bodem takoj sedaj poljubil tisto jutranjo zoro na tvojem licu, ali če hočeš še bolj poetične podobe, da bodem poljubil tisto pomladansko cvetje, katero se je razcvetelo na tvojem obrazku!»

«Egon!» je vzkliknila srdito. Ali kakor blisk je bil pri nji. Že jo je bil objel, in že je hotel poljubiti njeno lice, — kar mu nekdo položi roko na ramo. Plašno je odskočil od dekleta ter se jezno obrnil po človeku, ki ga je izteknil v tako čudnem položaju. Ta človek pa je bil baron Konstantin iz Struge! Kontesi je šinila kri v obraz, da ni vedela, kaj bi počela. Grof Egon pa si je pomagal s sarkazmom.

«Kdo je ta mladi mož, Serafina?» je vprašal impertinentno. «Gotovo kak učitelj iz obližja?»

Baron pa se ni raztogotil.

«Čemu učitelj?» je odgovoril mrzlo. «Da človek ve, kako se mu je vesti slabotni ženski nasproti, ni treba, da je ravno učitelj! Kontesa, v dolu se zbira družba, morda dovoljujete, da Vas spremim tjà? Videti je, da mladi ta gospod ni varen spremljevalec mlademu dekletu!»

«Gospod!» se je raztogotil grof Egon. «Gospod, kdo Vam daje pravico z menoj na tak način govoriti! Jaz sem Egon grof»

Imenoval je plemenito svoje ime.

«In jaz sem Konstantin baron iz Struge. Sedaj, ko sva se seznanila, pa menim, da je čas, da se ločiva. Kontesa!»

Stopal je po poti navzdol. Rdeča kakor roža je stala pri strani. A ko je storil prvi korak, bila je takoj tik njega. Govoriti ni mogla in bala se ga je tudi. Ali pri Egonu bi ne bila ostala za vse življenje ne. Srdila pa se je vendar, da je ravno ta baron, ta tujec moral jo videti v takem položaju! In kako jo je gledal, skoraj očitajoče, kakor da bi bila ona kaj zakrivala! Tudi baron ni govoril, in nikdar se ni ozrl po nji. Sedaj pa sedaj je odtrgal list na grmovju pri poti ter ga zmel med prsti.

«Tu se zavijete okrog hriba in pred seboj imate svojo družbo! Jaz moram nazaj! Tu gori je padel kmet z drevesa ter si zlomil roko! Poklicali so me! Mudi se mi torej!»

Lahno se je priklonil. Tudi kontesa je hladno nagnila svojo glavico. Ali izpregovorila ni besedice hvale. V njeni aristokratski duši je zakipelo! Potomec stare plemenitaške hiše, a sedaj lazi po umazanih kočah ter streže umazanim kmetom! In sedaj se je srdila še bolj, da jo je moral ravno ta človek iztekniti v takem položaju!

Odhitela je navzdol. Kjer se je steza zavila okrog hriba, se je obrnila še edenkrat. Baron je hitro stopal navpik in visoka njegova postava se je ostro črtala od zelenja. Potem pa se je izpustila v dol, ter vsa spehana prihitela k družbi. Povpraševali so jo po Egonu. Dejala je, da pride za njo, ter diplomatično prikrila notranjo razburjenost.

Baron Konstantin pa je v tem prišel do mesta, kjer je bil poprej motil grofa Egona v njegovi energiji. Ta je hodil po stezi sem in tja, pestil roke ter govoril polglasno. Imel je zavest, da je srdito razžaljen, tako razžaljen, da se mora preliti nekaj krvi.

«Dobro, da pridete», je rekel jezno, ugle-
davši barona. «Pričakoval sem, da se povrnete!
Ker to veste sami, da stvar ni tako končana!
Razžalili ste me na moji časti, in sedaj je nama
odprta le ena pot. Upam, da veste, kaj hočem,
gospod baron!»

Mirno je odgovoril baron: «Vi hočete imeti
svoj roman! Ali povedati Vam moram, grof, da
na moji strani ni nobenega vzroka, da bi Vam
storil to veselje!»

Sedel je na hrastov obrobek tik steze, ter
nadaljeval: «To se Vam bode čudno dozdevalo!
Vi ste brez dvombe iz stare rodovine, in tisto
dobro, katero je storil morda prvi Vaših pred-
nikov, uživata Vi še sedaj. To dobro so uživali
že tudi vsi Vaši predniki, tako da je sedaj že
preplačano na stotero načinov. Vidite, na ple-
menitaštvo jaz ne dam ničesar in kot zdrav-
niku mi je znano, da se po plemenitaških žilah
pretaka ravno tista kri, kakor po žilah beračevih,
Morda še slabejša! Da je bil moj oče baron, ni
moja krivda. Ali zavoljo tega nimam vzroka,
da bi z Vami šel na dvoboj! Kot zdravnik tudi
vem, kako draga mašinerija je to, kar imenu-

jemo človeško telo, in koliko inteligencije je morala napeti priroda, ko je pognala plemenito to rastlino! In kaj sem Vam napravil takega? Tu napadate dekleta, kakor kmet svojo ljubo ter jo pred vsem svetom hočete poljubiti, kakor se poljubuje pastirica na paši! A sedaj pravite: moja čast je žaljena! Čast! Ako je Vaša čast privezana na tako malenkost, potem je kakor kaplja na listu in vsaka sapica jo mora otresti. Jaz imam boljše pojme o svoji časti in Vaša prijatelja bodeta trgala brez uspeha podplate, če se hočeta potruditi v raztrgano mojo baronijo! Dobro jutro, gospod grof! Tam gori je padel umazan kmet z drevesa in si zlomil roko. Sedaj so me poklicali, da mu jo uravnam. Mudi se mi torej! Z Bogom!»

Vstal je ter urno odšel. Grof pa je strmeč gledal za njim. Tako hitro je govoril, da mu ni mogel v besedo seči. In to, kar je govoril, je bilo tako čudno, tako silovito, da je Egonu pretreslo vse možgane. Sklenil je roke ter dejal: «Moj Bog — in to je baron!»

Glasno se je zasmel: «Kakor psa ga premlatim, kjer ga prvič zalazim! Kakor psa!»

V.

Ach, nur ein Herz, nichts weiter,
wird zerrieben,
Ein Leben nur, nichts weiter,
wird zersplittert;
Sonst Alles geht wie vor, so
nachher wieder.

Friedrich Rückert.

Drugi dan po lovu, popoldne, so sedeli baron Bontoux, viteza Trda, oče in sin, ter grof Egon v senci pod košatim kostanjem. Zenstvo z blaznim baronom Nebelbergom je šlo na posete v Strmolski grad k ondotnemu grofu. Lindenholz pa je risal v gozdu.

Sreballi so črno kavo in pušili drage cigare, da se je dima aromatični duh razširjal po senci.

«Prijatelji», je izpregovoril baron Bontoux, «prijatelji, dragi mi prijatelji, ali ne čutite ničesar?»

«Kaj naj bi čutili», je odgovoril grof Egon, «če ne neovržne resnice, da si ti silno dolgočasen človek, moj dragi!»

«Vidiš, duša», je dejal baron dobrovoljno, «ti si tačas, kar sva tukaj, napravil že toliko vodenih dovtipov, da bi ta reka preplula otok in grad, če jih izpustiš v njo. Ali vendar, prijatelji, ali ničesar ne čutite?»

Zaspano je pogledal po vrsti vse.

«Ali v istini ničesar ne čutiš, trdi moj vitez, in Vi, mladi sodnik, in ti slabi vojak, ki se kličeš za grofa Egona? Pri vseh bogovih, ali ničesar ne čutite?»

Zviral se je po stolu, puhnil dim skozi nosnice in raztegnil roke.

«Moj Bog, ali ne čutite, da postaja to življenje dolgočasno, dvakrat dolgočasno!»

«Popihaj jo čez gore! No, pa ti morda gospa še ni poslala mesečne plače!» je vprašal vitez Trd hudobno.

«Koščena duša! Ne vtikaj se v zakonske moje razmere! Oj, to so bili drugačni časi, ko je grof Milan še živel!»

«In kakšni so bili časi tedaj?» se je oglasil sin, vitez Trd.

«Dobri časi, pravim vam, dobri časi! Ali jaz sem žejen, in ženstva ni doma! Take prilike še ni bilo, gospodje! Ad pocula!»

Grof Egon je pozvonil ter slugi, ki je ročno prihitel po peščeni stezi, ukazal, naj prinese vina. Pričeli so piti in pili so mnogo.

«In kako je bilo tedaj, ko je grof Milan še živel?» je vprašal sedaj tudi stari vitez Trd. Bil je radoveden kakor ženska.

«Dobri časi so bili tedaj, prijatelj, in vsak trenutek moraš obžalovati, da nisi grel takrat starih svojih kosti na tem Otoku!»

«Nisva se rada imela!» je odgovoril oni kislo.

«Saj pa ti, predragi mi vitez, tudi nisi človek, ki bi se prilegal takemu duhu, kakor je bil grof Milan.»

In baron Bontoux je lahko izlil kupo vina v svoje grlo.

«Mene pa je rad imel! In vsako pomlad, kadar mu je gospa grofinja delala skrbi, sva jo popihala tu sem. (Vso čast, naši grofinji! Ali v zakonu, gospoda, je imela svoje težave! Saj me umete vsi, kaj hočem povedati! Imela je svoje težave! —)»

«Kakor jih ima, recimo, tvoja gospa!» se je oglasil grof Egon.

«Tudi dobro, kakor jih ima, recimo, moja gospa. Ali grofinja Ana je imela svoje težave in je mučila grofa Milana z ljubosumnostjo, in z enakimi nadlogami. Kadar pa je bila presitna (odpusite mi ta izraz, gospodje!), sva se splazila tam gori po zavutih stopnicah v stolp v tisto malo čumnato in vina sva si dala prinesiti in pila sva, in potopila v sladko to morje vse skrbi! Oj, to so bili časi!»

Leno se je naslonil v stol, gledal proti nebu in izpuščal oblake iz ust.

«In kako je bilo s tisto ‚ljubeznijo‘?» je povprašal Egon. «Kako je tisto vse prišlo? Ti bodeš brez dvombe kaj gotovega vedel? Saj smo med seboj, in taka stvar se rada posluša!»

«Aha, tista ljubezen, tista ljubezen!» je jecal baron, ki so mu bile vinske moči že stopile v možgane. «Tudi tisto vem. Ubogi Milan! Prišlo je vse, kakor huda ura, hitro, nepričakovano! Moj Bog, kaj pa, da vem!»

Zalil si je vina v grlo. Drugi pa so radovedno napeli obraze.

«Prišlo je kakor nevihta, hipoma in nepričakovano! Spomladi je bilo. In kljunači so se ravno povračevali z juga. Lep lov je bil! Milan je imel nekega lisastega psa, ki vam je stal kakor kip. In nos je imela tista žival, gospodje, nos, da je že na sto korakov čutila perutnino! Dobra, krasna, lepega denarja vredna žival vam je bila!»

«Vraga! Pusti psa pri miru in povej, kako je prišlo potem!» se je ujezil grof Egon.

«Počakaj in ne jezi se! Kljunače sva hotela streljati ter lazila tam po olšju proti Strugi. Po gozdni stezi pa je nama prišla nasproti gospodična iz Struge. Kakor gozdna vila je bila. V roki je nosila široki svoj slamnik, v lasé pa si je bila vpletla divjo belordečo rožo. Kakor srna je plašno zrla na naju. Čez nežni obrazek se ji je razlila divna rdečica, da vam je bila nebeško krasna v svoji nedolžni lepoti. No, saj veste, jaz sem človek, ki je že od nekdaj pazil, da si je ohranil zakonsko svojo zvestobo! Ali toliko vam pa že povem, da mi je tedaj poželenje preplulo vse žile! In tudi grof Milan se je zagledal v njo, vsa duša mu je silila iz plamtečih oči. V istem trenutku ga je zadela usoda! Že v istem trenutku je bil izgubljen, in odprlo se je brezno, ki ga je požrlo potem! Vse je trepetalo po njem! A bil je kavalir, rojen kavalir, pravim vam, in ženskam nasproti se vedel kakor med in cvetje. Takoj je predstavil mene za grofa otoškega, in

sebe ne vem že na kako ime. V trenutku smo bili v živem razgovoru. In če ste poznali grofa Milana, tako veste, kako je govoril, kadar je hotel ženski ugajati! Vse se je lesketalo in bliskalo; dovtip je hitel za dovtipom, tako da je dekle, ki je prišlo tedaj ravno iz samostana, z mokrimi očmi zrlo v njega ter vidno sesalo v sé vsako njegovo besedo. Pri ločitvi pa ji je poljubil belo ročico, ki se je, in jaz sem to dobro videl, tresla v njegovi. Lazila sva potem po gozdu okrog. Kljunači so frfotali pred nama, ali streljala jih nisva. «To je ženska! Bontoux! Ali si videl, kaka ženska je to!» Tako je zdihoval venomer. Končno pa je legel v travo, vrgel puško od sebe ter tiščal razbeljeni obraz v ruščo in dejal obupno: «Moj Bog, kaj bode sedaj! Kaj bode iz tega!» Od tistega dne pa je sam zahajal na kljunače in mene puščal doma. A potem se je udal romantični tisti ljubezni s pregrešno strastjo. Vse dobro je potrla ta strast v njem. Pozabil je svoje žene, pozabil svojega otroka! Nekoliko tednov je pozneje prišel nekega dne v mraku domov. Prihitel mi je v sobo ter hodil nemirno po nji. Potem pa ga je zavest revnega življenja pretresla, omahnil je na stol ter zaječal: «Priatelj, poglej me in pluj mi v obraz! Tako nesramne in zavržene kreature ni pod božjim soncem, kakor sem jaz!» In stokal je, in pravim vam resnico, da se je raztajal kakor otroče. Hotel se je umoriti samega

sebe. Ali s sveta ni mogel, zavoljo tistega otroka ni mogel! In ne zavoljo tiste ljubezni! Ali taki smo, taki smo vsi! No, drugo pa veste vse. Saj se je umazano tisto perilo pralo po časopisih, da se je stvar izvedela povsod. Bil je dober človek, dober človek! Ali strast in ženska sta naša večna poguba! Sedaj pa pijmo, gospodje!»

«Taka je naša usoda! Kaj bi bilo, če bi ne zorelo vino na svetu!» je pristavil melanholično ter si nalil kupo.

«Škoda, da nisem poznal tega moža!» je vzkliknil vitez Rudolf. «Večkrat sem že čul govoriti o njegovi osebi, in žalostna mu usoda je zavila spomin njegov v blesk vabilne romantike!»

«Kaj Vi grofa Milana niste poznali?» je vprašal Bontoux.

«Nikdar ga nisem videl! Tedaj, ko se je umoril, sem bil ravno na univerzi», je odgovoril oni rahlo. «Gotovo je bil lep človek, če je tako vplival na ženstvo!»

«Čakajte!» in baron je izvlekel umazano svojo listnico in iz nje še bolj umazano staro podobo grofovo. «Tu ga vidite! Tak je bil. Vino je rad pil! In ženske je rad imel! Vino, ženske in mene! Bog blagoslovi njegov spomin!»

«Vino, ženske in tebe!» je vpil grof Egon. «Ti si brez dvombe najslabši med to trojico! Ej, pa so ga pozneje tudi iz vode potegnili! Bolje bi bilo revežu, da ni pil vina, in da ni

rad imel žensk^{ih}! Na vsak način pa bi bil bolje storil, da tebe, baron Bontoux, ni poznal nikdar!»

«In da je bil tvoj sorodnik, preljubi mi grof, je tudi obžaloval, in da te je tako poznal, kakor te poznam jaz, bi bil to še bolj obžaloval! Sedaj pa pijmo!»

Baron Bontoux se je po teh besedah zopet mirno naslonil v stol; drugi pa so pozabili nekdanjega nesrečnega gospodarja otoškega, in govorili o konjih, o ženskih, uganjali šale, satirično se zbadali, ali končno vendar bili veseli.

Samo baron je molčal, risal s peto črte po pesku, svalkal si cigareto za cigareto ter kadil skozi nosnice in usta. Ko pa se je mož z razbeljenimi svojimi možgani prilično s svojim obrazom obrnil po vrtni stezi, ki je vodila od mosta sem, se je postavil nehoté na tanke svoje noge ter izpustil izmed zob robato kletvico. Vsa družba se je ozrla po stezi. Ondi je počasi, kakor v sanjah, stopala baronesa Zora iz Struge. Dolge lase je imela čez tilnik izpuščene in samo z modrim trakom prevezane. Na bledem obrazu pa ji je čepel zopet tisti dobrovoljni smeh. Ž mrtvim svojim pogledom je premerila pivsko družbo ter počasi pristopila k mizi.

«Baronesa!» je vzkliknil pijani Bontoux, «srečen bodem, če se še spominjate mojega obraza! Tu pa Vam predstavljam izvrstno družbo!

Grof Egon . . ., viteza Trda, oče in sin! In jaz sem baron Bontoux, Juri baron Bontoux!»

Gospodje so bili že toliko pijani, da niso čutili neprijetnega svojega položaja.

Gospodična je opazovala nekaj časa baronov obraz in potem vprašala: «In kje je Serafina? Kje Lucija? K njima sem prišla in doma sem ušla. Bog ve, če se bo srdil brat Konstantin?»

Takoj se je zamislila ter zrla pred se, kakor bi jo močno skrbelo, če bi se srdil brat Konstantin. A hipoma je zopet pozabila vse. Pristopila je h grofu. Tik njega na mizi je ležala podoba grofa Milana, katero je bil baron pozabil spraviti. Razširile so se ji oči. Nepremekljivo je stala nekaj časa, kakor Nioba v kamen izpremenjena. Kri ji je zalila obraz. Smehljaj okrog ustnic je izginil. S tresočo roko je segla po podobi. Bliže jo je prinesla očem — a potem se ji je kakor zarja razširilo čez obraz in morda so se ji tedaj razklenile teme, v katere je bila zavita njena glavica.

«Milan!» je zdihnila žareče.

«Da, to je grof Milan, baronesa!» je odgovoril Egon, tik nje sedeč.

«In kdaj bode prišel!» je vprašala hlastno.

«Prišel! Menim, da nikdar, baronesa!» je odgovoril oni brezsrčno.

«Nikdar! Nikdar! Oj, tega Vi ne veste! Brat Konstantin pravi, da pride gotovo!»

«Vaš brat Konštantin je bojzljivec in četo pravi, tudi laže!»

Grof Egon se je v vojaški svoji naravi očitno kratkočasil z ubogo stvarjo, koprnečo pred njim.

«In kako, da ne pride?» je še vprašala ter s strahom in grozo uprla svoj pogled v grofa.

«Ker je mrtev! ha! ha!»

«Mrtev! In v zemljo zakopan!»

Oslabele so ji noge, tako da se je zgrudila na kolena. Ali takoj je z divjim grohotom planila kvišku ter glasno govoreč odhitela po stezi.

«No, to bode denes baronu Konštantinu napravila litanije!»

S silo se je smejal grof Egon. A drugi se niso smejali in vsi so čutili, da je bila to neusmiljena in neolikana šala. In grof Egon je morda tudi sam to čutil, in vinskim njegovim možganom se je hotelo vsiliti kesanje.

Ali z vinom ga je preplul. Vsem pa se je nekako dolgočasno zdelo, in vino jim več ni teklo. Vstali so ter se razšli.

* * *

Dva dni pozneje se je sprehajala grajska gospoda po vrtu pozno v noč. Slavci so peli po grmovju in skržati so se oglašali iz vinogradov od vseh strani. Kontesa Serafina in grof Egon, zopet sprijaznjena, sta hodila po samotnih stezah, in pravil ji je vse dovtipe, katere

je le kdaj čul. Končno sta stopila na teraso, na severni strani otoka, od koder se je krasno videlo po vodi. Luna je bila ravno kar pri-
veslala izza hribovja in zvezda pri zvezdi se je utrinjala na jasnem oboku.

Z radostjo sta zrla po vodi, ki se je kakor kača izgubljala v temi.

Tedaj pa je kontesa Serafina lahno vzkliknila in s strahom segla po roki svojega spremeljavca. Grofu Egonu pa je hotela zastati kri po žilah.

Ravno pod teraso je rastlo vrbovo grmovje v vodi. K njemu pa so bili valovi pripluli mrtvo žensko truplo. Bela obleka se je tesno prijemala njenih udov, lasje pa so plavali kakor zagrinjalo okrog nje. Roke je tiščala skrčene čez prsi. Kadar pa so valovi plusknili, tedaj se je vselej prikazal blede obrazek iz vode. Bila je baronesa Zora!

Ko so jo prinesli iz vode, so dobili v skrčeni ročici ostanke podobi, ki je nekdam kazala obličje grofa Milana.

Smrt je bila nepričakovano udarila s koščeno svojo pestjo v veselo družbo na Otoku. Kakor listje v pišu se je razpršila takoj in hipoma je bil grad zapuščen, prazen in miren. Na vse strani so se razšli. Baronico Zoro pa so položili v zemljo — in njen spomin se je tudi pozabil.

VI.

Kontesa Serafina svoji sestrični Luciji.

Na Otoku sem! In sedaj v tej zimi! Če se ozrem skozi okno, se lomijo veje pod težkim snegom. Kavke in vrane letajo po vrtu ter lačno kričijo. Voda je pokrita z ledom in nebo je sivo in temno. Dolgočasno je, dolgočasno, dolgočasno! Ali to ugaja mojemu dušnemu stanju! Zima mi je v duši. Lucija, jaz sem grozno trpela!

Tri leta je sedaj že preteklo, kar sem videla zadnjič ta pusti kraj. Tri leta, ali moje srce je postalo starejše za deset let. Za ves svet ne maram več. Tu pri oknu ti sedim ter zrem v dolgočasni dan in po moji duši se podé temne misli kakor zunaj sneženi oblaki po sivem nebu. Sama sem, sama, moj Bog, kako sama!

Kako je to vse prišlo! Ti veš, da je grof Egon letal za menoj. In časih se mi je zdelo, da bi ga lahko rada imela! No, pa je bil prebrisanejši, nego sem menila. Ko se mu je pri hčeri stvar vršila prepočasi, se je lotil matere! Čudno se mi je zdelo, da se je mama hipoma zopet pomladila! Črna obleka je izginila kar čez noč; vsako jutro pa si je z barvo nališpala lice! Nekega večera, ko sva ravno sedeli pri čaju, in ko ni bilo pri nas nikake družbe, sem izvedela kako in kaj.

«Pojdi iz sobe!» je dejala mama strežaju, «jaz moram s konteso govoriti!»

Tedaj sem vedela takoj, čemu da mama za nočoj ni bila povabila družbe. Hotela je sama biti z menoj!

Ko pa je sluga odšel, je zdihnila trudno:

«Serafina! Srce moje! Jaz te moram poljubiti!»

Pristopila je k meni ter me poljubila na čelo. Kmalu sem izvedela, kaj je hotela nenavadna ta izjava gorke ljubezni.

«Kaj ti je, mama?» sem vprašala skrbno. «Ali si bolna! Dozdeva se mi, da si čudno razburjena?»

«Serafina, dete moje!» je dejala tiho. «Ali bi se srdila, če bi se tvoja mama zopet omožila?»

«Mama!» sem vzkliknila od strmenja. Ni mi pustila govoriti.

«Poglej, grof Egon je denes poprosil za mojo roko!»

«Grof Egon!» sem planila kvišku, «grof Egon!»

«Da, grof Egon!»

«Moj bratranec!»

«Da, tvoj in njegov oče sta si bila brata!»

«Grof Egon, mama! Ti si ga pač zavrnila, predrznega tega človeka, ki uganja šalo s tvojo starostjo!»

«Zavrnila? Ne, jaz sem mu obljubila svojo roko!»

Otrpnila sem, od golega čudenja mi ni bilo mogoče besedice izpregovoriti.

«Grof Egon! Moj Bog, mama, vsaj vendar veš, — da tudi mene ljubi!»

«Morda! A snubi pa le mene! Izbij si ga iz glave! Saj tako nisi za njega!»

In kako strupeno hudobno je govorila te besede!

Celo uro sva potem tiho sedeli v sobi. Ko sem končno povzdignila obraz proti mami, je bila letá v svojem stolu zaspala. V takem položaju je spala!

Zbudila sem jo.

«Ali greva spat, golobica!»

«Mama», sem ihtela, «ti hočeš v istini stopiti v zakon?»

«V istini!» In zaspano je posegla z roko po sladica, ki so stale na mizi.

«To ni mogoče, mama! Ker veš, da je potem postavljena med naju stena, ki se prekoračiti ne dá! Potem se bodeš morala ločiti od svoje hčere!»

«Kakor želite, kontesa!»

«Tvoja zadnja beseda, mama?»

«Moja zadnja!»

«Lahko noč!»

A drugo jutro sem se odpravila in odpeljala iz očetove hiše. In sedaj sem tu, na Otoku, ki mi je dedščina pripadel po očetu, grofu Milanu. V srcu srd, nesrečo in temo!

Čez noč sem bila premislila vse! Nikdar ne bodem moškemu v last, in gnusi se mi ta spol! Poglej sladkomodernega tega Egona! Kako se je zvijal okrog mene in kolikokrat se rotil, da me ljubi! A sedaj hoče vzeti žensko, ki je ne ljubi, ker bi bila lahko njegova mati! Tak je ta spol!

Tu na Otoku bodem živela kakor v puščavi! Pozabljena od vsega sveta in vedno pred očmi tiste grozne spomine, ki so pokončali mojo vero v življenje.

Pozabljena od vseh! Samo če Ti, draga mi Lucija, oviješ okolo mene zlate svoje misli, zadostovalo bode to Tvoji nesrečni prijateljici.

VII.

Kontesa Serafina je bila nepričakovana prišla na Otok.

Necega belega jutra je stal gospod grajski oskrbnik Janez Igla pred otoškimi glavnimi vrati. Jezil se je na hlapce ter si hladil bakreni svoj nos in bolečo svojo glavo, ki je bila pijana prej ta večer kakor vselej! Kar jo prikrevsa po cesti vaški pot Tone Tičar ter se gospodu oskrbniku z dobrovoljnim smehljanjem že na deset korakov odkrije. Blizu prišedši pa postavi svoj košek na tla ter izvleče iz umazane rute malo, drobno pisemce, ki pa je po njegovem mnenju dišalo po vseh nebeških dišavah.

Ali ko je gospod Janez Iгла tisto pisemce prebral in pregledal, je pograbil z roko v grivaste svoje lase in dejal: «Hudiiiiča!»

In ko je pisemce še enkrat prebral, je dejal še enkrat in še bolj zategnjeno: «Hudii-i-i-ča!»

Ali končno je bila vendarle resnica! Gospoda mu je prišla čez zimo na vrat, in ž nje je vzel vrag vse tisto prijetno, pozimsko življenje, brez skrbi in polno pijače!

Kontesa Serafina je v istini prišla. In kakšna je bila! Kakor osa. Vzela je gospodarstvo v svoje roke, kar se je videlo naravno, ker si je bila že prej pri sodišču kupila leta. Hotela je vse vedeti, račune, knjige, vse take oskrbniku Igli silno sitne stvari.

Vse je izteknila v gradu, bila osorna, tako da je Janez Iгла izgubil še tisto malo razuma, kar ga mu je bilo pustilo večletno zimsko pijančevanje. Skoro ves teden je bila kakor trn, ki je bodel vsakega. Ogledala je hleve, predale, žito, vino ter se je srdila na oskrbnika. Nikomur ni privoščila dobre besedice. In ko je prišel vaški župnik, da bi jo obiskal, mu je velela dejati, da je bolna in da ga ne more sprejeti. Jedla je sama, pa skoraj nič. Časih je postrežnica tudi čula, da je v svoji sobi glasno jokala. Vsi, z oskrbnikom Iglom na čelu, so je prorokovali, da se tako življenje ne bode dalo dolgo živeti in da bode konec — bolezen.

Nekega jutra pa je kontesa v istini obtičala v sobi in čutila se je bolno, brez moči. Nепrestano je jokala. In slugi je dejala: «Zdravnik naj pride!»

Ko se je gospodu Igli povedal ta ukaz, se je močno razjaril: «Zdravnik! Kakor da bi se pri nas doktorji kar z dreves tresli! V mesto bode kdo letel sedaj in v takem poti! Na Strugo po barona naj skoči eden! Bode imela vsaj plemenitega zdravnika!»

Dobro uro potem pa je prijezdaril baron Konstantin iz Struge. V trdi zimi je bil silno lahko opravljen. Kar ga nismo videli, se je bil postaral. Lasje na glavi so bili na mestih skoro sumnjivo beli; okrog oči, ki so temno zrle izpod čela, so se mu videle proge.

Osorno je ogovoril oskrbnika, ki se mu je ponižno priklanjal.

«Kdo je bolan?» je vprašal, «pa je že bil kak pretep, ali pa je kdo padel v pijanosti po stopnicah. Kdo je bolan?»

«Kontesa.»

«Kakšna kontesa?»

«Naša kontesa, gospod baron!»

«Vaša kontesa! In čemu mene kličete?»

Že je hotel sestiti zopet v sedlo.

«Bolezen je nevarna! Prišla je čez noč! In mesto je predaleč! Nevarnost je velika, Vaša milost, gospod baron! Pa smo dejali, gospod

baron na Strugi ve gotovo toliko, kakor tisti mazači iz mesta, pa smo Vas poprosili, gospod baron!»

Srdito mu je vrgel v roko uzdna jermena ter stopil v vežo, da je vse rožljalo, ko je korakal po tlaku.

Pred njim je šinil sluga v sobo, da je povedal gospodični, da je zdravnik prišel. Slonela je v stolu, vse moči so ji bile izginile iz telesa, in čutila se je tako slabotno, tako nesrečno, — in tako nervozno, da ni mogla prebivati niti jasne svetlobe ne. Preproge pri oknih so bile spuščene do tal, da je bilo prav močno mračno v sobi. Venomer so ji silile solze v oko in prepričana je bila, da je na svetu ni nesrečnejše stvari, kakor je ona.

Ko je baron vstopil še srdit, ni takoj razločil stvari. Premračno je bilo. Potem pa je tam pri mizi opazil bolnico. Z robcem si je pokrivala obrazek, in tako slabotna je bila, da ni niti pogleda obrnila proti njemu, ki je bil pristopil po mehkem tepihu. Trudno mu je dvignila ročico nasproti, da bi počutil, kako ji bije žila.

In v svojo pest je vzel drobno, mehko, belo njeno ročico ter štel udarce razburjenega srca. Kontesa pa je vprašala potem: «Kaj mi je?»

«Nič!»

«Nič?»

«Prav čisto nič!»

Takoj se je postavila pred njega, vrgla robec na mizo, kri pa ji je napolnila lice.

Ali óni je ponavljal satirično: «Prav nič, kontesa! Premalo ste jedli in morda premalo spali. In sedaj ste bolni, ker ste prepričani, da kontesa Otoška o tem času, na tem kraju, pozabljena od vsega sveta, drugačna kakor bolna biti ne more!»

Kdaj je že čula ta glas, in kje že videla to obličje? Pristopila je k oknu ter kvišku potegnila gardino, da se je svetloba razširila po sobi. Kdo je bil ta človek, ki se je predrznil praviti nji take stvari? Po vsem malem telesu se ji je srdilo vse in kipeče je hotela odgovoriti. Ali obrnivši se proti njemu, se ji je odkrilo vse in spoznala je svojega zdravnika. Tedaj pa se ji je kri zopet povrnila v srce, in ničesar ni vedela izpregovoriti.

«Ali bolni niste!» je govoril baron neusmiljeno. «Če pa hočete poslušati dobre svete, dajte vpreči še denes, še ta trenutek in odpeljite se v zimsko mestno življenje! To obnebje pri nas ne ugaja takim rastlinam, kontesa! Sneg in gosta megla sta slabo zadostilo za svetli parket! Da pa Vas, milostiva, ne pustim brez zdravila, imate je tu!»

Vzel je kupo na mizi ter jo nalil z vodo.

«Tu notri denite sladkorja in tisto pijte potem! Vsaki dve uri po eno kupo!»

Postavil je kupo na mizo, potem pa se priklonil ter odšel. Gospodična je zrla za njim,

kakor da bi sama ne vedela, kaj se ji je zgodilo. Čula ga je, ko je odjezdil z dvorišča. Krčevito je posegla po robcu na mizi ter ga trla med prsti. Ugledavši pa kupo polno vode, jo je pograbila hipoma ter vrgla po sobi, da se je voda razlila, in steklo na sto koscev razletelo.

VIII.

Kontesa Serafina svoji sestrični Luciji.

Kako sem s čudnim svojim sosedom v dotiko prišla, sem ti že pisala. Ravno tega barona sem še potrebovala pri svojem dušnem stanju! Resnica pa je, da sem se že skoraj privadila zimskega svojega življenja. Ločena od vsega sveta, sem navezana čisto na svojo osebnost. In to mi zadostuje. Kaj mi hoče življenje v mestu? Tisti večni plesi, tiste razsvetljene dvorane polne dolgočasnega modernega ženstva, ki se nevoščljivo opazuje ter bori s svojimi oblekami, polne tistih skrbnih mater, ki si sladke obraze napravljajo ena proti drugi, za hrbtom pa ostre sodbe izrekajo ena o drugi! Kaj mi hoče vse to? In pa šele tisti drobni gospodiči, z dolgimi nožicami po parketu drsajoči, s katerimi vse lahko govoriš, samo nič pametnega ne!

Ti veš, Lucija, da mi je pokojni moj oče, grof Milan, vzor vsega krasnega. Spomin njegov mi je veličastno drevo, okrog katerega se ovija trta moje duše proti večnim nebesom! Pri tem

spominu se pogreznejo grof Egon in druga taka bitja v morje vesoljnega pozabljenja! Takoj, ko sem bila prišla tu sem, so bile moje misli pri njem, ki je nekdanj tu živel in tu na Otoku umrl! Lucija, sedaj se mi dejanje moje matere dozdeva še silovitejše! Kako je pač mogoče pozabiti tacega moža, kakor je bil moj oče, pokojni grof Milan!

Spominjaš se gotovo še cerkve, sloneče na rebri nad Strugo. Pisala sem torej gospodu župniku, da bi ondi daroval mašo v spomin njega, ki me je nekdanj v življenju tako ljubil. Častitega gospoda sem prosila tudi odpuščanja, ker nisem bila sprejela njegovega poseta. Došlo mi je prijazno pismo, da se je maša že oznanila po vaseh, in da se bode darovala ta in ta dan.

Tisto jutro pa je ljudstvo od vseh strani hitelo k cerkvi nad Strugo. Ko sva z župnikom, starim in bojzljivim gospodom, ki si mi ni upal pogledati v oko, dospela tjà, je bila že zbrana množica na pokopališču. Tik cerkvenega vhoda pa sem videla prizor, ki je takoj raztogotil mojo dušo. Vsa čutja v meni so se razburila o pogledu, ki se mi je odkril tedaj!

«Oj, tu je baron Konstantin s svojimi bolniki», je dejal župnik. In prijazno je pozdravil čudnega tega zdravnika. Bil je obdan z vso bolnico. Tipal je žile, gledal jezike (oprosti, ali pisati Ti moram vse, da bodeš vedela ceniti plemenitega ranocelnika!) ter jemal umazano zavite otroke v svoje naročje. Preiskoval je vse

bolnike vse fare, ki so se tiščali okrog njega, ter mu zrlı v obraz s strahom in upom. Ali meniš, da me je pogledal! Kar zmenil se ni za moj prihod, in ni se dal motiti pri zdravniškem svojem opravilu. Stari gospod na moji strani je govoril nekaj o usmiljenem Samaritanu; mene pa je pretresla groza, in hitela sem mimo, da bi ne zrla dalje prizora, s katerim se je omađeževala rodbina tako starega pokolenja.

Potem se je pričela sveta maša. Njemu v spomin, ki je bil tako dober, in tudi tako plemenit človek! Ni sence ni na njegovem imenu! In molila sem iz globokega srca k nebu ter častila neskončnega Boga, da mi je ohranil spomin njegov. Lucija! Kaj bi bilo z menoj, da nimam teh spominov? Ves čas med svetim opravilom mi je stala kakor svetnika jasna njegova podoba pred duhom!

Po maši je moral župnik s svetim obhajilom v goro. Prosil je odpuščanja, da me ni mogel spremiti do doma. Ostala sem nekaj časa v cerkvi ter čakala, da se je razkropila množica. Bala sem se, da bi zopet ne zadela na kako bólnico zunaj cerkve in na njenega zdravniškega barona! Ko sem čula, da je vse odšlo, sem stopila pod milo nebo. Cerkovnik, ki je že težko čakal, je planil k cerkvenim vratom ter jih zaklenil.

Bila sem čisto sama! Tedaj pa sem se spomnila tiste uboge baronese Zore in tistega dne, Lucija, ko sva obiskali raztrgano Strugo.

Tudi tu sem je naju peljala, ter nama pokazala grob svojega otroka. (Morda je bil to grob njenega brata?) Denes so me preobdali spomini na tisti dan z vso silo in pred svojo dušo sem gledala nežni nje obrazek in mrtve njene oči. In hipoma sem videla tudi, kako jo je priplula tistega groznega večera reka do našega otoka in kako se ji je privzdigovalo mrtvo lice iz hladnih valov!

Sedaj pa sem stala zopet na prostoru, katerega je ona nekdam posipala s cvetjem. Bezgov grm, pod katerim je nama kazala mali grob, je bil še tudi tu in njegovo vejevje je sililo k tlom pod težo sneženo. Sneg je pokrival tudi malo gomilo. Ali glej ondi v zidu svetlo ploščo in na nji z zlatimi črkami: Zora!

Stala sem tik njenega groba! Tu so bile zakopane vse njene bolečine, vsa njena sreča, katero je hotela doživeti! Silna tuga me prešine! In morda, Lucija, morda je bolje ležati tu spodaj v zemlji, kakor pa nositi svoje gorje tu zgoraj pod božjim nebom! Morala sem zaplakati. Denes sem stopila v zvezo z dvema mrtvima, ki se v življenju še poznala nista, katerih spomin pa se je harmonično združil v moji duši. K Bogu sem molila tudi za ubogo Zoro, ki je bila pahnjena v življenje kakor cvet v pozni pomladi, da ga zaduše vročine poletne.

Obrnivši se od groba, mi je stal pri zidu baron Konstantin, in s svojim očesom me

gledal tako sovražno, Lucija, tako sovražno, kakor gleda morda pogubljeni angelj na dušo, odvezto oblasti njegov!

Takoj sem si obrisala oči. Ta človek ni smel videti, da sem pretakala solze.

Pri zidu je slonel, in dejal je divje:

«Kaj tu iščete, pri teh grobovih, kontesa? Ti grobovi so Struški, in Vi z Otoka nimate tu ničesar opraviti! Bati se je, da ne vstanejo mrlič, in da Vam ne groze s koščeno svojo roko. Pustite jih v grobovih, saj Vam bode še tako prerano zadonela tromba njihove obtožbe!»

Kako nevezano je govoril v svojem srdcu. Obrisal si je z roko pot na čelu, zrl nekaj časa v daljo; potem pa se mu je razjasnilo lice in sovraštvo mu izginilo iz pogleda. Da, Lucija, oči njegove so gledale name nekako čudno mehko ali vendar neprijetno rahlo, kakor če sonce posije čez mrtvaško polje, čez bojišče, kjer ležijo pobiti ter zdihujejo ranjeni! Skoraj se mi je hotel smiliti, pa le nekaj časa, ker ti, Lucija, veš, da jaz tega človeka sovražim.

«Odpustite, kontesa! Časih mi zakipi kri v glavo in tedaj sem osornejši, kakor je moja želja!»

Pristopil je k meni ter mi hotel prijeti roko. A nisem mu dodelila te dobrote, ker ni ravno častno, stopiti v dotiko z baronom, ki je ravnokar tipal s svojimi prsti umazane kmetel!

Odšla sem s pokopališča. Stopal je tik mene, kakor bi se to umelo samo ob sebi. Že sva prišla blizu Otoka, ko se je ozrl po meni ter pričel zopet govoriti.

«Kontesa», je dejal rahlo, «jaz bi Vas prosil, da zapustite to mesto, in da greste od tod!»

«Kako to, gospod baron?»

«Tako!»

«In Vi bi to radi videli?»

«Istina je, da bi mi bilo všeč!»

«Všeč bi Vam bilo?»

«Da, prav bi mi bilo!»

Glas mu je bil še vedno mehak.

«Prav bi Vam bilo», sem vzkliknila veselo, «prav bi Vam bilo! Vidite, meni je prav, da ostanem tu, in tako ostanem tu!»

Takoj se je raztogotil po svoji navadi.

«Vi ostanete tu! Tudi dobro! Časih se mi nehoté vsiljujete v misli. Ali jaz še misliti, še misliti nečem na Vas! Morda bodete izvedeli kaj, kar Vam srca porahljalo ne bode! Potem pa bodete odfrčali prej, kakor menite! Jaz sem Vas svaril! Z Bogom!»

Jezno je odšel.

Sedaj znam, da se srdi, če sem tu. Jaz ostanem tu!

IX.

Preteklo je nekaj tednov. Potem pa se je na Otoku oglasil gost, ki ga niso pričakovali. Mrzlega jutra, ko je bil mraz po oknih narisal

najlepše rože in ko je megla zakrivala okolico, da se ni videlo deset korakov pred sé, tedaj je prižvenkljal grof Egon ter sredi otoškega dvorišča mogočno skočil z malih seni.

Janezu Igli pa je zarenčal ponosno: «Pripravite mi sobo in potem povejte gospodični, da sem prišel. Zakurite tudi!»

Ko se je kontesi Serafini objavil njegov prihod, se je raztogotila tako grozno, da je letala po sobi in da od srda ni vedela, kaj bi počela.

Med tistim časom pa je hodil grof Egon po tlaku pred vežo ter čakal, da se mu soba zakuri. Ko se mu je povedalo, da je soba pregreta, je dejal lahkoživno: «Sedaj se malo pogrejem in kaj jesti mi dajte! Ali potem pridem takoj h kontesi! In Vi, lisjak Iгла, dajte mi dobrega vina, saj znate, da ne trpim slabe kaplje!»

Ko se je najedel in napil, se je pogledal v zrcalo ter odšel h kontesi. Z mirnim in pri-ljudnim obrazom je vstopil pri nji v sobo in takoj pri vhodu vzkliknil: «Bog te pozdravi, Serafina!»

Tik mize je sedela, bleda kakor sveča. Ni mu odgovorila.

To ga ni prav nič motilo. Sedel je na stol ter hladnokrvno dejal: «Sedaj, ko sem tako rekoč tvoj papa, draga Serafina, sedaj mi pač dovoliš, da zapalim cigaro v tvoji navzočnosti!»

In zapalil je v istini cigaro; nji pa je bliskal srd iz oči.

«Povej mi, čemu si prišel!»

Komaj je izpregovorila te besede. A on se ni dal motiti.

«Sedaj sem torej tvoj papa», in izpustil je oblak dima iz ust, «a stvar se ni hotela tako hitro napraviti, kakor sva mislila jaz in tvoja mama. Delali so nama zapreke v Rimu in drugod! No, končno se je le napravil zakon, kakor sva želela jaz in tvoja mama.»

Nekako satirično je nadaljeval: «In sedaj sva srečna zakonska, jaz in tvoja mama! Življenje nama teče bolje, kakor sva pričakovala, ljuba Serafina, ker se končno pri najinih letih o ljubezni govoriti ne sme. Tvoja mama je napravljala nekaj časa malo dolge obrazke, ker prvo moje zakonsko dejanje je bilo, da sem ji prezentiral nekaj menic, katere je morala honorirati, kakor pravijo skopuhi. No vidiš, pa to se je kmalu pozabilo, in sedaj sem, kakor rečeno, srečni tvoj papa!»

«Prav dvomljiva čast je to zame!» je odgovorila strupeno mrzlo.

«Ti si še vedno polna tiste romantike, draga Serafina! Ti meniš, da mora k srečnemu zakonu pridejano biti nekaj tistega, kar imenujejo pesniki ljubezen! Ljubezen! Končno se ta stvar izrabi, kakor se obrabi recimo šina na kolesu, da necega lepega jutra počí, in da kolo nič več ni za rabo!»

«Čemu mi pripoveduješ vse to! Povej mi rajši, čemu si prišel denes tu sem, dragi mi papa Egon?»

«Tako je prav! S časom se me že privadiš, Serafina! Zapiši si torej v svoj spomin, da k zakonu ljubezen ni potrebna, ker ljubezen mine, zakon pa ostane! Kdor stopi z ljubeznijo v zakon, temu je od pričetka nekoliko bolj mehko postlano, a necega belega jutra se prebudi na trdem ležišču — usoda mu je čez noč izpod zglavja izvlekla mehko blazino ljubezni. Kdor pa stopi brez ljubezni v zakonski stan, ta ima že od pričetka nekoliko tršo posteljo. Ali ta mu ostane za vse življenje, tako da mu ni prebiti tiste neprijetne izpremembe. Vidiš, to je moja filozofija o zakonu! Nekaj filozofije pa je dobro povsod!»

Še edenkrat je vprašala jezno: «Čemu mi to praviš?»

«Čutil sem potrebo nekoliko opravičiti se! Ne opravičiti, to ni prava beseda! Ali —»

«Opravičiti? Pred menoj se ti ni treba opravičevati! Jaz vsaj hvalim Boga, da se je stvar iztekla tako, kakor se je!»

«Dobro! Sedaj ti tudi lože povem, čemu sem prišel tu sem, denes, v tem strašno dolgočasnem vremenu! Moj Bog, draga Serafina, kako si vendar v stanu viseti v tem gnezdu in pri teh meglah! Jaz bi umrl, da sem le eden dan ukovan tu sem v ta pekel! Kaj pa počenjaš?»

Jaz bi ne vedel kaj početi. Ali ve ženske imate že bolj elastične nature in kratkočasite se v slučajih, ko moramo mi usta na široko odpirati! Ha! ha!»

Smejal se je suhotno.

«Sedaj je pa skrajni čas, da poveš, čemu si prišel! Ker vidiš, dragi mi Egon, jaz že komaj pričakujem, da zopet odrineš čez gore. Neljubo bi mi dejalo, če bi morala hlapcem ukazati, da čez prag vržejo sveto osebo tvojo, ki si tako rekoč moj papa.»

«Ti si silno energična postala! Kakor vojak, prav kakor vojak! Stvar se ti bode prozaična videla. Vrag vedi, kje je izteknila tvoja mama, da sva midva časih glave stikala, in Bog zna, kateri hudobni duh ji je povedal, da sem jaz, ko so me napadali poetični moji momenti, tebi tudi pisaril. Saj veš, tiste otročarije! Jeli ti, da se ne srdiš, draga Serafina?»

Vstala je.

«Tiste otročarije! In mama sedaj ne more spati, in dejala ti je: sedi na železnico in glej, da mi prineseš tiste otročarije! A grof Egon se je prestrašil in kakor boječ zajec je priječal tu sem ter berači okrog mene, da bi dobil, s čimer bi zamašil usta svoji gospe!»

«Ti imaš dar prečudne kombinacije. Gotovo še ne veš, da je dobri naš Bontoux, Julij baron Bontoux, zadnjič tako nesrečno padel na ledu, da je malo dni potem umrl. In Lindenholz je

zblaznel popolnoma, ali to je pričakoval vsak pametni človek. In mladi vitez Trd je vzel staro preklo, tisto baronico Holdenovo . . . ha! ha! To je par! Ali govoriva zopet o tistih otročarijah! Glej, tvoja mama si je v glavico dejala, da ji moram tisto prinesiti. In položila me je v hudo in močno tiskalnico! Vidiš, draga Serafina, meni poide časih tisto, kar imenujemo denar. In to tvoja mama dobro ve! In posti me in nateza me in sedaj so tisti listi *conditio sine qua non*. A jaz sem zavezan s častno besedo in tako dalje. Pa saj sama veš, kako je!»

Ponosno je stopila v sosedno sobo, od ondod prinesla nekoliko z modrim trakom prevezanih pisem ter jih vrgla na mizo.

«Tu je tisto! Čisto sem bila pozabila na to! Vzemi!»

Hladno je pristopil k mizi in urno spravil liste.

«Hvala ti, Serafina! Sedaj, ko sva praktični ta opravek dokončala, sedaj govoriva kaj — familijarnega!»

Izvlekel je novo cigaro ter jo zapalil.

«In sedaj čepiš v trdi zimi, kakor jež v svoji jami. Jaz in mama pa te srčno želiva pod svojo streho in komaj pričakujeva, da se povrneš! Pridi, in sprejele te bodo mehke roke gorke ljubezni!»

Grof Egon je imel svoj poetični moment; melanholično je zrl za dimom, kojega je izpuščal proti stropu.

Obstala je pred njim.

«Prijatelj, morda se spominjaš tistega prizora, v katerem kraljič Hamlet očita svoji materi, da je stopila v zakonsko zvezo z morivcem svojega prvega moža! Na steni visita podobi umorjenega in pa tudi sedanjega kralja! Prva krasna kakor sonce, ravno vzhajajoče, druga pa izraz največje človeške podlosti! Ta prizor se mi vedno vsiljuje v spomin, kadar si predočujem tebe, dragi mi Egon, in duševno tvojo plitvost in revščino! Edne stvari ne bodem nikdar mogla umeti, da je moji materi mogoče bilo pozabiti grofa Milana, in to tebi na ljubo, ki si vender tak, kakor kopriva, rastoča za plotom! To sem ti morala povedati, da ne bodeš menil, da te po zaslugi ocenjevati ne znam. Sedaj pa sem tvoja pokorna hči ter ti želim srečen pot za večno!»

Hotela je stopiti v drugo sobo. Onemu pa so se hudobno zabliskale zelene oči.

«Kontesa, počakajte še malo! Ker sva že pri tem, da se prijazno pogovarjava o rodovinskih svojih stvareh ter pokladava na tehtnico duševno vrednost živih in mrtvih, počakajte še malo! Nekdaj smo sedeli tu doli na vrtu in vino je bilo razrešilo jezik našemu dobremu baronu, Juliju baronu Bontoux. In pravil nam je, kako sta z grofom Milanom, ki je bil pravi tvoj oče, zasledovala po otoških in struških gozdovih tisto blazno baronico iz Struge!»

Pristopila je bliže, in obraz sta ji prešinila skrb in strah, Grof Egon pa je s sladkim glasom nadaljeval: «No vidiš, pa tedaj še ni bila blazna! Saj se je spominjaš te baronice, ki smo jo potem izvlekli iz vode! Tedaj pa je bil grof Milan že poročen z grofico Ano, in tebe je tudi že imel, draga Serafina! Dekle pa je zblaznelo potem, in ti, ljuba Serafina, imaš nekje tam gori pri cerkvi grob, v katerem ti počiva — bratec, ki ga nikdar poznala nisi! Ha! ha! Tvoj oče, ta tvoj vzor vseh vzorov, je tudi umrl, in sicer ravno tako, kakor baronesa Zora! Skočil je sam v vodo in izvlekli smo ga iz nje tam doli na produ pod Otokom! Nimam velike moralične vrednosti, to je gola resnica, ali če me položiš na tehtnico s svojim očetom, pokojnim grofom Milanom, potem, draga moja, v istini ne vem, kje bode večja teža! To sem ti moral povedati v pojasnilo, da veš, kaj in kako. Sedaj pa sem prijazen tvoj papa ter se ti priporočam v največjem prijateljstvu!»

Lahno žvižgaje je odšel iz sobe. Na obrazu pa se mu je kazala radost, ko jo je videl kopneti pod strašnim udarcem.

Že med njegovim govorom se je bila zgrudila na stol. Sedaj pa je zrla za njim, kakor za mrtvaško prikaznijo. Oči so se ji napele in z roko je tipala okrog čela. Tema ji je hotelo postati pred pogledom. Vse okrog nje se je

majalo, okrog srca pa se ji je napravljal bolestni krč. Njena duša je bila vržena iz svojega ravnovesja in valovi obupnosti so ji prepluli temnega duha. Njegov spomin! Okrog katerega se je kakor trta ovijala njena duša! Vse je bilo porušeno sedaj! Kjer je komaj še pogajalo cvetje, je rastlo sedaj trnje in osat! V grozo ji je postal jasen marsikateri temen trenutek v življenju preteklem! Kakor rešilno hladilo ji je legla končno čez oblačno polje obupane duše misel: da je legal, da ji ni govoril resnice, da ji je legal iz hudobije! Resnica to biti ni mogla! Tedaj jo je prešinilo: baron Konstantin ve resnico!

Bliskoma se je dvignila in takoj je bila iz sobe. Kakor v megli je videla pri oknu, da so se vpregali na dvorišču konji v grofove seni.

Kakor blazna je odhitela po stopnicah na vrt. Razoglava je stopila na mraz, gazila po debelem snegu ter imela zavest, da ji mora baron Konstantin povedati resnico.

Čez most je hitela proti Strugi ter vlekla za seboj mokro svojo obleko. Čutila ni niti mraza, niti ostrega piša, ki je zibal sneženo vejevje. Po slabem gozdnem poti se je trudila, in ni se menila za vodo, ne za blato, v katero je stopala s svojo nožico. Pot ji je lil po licu, na glavi pa so se ji razdrle kite, da so se razpustili lasje ter ji mokri padali na ramo. Obleko si je oškropila čez in čez z umazanimi

kapljami. Ali ona je le dalje hitela ter vedeti hotela, je li resnica, kar ji je povedal grof Egon.

Tam, kjer se pot zavije v znani hrastov gozd, ji je prijezdil slučajno nasproti baron iz Struge. Počasi je stopalo živinče, na katerem je sedel, in s težavo privzdigovalo kopita iz globokih luž.

Strmeč je obstal tik nje ter takoj skočil raz konja.

«Moj Bog! Kontesa, kako prihajate tu sem?» Dvignila je roke proti njemu.

«Gospod baron! — — —»

Ni mogla govoriti. Baron pa se je skoraj hotel razsrditi po svoji navadi.

«In v takem vremenu in v taki opravi! Bolezen je neizogibna!»

«Gospod baron, povejte mi resnico! Grof Milan! Vaša sestra, baronica Zora! Ali je res? Povejte mi, ali je res? Jaz sem grozno nesrečna!»

V prvem trenutku ji ni vedel ničesar odgovoriti.

«Torej je vendar resnica!» je zdihnila. Zapustile so jo zadnje moči in brez zavesti se je zgrudila v njegovo naročje. Sedel je ž njo na mirnega, starega svojega konja, ki je, čuteč na svojem hrbtišču dvojno breme, melanholično povetil glavo. Potem pa je moral pričeti oster tek, ker so baronove ostroge neusmiljeno orale po njegovih rebrih.

Kakor otroka jo je držal v svojih rokah; blede njen obraz je slonel na prsih njegovih, in časih je čutil, kako je bilo njeno srce.

Povedati moramo, da baron Konstantin tedaj ni bil brez strasti. Ko se je namreč podil med visokimi smrekami, in ko je opazil, da ni nikjer živega duha, je hipoma ustavil konja, sklonil se k bledemu obrazku ter poljubil mrzlo njeno lice! Hotel je predrzni ta čin brez dvombe še edenkrat ponoviti, kar se je okrog ovinka zavila stara ženica. Kakor dekle je zardel . . .

Potem pa je v divjem skoku prijezdnil na otoško dvorišče ter oddal sladko svoje breme strmečim deklam, ki so takoj pričele silovito jokati ter klicati Boga in vse svetnike božje na pomoč.

X.

Minila je zima in na vseh mestih so hiteli pomladanski cvetovi iz zemlje. Tudi kontesa Serafina je bila ravno prebila dolgo bolezen, boreč se s smrtjo med mrzlo zimo za mlado svoje življenje.

Sonce je rahlo sijalo. Na vrtu na znani terasi je sedela, slabotna, blede, in močno so se ji poznali znaki prebite bolezni.

Zaspano tožno je zrla na mimo hiteče valove in kakor v sanjah je trgala z drobnimi svojimi prsti list, katerega je bila ravno prebrala. Koščke je pa metala v vodo. Pri njenih nogah je sedela kontesa Lucija in ljubezni polno svoje oko je dvigala skrbljivo proti bolnici.

«Lucija» je dejala trudno, «kdo je nama še pisal denes?»

«Tudi tvoja mama!» je odgovorila ona boječe.

«Kaj mi hoče?»

«Tu sem bi rada prišla čez poletje!»

Nejevoljno si je z ročico pogladila čelo. Na licu pa se ji je prikazala rdeča lisa. Potem je izpregovorila mrzlo: «Piši ji, naj še počaka mesec dni!»

«In potem?»

«Potem bodem zdrava popolnoma in napravim ji prostor! Potem naj pride grof Egon in kdor hoče!»

«In ti, Serafina?»

Kontesa Serafina ni odgovorila takoj. Na licu ji je izginila rdeča lisa in obrazek ji je silno obledel.

«Jaz, Lucija, jaz pojdem — v samostan!»

Ona je plaha hotela vstati.

«Tiho, Lucija, tiho! Moj sklep je o tej stvari storjen!»

Kontesa Lucija je bila tako zelo osupla, da ni mogla izpregovoriti besedice. Takoj so se ji napolnile s solzami oči. Opazila je to kontesa Serafina.

«Lucija!» je zaihtela, «ne napravlaj mi bolečin! Poglej, zdi se mi, da nismo živeli prav, in dobro je, da se pokorimo. Nikar ne jokaj! Ali govoriva o drugi stvari!»

A govorica se ni hotela vneti. Sedeli sta tiho in tako mirno, da je v bližnji grm sedla penica ter pričela žvrgoleti drobno svojo pesem.

«Ko bi v kletki tičala, bi pač ne pela!» je izpregovorila kontesa Lucija.

«Tiho, otroče! Nekaj sem te hotela še povprašati.»

Nekako sramežljivo je obrnila obrazek proti vodi.

«Vprašaj!»

«Kdo je bil pri meni, ko si prišla tu sem?»

Kontesi Luciji se je pri solznih očeh hotel napraviti smehlaj okrog krasnih ust.

«No, tisti zdravnik iz Struge, baron Konstantin, ki pa pred teboj že davno ni več plemenit! Pravili so mi, da je prve čase cele noči prebdél pri tvoji postelji. Menda tisto sovraštvo med vama ni bilo tako strupeno, kakor si mi ti pisala! Vsaj ženstvu se je videlo, da je hodil mož prav upalih lic tedaj, ko se je tvoje življenje borilo s smrtjo! Ali sedaj, ko hočeš stopiti v samostan, te take posvetne stvari pač ne zanimajo več!»

Kontesi Serafini se niso pokazale samo rdeče lise na licih, temveč oblila je prav odločna rdečica ves obrazek.

«Hladno je! Pojdiva v sobo!»

Molčé sta odšli z vrta.

* * *

Bolezen in druge bridke izkušnje zadnjih mesecev so bile pokončale pri kontesi Serafini ponos, ki se je šopiril v aristokratični njeni duši. S sklepom, da stopi v samostan, je slekla vse posvetno, kakor je predpisano za take položaje. Postala je silno pobožna; skoraj vsak dan se je služila maša v cerkvi nad Strugo; ubogim pa je delila miloščino, da so klicali vse nebeške blagoslove na njo! Da se je pri tacih razmerah morala sprijazniti s svojim sovražnikom in končnim dobrotnikom, to ji je ukazovala vest, pa tudi sveta vera, ki nam zapoveduje ljubiti sovražnike.

Dan za dnem se je ozirala po stezah, ne prihaja li baron Konstantin, ki je vendar moral vedeti, da hoče otoška kontesa stopiti v samostan ter se za vse življenje odtegniti pregrešnemu svetu. Saj se je po vsi srenji govorilo o njeni pobožnosti in o svetih njenih namerah. Ali barona ni bilo!

Ker je živela v zavesti, da mora kot prihodnja samostanka izruvat najmanjše koreninice pregrešne ošabnosti v svoji duši, in ker je imela tudi zavest, da dolguje hvaležnost njemu, ki ji je stregel v silni bolezni, se je odločila lepega dne, da gre na Strugo, pomirit se z baronom Konstantinom.

Že na poti so se ji borili po duši čudni občutki. Stopivšo v zapuščeno struško dvorišče pa je skoraj zapustil pogum, in pobožni

njeni naklepi so se hipoma raztopili. Ali na-
posled se je zopet ojačila.

Na dvorišču je bilo še vse tako, kakor
nekdaj. Pred umazanimi hlevi nekoliko polom-
ljenih vozov, takoj pri dvoriščnem vходу pa
star in brez dvombe že tudi slep pes, ki še
vstal ni, ko je stopala tujka mimo njega. Ne-
koliko kuretine je greblo po gnojnih kupih ter
se razpršilo pri dekletovem vstopu. Nikjer ni
bilo videti človeškega obraza. Boječe je stopala
po stopnicah navzgor. Velikanske razpoke v
zidu so pričale, da Struga ni prav varno biva-
lišče, in da se bode častitljivo to poslopje kmalu
razlezlo na vse štiri strani.

Nekje na koridoru ji je prišel nasproti raz-
mršen deček z metlo v roki. Odprl je usta ter pov-
zdignil roko, kakor da bi hotel potegniti umazan
klobuček z las. Ali takoj je pomislil, da je to
samo ženska. Pustil je torej pokrivalo na glavi
ter čakal, kaj bode izpregovorila. Ali kontesa
je molčala. Prestrašila se je brez dvombe čudne
prikazni tega strežaja.

Mož je moral končno vendarle izpregovoriti.

«Sam sem doma! Babnice plevejo v logu;
on pa je na vrtu.»

Kontesa je povprašala po baronu. Spo-
razumela sta se, da je «on» baron, in da je
na vrtu.

Mlademu možu se je razbistrilo po možganih
in mislil si je, da bode gotovo prav, če jo po-

pelje v «njegovo» sobo. Dejal je: «Tam le staj! Tam čakajo tudi gospodje iz kaplanije, če pridejo sem!»

Peljal jo je v njegovo sobo, ki ni bila zaklenjena, ukrasti tako ni bilo kaj.

«Iskat ga grem!»

Porinil jo je skoraj skozi vrata, katera je potem hitro zaprl. Bila je sama v tuji sobi. Okno je bilo zastrto. Pri mraku je opazila, da stoji v prostoru tudi postelja. Bila je tedaj v spalnici barona Konstantina. Prestrašila se je tako, da je takoj pohitela v sosedno sobo, v katero je pri odprtem oknu sijalo sonce. Bilo je to prav revno bivališče; nekoliko stolov, miza, na nji pisalno orodje; nekaj knjig in mnogo medicinskih steklenic. Sedla je na stol pri mizi. Zeblo jo je. Iz debelega in razpokanega zidovja se je razširjal hlad kakor v kleti. Postalo ji je dolgčas. Skrbelo jo je tudi, da ga morda ne bode, da je šel kam v goro, in da ga bode zaman pričakovala. Tudi po stropu so se videle razpoke, in po kotih so predli pajki svoje mreže. Mislila si je, da mu manjka ženske, in da je človek revež, ki mora stanovati v takem prostoru. Na steni nikjer podobe! Še gledati ni kaj. Obrnila se je k mizi, pri kateri je sedela. Odprla je knjigo, učeno medicinsko delo. Takoj jo je zopet zaprla. Tedaj je zapazila pričeto pismo na mizi. Takoj se je obrnila, ker je povsem nespodobno prebirati tuja pisma. Zopet

je pričela šteti razpoke po stropu, pajčine po kotih, ter zopet jemala učeno knjigo v roke. Pri tem pa si je vedno mislila, komu da pač piše? Morda ženski, in kaj? Obstati si ni hotela, da ji je hudo dejala zavest, da je to pismo morda namenjeno — ženski. Ali vendar je bilo tako. Počasi je zavila glavico zopet proti mizi. Hotela je zapaziti, da je zapisano na listu — njeno ime! Da, tu se je jasno bralo: kontesa Serafina! Ni je ženske, ki bi v takem položaju premagala iskušnjava! In tudi naša kontesa je ni! Komaj se ji je dozdevalo, da je videla zapisano svoje ime, že je nagnila obrazek k tujemu listu ter brala, kar ni bilo pisano za njo.

«Dragi prijatelj! Po dolgem molku zopet nekaj vrst od starega tvojega puščavnika! Očetna hiša mi razpada, srce mi je razpadlo že davno! Kakor drevo sem s suhimi vejami! Zapustil bodem stari kontinent ter se preselil v novega! Evropa je zame prestara, in tudi jaz sem prestar za njo. Časih je dobro, če se drevo presadi v tujo zemljo. Potem raste, ki prej ni moglo. Slovo torej jemljem. Tudi pred tvoj prag prihajam. Znana ti je vsa beda, s katero so udarila nebesa mojo ubogo rodovino. Ali denes naj ti je povedano, da je usoda prihranila meni najhujše. Človek, ki je najsilovitejše prouzročil mojim, je zapustil otroka, hčer. Sovražiti bi jo moral, ali sovražiti je ne morem! Samovoljna, samoglavna ženska je, ali sovražiti je ne morem. V prvem trenutku, ko

sem videl ošabno to bitje, je padlo seme v moje srce! Bog zna, koliko sem se trudil, pozabiti jo, ali usoda ni hotela! Letos v trdi zimi je prišla ta kontesa Serafina tu sem. Iz gole samoglavnosti! Njena mati, stara ženska, je vzela mladega vojaka. A to je razsrdilo gospodično hčer. Mladi očim pride za njo. Prepirla sta se. Med prepirom pa ji je povedal čudno zgodovino o očetu grofu Milanu. V mrazu je hotela k meni na Strugo, da ji povem resnico. Med potem jo srečam slučajno. Izvršil se je prizor, kakor je pri ženski navada; omedlela je, in na svojem konju sem jo prinesel na Otok. Med potem pa me je hudobni duh premotil, da sem jo poljubil na lice. Od tedaj pa me hoče pamet čisto zapustiti. Pred zrcalom stojim in si štejem sive lasé na glavi. Napravljam si opomine, da sem vendar že v letih, v katerih se človek ne sme obnašati kot zaljubljen učenec. Ali kaj mi pomaga vse to! Človek je slabotna stvar. In čim bolj se stara, tem menj ima zavesti, da je smešen v takem in takem položaju. Kakor dež po razsušenem polju se mi razlije časih po duši zavest, da hoče morda usoda na ta način zopet združiti, kar je bila razmetala poprej z neusmiljeno svojo roko! Jaz in kontesa Serafina naj bi zopet zedinila Otok in Strugo! Vidiš, tak otrok sem postal! Pri vsem tem pa je najhuje, da me kontesa Serafina sovraži, in da čisto nič ne ve, kake plamene je provzro-

čila v moji duši! Moj duh je bolan! Ironiziram se samega sebe! Ali brez uspeha. Sedaj pa sem si zapisal radikalno zdravilo: preselitev v Ameriko! To bode vsaj pomagalo! Prihodnji list pa že dobiš iz Minesote ali pa iz pobrežja mogočnega Misisipija! — — —»

Dalje ni brala! Kar ji je srcé prepluvalo, ni bilo samostansko, pač pa popolnoma posvetno. Baron Konstantin jo ljubi! To se ji je dozdevalo tako čudno ter ji bilo tako nepričakovano, da je morala — od sreče jokati. Nagnila je glavico na mizo, na list, ki ji je bil povedal njegovo skrivnost.

Ko pa je prišel baron Konstantin, se je topila še vedno v solzah. Dobro je čutila, da je vstopil! Ali glavice si ni upala privzdigniti tedaj. Odločno se je sramovala. Bil je toliko diplomatičen, da je v hipu razvidel razmere. Pogumno je pristopil k nji ter se še celo predrznil, da ji je privzdignil glavico. To bi bil storil vsakdo izmed nas. Videl je razžarjen obrazek in dvoje solznih oči. Okrog ustnic pa se ji je napravljaj smehlaj ter oznanoval, kaj hoče solza v očesu. Ali naj bi bila govorila? Nam se dozdeva, da ni bilo potrebno.

Kdor pa ju je pol ure pozneje videl na poti proti Otoku, roko v roki, kdor je opazoval, kako sta postajala ter se pogledovala kipeče; kdor je videl, kako je tedaj, ko sta stala pred grmom divjih rož ter občudovala njegovo cvetje,

resnega barona glava prišla v sumnjivo dotiko z njeno, je vedel lahko vse, če je bil tudi samo površen opazovavec reči okrog sebe.

* * *

Struga je sedaj razvalina. Na Otoku pa je vse polno življenja, vse polno otroškega krika! Baron in baronica čutita še vedno tisto srečo, ki je delež ravno pričetega zakona. Preteklost je pozabljena in vsi upi se opirajo na prihodnjost. In mi želimo, da bi jima vir zakonske te sreče tekel še dolgo časa, in da bi ne usehnil tako kmalu, kakor se le prerado zgodi v prozaičnem našem življenju!

V Karlovcu.

Novela.

I.

Kraj se naziva Karlovec. Kako je dobil ta kot naše slovenske zemlje to ime, mi ni moči povedati.

Poezije ni nikake v tem Karlovcu. Kadar prideš čez goro v karlovški jarek, se ti dozdeva, kakor bi bil zapustil svet ter prestopil meje življenja. Ako se oziraš nazaj po poti, po katerem si prišel, se vleče kakor nit kvišku po rebri, in čudno se ti zdi, da si mogel brez omotice prilesti po tej stezi tu doli. Kamor obrneš pogled, se vidi golo skalovje, malo pogorsko smrečje, brinje, nekaj rjavega resja in suhega praprotišča. Okrog in okrog pa se dvigajo gorska slemena.

In ker se dolina ravno nad Karlovcem in malo pod Karlovcem zavija tako, da je videti pogorje združeno edno v drugo, je podoben kraj globocemu breznu, katero je stvarnica z velikanskim svedrom izvrtala zemlji v skalnato osrčje. Skalovja pa je v Karlovcu res obilo,

velicega in malega, v strašnem neredu po dolu raztresenega, kar daje kraju obraz dolgočasne zapuščenosti. Tu in tam se je tekom časa napravilo nekaj zemlje po skalnatih tleh in nastale so tratinate ruše, katere so spomladi lepo zelene in z belimi zvončki in rumenimi trobenticami preprežene. Tedaj pa je tudi v Karlovcu prijetneje, skoraj bi dejal, poetično. Potok, ki si je preril svojo strugo skozi skalovje, šumi tedaj živeje, peneč se po robu. Povodnji kosi letajo od skale do skale in med mladimi vrbami znašajo gnezda senice, ki so si tudi to mesto izvohale v svoje bivališče.

A tudi človek je zašel tu sem, tudi človek si je postavil svojo kočjo semkaj. — Kar živi spomin teh krajev, se ve, da je tu stala karlovška hiša, karlovški malin. Hiša bolj v hribu, malin pa tik vode na robu, postavljen iz slabo otesanih hrastovih hlodov, na vse strani oprt in podprt ob skalo, toda vendar tako lehno stoječ, da bi ga v ravnici ne premočna sapa brez težave morda podrla ter razmetala. Ali tacih skrbi Karlovčanje nikdar imeli niso! Kako bi bilo pač moči, da bi kdaj zašla piš in sapa tu sem? In če tudi, saj izgubita takoj vsako moč, ker ni strani, da bi se raztegnila, razpihala. Karlovčanje zatorej raztrganih streh, izruvanih dreves in podrtih kozelcev niso poznali nikdar. Streho je bilo treba popravljati le vsacih deset, petnajst let, če jo je dež premočil, da se je sem

in tam udrila ter napravila vodi pot pod strešino in na slamo, žitne zaboje in suho sadje, ki se je spravljalo tamkaj.

Tedaj, ko se je sneg tajal po rebrih in gorskih vrhovih, je pridrla časih voda in odplavila pri malinu kako lesovje. Ker pa je struga globoka in so Karlovčanje vremena dobro poznali ter o pravem času odpirali zatvornice, je odhajala tudi povodenj brez posebnih nesreč.

Sedaj je že v istini čas, da izpregovorimo o karlovških stanovnikih. Tu nam je povedati, da je bil karlovški rod od nekdanj takov, kakor je še sedaj. Karlovčanje so od nekdanj doživeli sivo starost, dolga leta, dolgo življenje. Kar stoji Karlovec, je bilo to tako, in tako, upamo, ostane tudi v bodočnosti!

Živeli so sami zase in nekako zaničevali svet «tam zgoraj». Ženili so se le tedaj, ko je bila prava potreba. Od nekdanj so imeli v hiši navado, da se je ženil samo eden sinov. Drugi bratje so ostajali doma ter bili večni trpini. Naposled pa so opešali; osiveli so jim lasje in usločilo se jim je telo. A potem so počasi pomrli, ta to zimo, oni drugo. Na njih mesto je stopil nov zarod, ravno tistega duha, kakor predniki v grobovih.

V mladosti so bili Karlovčanje od nekdanj vsi ednake, velikanske postave in širokopleči. A kar je čudno: imeli so malo ne vsi plave lase. Močni so bili — toda vendar krotkega

duha, in nikdar se ni čulo, da bi se bili udeležili kacega pretepa.

Delali so pa tako, kakor uboga živina. Malin ni stal skoraj nikdar, in stope so tolkle noč in dan. Če ni bilo prosa, se je trlo olje iz češminjevih jagod, lanenega semena in še celo iz žira.

Vendar vse, kar se je zmlelo v malinu, se je moralo prej nabrati od hiše do hiše, tam zgoraj v pogorju, ter potem zopet postaviti v hišo nazaj. In Karlovčanje so vse to storili sami! Prinašali so težke mehove dan na dan iz pogorja v dol in jih donášali iz dola v pogorje nazaj. Če je bilo treba, so si oprtali meh čez rame, potem si pa še družega položili po vrhu, počez, čez tilnik, in tretjega z otrobi so stisnili pod pazduho, in tako otovorjeni so koráčili po strmini navkreber.

Ker pa je pri malinu bila tudi žaga, so imeli preskrbovati še to z delom. In tudi po les so sami prihajali na pogorje, spuščali hlode po jarkih nizdolu in končno vrezane deske na glavi prinašali iz Karlovca v pogorje. Tako so živeli — istinito prav ob potu svojega obraza! Ni zatorej čudo, ako so se vsi Karlovčanje na stara leta usušili, kakor sad na lesi, in ako jim je tedaj izginilo malone vse meso od kosti.

Pri tem delu pa tudi ni čudo, da so v Karlovcu bili imoviti, petični. Spravljali so v žitnice ter imeli novec. Pametilo se ni, da bi

bil kdaj zapravljal kdo v rodbini. In vina tudi niso popivali. Davke in desetino so točno opravljali in dolgovi niso delali nikdar. Kadar pa je bilo treba, se jim tudi novec ni smilil. Od nekdanj je bilo tako, da je starejši sin obiskoval nekoliko šol v mestu, da je govoril potem nemški, bral tiskane knjige ter poučeval brate in rodbino doma.

Bili so vsi Karlovčanje prebrisane glave, imajoči zavest, da so pametnejši od vseh pogorcev tam zgoraj.

Kadar je v pogorju kdo zbolel na smrt, so gotovo prihiteli v Karlovec in povprašali, kako bi se odgnala bolezen. Karlovčanje pa so imeli ustna svoja poročila, po katerih so poznali rastline in njih skrivnostne moči. Ako je zbolel človek, zbolelo živinče, ako je na pogorski rebri gad ugriznil pastirja, ali si kdo vsekal rano, vedno se je dobilo v Karlovcu koristno zdravilo. Tako pa je prišlo, da je hudobni in nespametni svet dobil zavest, da ti Karlovčanje več vedo, negoli je krščenu človeku in njega duši hasnovito.

Vraž v Karlovcu niso poznali. Ako je prišel kmetič in tožil, da je kača ugriznila vola na paši, da mu oteka in se ubožec boji, da bi živinče ne poginilo, ter je končno prosil, naj bi mu stari Karlovčan bolno živino «zagovoril», ni se mu ta prošnja nikdar uslišala. Godrnjaje je moral odlaziti in srdil se je, da mu ti ljudje, kateri so brez dvombe v zvezi s hudobnimi duhovi, nečejo skazati takšne male dobrote.

Tako se je pripetilo, da Karlovčanje niso bili posebno priljubljeni v pogorju. Na tem svetu je že tako, da se prebrisanost in pamet sovražita ter malo čislata. Toliko bolj pa so se med seboj ljubili in živeli brez domačih preprirov.

Hišni gospodar je imel veljavo vsekdar in pri vseh. Vse ga je spoštovalo in mu bilo pokorno. Kar je ukazal, to se je storilo. Oporekali mu niso ni stari bratje, še manj rodni mu sinovi. Od nekdanj pa je hotela usoda tako, da se je mnogo sinov štelo v hiši, in da je le redkokrat v Karlovcu prišlo na svet — kako deklet, kakor da slabotno žensko bitje ni za Karlovec in težka njega dela.

Kadar pa se je žrjav vendarle zmotil ter prinesel po noči v Karlovec otroka — dekliča, je bila otožna, ali vsaj poparjena vsa rodbina. In ko je deklet količkaj doraslo, je moralo iz hiše, v službo k tujim ljudem.

Ako pa je hišni gospodar, stari Karlovčan, bil vdovec, ni se nikdar drugič ženil. Druga ženitev se mu je zdela tako nespametna, da še misliti ni hotel kaj takega. Tedaj se je vedelo samo ob sebi, da mora eden sinov v jarem, in vdovcu so se pričela leta počitka.

Stari Karlovčan, vdovec, je zlezal na zapeček ter si tamkaj napravil ležišče, da je počival na njem tudi podnevi. Sedaj je bil oproščen vsacega dela, saj kdor je toliko otrok

zredil, je imel pač pravico, da si oddahne zadnje dni trudapolnega življenja.

Karlovska zgodovina pa nam pripoveduje, da so v tacihi slučajih gospodarjevega vdovstva nastajali slabi dnevi v hiši. Vsakdo izmed sinov se je branil zakonskih težav ter očetovi volji nasproti hotel ostati neoženjen. Prepirali so se in jezili. Starec je brez uspeha prosil in rotil sinove, končno pa se pogostoma razjaril tako, da je planil izza peči, pograbil muhalnik izpod stropa in tepel in spodil iz hiše otroke. Bali so se ga vsi, nihče se mu ni protivil, in vsi so ubežali pred njim, ker oča ima pravico, da tepe svoje otroke.

Ali končno se je eden izmed sinov vendarle klonil očetovi volji ter se je oženil. In prišli so zopet mirni časi, in vrnil se je stari red v hišo.

Tako se je stvar godila vselej, kadar je stari Karlovčan bil vdovec — in tako se godi stvar še dandenes!

A ti pa, prijatelj, ako te kdaj vrže usoda v pozabljeni ta kot slovenske zemlje, ako zaideš kdaj v karlovški jarek, dobiš pest zdravih, krepkih in pametnih udov človeške družbe, ki te prijazno sprejmo pod streho, ti dajo vrezati črnega kruha in piti sladke češnjeve vode.

Še dolgo potem pa se bodeš spominjal čvrstega pogovora in dejal si bodeš sam v sebi, da je ta rod v Karlovcu ravno tako zdrav in čist, kakor potok, ki tam mimo hiti šumeč po pečinah.

II.

Skoraj bi z lehkostjo trdil, da je bil Karlovec pred dvesto leti ravno takšen, kakor je še danes.

Gotovo pa je, da bi stari Karlovčanje, ko bi vstali iz svojih že davno pozabljenih grobov, današnji Karlovec takoj zopet spoznali, in da bi, ko bi jim bilo dovoljeno vrniti se v slabo to naše življenje, se temu življenju takoj zopet privadili — ker v Karlovcu je vse še tako, kakor nekoč. Prepričan sem tudi, da bi se ti poštenjaki, kakor nekdanj, še sedaj branili ženitve, ker ženstvo je sedaj slabše, lenejše, negoli je bilo nekdanj, in tudi hudobnejše.

Viharji, med svetom tuleči, so vihrali nad Karlovcem in niso pustili za seboj nikacega sledu. Samo l. 1848., ko se je bil vnel plamen skoraj po vsi olikani zemlji, ko je želja po prostosti in osvoboditvi od težkih jarmov bila obča ter se končno kakor sod strelnega prahu razletela, šele tedaj so plusknili valovi sveta tudi tu sem in vrgli v karlovški jarek nekoliko burnih dni, nekoliko joka in solza.

Takrat je v Karlovcu gospodaril stari Aleš in pripetilo se je, da je bil ravno pokopal svojo ženo, ter da je imel prav tedaj skrbi, kako bi ednega izmed štirih sinov privedel v zakon. Bil je čuden možiček ta Aleš in tenak kakor šivanka, sklonjenega telesa in sive glave. Govoril pa je

ostro, počasi, pametno. In kadar se je razjaril, se mu je naredila na tankem nosu rdeča lisa, da se mu je lesketal ta nos iz velega obraza kakor iskrica.

Gospodinjala je Alešu stara sestra Maruša — ali mož se je pri tem gospodinjstvu čutil zelo nesrečnega. Denes je jedel vse neslano, včeraj pa je bila v skledi malone sama sol! Hiša je bila polna nesnage in sploh ni bila nobena stvar takova, kakor ima biti pri dobrem gospodinjstvu.

Imel je mlado hčer Marjeto. Ali na to tedaj še mislil ni. Treba ji je bilo služiti. Služila pa je v gradu, ali vsaj gradiču podobnem poslopju, ki je stalo in še denes stoji tik vasi nad Karlovcem. Vas zovejo «na Visocem», gradič pa «na Smrečju», ker ga obdaja prijazno smrečje na vseh straneh. To poslopje je bilo tedaj svojina stari, plemenitaški rodovini, katera je slula za svoje ostrosti voljo ter precej silno drla tlačane in podložne ji kmete.

A to je Karlovčanu bila mala skrb, ker je opravljal redno svoje dolžnosti. Pri tem pa je bil tudi grajski mlinar in, ako je bilo treba, je grajskim zrezal tudi kake hlode v deske.

Tedaj, ko se naša pripoved pričinja, je bila pomlad skoraj minila.

Bilo je proti večeru vročega dneva. Na nebu se je napravljalo za dež in črni oblaki so se kopičili. Nastala je hipno prav temna noč.

V Karlovcu so ljudje sedeli za mizo pri večerji. Slaba luč je medlo razsvetljevala stanico. Jestni in govoriti se nikomur ni ljubilo. Hišni gospodar je ležal na peči, imajoč tik sebe svojo luč in beroč iz umazanih molitvenih bukvic. Ves dan se je rotil in jezil na nepokorne sinove, in še zvečer bi se bil, da ni prišel pozni gost, ki je hotel pri njih prenočiti.

Bil je to Janez Škaf ali Janez Mula imenovan. Njega telo je bilo postavljeno na tenke, dolge noge, kakor jih imajo tisti ptiči, ki brbajo po močvirjih in mlakužah. In tudi sploh je bila prikazen njega zunanosti taka, da se ji je svet rad smejal. Bil je Janez Škaf človek, katerega je poznalo vse pogorje in katerega so radi jemali pod streho. To pa se je zgodilo prvič zaradi tega, ker je ta ud človeške družbe na svojem hrbtu nosil v okrogli posodi tvarino, katera nam spreminja črno noč v beli dan, to je olje, a drugič tudi zategadelj, ker je Janez Škaf vedel za vsako novico v okrožju štirih milj ter je bil v tem oziru živa kronika. Časih pa je vendar doživel, da so se mu navzlic vseh lepih njega svojstev zapirala vrata pred nosom, in to tedaj, kadar je bil použil preobilo vinskih moči. Takrat so se mu pod telesom dolge noge kar vile in se mu zapletale skoraj edna v drugo. In mnogo in glasno je kričal tedaj. In če je takrat naletel na človeka, kateri mu ni bil po volji, je padel s hudobnim svojim jezikom po

njem ter mu povedal vse, kar je bilo resničnega ali neresničnega!

Nekoč si je nekdo privoščil veselje ter je Janezu Škafu, vedno po pogorju tovor nosečemu, vzdal priimek «mula». Ta priimek pa se ga je držal do smrti (ker tudi Janez Škaf sedaj že davno ne prodaja olja in že davno je dal zemlji, kar je bilo nje). Ali nedolžni ta imenski pristavek ga je časih silno razjaril. Ako se mu je dejalo: «Mula, si li prinesel olja?» in ako je bil tisti, ki je to vprašal, še tako imovit in novčen mož, naš Janez mu nikakor ni prizanesel. Zatisnil je oči in s kislim obrazom mu pričel naštevati vse pregrehe, katere so o njem bile znane po soseski. V tacih hipih je bil Janez neznosno siten in tedaj so ga radi odpravljali iz hiše. Sicer pa je bil dobro sprejet in radi so ga imeli povsod.

Tisti večer je bil tedaj obtičal v Karlovcu ter se z domačimi navečerjal, vendar bistrourni mož je takoj spoznal hišne razmere. Vodil je zatorej pogovor o samih tacih stvareh, katere so bile čisto oddaljene od ženitve in gospodinjstva.

Toda govoric se ni hotela razvneti.

Stari Aleš je premetaval na peči svoje kosti in sedaj in sedaj malo postokal.

Maruša je slonela pri peči in dremala.

Sinovi okrog mize so tudi molčali. Molčanje pa je bila stvar, ki jo je Janez Škaf teže prenašal, nego ne vem kaj.

«Ali sem vam že pravil», se je oglasil, «kako je Bog udaril tistega pastirca, ki je kričal name?»

A molčanje s tem ni hotelo prestati. Kakor je bilo videti, ni hotel nihče znati poučne te pripovedi o udarjenem pastircu. Končno vendar odpre usta Maruša: «Ne še!»

In za njo se oglasijo sinovi: «Ne še!»

«To je bilo tam na Selškem, in olje sem prodajal. Nekje nad visokim robom je pasel koze tisti otrok. Pri brezdnu sta rasli dve brezi, in upognil je na vsaki vejo, ji zvezal in se potem po pastirski navadi zibal tja in sem, tako da je časih visel skoraj nad prepadom. Prišel sem mimo in olje nesel, a truden, žejen in lačen bil. Tedaj pa prične tista stvar kričati name: «Mula, mulec, mula!» In glejte, takoj ga je zadelo, in resk — veja se je odlomila in zagnalo ga je črez rob v globel, da ni nikdar več videl življenja. Tako je bilo, in menim, da je stare ljudi spoštovati! Tako je!»

A tudi po tej grozoviti pripovedi se ni hotel razvneti pogovor, tako da se je Škaf že skoraj kesal, ker ni premeril še tistega pota proti Visocemu navzgor, kjer bi bil prišel vsaj med zgovornejšo družbo.

Toda naposled se je raz peč oglasil sam stari Aleš, ne meneč se za gostovo navzočnost.

«Čemu bi se ne ženil», je dejal s tankim svojim glasom, «čemu bi se ne ženil! Tako ni pri hiši ne snage, ne redu!»

To zdihovanje je merilo sploh na vse sinove. In takoj je prišel tudi odgovor.

«Jaz se ne bodem», odgovori Vid, najstarejši, «jaz ne, sem prestar!»

«Jaz tudi ne», hitro pristavi Urban, za Vidom najstarejši, «nisem najstarejši. Najstarejši, najpametnejši! Ta naj se!»

«In čemu bi se jaz», je dejal Tomaž, ki je bil mlajši od Urbana, «čemu naj bi se jaz, če se vidva nočeta?»

«Jaz se pa tudi nočem», je končno rekel Urh, najmlajši, «premlad sem še, oče!»

Ali oča na peči je zopet umolknil in si zdihovaje popravljajal zglavje svojega trdega ležišča.

Tu pa se je oglasil zopet Škaf ter izpregovoril: «V čudne čase nas je Bog postavil. Živeti je težko, in kakor jaz vse to premišljujem, smo blizu sodnemu dnevi. Včeraj sem bil na Visocem. In tisti Komolček, tisti učitelj, je imel polno gostilno kmetov, in govoril jim je, da so se mi ježili lasje na glavi: naj se gospoda pobije, naj se gradovi požgo, naj je kmet gospod, in ne vem še kaj! Svet se obrača na glavo in zmešnjave so! Prav res so!»

Stari Karlovčan pa je tedaj iztegnil suhi svoj vrat in rekel osorno: «Presiti so, sicer bi ne sleparili tako! Ti Škaf, pa pojdi sedaj spat, anti vidiš, da imamo svoje skrbi in da si nam nadležen!»

Janez se je hotel razsrditi, a izprevidel je, da je bolje iti v miru.

«Saj ste prav pusti denes, kot kresilna goba ste pusti vsi! In pametne besede ni moči pametnemu človeku izpregovoriti med vami!»

Mrmraje si je oprtal svoje orodje ter odšel počivat v listje. V veži pa je obstal in dejal sam v sebi: «Ko bi bil Škaf denes pijan, bi se bil izlil. Na tega Karlovčana stare kosti bi se bil izlil, da bi se mu bile premočile, kakor poparjen kruh. Pa je tudi tako prav! A tu sem v to jazbino pač ne pridem več! Berač je ubožec povsod in vselej!»

Potem je odkoračil proti svojemu ležišču, zaril trudno svoje telo v mehko steljo in zaspal. Drugo jutro je odšel, ne da bi rekel: Bog vam povrni — ker Janez Škaf ni nikdar odpuščal njemu, kdor mu je kdaj kratil jezika sladki dar.

Karlovski so še ostali v hiši, sinovi pri mizi, oča na peči. Ta pa je takoj zopet pričel zdihovati in sinov moledovati.

«Čemu bi se ne ženil? Ti, Vid, ti se moraš!»

«Name še misliti ni treba!»

«Ti, Urban, pa se ti!»

«Počakajte, oče, saj se nič ne mudi!»

«Tomaž ti se, ti si me vedno rad slušal!»

«Naj premislim. Stvar ni, kakor bi nesel meh iz Karlovca na Visoko!»

«Urh, vsaj ti poskusi!»

«Sem premlad, oče, saj vidite, da sem premlad!»

Zopet je bil odbit napad in starec je togotno zaječal.

«Ej, človek, ki ima take otroke, je siromak, siromak, da ga večjega na svetu ni!»

«Ženitev je čudna stvar», je izpregovoril potem Vid, «in tako, kakor sem, ne pogrešam ničesar!»

«Čudna pa, čudna», mu je Urban takoj pritrdil. «Nič gotovega ni! Ženska je hudobna, in prepir bode v hiši!»

«Prepir in sovraštvo!» je priložil Tomaž.

«In poleg vsega tisti otročaji, tisti sitni», je pridejal še Urh.

Tedaj pa se je oglasila tudi stara Maruša: «Križi so, to je res! In le prerado se pripeti, da je ženska prvi križ pri hiši!»

Te besede so starega Karlovčana tako razburile, da je kar planil s peči.

«Tiho bodi», je zakričal, «ženska je dar božji!»

In istina je, da bi se bil tedaj stari mož razjaril in razsrdil — ako bi ne bil takrat nekdo na vežne duri potrkal. Te duri pa je bila prej Maruša za Škaфом zaprla. Karlovčan se je zatorej takoj umiril, ker vtisk ponočnega trkanja na duri je vselej nekako dolgočasen in še celo na taki samoti kakor v Karlovcu. Ko pa je Urh počasi okno odprl in vprašal, kdo trka — se je oglasila sestra Marijanica. In vse je bilo radovedno, kako da prihaja pozno ponoči in kaj hoče?

III.

Tisti večer pa se je bil razvnel hrup na Visocem. Nam že znani Miklavž Komolček, visoški učitelj, je bil prišel iz mesta in pripovedoval, da povsod vstajajo kmetje, da požigajo gradove in poplačujejo gospodi, kar so morali pretrpeti od nje.

Kar niso izdale učiteljeve besede, je storilo vino, in skoro je stal Komolček na čelu razdraženi množici, katera je s hrupom in kletvinami hitela proti Smrečju.

Povedali smo že, da je Smrečje bila tedaj svojina bogati plemenitaški rodovini. Tu imamo še dostaviti, da je ta gradiček le pristava veliki graščini, kateri pravijo Močava in katera stoji pod Visokim v ravnini kake dve uri od Smrečja oddaljena. Na Močavi je stanovala tudi tedaj gospoda; a na Smrečju je bilo samo nekoliko družine. In tu pa tam je prijezdila tja grajska hči, kontesa Ana, ki je imela na Smrečju male svoje sobice, polne gosposkega bleska, pravo nebeško stanovanje v minijaturi!

Tudi tisti večer je bila kontesa na Smrečju. Popoldne je bila sama prijezdila z Močave ter potem delala nemir po vsem gradiču. Bila je ravno v deviških letih, toda še vedno je imela obilo svojih otroških navad. Delala in živela je po svoji glavi, kakor se ji je ravno zljubilo.

Edina hči v hiši je starše in vse strahovala in smela počenjati, karkoli ji je prišlo na misel.

Tisti večer je bila zatorej na Smrečju. Ko pa se je hrup oglasil, so hlapci in dekle na vse strani se razpršili. Samo Marjanica, ki je, kar smo že povedali, tudi služila na Smrečju, je ostala pri prestrašeni grajski hčeri. Kontesa je pograbila raz steno samokres in potem sta v neizrečenem trepetu pri stranskih vratcih zbežali skozi vrt v gozd. Tu sta sklenili pobegniti v Karlovec ter se tam skriti. Ali pot v Karlovec vodi po bregovih in je ponoči silno nevaren! Marjanica se ga ni strašila. A kontesa, to je bilo drugače! Po končnem sklepu je Marjanica sama odšla po stezi in odhitela pomoči iskat v Karlovec. Gosposodična pa je sedla na mah in je trpeča neizmerno bridkost čepela v temi.

Marjanica je dospela v Karlovec ravno tedaj, ko je starec hotel svojo jezo izliti na sinove. A nje prihod je potolažil vihar.

Stari Karlovčan je bil takoj voljan, vzeti grajsko hčer pod svojo streho. In Vidu je dejal, naj gre po dekleta, da ta živalca od strahu v temnem logu ne pogine. Marjanici pa je ukazal, naj pripravi «gornjo hišo» in posteljo tam. In sinovom je velel, naj se napravijo praznično, in takoj je tudi sam zlezal v praznično svojo obleko. Maruša je morala v ponev nabiti jajec ter skuhati mleka, presnega, «ker taka gospoda živi le ob cvrtju in presnem mleku.»

Vid pa je stopil v črno noč. Čuden človek je bil ta Vid. Dobrega srca in dobre duše. Dovršil je bil polovico gimnazije in potem po stari karlovški navadi moral ostati doma. O tej usodi ni godrnjal, vendar srečen tudi ni bil. Imel je še iz šolskih let star prevod Shakespearejevih dram. In časih v nedeljo popoldne je legel v mehko travo in se zatopil v nesmrtno te poezije. Jih je li umel? Bog ve! V dušo pa se mu je pri tem branju vsilila temna tožnost, da ni zapustil poziva svojih očetov, da ni končal svojega šolanja. Toda tako tožnost je obdržal sam zase — ker malo je govoril in še to nerad. Kar pa je govoril, se je zdelo bratom «strašno» pametno in prebrisano.

Tudi tisti večer je stopal v melanholične misli pogreznjen po stezi proti Smrečju. In pred dušo so mu stopile tiste nebeške podobe, tiste krasne ženske, katere žive v Shakespearejevih dramah. In zdelo se mu je, kakor bi bil denes sam zašel v takovo dramo. In prošinjala ga je misel, kako se bode vse to končalo.

Hitro je stopal po ozki stezi. Ko je priplezal do vrha, je prerila luna goste oblake in z medlim svojim svitom obsevala kraj. Čul se je hrup iz pristave.

Takoj tik pota pod smreko na mahu je slonela kontesa Ana in nje drobna osebnica se je tresla kakor trepetlika. Jokala je in smrti pričakovala vsak hip, in Bog ve, česa hudega še vse!

Kakor srna je kvišku planila, ko je dospel Vid k nji. Boječe je obrnila pogled proti njemu, v roki pa je stiskala samokres, pred katerim se je sama najbolj tresla.

«Kaj mi hočete?» je viknila v strahu ter se stisnila za smreko. A tedaj ji je samokres padel iz onemogle roke in z grozo je zdihnila: «Moj Bog, če se sproži!»

Bila je res krasna prikazen! Lasje so se ji razkodrani usipali po ramenih in drobni obrazek, s črtami strahu in groze, je bil tako mil, da je Vid od čudenja postal in se zagledal v to stvarco, in si dejal, da bi jo hotel gledati — do smrti. In kako drobno je to vse bilo, kako majhno in nežno! A vendar, kak ogenj se je bliskal iz nje oči! In kako boječe je zrla nanj in potem na orožje, ki je ležalo pred nogo!

«Moj Bog, če se sproži!»

Vidu pa se je to tako smešno zdelo, da se je pri vsi resnosti položaja moral smejati. Potem pa je dejal: «Po Vas sem prišel!»

«Vi ste iz Karlovca!»

In takoj je stopila izza debla ter obšla pazno samokres, da bi se ne sprožil in ne napravil nesreče.

«Pojdiva torej!»

A Vid ni premeknil koraka.

«Pojdiva torej! To se lahko reče — ali —»
Boječe je uprla oko vanj: «In, ali?»

«Ali pot je ozek — in nevaren!»

«Pot je ozek in nevaren!» je dejala počasi za njim.

Molčala sta nekoliko časa. Potem je Vid tiho izpregovoril:

«Jaz bi Vas že — nesel!»

«Vi bi me nesli!» in Vid je opazil, kako ji je kri zalila obrazek.

«Jaz bi Vas nesel, s svojimi rokami bi Vas nesel!»

Vendar tudi sam je bil v stiski in zagledal se je v zvezdo na nočnem stropu neba, in pot mu je stopil na čelo.

Gospodična Ana pa je zdihovala — a ni se premeknila s svojega mesta.

«Pot je ozek in kdor ni vaje, lahko pade globoko v jarek in se pobije in potolče na smrt!»

Ali tudi te Vidove besede so ostale brez vtiska. Tedaj pa se je na pristavi zasvetilo, hrup je nastal silnejši, svit napolnil gozd in zadaj so se vzdignili dima stebri in plamen se je pokazal. Pristava je gorela! Kontesa je plaha prihitela k Vidu in vzkliknila: «Nesite me!»

In vzdignil je Vid lahko to breme. Okrog vratu mu je dela roko in koprnela je in tiho ihtela.

«Pristavo so zapalili!» je rekel Vid, in potem varno po stezi odšel.

Zdelo se mu je, kakor da bi ne nosil ničesar. Čutil pa je, kako je kontesi srce utripalo,

kako hitro in burno. In kadar je sapa zapihala, je čutil nje volne lase ob svojem licu. In sedaj pa sedaj se je tudi nje lice tako mehko zadelo njegovega, da je bil ves omamljen.

In kako mehko jo je držal, da bi ne čutila nikake težave!

In rad bi jo bil nosil tako vso večnost — in še bi se ne bil utrudil! V dušo pa mu je priklopela prečudna sreča. Od kod? Morda sam ni vedel! Zamislil se je v to srečo, a zamislil se samo z duhom, ker oko je pazno zrlo, da bi mu ne izpodletela stopinja in da bi ne padel s sladkim svojim bremenom.

«Ali mi sedaj tudi še ni moči sami iti?»

To nje vprašanje ga je zbudilo. A takoj je vedel, kako ji ima odgovoriti. In odgovoril ji je s prepričanjem: «Ne še! Tudi sedaj se še lahko pade!»

Zopet je umolknila — toda on se je zopet zamislil v svojo tiho srečo. In na rame mu je naslonila obličje, in nje lasje so ga obdajali — tako rahlo, kakor Matere božje lasci, kateri zrastejo v prvi pomladi po zelenih travnikih.

Vendar končno sta dospela na boljši pot. Meline okrog steze so se izpremenile v zelene rušine in steza sama je bila široka, da bi bila lahko hodila dva človeka po nji, jeden tik drugemu.

Povzdignila je obraz in uprla oči vanj.

«Sedaj je že pot širok — ali ne?»

Potem pa se je spet trudno naslonila na njegova rama.

«Pot je širok», je dejal, «a še vedno nevaren! Noč ima svojo moč — in lahko se pade!»

Nje glavica je še obslonela na njegova ramenu.

Končno se je zavila steza okrog rebri — in pred njima je ležal Karlovec. Luna je obsevala slamnate strehe. V mlinu pa so klepetala kolesa in potok je šumel vmes. Tedaj šele je Vid posadil dekleta na tla. Videč romantično to selišče je kontesa pozabila vsega. Z rokami je ploskala ter dejala kipeče: «Kako krasno je tu! Oj, tu ostanem dolgo, dolgo!»

Pred Karlovcem pa so ju sprejeli Karlovčan in Vidovi bratje. Čudno so gledali prišlo gostinjo in niso znali, kako bi se vedli. Naposled so jo izročili Marijanici in stari Maruši, češ, naj si ženske same pomagajo, kakor vedo in znajo. A prav je bilo tako in dobro vse.

IV.

Drugo jutro se je pričelo v Karlovcu tako življenje, kakor ga do sedaj ti kraji nikdar še doživeli niso! Tri ženske, odrastle ženske pod streho! In kako življenje je to bilo! Prav tako, kakor tedaj, ko pade iskra v kup suhega smrečja. Takoj se prične po njem prasketanje, pokanje, vnemanje; iskrice švigajo, tu in tam se prikažejo

goreči jeziki, končno pa splapola vse v ednem plamenu proti nebu. Taka iskrica je bila za Karlovec kontesa Ana! Tekala je, govorila, smejala se, hotela vse vedeti, videti, hotela biti povsod! Hipoma je vteknila svoj nosek v vsak kot ter izvohala vse! Takoj drugo jutro je odložila gosposko svojo nošo in si izposodila pri Marijanici kmetsko obleko. Dela si je svilnato rutico okrog vratu, splela si lase in jih na glavi zavila v kite. Ko pa so hoteli gosposki ravnati ž njo, je prepovedala to jezno in samoglavo. Hotela je biti v hiši hči domača; hotela, naj jo tičejo vsi: Vid, Urh, Urban, Tomaž, Maruša in Marijetica. Pričetskoma so se branili, ali naposled so se morali udati vsi!

In poprijela se je vsacega opravila. V kuhinji je kuhala in hodila tudi na vodo z Marušo, da bi prala. Zavihala si je rokavce do belih lehti in se potem poigrala s perilom. Dela pa se je seveda, vsacega takoj naveličala! Iz kuhinje je hitela pod streho, potem na vrt, kjer se je sušilo perilo ali oprano žito; potem je klicala kuretino in nazadnje šla v hlev, pogledat živinčet.

Prihitela je tudi v hišo, povpraševajoča starega Aleša, če želi in ali hoče, naj bi ž njim govorila. In v istini je sedla k njemu ter govorila vse, kar ji je prišlo na jezik, vmes se je sladko smejala, popravljala zglavje starcu, opazovala mu velo roko, mu hvalila bele, sive lase —

in potem zopet odhitela ven. Starec pa je ostal na peči, si zatisnil oči — in dobro mu je delo to laskanje.

«Tako bi ti moral imeti v hiši vsak dan!» si je mislil. «Ali taki otroci, taki sinovi — to je nesreča!»

Kontesa Ana pa je pritekla tudi v mlin! In tudi tu je pregledala vse, končno sedla na hlod, katerega so ravno rezali, ter se na njem, ki se je pri rezanju premikal, takisto počasi «vozila». Pri tem se ji je svetil obrazek od notranjega veselja, in z rokami je ploskala.

Veliko prijateljstvo je hotela skleniti z Vidom, starejšim sinom. Na obrazu se mu je videla notranja zamišljenost in iz oči mu je zrla resignirana melanholija, kar smo povedali že prej. Vse to je dekletu silno ugajalo. In ko je premetaval teške hlode in kazal svoje moči, se je tudi to gospodični prečudno lepo zdelo. Zahajala je zatorej za njim in mu gostolela svoje besede na uho. Vid pa je nerad govoril. In kontesa je takoj izteknila, da tudi nji nerad odgovarja. Rastogotila se je, zavlekla obrazek in rekla srdito: «Ti si dolgočasen človek, Vid, prav zelo dolgočasen! Tu imam tvoje brate že rajša, ti vsaj govore!»

In bratje so to slišali — in vse to se jim je prečudno «lepo» zdelo.

Ali v nekaterih hipih je bila jeza zopet pozabljena — in z Vidom prijaznost zopet sklenjena!

Bilo je tretjega dne popoldne, kar je prišla kontesa v Karlovec. Že se je bližal večer in sonce je hotelo skoraj zatoniti za gore. Stari Aleš je ležal pod staro hruško na rušini tik hiše. V dolu pri vodi so delale ženske in čulo se je sedaj smejanje od tam. V mlinu in na žagi pa je bilo dela obilo in klepetanje od ondod se je vsililo starcu v srce, da je bil radosti poln. Sinovi so donášali ravno narezanih desak, ter jih po vrtu opirali na debla, da bi se sušile.

Končno se je pa stvar zasukala tako, da je sin Urban sam ostal pri starcu. Obrisal si je potni obraz in se neokretno lomil okrog očeta, ki je takoj slutil, da hoče sin nekaj imeti.

«Bode li skoro dosti denes?» je vprašal starec prijazno.

«Vročje je, vroče!»

In Urban je rahlo zdihnil, kar staremu očetu ni skrito ostalo.

«Ti bi nekaj rad, Urban, a kaj?»

«Rad! rad! Ne rečem, da ravno rad!»

«Oče», potem Urban po kratkem molku zopet prične, «zdi se mi, da sem se postaral. Nekaka trdost mi je prišla v kosti! Star sem, star!»

«Postara se vsakdo», odgovori na to Karlovčan.

«Postara! Prav pravite, in menim, da bi res pametno storil, če se — oženim, oče!»

Starec se je radosten dvignil s svojega ležišča.

«Ti se hočeš oženiti, Urban, ti se v resnici hočeš oženiti?»

«Če ni drugače, pa — se bodem. Saj ste se Vi tudi! In ženitev, mislim, ni Bog ve kaj!»

«Ti si bil vedno dober otrok, Urban, to sem znal, to sem skušal! In sedaj se hočeš tudi oženiti! No, to je prav, to je prav! Dobro ti bode, ker — spoštuješ svojega očeta!»

«Hočem zatorej malo pogledati okrog, malo povprašati, oče, tako malo tam po pogorju, da se dobi kako ženstvo!»

«Le povprašuj, Urban, le poglej, le!»

In Karlovčan je ves srečen zopet legel v travo in zadovoljno gledal za pokornim sinom, kateri je odhajal proti mlinu.

«Dober otročaj tole, dober!»

Skoro potem pa je prisopel Tomaž z novimi deskami ter jih odložil po vrtu okrog. A stari Āleš se je bil tako zamislil v svojo srečo, da se ni prav nič menil zanj.

Tomaž je stopical okrog in popravljaj in skladal deske, ki so pa tudi že prej trdno stale.

«Oče», je poklical naposled, «oče!»

In starec je obrnil obraz proti njemu.

«Oče» — in Tomaž je premišljaj, «oče, ta les, ki ga denes režemo, je prav mehak. Lehko delo!»

A tudi na to ni bilo odgovora. Stari Karlovčan si je počasi napravljaj pipo, ter kresal gobo na kamenu. Tedaj pa je Tomaž storil odločen korak.

«Oče, jaz se bodem — oženil!»

Vtisk teh čisto nepričakovanih besed je bil jasen! Stari mož je jenjal s kresanjem, pipa mu je padla iz ust in bil je ves tak, kakor bi ga bil zadel silen udarec. Potem pa se je začuden obrnil proti sinu in dejal skoraj s strahom: «Ti tudi?»

Tomaž je imel vročo kri in ta mu je tedaj skipela.

«Če ste se Vi, čemu bi se neki jaz ne!»

In ko je starec le molčal, je še dejal: «Če tudi proti Vaši volji — oženil se bodem!»

In srdit je odšel.

Tu pod hruško pa je ostal stari Karlovčan — podoba žive obupnosti. Sedaj sta se hotela oženiti Tomaž in Urban, oba! Kako se vesti v tacih okolnostih? To mu ni bilo prav čisto nič jasno. Iz vsega pride še morda nesreča. Prepirali se bodo in sovražili. Da bode on potem največji revež pod svojo streho, to je gotovo. Čemu so človeku otroci? Da mu delajo skrbi in težave. Grozne težave!

Zdajci mu nekdo položi roko na rame. Bil je Urh, najmlajši sin.

«Oče», je rekel skrivnostno, «če se že nobeden bratov noče, se bodem pa jaz, bodisi stvar, kakor hoče!»

Starec je bil še ves v prejšnjem mišljenju, tako da ni vedel precej, kaj sin hoče. Toda Urh je srčno nadaljeval: «Imam že tudi nekaj

izbranega! Včeraj je šla tu mimo Jelovčanova Micika in tedaj sem si dejal: to vzemi, ali nobene. In to bodem vzel, oče, a hitro!»

«Kaj, oženiti se hočeš?»

In starec je planil kvišku, sklenil roke in zaklical obupno: «Ti ljubi moj Jezus, sam ti meni pomagaj! Take otroke imam, moj Bog, take otroke imam!»

In odhitel je v hišo, legel na peč, obrnil v steno obraz in se čutil nesrečnega. Skoro pa se je prismejala v hišo gospodična Ana — provročevavka vse te strašne krize. In poleg njega je sedla in govorila in govorila, tako da se je stari mož hitro zopet pomiril. Jezen je še bil, to je res. A kdo bi neki ne bil jezen na take sinove, tako malomarne otroke, kateri so se sedaj hoteli hipoma poženiti vsi! Toda malo ga bodo vicali ti sinovi, preklicano malo! Bog ve, če bi ti ljudje tudi kako žensko dobili, ki bi jih hotela vzeti! Bog ve! Gotovo ni. Gotovo pa je, da jo on sam še dobi, on sam, če tudi je v letih! In glejte, tudi ta mlada stvar, ta gosposka živalca, je rajša tu notri pri njem, nego zunaj pri tistih dolgočasnih pustežih! Taka je!

Ko pa so pozneje sinovi okrog mize sedeli in niso ničesar govorili, se je oča oglasil s svoje peči: «Urban, Tomaž in ti Urh, toliko vam rečem in povem, če me bode ježili — se oženim sam! Star sem ali trden — in prav mlado še lahko dobim! Taka je! —»

Nastala je tihota, splošna tihota! Toliko pa je čutil vsakdo, da se v Karlovcu gode — čudne reči.

V.

Drug dan popoldne, ko je ura na visoškem zvoniku odbila ravno dve, je stopil Miklavž Komolček iz vaše gostilne.

Tedaj so imeli na Visocem še svojega učitelja — a sedaj so jim ga že davno vzeli in otroci morajo krevsati v šolo k fari, na Močavo. Takrat pa je bil visoški učitelj Miklavž Komolček, in tisti je stopil iz vaše gostilne tisto popoldne. Napil in najedel se je bil do sitega.

Peter Smrt, oštir, je stal na pragu in dejal tožno: «Plačal nisi, Miklavž, toda nič ne de, bodeš že pozneje!»

Ponižnost ni bila nikdar svojstvo Petru Smrti. A Komolček je bil tiste dni pravi Robespierre na Visocem, tako da je bil tudi oštir ponižen proti njemu.

Miklavž se tudi prav čisto nič ni zmenil o tistih oštirjevih besedah. Nekaj je zagrčal med zobmi, potem pa stopil na sonce pred hišo. A tedaj se mu je zavilo pred očmi vse, pot, hiša, visoška cerkev in oštir Peter Smrt, ki je na pragu stal ter tožen premišljeval vplive neplačanega svojega vina.

«Pijan sem», je rekel Komolček, «ali — za dobro stvar je človek lahko pijan!»

Potem se je obrnil proti onemu na pragu: «Smrt», je kričal, «denes boš ti še nekaj doživel in gledal, na čudne načine gledal!»

In zopet se je obrnil proti vasi.

«Nam trpinom so napočili boljši časi», je govoril ponosno, «boljši časi!»

In izginil je med vaškimi hišami.

Ali pol ure še ni bilo minilo, ko je Peter Smrt proti svoji gostilni videl in čutil dohajati množico kričečih kmetov in v sredi med njimi pijanega Komolčka.

«Zopet prihajajo, Mina», je rekel tožno svoji ženi zakonski, «in zopet bodo pili brez novcev. Vendar, toliko ti povem, delaj križe in kljuke, da pozabljeno ne bode, kar je bilo popitega! Preden bode teden dni, stopijo v moč zopet davkarije in cesarske oblasti in potem pokažem tiste križe in tiste kljuke!»

Prijazno je pozdravil hrumečo družbo, katera je takoj posedla okrog miz.

«Vina, Smrt!» je kričala vsa gneča. In Smrt je ves meden in prijazen prinesel pijače. Pivci pa so uganjali šale ž njim.

«Ti si Smrt, ki je vsaj komu podobna!»

«Take smrti človek rad umrje!»

«Res, vesela taka smrt!»

«A vendar čudna smrt, ker to je živa smrt!»

«Živa, pa dobra smrt!»

Tako so se šalili in pili Smrtovo vino. Bil pa je tedaj zbran okrog miz skoraj ves cvet visoških postopačev in pijančkov.

Tam v kotu je sedel Kamenarjev Gašperček, tisti, ki je imel sredi vasi tik vodnjaka podrti koč. O njem se je pravilo, da rad «kaj ukrade», če mu ravno pod prste pride kaj tujega. A denes je tu sedel mastito in si podpiral s komolcem glavo.

«Mnogo smo trpeli», je kričal neprimeroma, «mnogo smo trpeli!»

Tik njega pa je raztezal tolste svoje ude Mesarjev Boštjan ter si vlival vino v obširni svoj trebuh. Domovanje in posest je bil v prejšnjih letih zapil in zapravil. A sedaj je osobenkoval. Ako pa se je tu ali tam pripetila nesreča, da je poginilo prase ali tele, gotovo je vselej proti večeru okrog vogla prikimal naš Boštjan ter prosil: «Dajte mi žival, da jo zagrebem!» A govorili so po vasi, da si je s takšno nečedno «pičo» redil trebušček in da tistih «živali ni zagrebal!» Tudi so pravili, da je rad vabil k sebi pokončevavke miši — katerih potem več od njega priti videli niso! Ali tudi Boštjan je dejal tisti dan: «Mnogo smo trpeli!»

«Ti si trpel? Kaj si ti trpel?» pa se mu je odrezal takoj Janez Škaf, ki je bil seve tudi v družbi. Bil je že vina poln — in brusil je ostri svoj jezik.

«Jedel si in pil, dokler si kaj imel! Sedaj pa nimaš ničesar — in si berač, a še berač nič prida!»

Ali Mesarjev Boštjan je bil človek mirne krvi, če si je bil, kakor denes, napolnil želodec in ugasil žejo.

«Tiho, Škaf», je odgovoril mirno, «tiho, če ne, te preobrnem, da izgubiš dno in obroče! Trpel sem, toda sedaj je — amen!»

«Nikar se ne prepirajte! Pijana sta oba!» se je vril mednja Jakob izpod Tabra, tisti, ki je nosil sredi svojega obraza debelo kepo mesa, razlezenega, razdrtega in z lasmi prepreženega: kar pa je on nos imenoval, in kar ga je pripravilo do priimka «nosatega» Jakopa. Zunaj vasi pod Tabrom je imel suho reber, katero je vsako pomlad preril in prekopal. Moralo pa je to zemljišče neizrečno rodovito biti, ker leto za letom je pridelaval žita in sena toliko, da ni vedel kam s pridelkom. Če se je kdaj govorilo, da zahaja v trdih nočeh kosit na tuje travnike ali snopje ruvat iz tujih kozelcev, je bilo to prej nego ne samo goló obrekovanje, katero pa je poštenega Jakopa vendar močno žalilo. Ali svet je že tak, da obrekuje!

Ta je zatorej dejal: «Pijana sta oba! A jaz sem trpel — ker — delam!»

«Ti delaš? Ti kradeš!» je kričal Janez razsrjen.

«Miruj, Škaf, miruj! Bodeš videl, da te udarim!» se je togotil Jakop, in velikanski nos se mu je kakor kres, zapaljen na gori, zasvetil od same jeze.

In tako so se prepirali in vsak je pretil drugemu z udarci — a udariti se je bal vsak.

Pri drugi mizi se je bil vnel razgovor o boljših časih, kateri nastopijo sedaj, ko je gospoda poklana in potolčena.

«Gospode ne bode?» je vprašal Smolarjev Štefe, «jaz pa vas vprašam, kdo bode potem davke pobiral, če ne gospoda?»

Štefe je bil trdih možgan. Ako se mu je stvar tudi razjasnila dvakrat in trikrat, mu je vendar še temno ostajalo vse!

«Davke? Glej ga! Davke!» je odgovoril takoj suhorebri Kobalov Tinče, tisti, ki je bil nekdam cerkovnik visoški in ki je, kakor se sploh ve, vtikal svoje dolge prste v cerkovno pušico, «to je ravno, da davkov več ne bode potem; kaj ne, Komolec?»

In obrnil se je proti Komolčku, sedečemu pri peči.

«To je, da ne!» je zastokal ta.

«Nu, vidiš, Štefe», je dejal Tinče vestno, «kako si zatolčen in zametan v glavi! Kaj ne, sedaj to sam vidiš?»

«Davkov ne bode, aha!» je vzkliknil oni dobrodušno.

Toda mož še vedno ni bil prepričan! Nekaj časa je mislil, potem dejal še edno.

«Pravite, da gospode ne bode! Kdo nam bode potem svete maše bral, če gospoda ne? Ker duhovni gospodje so vendar tudi gospoda, ali ne, Komolček?»

«Res je, kdo nam bode maše bral? Res je, kdo nam jih bode bral?» je pritrdil takoj Veharjev Nace. «In kdo nas bode poročal, pokopaval, kdo nam v cerkvi govoril?»

«Kdo!» se je raztogotil Komolček, «Kdo? Potem bode vsak sam duhovnik, osli nespametni!»

«Aha, potem bode vsak sam duhovnik!» In Štefe se je delal, kakor bi mu bila sedaj stvar čisto jasna.

«Glejte», je dejal zadovoljno, «povedati je treba človeku, potem je dobro vse! Poučiti je treba človeka!»

«Vendar čemu to govoričenje!» se je oglasil Komolček, «čemu to govoričenje? Časi pridejo boljši — a mi smo mnogo trpeli!»

«Trpeli pa, trpeli!» je kričalo vse, in takoj so bili pozabljeni prejšnji prepiri. Beseda o «prejšnjem trpljenju» je Komolčku vselej pomagala iz vsake stiske!

Ali denes je mož malo govoril. Čakal je, da so prišle vse «zveste mu glave». In končno so v istini prilezle vse. Prilezel je Skalarjev Martin, tisti, ki ga je vedno glava bolela in ki

je slul za svoje zvijačnosti voljo, s katero je lazil pod tuje strešine, da je tam jemal jajca iz kurjih gnezdišč. Prilezel je Vratarjev Jurče, tisti, ki je že v tridesetem letu nosil plešasto glavo. Užival je slavo, da je neizrečeno prebrisan tat sadja in družih vrtnih pridelkov. Poznal je v soseski vsako deblo in se vsako leto oglasil, da ga je prej nego gospodar v pozni noči otresel! Prilezel je tudi Vrtnikov Matiče. Na svojem hrbtu je nosil veliko grbo in v zakon si je bil izbral žensko trideset let starejšo. Vzel jo je zaradi hišice, katero je imela v vasi, da je dobil svoje zatišje. Potem pa je delal dolgove na hišico in žensko je pretepal, tolažeč se z upi, da jo bode počasi pritepel do groba. Če končno povemo še, da je prišel tudi Gabrčev Tonče, povedali smo vse, kar je moči. Zunaj vasi tik ceste je imel ta poštenjak kočo in je v tihih nočeh prežal na mimogredoče vozove in pijane voznike. In govorilo in tožilo se je, da se tam doli okrog Tonetovega selišča tako rada izgubi z voza kaka vrečica, ali kakov zabojček! Pa ne, da bi bil take reči prav naš Tonček pulil z vozov?

Ko so bili prišli vsi, vstane Komolček, udari z roko ob mizo in pravi: «Sedaj pa tiho, sedaj bodem nekoliko besed izpregovoril!»

In nastala je tihota.

«Tale Škaf mi je denes povedal, da imajo v Karlovcu tistega drobnega grajskega dekleta!»

«Res je, jaz sem mu to povedal!» se je oglasil takoj Janez Škaf.

«Tiho, Škaf», je kričal Komolček, «in pred nami jo skrivaj!»

«Nu, in kaj potem?» se je začudil Štefe Smolarjev.

«Kaj potem», je povzel učitelj, «kaj potem? Nam jo morajo izročiti! Tu pri nas naj služi, za deklo naj nam služi, da bode vsaj vedela, kako je to naše trpljenje!»

«Tako je!»

«Ta je prava!»

«Dekla bodi!»

«In dela naj!»

«In trpi naj, pa je — amen!»

«Saj smo tudi mi trpeli!»

Tako se je vpilo vse vprek. In čuditi se ni, da se je končno iz vasi valila drhal proti Karlovcu. Šli so grajsko «lovit»! Med njimi je bil vodnik učitelj Komolček. Mnogo je govoril — a na plečih je nosil nabito puško, ker se ni vedelo, kako se bode stvar končala.

VI.

Tisto popoldne pa je bilo v Karlovcu vse mirno. Nihče ni pričakoval nevihte, katera je temu tihemu dolu pretila z Visocega. Takoj po južini so odšli bratje Urh, Tomaž in Urban po opravilih v gozd. Kontesa pa se je končno

spomnila tudi svojih staršev in Marijanica je morala tisti dan na Močavo, da bi poročila tamkaj, kam se je rešila domača hči.

Stari Karlovčan in Maruša sta dremala v hiši. Bilo je takšno vroče popoldne, ko pride zaspanost človeku v ude, da sam ne ve kdaj. Na visocem nebu je sijalo sonce in kakor čisto zlato so lili njega žarki na ubogo našo zemljo.

Vid pa je bil sam v mlinu. Mračno je bilo okrog njega in po kotih skoraj popolnoma temno. Tu in tam se je skozi slabo streho ukradel sončni žarek ter prešinil s prijazno bliščobo pajčine okrog brun. Mlinska kamena pa so klepetala in vmes je šumela voda, padajoča na mlinska kolesa. Vidu se je vsilil mrak tudi v dušo, in nikdar še ni tako živo čutil — da srečen ni. Imel je zavest, da drvi sam sebe v prepad, iz katerega se rešil več ne bode. Čemu je to moralo priti vse tako, čemu? In ravno njemu, ki je že prej moral svoje misli tolikokrat s silo zatirati! Njega srce je bilo že prej kakor pusti, pogorski kraji z brinjem nesreče in nezadovoljnosti prepreženo čez in čez. In sedaj še ta ženska? Bolest, silna bolest mu je zatopila dušo in hudo mu je delo to klopotanje v mlinu in vzdignil je kolesa, da ga je hipoma obdala tihota.

Tedaj pa je prihitela do mlina kontesa Ana. Ko je stopila iz sončne bliščobe v mrak, ji je legla tema okrog pogleda, da je nehote

obstala na pragu. Obdajali so jo sončni žarki, da je bila v svitu, in da se je videla vsaka črtica na drobnem ji obrazu. Potem se je zasmejala, da je zazvenelo po pustem prostoru. Vidu pa se je zdelo, da je okolo njega hipoma vse oživelo, da je božje milosti žarek napolnil vse prostore okrog njega, in da je sonce zasijalo pri vseh voglih v zaprašeni ta kraj. Tudi v njega srcu je nastala svetloba, in z resnega obraza so mu izginile trde črte.

«Pu, kako je tu temno!» je vzkliknila kontesa in stopila v mlin. «In Vi, Vid, imate zopet dolgočasne, puste svoje misli!»

Nekdaj ga je bila dobila, da je bral Shakespeareja. Od tedaj ga ni več tikala.

Ničesar ji ni odgovoril. To pa jo je takoj napolnilo s srdom. In postavila se je v jezi pred njega, obrnila pogled proti njemu in udarila z nožico ob tla.

«Vi mi ne odgovorite, Vid! Prav čisto ničesar mi ne rečete? In veseli tudi niste, da sem prišla! To vidim na Vašem dolgočasnem obrazu! Prav jasno vidim to vse! Moj Bog! In jaz tekam za Vami, da bi čula le edno prijazno besedico iz Vaših ust! A brez uspeha! In pri tem naj bi ostala mirna, kakor da bi oči ne imela! In čemu to vse? Kaj sem Vam hotela in kaj Vam hočem še sedaj? Oj, vedite, da je to Vaše ravnanje hudobno, prav zelo hudobno!»

Zrl je Vid v njo, takisto zamišljeno, kakor bi gledal v daljne, daljne kraje tam za njo. Ali tudi sedaj ji ni ničesar odgovoril!

«Res, prav zelo hudobno je to ravnanje Vaše!» In togotila se je še bolj in kri ji je zalila obraz, da je bil mil kakor roža, ravno razcvetela. Potem pa je nadaljevala tiho, skoraj šepetajoče: «In vidite, jaz bi bila ostala tu pri Vas, ostala za vse življenje! In pozabiti sem hotela vse svoje dosedanje življenje, pozabiti tisto bogastvo in vse, prav vse! Pozabiti pa sem hotela vse samo zavoljo Vas!»

In poslednje besede so ji prišle kakor rahla sapica iz ust, tako da jih je jedva čulo njega uho. Kaj ji je hotel odgovoriti? Kaj ji smel odgovoriti? Prečudna sreča mu je napolnila dušo, kakor do tedaj še nikdar ne! Ali kaj ji je smel odgovoriti? Kako se je moral vesti temu krasnemu otroku nasproti? Takoj je vedel, da ji ne sme odgovoriti ničesar! In v istini ji ni odgovoril ničesar.

«Ali zavoljo Vašega vedenja ne ostanem več tu! In jutri že odidem in pozabim ta Karlovec in vse te kraje! Tudi Vas, tudi Vas bodem čisto pozabila!»

In moči srca so jo prevzele in strast ji je preplula dušo, da se ni mogla obraniti notranjim vtiskom. Kar naslonila se je ob steno, in solze so ji prihitele v oko in glasno je jokala. Ko pa se je pomiril prvi vihar, je prijel Vid rahlo nje roko.

«Ana», je dejal s tesnim glasom, «po vrteh rase cvetje. Ako pa se to cvetje presadi na gorska, skalnata tla, usahne in več ne rase!»

In spremil jo je proti izhodu.

«In greh je, če se tak cvet presadi na skalnata tla, kjer mora poginiti!»

In stopila sta na svetlo sonce.

«In tako je z nami. Kakor cvetje smo! Nekoliko nas je postavljenih v vrte, a velika večina na skalnata tla!»

In izpustil je nje roko.

«Ali kdor se presadi iz vrta na skalnata tla — živeti ne more!»

In hitro je stopil v mlin nazaj ter izpustil kolesa, da se je klepetanje zopet pričelo.

Kontesa Ana pa je tožna odšla proti hiši. Ondi je sedla v zeleno travo in se zamislila tja predse.

«Ni je hotel rad imeti!» Ta zavest ji je z bridkostjo napolnila srce. Bila je silno nesrečna, tako nesrečna, da je ubožica menila, da srečna — več ne bode!

VII.

In tu v travi je sedela dolgo. Tudi stari Karlovčan je prilezel potem iz hiše in si položil trudne ude na rušino. Ker je dekle molčalo, je molčal tudi on in se zagledal tja v sončno obsijane planine. Precej časa sta sedela tako.

Kar oba prebudi glasna govorica. In starec je pogledal po strmem poti z Visocega. Po stezi nizdolu so tavale tiste podobe, katere smo ravno zapustili v Smrtovi gostilni. Prav živo so med seboj govorili. Ko pa so opazili dekleta na vrtu, je zavpil Kamenarjev Gašperček: «Tale bode, tale bode! Ima že tisto drobno gosposko telo!»

Dekle se je preplašilo in odhitelo v hišo. Starec pa se ni genil na svojem mestu. Maruši, prihitevši na prag, je dejal, naj vrata zapre in «malo» zapahne.

In zgodilo se je tako. Potem pa je starec vzel mirno pipo v roke, ukresal ogenj ter zažgal kajenje. Oni pa so se vsuli na vrt in obstali pred njim. Obrnil je obraz proti njim — dejal ni ničesar. To pa jih je takoj razdražilo.

«Ti, Karlovčan», je vpil iz družbe Jakob izpod Tabra, «jaz ti le to povem, da jaz, kadar udarim, udarim dobro!»

«Tudi jaz pošteno pritisnem, kadar sem jezen — in danes sem!» je pristavil Gabrčev Tonče.

«In jaz tudi nisem kaka zgaga! Kadar moram vsekati, vsekam čvrsto!» je dodal Vrtnikov Matiče.

«A jaz tudi nisem zadnji — pa je amen!» se je odrezal Mesarjev Boštjan.

«In to bodeš ti danes vse izkusil», je končal Komolček, «ako ne bodeš pameten!»

Aleš pa je v tem vlekel gosti dim iz svoje pipe in na obrazu se mu najmanjša črtica ni izpremenila.

«I kaj bi radi?» je vprašal, «povedali mi dosedaj še niste!»

«Povedali mu pa še res nismo», je pritrdil Smolarjev, «a človeka treba poučiti! Vidiš, Aleš, reč je ta, da nam imaš dekleta dati!»

«Dekleta dati!» se je začudil starec, «mojega dekleta ni doma denes!»

«Kdo te vpraša po tvojem dekletu! Grajsko mi hočemo!» je vpil Komolček.

«Grajsko? Nu, te Vam že ne damo!» In Karlovčan si je popravljajl pipo, kakor da bi teh sitnežev tu ne bilo. Nastalo je nekaj vrišča in vpitja. To pa je zbudilo tudi Vida v mlinu. Počasi je prikorakal okrog oglea in obstal pri hišnih vratih.

«Vid», je dejal oča, «poglej, grajskega dekleta bi radi!»

Temu pa so se napele hipoma vse žile v telesu, in iz obraza mu je izginila vsa kri, da je obledel kot mrlič. A dejal je vendar silno mirno: «Ne vem, če bode šlo!»

Takoj je zopet nastal krik in vrišč! In pustili so starca ter se vsuli proti Vidu, da bi ga odrinili od vrat. Ali Vid se je srdito postavil na krepke noge in s silno močjo porinil Mesarjevega Boštjana, ki je prvi prišel do njega, od sebe, da se je zvrnil na tla in je s seboj podrl

vso vrsto, zadaj stoječo. Ker so jim vinske moči bile stopile v noge, so padali kakor snopje. Na tla podrt je bil tudi učitelj Komolček. Srd se mu je izlil v možgane. S silno kletvijo je planil kvišku, pograbil puško, nameril na Vida, napel petelina, in — strel je počil, preden se je množica zavedla, kaj je.

Ali ubogi Vid je bil zadet na smrt! V prsi mu je udaril strel. Visoko telo se mu je streslo, potem pa se je kakor posekano deblo zvrnil brez glasu na obraz in mrtev obležal. Izpod njega se je vlila kri, da je bila hipoma vsa rušina rdeča.

V kratkih hipih je bilo pokončano mlado življenje! Vtisk te hudobije pa je bil velikanski. Takoj so vsem izginile vinske moči iz možgan in grozna zavest se jim je vsilila v dušo. Vse je potem plaho pobegnilo po poti proti vasi.

V hiši je zdihovala stara Maruša, a kontesa je bila že davno omedlela.

Starec pa je sedel na rušini, z rokami si je tolkel glavo in verjeti ni hotel, da je resnica, kar je bil ravno doživel. Naposled pa so mu stopile oči izpod čela in neprestano je zrl na mrtvega sina, na njega kri in na roje muh, ki so se pasle okrog njega.

«Moj Bog, ubili so ga! Ubili so ga!» je godrnjal in poskušal vstati — ali vstati ni mogel. V glavi so mu vreli možgani — toda noge so bile brez moči!

Končno so prišli sinovi domov.

«Vida so ubili!» jim je zastokal s čudnim glasom nasproti — a potem je objela tudi njegega tema in nezavest.

Bil je to strašen večer v Karlovcu! Ni prej ni pozneje ni bilo toliko nesreče, toliko bede in groze v hiši!

* * *

Na Visocem v vasi pa je tudi gospodovala groza! Drug dan so se skrivali skesani obrazi, in skoraj nihče si ni upal iz hiše na sonce. Vas je bila kakor zapuščena, in težilna zavest umora je ležala na nji.

Proti poldnevi so prinesli bratje umorjenega Vida iz Karlovca. Iz desak slabo zbito rakev so nosili na ramenih ter tiščali pod pazduho *kopalno orodje, da bi mu izkopali jamo na vaškem pokopališču*. Počasi so stopali skozi vas, s temnimi obrazi. Tu in tam se je odprlo okno, in se pokazal plašan obraz. Tu in tam je tudi prilezel otrok na prag, debelo gledajoč za čudnimi pogrebci.

Ti pa so na pokopališču kakor najeti delavci mirno kopali jamo in metali prst iz nje.

Nihče jih ni motil. Govorili pa tudi niso. Ko so naposled ubozega Vida položili v hladno zemljo in ga zasuli s težko prstjo, so se jim vdrle debele solze po rjavih obrazih. Pod cer-

kvenim stolpom pa so prijeli za vrvi in — tožno so zapeli zvonovi, da ni bil «brez zvonila pokopan.»

Tedaj pa je prilezla stara Rotija, tista večna vaška beračica, ter sedla na zid pri pokopališču. Stara je bila kot zemlja in skoraj popolnoma slepa in gluha.

«Hov, hov!» je zdihovala, «kaj so ga res ubili? Človeško življenje so ubili! To bode sodba sodnji dan! Hov! hov!»

In starka je izvlekla velikanski molek in pričela prebirati njega jagode. In zdihovala, molila in jokala je.

Vidovi bratje so tiho odšli. Ko pa so zunaj vasi hoteli zaviti nizdolu proti Karlovcu, je zapel vojaški rog. Tam po cesti proti Visocemu je jezdila četa vojakov. Golo orožje se je svetilo v soncu in konjska kopita so delala gost prah. To je bil konec revoluciji na Visocem!

* * *

Potem pa je kazen pela! In Visočani so morali plačevati kvaro graščaku, tako da jim še denes leže v kosteh tisti časi. Morali pa so tudi v ječo, in doma je gospodarstvo pešalo in hiralo. Tudi Peter Smrt je moral v zapor, ker je njega gostilna bila ognjišče vsem neredom in ker je netil ogenj s tem, da je točil vino brezplačno. Komolček pa je dobil sodbo, da bode zaprt na vse življenje. Mnogo let

pozneje so ga pomilostili. Star in ves potr se je vrnil na Visoko, kjer je potem prosjačil s pridevkom «raztrgani Komolček». A Visočani s bili sami berači od tedaj!

Starega Karlovčana pa so vprašali sodniki, koliko hoče odškodovanja imeti za sina?

«Nič», je dejal, «ker toliko, kolikor je bil vreden, mi dati ne morete! Kar mi pa daste, to ni nič!»

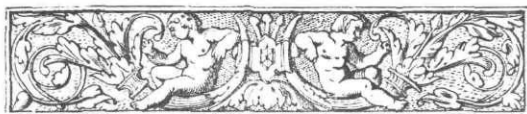
V Karlovec se je počasi vrnil stari mir. Gospodar Aleš je skoro potem umrl. V zakon pa je moral iti sin Tomaž, ki še sedaj gospodari. Urh in Urban pozneje na ženitev «niti misliti nista hotela!»

* * *

A kontesa Ana?

Pred nekoliko leti sem obiskal sjajen ples v mestu C. — Plemenitaši so imeli svoj prostor, kjer so plesali. Med njimi je bila ženska prečudne krasote. Okrog nje se je gnetlo vse in se ji sladkalo. Ona pa je ednaka boginji sprejemala vse te časti — a na obrazu ji je bil videti žar sreče. Bila je kontesa Ana, tedaj omožena grofica T. — Svet pravi, da je srečna. Saj videti je tako! — Življenje vibra nad nami s silno oblastjo, trgajoče nam iz srca spomine, da izginjajo brez sledu. In kdo bi trdil, da je to nesreča nam smrtnikom?

Valovi življenja.

Ma foi, Brüderchen, warum gehst du nicht nach England, wo man jetzt über die galanten Abenteuer einer Königin öffentlich certiirt?

Hauff, Memoiren des Satan.

Nekdaj je bil sloveč pevec in ime njegovo je bilo znano po Evropi. Sedaj pa že davno leži na samotnem slovenskem pokopališču; pozabljen je in na gomili nima križa. Nekdaj so ga obsipali s cvetjem, in burne zakonske ženice so iz bogatih lož metale žarne poglede na visoko, krasno njegovo podobo. Sedaj pa malokdo izmed naših rojakov ve, da se je pod njegovim laškim priimkom skrivalo pošteno slovensko ime.

Neko jutro je bil prišel v domačo vas nazaj in ondi ostal. Imel je obilo denarja, in zato so ga pustili v miru. Sorodništvo mu je bilo v tem času, ker se je bil skoraj v letih otročjih ločil iz domačije, pomrlo, in čisto sam je živel. Krog njegove rojstvene vasi se razprostirajo gozdovi K...ške graščine, stari veličastni gozdovi. V senci teh gozdov je preživel svoje

dni. Kadar pa so ga morili preteklih časov spomini, je povzdignil svoj glas in pel starim smrekam in jelkam sedaj že davno pozabljene arije iz starih laških oper. Pel je s prečudnim glasom, ki mu je kakor tekoče srebro vrel iz gladkega grla.

Časih je obrnil pogled nazaj v dneve pretekle in čutil je strašni prepad svojega življenja. In tedaj ga je gnalo od debla do debla, da je vil roke in glasno kričal. Dostikrat ga je opazil samotni pastir na mahu pod visokimi smrekami ležečega — in glasno jokajočega.

Sedaj pa sedaj mu je dobrotna usoda potegnila zagrinjalo čez bridko preteklost in mu omamila dušne moči, da je živel v lahki blaznosti. Tedaj pa so odmevale po K...ških gozdovih njegove pesmi, prijazno, lahkoživno in veselo. Potem pa so se zopet povrnili temni trenutki. Ko je zatisnil oči, ni šel skoraj nihče za njegovim pogrebom. Položili so ga v samotni grob, na katerem sedaj leto za letom raste trava.

Ali nekdanj je bil dika kraljeve opere v ***, občudovan in jako priljubljen.

Prišel sem ž njim v dotiko leta 18**. Moj prijatelj, K...ški graščak, me je bil povabil, naj ga obiščem. Ta prijatelj je imel krasno sestro, kateri sem se bil tiste čase zagledal v globoko oko. In tako je prišlo, da sem bil jesenskega dne v K...ški graščini. Rano zjutraj sem lazil

potem po grajskih gozdovih ter si polnil dušo s poezijo, ki je vela po njih. V teh gozdih je bilo, ko sem se sešel ž njim.

Na odsekanem parobku je sedel; dolgi lasje so mu neredno padali po čelu in pel je burno v jutranji zrak.

Mene ugledavši se je zagrohotal in potem kričaje izginil v gozdu.

Drugikrat pa je ležal na tleh pod visoko smreko. S prsti svojimi je ruval mah iz tal, mečkal ga v roki ter pritiskal na svoje vroče čelo in glasno je ječal. Postala sva bila prijatelja. In ko je bil umrl in sem jaz čez nekaj časa potem prišel v vas, mi je prinesla njegova postrežnica, stara ženica, nekaj zarjavelih listov, iz katerih sem pobral naslednjo zgodbo — zgodbo izgubljenega življenja.

I.

Kraljeva opera v *** je bila tisto leto prečudno srečna s svojimi uspehi. Flotow je bil poslal ravno «Marto» med svet; prišlo je tudi mnogo gostov, ki so tedaj sluli po vsi Evropi. Jaz sam pa sem bil na vrhuncu svoje slave, glas moj je bil še čist, kakor zlato. Ali tedaj sem bil še hladnega, flegmatičnega srca, in v možganih mi ni še gorel in vrel vulkan, kakor sedaj.

Tisti čas je bila primadona pri kraljevi operi neka signorina Luiza, Nemka, osorna in

ponosna. Midva sva se sovražila. Ko sem stal na odru in pel, sem jo videl večkrat, da je za kuliso slonela in na me zrla sovražno, nevoščljivo. Kadar pa je bila ona na odru, sem pa zopet jaz stal za kulisami ter jo zrl sovražno, nevoščljivo. Midva sva se sovražila. Bila je krasna ženska, neizmerno ponosna ženska, in pravljice so se pravile in naštevale so se osebe, — omenjalo se je celo samo veličanstvo — katere so se brez uspeha vile in zvijale okolo nje. Signorina Luiza je bila ledena kakor polarno pogorje, in cvetje ljubezni ni poganjalo v njenem srcu. Midva pa sva se hudo sovražila!

Nekdaj, ko sva bila skupaj na odru ter mi je ona slonela ob rami in bi se bil jaz moral delati, kakor da bi jo poljubil, — sem jo poljubil zares na svilnato lice (na katero ni devala boje). Ali tedaj pa je srdito zasadila svoje bele, ostre zobe v mojo ramo, ob kateri je slonela, da bi bil skoraj od bolesti zakričal.

Drugi dan sem šel k nji, v njeno bogato stanovanje. Bilo je napolnjeno z zelenjem in cvetjem. Na mehkem slonjalu je pol sedela, pol ležala v tanki jutranji obleki. Okolo nje pa je ferfetala bela papiga in jela iz njenih belih rok. Signorina Luiza pa še vstala ni, ko sem bil vstopil. V laseh, takisto blede-nemško rumenih, pa je imela rdečo rožo. Sedel sem tik nje. ona pa je skoraj malo zardela, morda od jeze.

«Signorina», sem dejal potem, «midva se sovraživa!»

«Da, midva se sovraživa!» je odgovorila zaspáno.

«Prav zelo sovraživa!» sem še pristavil. «Signorina», sem govoril lahkodušno, «jaz se bom ženil!»

Pogledala me je z velikimi očmi, kakor da bi bila hotela vprašati, kaj njo skrbi ta silno nevažna stvar.

«Poglejte, signorina, ženil se bom! Tako pride človek v nesrečo, da sam ne ve kdaj!»

In ko je signorina le molčala, sem dejal hladnokrvno: «Ženil se bom, in oženil se bom z Vami, signorina Luiza!»

Kakor blisk je skočila kvišku, prsi so se ji dvignale in srčito je hodila gorj in dolj po sobi.

Vstal sem tudi jaz ter šel za njo. V kotu, kjer je stala majhna, elegantna peč in nekoliko zelenih oleandrov okrog nje, tam v kotu pa sem se hipoma postavil pred njo. Uprla je jezno, oči v me ter mi pokazala bele svoje zobe.

Ko je hotela siloma narediti si pot ter me odriniti, sem jo prijel s krepko roko okrog krasnega života, jo pritisnil k sebi in rekel: «Denes se pa Vaših ostrih zob ne bojim, prav čisto nič se ne bojim!»

In naslonila je nehote glavico na mojo ramo; dolgi, rumeni lasje so se vsuli okolo

mene in rdeča roža me je iz teh nebeških las objela s presladko dišavo. Ko pa sem ji privzdignil obrazek, bile so ji oči polne solzá. Potem pa se je pričela smejati, bele roke je oklenila krog mojega vratu in bila je srečna!

Bila je to nagla ljubezen, nagla ljubezen! Kakor tropična rastlina je bila pognala čez noč svoje kali in razvila se v najinih srcih v šopiren cvet. Papiga pa je letala krog stropa, med zelenjem, kljuvala okrog po bogati opravi ter prav grdo kričala.

Ko pa sem hotel oditi, je sela signorina Luiza na stol, si pokrila z rokami obraz ter jokala svetle solze.

«Zavest mi pravi», je govorila, «da bode današnja sreča kmalu prešla, da bode izginila Vaša zvesta ljubezen, signore Battista, in da bode kmalu pozabljena signorina Luiza — uboga signorina Luiza!»

Jaz pa sem govoril, kakor se govori o takih prilikah.

II.

Zunaj mesta, daleč na okrog, se je razprostirala široka ravan, kraljeva last. Kamor je segalo oko, ni bilo družega kot dolgočasna pustinja. Samo tam proti severu nekje je rasel bukov gozd starih košatih dreves, iz katerih je gledalo ostrešje prijaznega, kraljevega gradiča. Tu sem je prihajal vladar v poletju s svojo melanholijo, se izprehajal pod starimi debli ter

se v kraljevem blesku dolgočasil. Tedaj pa je mrgolelo v malem gozdiču zlatoopravljenih lakajev, voz in psov, in dvorniki so se gnetli med njimi. Ali jeseni je bilo prazno, zapuščeno vse in v gradiču je s starim intendantom vladala smrtna tihota. Široko pustinja pa so hoteli nakupiti že od nekdanj prebrisani spekulanti ter sezidati na nji tovarno in druga poslopja — ali njegovo veličastvo je ni hotelo prodati. In vsako pomlad je zrastle na nji visoka trava in cvetje med njo, okrog katerega je žuborelo na milijarde mrčesov. Jeseni pa se je posušil sad pomladi, ker ga ni nihče smel spraviti, in kakor po mehkiem žametu se je hodilo po suhi travi. In če je zaostalo daleč tam mesto, zavito v tanko meglo, in so samo sedaj pa sedaj visoko v zraku zašumele divje gosi, hiteč na jug, tedaj je bilo na teh zapuščenih prostorih melanholično prijazno.

V ta kraj sem rad prihajal. Edino nepotrebno veselje, katero sem si iz svojih obilnih prihodkov privoščil tedaj, je bil konj sive boje, z veliko belo liso, katera se mu je od ušes čez gobec navzdoli vlekla. Mnogokrat sem prijezdil na njem tu sem na pustinja. In ko je bilo okrog mene tiho vse, in še kopit konjevih ni bilo čuti na mehki livadi, tedaj sem zapel, da je pesem moja zakipela čez ravan, čez plan do sinjega neba. Tu pa tam se je vzdignil škrjanec izmed osušenih bilk ter boječe

kvišku odfrčal, ne hoteč poslušati mojega petja, po katerem je tedaj hrepenelo vse mesto.

Tako sem bil tudi drugi dan, ko sem bil sklenil svojo zavezo z Luizo, prijezdil iz mesta. Kako je bilo to vse prišlo! In kako urno se mi je bilo udalo ponosno dekle! Odkdaj sem jo ljubil? Denes sem bil prepričan, da že od tedaj, ko sem jo bil zagledal prvič, sovražno in nevoščljivo. Kamor sem obračal oko, povsod sem videl divni njen obraz. Iz sivega zraka mi je zrl nasproti, izmed rjave tratine mi je kipel nasproti, iz modrega obnebja mi je kipel nasproti! Tedaj sem bil srečen — in v prihodnosti sem pričakoval še lepše sreče. Človek je slabotna, nespametna stvar!

Kar je čutilo srce, to se je vlilo iz njega in hipoma sem bil v ognju zaljubljene arije. Prebudilo me je živahno ploskanje in pa rezgetanje konja za mano. Obrnil sem svojo žival. Tu pred mano je sedela na konju, kakor mleko belem, mlada ženska, vitka in lepega života. Oči pa so se ji svetile od samega veselja in ploskala je z belimi rokami.

«Signore Battista, signore Battista, kako radost ste mi napravili!»

In v hipu je prijezdila na mojo stran.

«Kaka sreča! Koliko časa sem iskala tega trenutka! Ali vedela sem, da mora priti, vedela tedaj, ko sem se skrivala v najbolj temnem kotu gledišča in gledala na Vas, na oder, kjer

ste v zlato in srebro zaviti gospodovali z našo srečo, z našimi srci ter tako poredko obračali oko na nas uboge trpinke!»

Strmeč sem se ozrl proti nji. Kdo je bila in kaj je hotela? Njenega obraza nisem poznal do tedaj. Bil je nežen, ali vendar ostro izrisan obrazek; v deviškem cvetju še, ali vendar s tistimi potezami, s katerimi prepreže zakon žensko lice. Podila je svojega konja po mehki zemlji okrog mene ter venomer govorila: «Kdo sem? To vprašanje berem, dolgočasni moj signore, iz vsake gube na Vašem obrazu. Poglejte, jaz sem brezimna vila tega kraja, ha! ha! Nekdaj sva že bila skupaj! Ali tedaj je bila prazna še ta zemlja, in komaj so se bile posušile vode po nji. Tedaj ste pa Vi, signore Battista, plavali kakor razcveten lotos po mladih valovih komaj ustvarjenega Amazona, in jaz sem kakor droben pisan in tudi komaj ustvarjen kolibrij kopala se v Vašem cvetu ter se v prvih močeh stvaritve veselila mladega življenja. Tik naju na produ», je pristavila patetično, «pa se je ljubi Bog trudil v potu svojega obraza in gnetel ilovico, da bi zgnetel tisto dolgočasno in pusto stvar, ki se sedaj imenuje človek, ha! ha!»

In prav radostno se je smejala.

«In že tedaj — denes je od onega časa preteklo kakih šesttisoč let, in vendar se Vas še dobro spominjam — že tedaj sem storila obljubo, da se bodem zopet kopala v Vašem cvetu, kadar se snideva čez šesttisoč let.»

Potem pa je molčé tesno na mojo stran prijezdila, se spela v svojem sedlu, položila voljne svoje roke okrog mene — in na licu sem začutil gorka njena ustna, mehko, svilnato, jasno!

«Čez šesttisoč let se bodeva videla zopet!»
Ko pa sem povzdignil obraz, je bila že daleč tam na planjavi. Konja je bliskoma podila, njena obleka pa se je vila po zraku, dokler se ni skrila v megli, okrog mesta ležeči.

Jaz pa sem sam ostal, sam s svojim srcem, v katero mi je silila tiha žalost.

Uboga Luiza! Njena podoba je izginila iz sinjega zraka, izginila iz temnorjave livade, izginila morda tudi že tedaj iz mojega srca!

III.

Jesenski piš je bril čez resje dolgočasne pustinje. Tudi v mojem srcu je bila jesen in oster sever neizrečene nezadovoljnosti je razsajal po njem. Legal sem, moral sem legati! Časopisi so prinašali prezanimivo novost, da se je signore Battista od kraljeve opere zaročil z lepo in krasno primadono, signorino Luizo. Med prijatelji pa smo pili šampanjca ter si v najsvetlejšem blesku slikali prihodnjost. Jaz pa sem moral legati in kričati z njimi.

Ali odtegnil sem se temu hrupu in prišel na pustinjo, da mi je jesenski piš hladil vroče

čelo. Tudi denes je prijezdila čez ravan na svojem belem konju in za njo se je vila dolga obleka. Na obrazu pa sem ji bral očitajočo žalost.

«Denes pa res ne vem, čemu ste prišli», je dejala jezno, in drobna, rdeča, prijazna pičica se ji je naredila na čelu, «jaz nočem prav ničesar več z Vami govoriti. Govorite s tisto prekrasno in prenebeško svojo Luizo.»

Srdito je udarila z bičem po konju in v diru se odpodila čez plan. Neizrečena strast pa se je polastila moje duše in za njo sem dirjal, tako da se je konj komaj dotikal mehkih tal. Ali nisem je mogel doteči, naposled se mi je skrila v bukovi gošči, katera je rastla okrog kraljevega gradiča.

Kmalu sem bil tudi jaz ondi. V duhu pa sem prisezal tedaj vse mogoče prisege, da mora moja postati ta stvar! In pozabljena je bila Luiza, pozabljen ves svet. Po tleh so ležale odsekane veje, gosto nastlane. Živinče pod mano je obstalo in ni hotelo dalje. Stopil sem s sedla in za uzdo sem peljal konja čez goščo. Oblil si je bil široke prsi s penami in na vse moči je sopol. Jesensko listje in druga suhljad je šumela pod mojimi koraki. Ali v meni so bile razburjene vse moči in valovi srca so me preobdali. Naprej in le naprej sem hitel, dokler nisem dospel do nje.

In med drevesi je stala in na licih ji je še cvela rdečica burnega jezdenja. Z roko si

je držala dolgo obleko. Konja svojega pa je bila privezala nekje za vejo.

Prišel sem do nje. Vprašala je ponosno: «In kaj sedaj?»

«Jaz te ljubim», sem odgovoril burno, «in tudi ti me moraš ljubiti!»

«Moram?!»

In ko sem jo hotel siloma okleniti s svojimi rokami, me je sunila močno od sebe, povzdignila bič — in goreč udarec me je spekel na licu. Razkačen sem planil k nji in srd me je napolnil.

«Stvar slabotna!» sem zakričal, ji iztrgal bič iz nezmožne roke, pritiskal jo k sebi in s strastjo poljubaval njeno vročo glavico.

«Jaz te vendar ljubim», sem zdihoval, «in če me pokončaš in stareš v prah, jaz te bom vendar ljubil!»

Morda me je takrat v resnici ljubila, morda me je iz usmiljenja ljubila, morda je imela še nekaj večno ženskega v svoji popačeni duši, kar ji je omečilo srce do mene tedaj! Radovoljno je slonela na mojih prsih ter obrnila obraz proti meni, obraz, iz katerega mi je zasijala preprijazna pomlad ljubezni. Roko pa mi je pritisnila k licu, kjer me je še pekel njeni udarec in šepetala je: «Jaz te tudi ljubim!»

In potem je še pristavila: «Čemu pa si tudi ljubil signorino Luizo?!»

* * *

Jesenski piš je majal veje visoko nad nama. Rumeno listje je padalo z njih in časi je zastokalo kako deblo in sapa je zatulila.

«Čemu pa tudi ljubiš signorino Luizo?»

In živo je nadaljevala: «Poglej, nisem ti govorila resnice! Pred šesttisoč leti te nisem poznala še in tedaj ni bilo ne tebe, ne mene. Tudi nisem vila tega kraja, ampak le priprosta hči pustega kraljevega intendanta, stanujočega tu za gozdičem v kraljevem gradu. In primadona Luiza je več, ko sem jaz in ima tako lepe črne oči — in ti jo ljubiš!»

«Jaz je ne ljubim», sem zdihnil.

«In večnega Amazona nisem videla nikdar in nikdar ne krokodilov njegovih voda. Ali če pogledam v tvoje oko, se mi odpre krasna, tropična planjava; večno pogorje se dviguje proti večnemu nebu in večni snegovi po njem se zavijajo v sive megle. V vznožju pa se šopiri neskončno cvetje in kakor zlato se blišči med njim veličastni Amazon, v katerega valovih se koplje sonce moje ljubezni!»

Mehko me je objela ter si položila glavico na mojo ramo in svilnate ustice na pekoče mi lice. In tako je slonela in šepetala: «In če me v resnici tudi ti ljubiš, tedaj mi prineseš beli list, na katerem bode zapisano, da je signore Battista povedal signorini Luizi, da je ne ljubi več, da je čisto nič ne ljubi več. In na tem listu bode sama signorina Luiza s svojo

roko podpisana, s svojo roko! Tak list mi prineseš, če me ljubiš, če me ljubiš!»

Obljubil sem, da ji prinesem tisti list. Potem pa se mi je ročno izvila, odvezala svojega konja in počasi je odšla iz mesta. Molčala je in samo sedaj pa sedaj obrnila obraz k meni, iz katerega se mi je zdelo, da mi je sijala nasproti — ljubezen.

Ko sva dospela na plan pod visoka drevesa, sem ji pomagal v sedlo. Sklonila se je še k meni, položila mi lahno roko čez ramo in rekla še enkrat: «Ne zabi belega lista!»

Potem pa je izginila dirjaje v meglo okrog mesta.

Človek je slabotna stvar, in ženska si ga obviije kakor šibko bilko okrog svojih prstov!

IV.

Lepo jesensko jutro je bilo, ko sem šel k Luizi. Srce mi je prešinjala misel, kakor da bi se moral samega sebe zaničevati ter usmiljenje imeti sam s seboj, da sem padel tako globoko. Preteklo je bilo komaj nekaj dni, kar sem ji bil povedal, da jo ljubim, kar je še živela krasna njena podoba v moji duši. Ali denes je bilo vse požgano, vse izruvano! To je bila ljubezen! Kakor perje, katero raznese vihar v prvem trenutju! Zapadel sem bil nedoumnim zakonom usode, katera igra s človeškimi

srca ter se veseli komedij, ki nastajajo iz te njene igre. Zapadel sem bil valovom življenja, in ti so me metali sedaj kot ladjo brez vodnika sem in tja!

Stal sem pred stanovanjem njenim! Noga mi je bila otrpnila in v dušo so se mi vrnili neprijetni občutki. Še je bil čas, še bi se bil lahko vrnil! Roko sem krčevito stisnil v žep — in ondi se doteknil belega lista! Na ta list pa sem bil poprej zapisal z lahkim srcem neusmiljene besede. Ali to, kar me je tedaj naudajalo, to ni bilo kesanje; to je bila bojazen, zaničljiva bojazen, katera obide psa, ko krade v shrambi in se mahom začuje šviganje biča in prihod gospodarja! Ali beli list mi je dal poprejšnje moči!

Ko sem vstopil pri Luizi, mi je prihitela z žarečim obrazom nasproti. Komaj je bila vstala in deviško sramežljivo skoraj me je sprejela. Potem pa je skrbljivo, očitajoč povpraševala, zakaj me včeraj ni bilo, in če nisem bolan.

Dejal sem ji, da ne, in hladnokrvno sedel.

«Signorina», sem rekel in položil glavo na mizo, da bi ji ne gledal v oko, «signorina, pota usode so čudna in kakor igračo nas mečejo njeni železni prsti po valovih življenja!»

Začudila se je, ko me je čula tako govorečega, in s smehom me je povprašala, odkdaj sem šel med filozofe.

«To sem Vam le povedal, da bi čutili z mano, kako zdihujemo vsi pod usodo, kako je tudi naše srce njenim zakonom v oblasti!»

Lahno se je nasmehnila in rekla, da imam v sebi vse kali, postati strašan dolgočasnež. Jaz pa sem vedno tiščal glavo ob mizo.

«Signora», sem govoril, «ako človek meni, da pozna svoje srce, povem Vam, da se moti. Nihče ne pozna svojega srca.»

Postala je resna in vprašala, čemu govorim tako.

«Signorina», sem ji rekel nato, «ko sem Vam pred nekoliko dnevi govoril o svoji ljubezni, tedaj nisem poznal svojega srca.»

«Oh! oh!» je zdihnula in s tresočim glasom dejala: «In kaj mi hočete še povedati denes, signore Battista?»

«Denes, denes vem gotovo, da Vas ne ljubim, nisem Vas ljubil nikdar, signorina Luiza». Nastala je tihota okrog naju. Iz sosednje sobe pa je prifrčala bela papiga, frfotala okrog zelenih oleandrov, okrog tapet ter grdo kričala.

Jaz pa sem naposled vendar le povzdignil obraz, ter se ozrl proti nji, katero sem bil tako neusmiljeno prevaril. In še denes jo vidim pred sabo. Nepremekljivo je sedela, samo roka, katero je bila dejala čez mizo, se je malo tresla. Ali iz obraza in ustnic ji je bila izginila vsa kri, da je bila bleda kakor zid. Oko pa ji je zrlo proti meni, izgubljeno, kakor da bi daleč za

mano bilo ugledalo nekaj groznega. Kmalu se ji je povrnilo življenje in rekla je trdo: «Ali hočete še govoriti, signore Battista?»

In pred njenim pogledom sem moral zopet položiti glavo na mizo.

«Še bi Vas prosil», — in skoraj so se še umazani elementi mojega srca uprli proti taki nesramni grozovitosti, — «še bi Vas prosil, signorina, da mi podpišete tale list!»

Podal sem ji beli list. Mehanično ga je vzela in počasi prebrala: «Denes mi je povedal signore Battista, da me več ne ljubi!»

«To naj podpišem!»

Bliskoma je šinila kvišku.

«To morate pokazati nekje drugje, signore, ali ne? To Vam bode vstopnica v druge, prijaznejše prostore, iz katerih se ve, da boste zopet kmalu iskali — izhoda! Ali jaz Vam nočem braniti vstopa!»

Kri ji je hitela v obraz in z vidnim ponosom je pristopila k svoji pisalni mizici.

Ko pa mi je potem podala beli list, je bilo na njem s krepkimi črkami zapisano njeno ime.

Odpravil sem se. Pri izhodu sem moral mimo nje. Tedaj pa sem čul, kako ji je siknila izmed zob zaničljivo beseda: «Lâche!»

«Lâche!» in jaz bi bil tedaj žrtvoval rad svoje ime, svojo čast in vse, ker ona je morala biti moja!

V.

Ko pa sem Leonori (tako je bilo ime moji neznanki) prinesel beli list, se je hladnokrvno smejala ter ga pretrgala čez sredo. In sapa, krog visocih dreves se vijoča, je vzela raztrgana kosa sabo ter ju odnesla v goščo.

Ali hočem praviti, kako me je potem mučila? Bila je to prečudna natura. Denes veličastno ponosna, zapovedujoča. Če je prijezdarila do mene, ni izpregovorila besede. Samo zbodljivo me je pogledala, potem pa tako urno oddirjala, da je ni bilo mogoče dohiteti. Mučila me je z zavestjo. Daleč tja na ravan sem moral sedaj peš hoditi. Navadno me je pričakovala v gozdu pri kraljevem gradiču. Časih je tudi ni bilo. In jaz sem je vestno čakal, čakal, da je sonce zašlo in nastala tiha noč. Potem pa sem se s strašnimi mukami povrnil v mesto ter s peklom v srcu lazil okrog po samotnih ulicah.

Sedaj pa sedaj pa je postala zopet mehka, kakor prvi cvet pomladi, ali kakor polnočni žarek lune, padajoč na mlado, jutranjo roso. In tedaj sva si kovala upe prihodnjih dni in pogovorila se, da kadar pride njen oče domov (tedaj je bil s kraljem po jesenskih lovih na severnem), da bodem stopil pred njega, da mu bodeva razkrila vse ter pričela potem novo, krasno življenje, polno ljubezni, polno sreče. Pri večnih bogovih mi je prisegala, kako me

bode ljubila ter mi odvrčala vsako gorje s pota mojega življenja. Ko pa mi je to vse pravila, ko mi je tako govorila z resnim, žarečim obrazom, ko se ji je globoko z oči svetil ogenj ljubezni — tedaj mi je legala, zavestno legala.

Za kraljevo pristavo je tekla med skalovjem reka s tamno, umazano vodo. Po njenem bregu sva mnogokrat hodila. Tako tudi zadnji dan najinega znanja. Leonora je imela hudobne svoje trenutke tisto popoldne. Mučila me je z ljubosumnostjo. Vedeti je hotela prav za vsako uro, kako sem jo preživel prejšnji dan, kje sem bil, in kaj sem počel. Ko ji nisem mogel odgovoriti na vse po volji, se je razsrdila grozno, stiskala drobne pesti in grizla si z belimi zobmi rdeča ustna.

Na bregu je ležal kamen v travi — sunila ga je z drobno nožico, da je odletel ter padel pluskajoč v vodo. Obstala je.

«Da me ne ljubiš, to sem vedela že poprej, to sem davno že dobro vedela!»

Od srda se je tresla ter pristopila na breg, kjer je pod njo tekla globoka voda.

«Ti me ne ljubiš, ti me ne ljubiš!»

Z jeznim pogledom se je obrnila proti meni: «In če me ljubiš, pokaži sedaj!»

Spustila se je, v resnici, spustila se je v vodo, da je bila v hipu zavita v pene. Jaz pa sem planil za njo v globočino in oklenil se je

s svojo roko. Položila mi je obrazek na mokro lice, ko sem jo bil prinesel na suho, in dejala je šepetajoč: «Ko bi bila sedaj le spustila se v globočino ter v družbi se podala v naročje hladni smrti — o Bog, to bi bilo morda prijaznejše, kot pa življenje!»

Mokra obleka se je bila prijela krasnih njenih udov in ona se je tresla od mraza.

Potem pa me je globoko resno pogledala in mi tiho dejala: «Siromak!»

Iztrgala se mi je ter pristopila k svojemu konju.

Živinče se je divje spelo, čutivši hladno breme. V divjih skokih je oddirjala ter izginila za ograjo okrog kraljevega gradiča.

Tedaj me je morda vendar le ljubila. Videla je blazno mojo ljubezen, čutila je moje moči, vse po nji hlepeče — morda me je ljubila! Ko sedaj to pišem ter zrem na izgubljeno svoje življenje in nasproti bližajoči se mi smrti, ne proklinjam njenega spomina, ker me je morda vendar le ljubila! — Življenje je burno morje, njegovi valovi pluskajo ob pečine in mene so zagnali na pusto skalno! —

Vodene kaplje so padale od mene, čez ravan pa je zabril sever, da me je mraz do kosti pretresal. Ali s srečo v srcu sem odšel proti mestu. S težavo sem došel do prvih mestnih hiš. Kri je bila zavrela v meni in kakor žareče železo mi je tekla po žilah.

Blizu svojega stanovanja sem srečal celo četo svojih znancev, gledaliških igravcev, veselo klepetajočih.

«Oj Battista», je kričalo vse, «tožni naš Battista!»

Vprašal sem, odkod prihajajo.

«Luize ni več! Ravno sedaj smo jo pokopali!» je dejal eden patetično.

«Poglej», je govoril potem, «naša uboga Luiza (saj se je vendar še spominjaš?) je imela svoje mešice, svoje sitnosti. Svet se ji je zdel dolgočasen in včeraj je z drugim jedilom zavžila nekoliko nedolžnega strupa — in ta jo je umoril. Porcija je umrla!» pristavil je iz Julija Cezarja.

«Ko je bila sama, je pogoltnila ogenj», je deklamiral drugi.

«Dosti tega, Cassius, če me ljubiš», je kričal tretji.

«In sedaj je v grobu», je zdihnil četrti.

«Kam gremo sedaj? Battista, ali greš z nami?»

Pozabljena je bila Luiza in vse je s krikom in hrupom ugibalo, kje bi se denes zvečer dobila najboljša večerja, najboljši šampanjec.

Jaz pa sem dejal, da ne grem z njimi, in družbica je v veselem klepetanju odšla.

VI.

Zima je bila prišla ter pokrila s snegom mesto in ravan. Na nebu pa se je le malokdaj prikazalo sonce ter se nezmožno borilo z megami. Tudi moje življenje se je s smrtjo borilo tedaj. Huda bolezen me je bila za tistim dnevom potrla in šele proti pomladi sem ozdravel in vstal v novo življenje. Takoj sem se napotil na pustinjo, da bi videl njo, katere podoba me je spremljevala v smrtnih bojih. Ali debel sneg je še pokrival ravan, in ko sem prišel do reke, je valila po svojih valovih velike ledene plošče. Leonore ni bilo! Tožen sem se povrnil in se tolažil, da v prvi pomladi, ko se bode škrjanec vrtil nad cvetočo livado, da tedaj pride tudi Leonora, katero sem ljubil tako pomladansko-cvetoče.

Moje ozdravljenje se je razneslo po mestu, časopisi so pisali o meni, in lahko rečem, da se nekaj dni skoraj ni drugega govorilo, kot o slavnem kraljevem pevcu Battisti, ki bode zopet kmalu nastopil.

Tedaj pa je tudi bilo, da se je njegovo veličanstvo sprijaznilo s svojo prvorojenko, princesinjo Margareto. Nekaj časa je bila skoraj pregnana z dvora. Govorilo se je, da se je bila mlada kraljična (katera je imela postati naslednica na prestolu očetovem) navzela novih revolucijskih idej, razširjajočih se tedaj po Ev-

ropi, in da se je bil zavoljo tega visoki vladar in oče tako razsrdil. Princesinja pa je potem sama zase živela, sedaj tu, sedaj tam, ter se ni menila ne za svojega očeta, ne za svojega moža — bolehnega, nemškega princa.

Tedaj pa se je bila prijaznost zopet povrnila. Kralj je čutil konec svojega življenja in srce mu je poželelo po edinem otroku.

Prišel je večer, ko sem po svoji bolezni zopet nastopil. Opera je bila natlačena in v dvorne lože je bil prišel tudi dvor.

Viharno sem bil sprejet in z venci in cvetjem so me obsuli.

Pred drugim dejanjem je vstopil tudi kralj, ter privedel s sabo princesinjo Margareto.

Ko je završalo zagrinjalo, je sedel kralj v svoji loži. Bila je to stara, slabotna in plešasta oseba, zavita v dragoceno uniformo. Življenja sita mu je visela ustnica navzdol in oko zaspano-trudno je zrlo na poslušavce in bogato ženstvo po dvorani. Tik njega pa je sedela kraljična, z dragimi kameni tako rekoč obsuta. Obrnila se je bila proti kralju ter živo govorila. Z odra pa sem videl samo kakor alabaster beli tilnik in krasen oval njenega obraza.

Ko pa so glasovi iz mojega grla pretresli operne prostore, da je nastala tihota, ter vse upiralo oči v me, ki sem tedaj kakor Bog stal na odru in se zibal po valovih svojega petja, tedaj je obrnila tudi princesinja Margareta

obrazek svoj proti meni — in zrlo mi je nasproti mrzlih, temnih, nepoznanih dvoje oči, katere pa je vendar poznala moja duša, kateri so se kakor zvezdi svetili v mojem temnem duhu in kakor zlata cvetova bliskala se v vrtu mojega srca.

In kakor požigalen blisk me je prešinil tedaj pogled teh oči ter mi v hipu uničil vse prekrasne upe. In bilo mi je, kakor da bi me bila — mene malo stvar — pograbila velikanska, neskončna pest usode ter me treščila iz nebés, da sem padel med večni krog svetov ter telebal od zvezde do zvezde, vedno globokeje!

Ugasnili so mi glasovi, in objela me je temna noč.

Princesinja Margareta je bila — Leonora!

* * *

Potem pa se mi je pooblačilo nebo življenja, in iz duše so mi prirastli strupeni vrhovi črnega obupa. Kakor senca sem lazil okrog, dan za dnevom lazil po ulicah, naj je dež lil, ali sonce sijalo, da bi le videl njo — Leonoro!

In če je časih kraljev voz pridrdral mimo in sem menil, da sem ugledal v njem obraz princesinje Margarete — bil sem srečen in blagoslavljal sem njen spomin.

Nekdaj v poletju je bilo; postopal sem po ulicah in nosil s sabo morilne svoje misli. Tedaj je v resnici prišla proti meni kraljična Margareta.

Tiste čase je bila pričela zahajati med ljudstvo, da bi se mu bolj priljubila. Tako je bila tudi tisti dan prišla na ulice, vsa v žamet oblečena. Okrog nje pa je skakal velikanski pes in za njo je šla nekova dvorna dama.

Ljudstvo pa je — presrečno — obstajalo, pozdravljalo jo in se ji priklanjal.

Ona je prijazno ozdravljala ter stopala polna veličastva mimo — s zavestjo prihodnje vladarke.

Pri meni je obstala. Pravilno sem se priklonil in nisem se upal pogledati v njeno oko.

«Signore Battista od kraljeve opere», dela je milostno, «če se ne motim?»

«Da, visokost!»

In potem je še rekla: «Povedali so mi, da si želite od opere proč, proč odtod?»

Bil je to migljaj, katerega pomen sem takoj prejasno razvidel. Hotela me je očividno odpraviti iz mesta. Obrnil sem pogled proti nji. Ali v njenih očeh je bilo mrtvo vse in njen obraz, nekdanj tako mil, je bil sedaj kamenit, skoraj osoren.

Nemo sem se zopet priklonil in odgovoril tiho: «Proč odtod? Da, visokost!»

«Povedali so mi tudi, da Vam napravljajo zapreke zavoljo pogodbe.»

«Da, visokost!»

«Skrbeli bodemo, da dobite svojo prostost, ako želite, signore Battista!»

«Da, visokost!» izdihnem.

Princesinja Margareta pa je ponosno odšla.

Drugo jutro pa se je govorilo in pisalo, da je kraljična naslednica v svoji priprostosti in prirojeni ljubeznivosti na ulicah ogovorila pevca Battisto, kateri je to priložnost porabil ter kraljevo visokost poprosil, da bi ga izpustili od kraljeve opere.

Čez nekaj dni zopet pa sem dobil od intendanture pismo, v katerem mi je bilo povedano, da so mi po lastni želji razrešili pogodbo mojo s kraljevo opero.

* * *

S potrjim srcem je prišel potem v svoj domači kraj. Tu je živel sam s svojim obupom ter željno pričakoval smrti, da ga reši neskončnih bridkosti, v katere so ga bili vrgli valovi življenja.

In vendar —!

1.

Filip prijatelju Bogomilu.

Meseca junija.

Prijatelji mi svetujejo, naj bi se oženil. Oženil — in jaz! Nikdar ne! Kar srd me tare, kadar moram poslušati te filistre ter gledati te zakonske obraze, na katerih berem žalostno zgodovino dolgočasnega življenja. In ti mi svetujejo: Oženi se, dobro se ti bode godilo! Dobro! In tem sirotam naj bi verjel, tem zakonskim očetom, ki si štejejo v največje veselje, ako smejo na večer z dovoljenjem «drage» ženice izlesti iz zakonskega jarma ter obiskati gostilno, da popijejo merico kislega in ne dragega vina. Ko pa takisto srebajo vince in strahoma pričakujejo trenutka, da se merica izprazni, tedaj pa dvigujejo glave in besedičijo o svojih srečah in lahkem življenju — ti moderni mučeniki! In te naj bi poslušal? Nikdar!

«Če si doma, si sam, zapuščen, med pustim zidovjem; ne vidiš nikdar prijaznega obraza,

vse je mrtvo, pusto okrog tebe! In pa šele, če zboliš, nalezeš, recimo, plućnico ali vročnico, kdo ti postreže tedaj?» — Tako mi govori na ušesa dan na dan tisti gospod komisar Andrejščak — on, ki ga žena strahuje, da je groza, ter mu gleda na prste, kadar plačuje in kupuje najbolj smrdljive in najbolj slabe cigare. Gospod Topoljač, tisti dolgočasni sodnik, pa vselej pritrjuje takovim opominovanjem ter stoka in svoja očesca, silnega navdušenja poln, proti stropu obrača in nerga: «Dà, dà, ljubezen, zvesta ljubezen, ta je dar božji! In take ljubezni Vi ne poznate, dragi moj profesor!» Pri tem pa zvija obraze, da je podoben domačemu zajcu, kateremu je kuharica ravnokar nož zasadila v goltanec. Ljubezen! ljubezen! Kakor da bi svet ne vedel, da se gospa Topoljaška rajša ozira po topničarskih gizdalinskih oficirjih kot po svojem možu. In pri tacih okolščinah naj bi se ženil! Saj nisem še oslepel na duši in na telesu!

In ali še mi res slabo godi na svetu? Gotovo ne! Česar potrebujem, daje mi država, kateri odgajam nadepolno mladino. Na smrt in na bolezen pa tudi ni treba misliti takoj!

Doma, med «pustimi stenami» pa sem lepo sam — in srečen. Soba, v kateri stanujem že osem let, mi je znana in draga v vsakem kotu. Silno težko bi se ločil od nje. In prijazna ti-hota, katera me obdaja! Tik mene stanuje moja gospodinja, stara samica, ki se ne meni za živo

dušo na svetu. Osem let že občujeva, ali vidiva se samo konec meseca, ko ji plačo prinesem. Tedaj pa se mesec za mesecem razvije med nama ta le razgovor: «Tu je mesečna plača, gospodičina!» In pri teh besedah se lahko priklonim.

«Hvala, gospod profesor! Bodi miren, Amor!»

Te besede pa so namenjene malemu psičku, ki vselej zarenči nad mano, ko stopim v gospodičino sobo. In to prav vselej, mesec za mesecem.

Na drugi strani pa stanuje nekov duhovnik v pokoju. In ta me tudi ne moti. Kdo pa biva spodaj, v prvem nadstropju, tega ti v resnici ne morem povedati. Stanovavci tam doli se hitro menjajo — ali kaj mi to mari?

Tako je moje življenje mirno, kakor počitek sredi gozda, skozi cvetje in visoko travo tiho hiteč.

Sedaj pa pomisli, ako bi bil oženjen! Tisto vedno klepetanje, besedovanje, jezikovanje, kričanje in jokanje! In otroci?! No, saj ni, da bi govoril!

Pa glej nad vso to jezo bi bil skoraj pozabil, čemu ti pišem to pismo. Čudeč se bereš, kako prideš ti v to javkanje moje in srdito vprašaš, kaj to tebe skrbi, ako se jaz vprežem v zakonski jarem, ali ne. In prav praviš! Odpusti mi! Ali ti zakonski vinopivci so me res razjarili! Oženil naj bi se, in jaz!

Prijatelj, nekdanj si željo izrekel, da bi enkrat rad z mano preživel tista dva meseca, ko sva prosta svojega poklica, z mano — v moji domači dolini. In glej, danes te spominjam dane mi obljube. Oj ti še ne poznaš te krasne doline, skrite v najskritejšem kotu slovenske domovine; ne poznaš njenih gozdov, njenih vodá! Če pa ti povem, kako prebivam v tej dolini, napolni se ti srce s poželenjem in hrepenel bodeš v ta raj in hitel k meni. Jaz pa te sprejmem z nepopisno radostjo, in potem bodeš sam videl, kako je in kako.

Ne menjal bi s kraljem, kadar hitim proti svojemu domu! Vse mi je sicer pomrlo in edini sem svoje rodovine še na svetu. Ali spomini na pokojne so se polagoma odkrušili, otemneli, in nič več mi srca ne napolnuje divja prva boleost, ako se spominjam onih, ki spé po grobovih.

Sam sem v rojstni svoji hiši — ali vendar ne nesrečen. In kaka hiša je to! Vsa starodavna še; okrog oken tiste rdeče poteze, streha slamnata, in do veže visoke stopnice. Po zidovih pa se kažejo očem še vse tiste nepopisne podobe, ki smo jih otroci z ilovico namazali po njih. In v hiši še tiste ozke klopi in ob stenah še tisti svetniki, kakor pred petdesetimi leti. To je ostalo; oni pa, s katerimi smo se nekdanj radostili v teh prostorih, oni so pomrli, pomrli!

Okrog hiše imam vrt, poln starega drevja, ker moje srce se ne more premagati, da bi dal

posekati te stare znance otročjih svojih let in otročjih let svojih očetov. Sedaj pa že skoraj vsi otožno dvigajo suhe vrhove proti nebu ter žalostno zró na mladi naraščaj pod sabo. Ali tega sem zasadil jaz sam, z lastno roko! Te cepljence pa gojim ter jim strežem od jutra do večera. To ti je dela, da obiščem vsacega ter otrebim vsacemu gosenic in druge nadleže! Če mi je pa vroče, ležem v hladno travo in zrem podse v dol, na travnike in polje. Delavci po njivah mrgoleči pa se ozirajo proti meni ter si pripovedujejo: «Posavčev profesor je zopet tu, sedaj bo pa gotovo lepo vreme!»

In tako je; tudi nebo mi je milo! Kadar sem jaz v svoji domačiji, tedaj je dolina preprežena skoraj vedno s tistim italijanskim obnebjem, ki je čisto kakor ribje oko.

Končno pa sem ti prihranil še najbolje, da vidiš, kako sem mislil nate in tvoje drago mi prijateljstvo. To pomlad sem si nekoliko streljajev od domače hiše, na malem holmu, postavil leseno kočico, v tistem čarobnem in zračnem slogu, kakor se vidi po «Švajca visokih gorah». To ti je poslopje! Okrog in okrog ga senčijo stari orehi in češnjeva debela! Prijatelj, kadar ti ta spomladi cveto! Samo pri razgledu v dolino sem posekal drevesa, da se prosto vidi iz oken in malega balkončka (ki je tudi tu) v dolino. In ravno iz oken tvoje sobe! Prav res tvoje sobe! Hišica ima namreč dve

sobi in sredi med njima vežico — seveda vse v minijaturi. Ali saj ni, da bi popisal! Pridi, da vidiš in občuduješ sam! To pa ti naj vendar še povem, da sta sobici opravljeni kakor budoar dvorske grofice. Pri oknih bele preproge, mala mizica, postelja in druge take podrobnosti!

Poglej, prijatelj, tako bivališče sem pripravil nama, ker tudi moja sobica ima krasno opravo (veliko zrcalo in mehke fotélje). Pridi torej gotovo in sam poglej! Sedaj, ko si izvedel, kako pristanišče imam zase in za svoje misli, sedaj pa vprašam še končno: čemu naj bi se ženil? — Nikdar! — —

2.

Filip prijatelju Bogomilu.

V pričetku avgusta.

Pišeš mi, da ne prideš, da ne moreš priti — ker se misliš ženiti. Horribile auditu! Pričakujem te drugo leto, dotedaj se morda že naveličaš — svoje žene, vsaj za nekaj dni. Ali čudno je pa vendar! Torej tudi ti hočeš med filistre, piti zvečer takisto kislo vino, hlastno ter skrbno na čas pazeč. Fallen seh' ich Zweig auf Zweig! Dà, tako usoda vsakega udari! Jaz pa vendar ostanem sam, kakor Katon do zadnjega trenutka sovražoč absolutistične, zakonske verige.

Sicer pa ti moram povedati, da sem ravno sedaj sila slabe volje. Moral bi že doma biti, v svoji dolini, vsaj pet dni že. Ali človek obrača,

gimnazijski naš ravnatelj pa obrne! Vse sem že imel pripravljeno in skoraj sem hotel odriniti. Kar se mi prikaže hudobni duh v podobi tega ravnatelja, sladko proseč, da naj bi bil tako dober, ter naj bi v red dejal — gimnazijsko knjižnico. In tako sem se (dobra in slabotna duša) vpregel ter uredoval celih pet dni in metal skupaj umazane knjige, da je bilo veselje. Zunaj pa je sonce sijalo, prijazno in vabilno, da sem moral kleti iz dna svojega srca.

Kdo bi ne? — Ali jutri gotovo odidem.

Končno pa ti še razodenem občutke primernega usmiljenja, katerega sem poln do tebe, izgubljenega zakonskega kandidata.

Drugo leto tedaj! — —

3.

Filip prijatelju Bogomilu.

Meseca avgusta.

Prijatelj, zblaznil bi, po tleh se metal in roval si lasé! «Komur je sreče dar bila klofuta», saj veš, kako poje naš Prešeren! Komur je torej sreče dar bila klofuta, ta ve, kako mi je. Najprej tvoje pismo, da ne prideš, potem, da se ženiš; in sedaj pa še to, in to je najstrašnejše! S Hamletom bi jokal, boril se in postil, samega sebe raztrgal, popil Nilove večne vode ter žrl krokodile!

Ali sedaj poslušaj žalostno mojo usodo; bolj z mirno krvjo ti jo naj razložim.

Torej poslušaj! Od železniške postaje do mojega doma sta pičili dve uri. Prav lahko se pride. Moja navada pa je od nekdanj, da pustim svoje reči na železnici (kjer jih drugi dan vzame najeti voznik); sam pa krenem peš po dolini do očetove hiše.

Tako sem storil tudi včeraj in v prijazne misli vtopljen koračil po prašni cesti. Iz srca pa sem pozdravljaj visoke hraste okrog sebe, znane mi od nekdanj. Mnogokatero deblo sem pogrešal, nerad pogrešal. Bilo je med tem časom palo neusmiljeni sekiri! Ali ves čas se mi ni hotelo polastiti pravo veselje srca in kakor kamen mi je ležalo nekaj na duši, da sam nisem vedel kaj. Ali bila je slutnja, in silno opravičena slutnja, kakor takoj izveš.

Mrak je bil nastal, ko pri prvih hišah domače vasi krenem s ceste po stezi, po bližnici navpik. Malo korakov, in prišel sem okrog holma — in rojstno selišče je ležalo pred mano. Takoj obrnem pogled po svoji stvaritvi, tisti tebi že znani hišici. Ali tedaj pa mi pretrese vse kosti strah, srd, ali Bog ve kaj, ker okna mojega malega posestva so bila — razsvetljena, prav svetlo razsvetljena. Hitro in logično pa sem sklepal, če je hišica razsvetljena, bode tudi kdo stanoval v nji. Pa kdo? Moj Peter in stara Meta vendar ne! (To sta edina prebivavca na moji lastnini; prvi mi je bratranec, druga pa je že od nekdanj gostovala v naši hiši.) Kmet se

vendar ne bode valjal po gosposkih mojih posteljah, tebi in meni namenjenih!

S srditim srcem sem hitel do stare hiše, v kateri je tudi luč gorela. Tu na oglu je slonel bratranec Peter in v zvezde je zrl z gorjanskim svojim obrazom. Kar prestrašil se je, opazivši moj prihod.

«Ti si?» zajeclja, «moj Bog, kaj bo pa sedaj»!

In potem je nekaj mečkal in pravil, da so mu iz župnišča «gospodo» poslali, češ, da mene ne bo, ker me toliko časa ni, in da jo brez skrbi lahko pod streho vzame. In še nekaj je govoril o prijazni gospodi, o župniku, ki je sam ž njo prišel in o takih neslanostih. Nisem ga poslušal, ampak ga vlekel v hišo in ondi razlil jezo nad njim: kako si upa tako gospodariti, in da ga bodem izpokal in grdo segnal. Kdo bi se vraga ne srdil pri takih okolnostih?

In kje naj spim? Na tleh pri miših, ali naj grem na mrvo? In ravno denes, ko sem truden, da me vse kosti bolé! Končno pa sem se vendar potolažil in zadovoljil s tem, da mi je Peter prepustil svojo posteljo v hiši, katero je Meta takoj nekoliko «popravila». Potem sem pa odgnal oba spat, ugasnil luč in hodil sam po sobi, v katero je luna sijala. Naposled pa sem zdihujoč zlezal na ležišče svojega hlapca, in vse kosti in žile so zajechale v meni, ko sem se položil na trdo podlago. Dolgo časa nisem

mogel zaspati. Moji nepovabljeni gostovi pa so bili prišli tudi noč gledat in moral sem poslušati, kako so se radostno pogovarjali in veselo smejali. Končno me od samega truda preobda Morfejeva moč, in drugo jutro se prebudim, ko je bilo sonce že visoko na nebu.

In to drugo jutro je današnje jutro. In sedaj sedim tu, potrta, žalosten in obupan, in tebi pišem ter tožim bridko svojo usodo. Vse se mi je izkazilo in počitek dveh mesecev je izginil v pekel. Naj vrag vse pokonča — jaz takoj odrinem; ne trenotek časa ne ostanem več tu!

Ravnokar sem pogledal skozi okno. Krasen dan je zunaj. Obrnem pogled proti hišici. Pri veži na klopici sedi prileten mož in prav vidi se, kako mu dobro dé jutranje sonce, ki mu ogreva ude. Kako se izteguje in s kako slastjo puši tobak iz dolge pipe! Da bi vlekel strup iz nje! In seve, tudi časopis mora biti, da se bere takoj na jutro!

Prav tako bi sedel jaz tam na klopi, grel bi se in iztezal na soncu ter pušil tobak in bral, čeravno ne novin! O! o! in sedaj moram tu le sedeti! Ali še hujše! Meniš, da je tisti stari človek sam? Bog varuj! Okrog njega se goni dvoje gosposkih stvari s širokimi in s črnimi trakovi prepreženimi slamniki na glavi. Eno je videti odraslo, drugo pa še otrok v kratkem oblačilcu. To dvoje se torej brez vsake pazljivosti

peha in podi po mojem vrtu okrog. In moja mlada drevesca, moje mladike! To je nepotrebne-
nega smeha, kričanja, nagajanja in takih sitnosti
več! Vse, kar sem s trudom nacepil, mi polomijo!
Kdo naj to prenaša, prenaša z mirno vestjo?

Zatorej končam svoje pismo, ker tega lahko-
mišljenega letanja ne bo konec! Oj tu moram
sam stopiti ymes, in ako dobim kaj polomljenega,
tedaj, prijatelj, postanem sirov, prav gotovo
sirov!

4.

Filip prijatelju Bogomilu.

Malo dni pozneje.

Pisal sem ti nekaj o sirovosti ali kaj.

Denes ti pa povem, da s tisto sirovostjo
ni bilo — nič. Res, imel sem najtrdnejše naklepe,
in kri mi je vrela v srci, ko sem stopil v vežo
in iz veže na vrt, da bi priskočil na pomoč
svojim drevescem. In prvi pogled mi je takoj
pokazal, da je pomoč potrebna. Glej, na tisti
«vodeničici», ki je «kras in dika» moji dreves-
nici, je bila zlomljena najlepša mladika. Ko sem
bil spomladi tu, je nosila že prvi cvet. In sedaj
zlomljena, vela! Da, sirov bi bil moral postati!

Komaj pa sem stal na soncu in me je
zagledalo ono dvoje, med drevesci letajoče,
je utihnil hipoma hrup, oboje je obstalo, malo
čudno gledalo, potem pa vihralo tja proti klopi,
kjer je sedel mož, ki je bral iz časopisa.

«Papa! papa!» je vpilo oboje. Ti pa veš, da mi že sama beseda «papa» razjari vse živce, ter me napolni z občutki, kakor da bi bil dobil deset ježevih kož v želodec.

Oni na klopi pa je položil novine na stran, vstal ter mi hitel naproti. In ko je došel do mene, se mu je videla na obrazu nekaka tesnost. Ali jaz sem dejal obraz v prijazne gube ter storil (kar bi bil storil vsak drugi o taki priložnosti) in upognil se pred možem ter ga pozdravil.

«Gospod profesor», izpregovori mož potem, «kako naj se opravičujem pred Vami? Ali takoj, prav takoj naredimo Vam prostor! Moj Bog, dejali so mi, da ne pridete! Kaj bodete mislili, moj Bog!»

Odgovorim mu nekaj tistih navadnih fraz: da sem vesel, ako mu morem postreči, da bi bil nesrečen, ako bi se zavoljo mene le najmanj vznemirjal; da sem neizmerno srečen, ako še dalje ostane pod mojo streho, da imam jaz prostora v stari hiši obilo, in da bi tako ali tako v stari hiši stanoval. (Poprej je bilo v istini tako, ali opravo tega stanovanja sem bil že spomladi prodal.)

Možu so bile moje fraze vidno v tolažbo, in neizrečeno priljudno se mi je zahvaljeval. Odkril mi je tudi svoje srce ter mi pravil, kako srečne dni živi v tihi dolini, in da hrepeni vsaj malo dni še tu ostati. Povedal mi je seveda tudi svoje ime.

Mož je v življenju veljavna oseba; nekov sekcijski načelnik, ako sem ga prav umel. Piše se dobro slovensko za Pavla Zlatarja, kar pa je po nemškem običaju izpremenil v Pavla Slat-terja. Ima tudi nekov plemenit pristavek. Ime-noval mi ga je, ali sedaj, ko ti to pišem, sem tisto pozabil. Kar pa me je najbolj potolažilo, je to, da je moj rojak. Njegovi so v tej dolini imeli malo posestvo, katero pa je že davno prešlo v tuje roke. In spomnil sem se, da so nekdam govorili o Zlatarjevem gospodu, da je konzul nekje na Turškem, da grozno veliko jezikov govori, in da plačuje, kadar pride domov, vse s samimi cekini. Temno mi je stopilo pred spomin, da se je bil v mojih otročjih letih nekdam pripeljal v vas, in da smo se ga vsi otroci prav zelo bali, da je nosil tedaj svetlo in «grdo» brado.

Sedaj pa je stal z belo brado pred mano in moral je že precej star biti — vsaj čez šest-deset let.

Povedal mi je, da je hotel pred smrtjo še enkrat videti kraje domače; povedal mi, da je vdovec, da ima hčer in malo vnukinj, katero mu je zapustila druga hči, ki pa je pred nekoliko leti umrla. (Tu se mu je oko skalilo.)

V meni pa je potihnil vihar, saj je kakor jaz ljubil te kraje! Leta teko, smrt se bliža — ali spomin rojstne domačije nam ostane kakor roža, vedno cvetoča!

Potem pa sva stopala počasi proti hišici. Pravil mi je, da sta z župnikom stara znanca, da se moram tega prijeti, ker on jih je posilil sem gori, če mi delajo nadlego sedaj.

«Sedaj Vam pa pokažem svojo rodovino, da tudi pri nji dobite zaslužene hvale».

Odrasla izmed onih dveh, o katerih sem ti pisal poprej, je bila v tem sela na klop, na očetovo mesto, ter nekako plašno zrla na naju. Vnukinja pa se je skrivala za drevesom in tudi plašno obračala velike oči na mene tujca.

«Moja hči Angelika», je dejal Zlatar mehko, ko sva dospela do klopi. Dekle pa je hitro vstalo.

«In tu moja vnukinja Klara!» in izza drevesa jo je vzel k sebi ter ji poljubil silno prijetni obrazek.

Govorili smo še o navadnih rečeh, in ko sem se končno poslovil, sem vzel s sabo zavest, da me je spravila usoda v dotiko — z dobrimi ljudmi. Dobri ljudje! Kaj hočeš več?

Sedaj pa gotovo pričakuješ, da izpregovorim besedico o Angeliki. In že si misliš, da sem omamljen, in da me je preobdalo tisto, kar slabotni in na želodcu bolni mladenič imenuje prvo ljubezen. Nič tacega! Ali vendar je čudna ženska to. Nikdar v svojem življenju še nisem videl nič enakega. In kaj meniš, da je to? Lase ima rumene kakor maslo, ali, da se ne prestrašiš preveč pri neestetični moji primeri, rumene kot

zlato, obrvi — črne kakor oglje. In to je, kar človeka osupne o prvem pogledu. To je tudi mene osupnilo, in še sedaj vedno mislim, kako je to mogoče, da ima zlate lase in črne obrvi. Pa je res čudno!

To pa je tudi vse, kar ti o Angeliki pisati vem. Sicer jo pa svet gotovo imenuje «krasno» žensko.

Denes so mi pripeljali moje reči z železniške postaje. Sedaj pa se zarijem v klasike, da bo lepo. Moja pisma pa postanejo tudi resnejša, in upam, da ti odslej ne bodem pisaril več o ženski, o ženitvi in o drugih takih vsakdanjostih. — S tem upom končam denes ter pričakujem kmalu odgovora tvojega. — —

5.

Filip prijatelju Bogomilu.

Sredi meseca avgusta.

Kakor si pisal, tako se je zgodilo. Prijatelji smo postali, jaz in Zlatarjevi. Nič več ni govorice, da bi šli proč, pri meni ostanejo. Jaz pa sem se čisto udomačil v stari svoji hiši. Peter je za večno pregnan — v mrvo, na njegovo ležišče pa sem se jaz za vedno naselil. Pričetkom so se boleče kosti upirale, ali sedaj so se tudi privadile, in dobro je vse.

Prosil sem Zlatarjevih, da naj se vedo in kretajo, kakor da bi mene ne bilo. Staremu rojaku sem pač dolžan toliko prijaznosti!

In tako se je zgodilo. Pavel Zlatar sedi kakor prej na znani ti klopi, puši v slast iz pipe, si greje ude na soncu in bere iz novin. Klara in Angelika pa tudi sedaj še letata po svojih nasadih, in če gre tako vsak dan — drugo pomlad ne bodem videl cveta na svojem vrtu. Stara drevesa tako ne cveto, mladih vrhov pa ne bo! — Ali srdi se, če se moreš! Tem črnim očem nasproti in pa tistim rumenim lasem si brez vsake moči.

Odkritosrčno ti povem, da mi to življenje na moji pristavici vedno bolj ugaja. Človek sam je vendar le sirota, dolgočasno in pusto se mu godi. To čutim, ko primerjam sedanost s preteklostjo. Kako drugače je sedaj! Komaj vstanem — že se prične hrup zunaj na vrtu, smeh ter čivkanje kakor mladih ptičev. In to prihaja bliže in bliže. V veži prično škrbeljati male ročice, potem pa se posluša, če sem že vstal, in če že korakam po sobi. In če storim korak, že so odprta vrata; drobna glavica se prikaže ter zre silno modro s svetlimi svojimi očesci proti meni. Potem pa vstopi, obstane pri vhodu ter izpregovori z gracijoznim poklonom: «Dobro jutro!»

To sta edini slovenski besedi, ki se jih je Klara navadila. (Sicer si pa gotovo že ugenil, da sta Klara in Angelika trdi Nemki. Zlatar sam govori le s težavo jezik svojih očetov.)

In tako me obiskuje Klara skoraj vsako jutro, in vselej imam oblast, pritisniti poljub na

mehko njeno ličce. Včeraj zjutraj pa mi je že odkritosrčno povedala, da me ima skoraj tako rada, kakor teto — Angeliko.

Potem pa me vleče na vrt, kjer je že gospod Zlatar, in kjer nam Angelika takoj postreže s kavo. (Opoldne in zvečer pa so Zlatarjevi pri župniku). In ti veš od nekdanj, kako rad imam dobro belo kavo! In tako imam sedaj vsako jutro.

Ali ravnosedaj čujem tisto škrbljanje v veži. Končati moram, ker Klara bi za ves svet ne čakala, da bi sedaj pri krasnem jutru pisal in v hiši tičal. — —

6.

Filip prijatelju Bogomilu.

Konec meseca avgusta.

Zadnjič sem ti povedal, kako živim sedaj, in kako vsako jutro pijem dobro kavo. V svojem odgovoru delaš šale o tej «poetični kavi» — ali to me ne boli. Resnica pa je, da moje življenje ni brez poezije. Takoj po tisti poetični kavi gremo na izprehod v dolino k potoku, v katerem sem polovil in pokončal nekdanj toliko rib. (To se ve, da Zlatar ostaja doma.)

In sedaj poznamo že vsak tolmun, pri vsakem vemo, koliko je postrvi v njem in koliko se jih skriva v skalovje, ko pridemo blizu.

Tu pa ti moram povedati, da sem bil v dijaških svojih letih sloveč ribič po dolini, sloveč

posebno med vaškimi otroki, ker malokdaj mi je ušla riba, katero sem z roko «čutil pod grivo». — Ti pa se gotovo čудиš, kako bi se riba z roko ujela. Ali vendar je istinita resnica. Ako ležeš na bregu ter veš, kje se je skrila postrv, tedaj jo lahko dobiš, če si le količkaj gibčen. Kakor tiste ptice, ki skrivajo glavo v pesek in se čutijo varne pred vsako nevarnostjo, tako tudi riba ne pozna nevarnosti, skrita v grivi. Brez skrbi ti pusti, da ji prideš z roko ob životu do sopeče glave — tedaj pa stisni in — tvoja je!

Tudi Angeliki sem pravil o primitivnem tem lovu. Ni mi hotela verjeti. Končno pa sem moral leči na breg — in kmalu sem privlekel svoj plen na suho.

Od tedaj pa moram skoraj vsak dan poskusiti svojo srečo. Ali vselej brez uspeha zahtevam, da bi se rdeče-pikasti jetniki odmenili — za ponev in maslo. Žensko usmiljenje me premaga, in zopet moram izpustiti v vodo nedolžno živalco «z drobnima in milima očescema». — Vidiš, tak otrok je postal resni tvoj prijatelj!

Ko pa s stolpa udari dvanajsta ura, tedaj se šele odpravimo proti domu. Moji spremljevalki radostni, jaz pa v zavesti, da denes zjutraj zopet nisem storil in delal ničesar. Doma pa skesano obračam poglede po Tukididu, katerega peloponeško vojno sem hotel letos med počitnicami prebaviti. Ali sedaj zaprašena čaka trenutka, da bi jo vzel v roke. Ali dobi čas, ako moreš!

Pisal sem ti že, da so Zlatarjevi opoldne in zvečer pri župniku. Po kosilu pa takoj pridejo nazaj in stari župnik z njimi. Potem pa moram sestiti s starima gospodoma na balkon (o katerem sem ti tudi že pisal), in pri krasnem razgledu v dolino gonimo — mline s politiko.

Dan za dnevom govorimo o nepričakovanih uspehih, s katerimi ravno sedaj razsajajo pruske vojske po Francoskem, in delamo kombinacije, katerih bi se moral sam Bismarck veseliti. Župnik je srdit Francoz, Zlatar seveda Nemec, in jaz posredujem na obe strani z oboroženo nevtralnostjo. Stara moža prideta časih v hud ogenj. Zlatar hvali na vso moč svoje nemške generale ter je posebno navdušen nad vojskovodjem von Göbenom — «ki je tak Julij Cezar, če tudi naočnike nosi». — Župnik pa ima tudi svoje misli o teh nemških generalih, teh protestantih, ki niso vsi nič prida, če tudi naočnike nosijo. In tako je prepir narejen! Kaj se hoče, moža sta iz stare šole; vendar pa ostajata pri vseh prepirih dobra prijatelja — in to je glavna stvar.

Politike pa me reši Angelika, želeč, da bi se šli izprehajati. In zopet sem vprežen! Priljudno se poslovim pri prepirajočih se politikih — in odrinem, doma pustivši Tukidida in vojno peloponeško. Potem pa oblazimo vse grmovje in gozdove in šele na večer se vrnemo.

Sedaj pa sam sodi, če ni tako življenje poetično ali vsaj prijetno. — —

7.

Filip prijatelju Bogomilu.

Malo dni pozneje.

«In vendar, vendar se oženiš!» Tako berem v tvojem odgovoru in prav gorko čutim ironijo tvojih besed. Tvoj list mi je odprl oči — in bil sem žalosten, prav v resnici žalosten. Ali človek ne sme priti z žensko v dotiko — da bi se takoj ne govorilo o ženitvi?!

Moje nazore o ženstvu poznaš, in ni ti treba praviti, da nisem — zaljubljen. Ali človek je človek! Poglej, pred malo dnevi sem se nehote zasačil pri misli, kako bi se pač poljubila Angelika na tisto mehko, žametovo lice! In konec je, na — odidem, odidem ter se povrnem k Tukididu in peloponeškim bojem. Morda se vidiva prej, nego misliš, da ne zagazim tu v kako dijaško, nepotrebno ljubezen. In vendar — ne, nikdar ne! — —

8.

Filip prijatelju Bogomilu.

V pričetku meseca septembra.

Včeraj popoldne sem hotel odriniti, po naglem slovesu oditi. Ali denes sem še tu in tebi pišem, Bog ve, da ne s hladno krvjo. Ves sem poparjen, ves pobit in vsa energija je izginila iz moje duše. Ali poslušaj!

Že več dni sem bil z Angeliko in Klaro zgovorjen, da obiščemo pri ugodnem vremenu

gabriško goro, s katere je najlepši razgled v globoko dolino in na daljne snežnike. Angelika je hotela tudi moliti ondi v cerkvi, pri kateri je imenitna božja pot Matere božje. In ravno včeraj jutro se mahoma spomni, da gremo popoldne na gabriško goro. Gospod Zlatar je bil takoj zadovoljen ter je hotel iti popoldne k župniku in kaplanu igrat in vino pit. V duši sem sklenil, da bode to moj zadnji izprehod, in da torej dan pozneje odrinem. Obljubil sem iti na gabriško goro.

Takoj ob eni sta prihiteli Klara in Angelika iz župnije. Zlatar pa je kar doli ostal pri gospodih, želeč nam srečno pot. V kotu med gorami pa se je bilo nakopičilo sivih oblakov, in rekel sem, da bi rajši ne hodili od doma, in da bo morda še deževalo. Ali žensko logike učiti, je težavno delo, in tudi jaz sem se trudil brez uspeha. Odrinili smo in pod pekočim soncem stopali po rebri. Ali kaka hoja je bila to! Klepetanja in govoričenja brez konca! Vsakih pet korakov smo obstajali in gledali v dol.

Hoteli sta videti vse! Kdo v oni hiši tam stanuje; kako se pravi tej cerkvi, onemu hribčku; kdo obdeluje one laze, tako strmo ležeče in kdo je lastnik teh zelenih, smrekovih gozdov? In tako sta izteknili še obilo imenitnih stvari, o katerih sem jima moral povedati prav vsako malenkost, katero sem vedel.

In šele, ko smo dospeli med gozdove, zeleno smrečje in gosto bukovje! Tu se je pričelo novo moje trpljenje! Klara mi je vsak trenotek izginila po gošči za kakim cvetom ali čudnim mahom. Moral sem za njo ter jo s silo pripeljati na pot, da mi je zopet kmalu ušla z nje. Angelika pa skoraj nobenega drevesa ni poznala, in popisovati sem ji moral belolubne breze, smreke, jelke in mah, po njih rasteč. Vprašala me je po vseh mogočih stvareh: kdo je smrekova semena; kje gnezdiyo vrane; če so na teh bukvah tudi polhi; če se morda nahajajo tu slavci; kakova jajčka nesó kavke; ali ne črnih? in če je res, da si kos iz blata pripravlja svoje gnezdo. In vsemu temu sem moral natanko, sila vestno odgovarjati.

Šli smo seveda grozno počasi. Srdil sem se, in senca tega srda mi je stopila tudi na lice, kar pa je Angelika takoj opazila. Ali ta srd mi ni čisto nič koristil. Angelika se je temveč sama pričela srditi, da sem nepriljuden, da se jezim, kar se hoče ona poučiti, da je to prav, prav čudno in nespodobno, in da me ne bode nič več popraševala in ne besedice več govorila z mano, prav gotovo ne. (Ti ne veš, kako je bila krasna v tej jezi!)

Nikari pa ne misli, da se je dolgo srdila. Kmalu je bila utolažena — in zopet so se odprli studenci njene radovednosti. Tri dolge ure smo hodili, da smo dospeli pod vrh, na katerem

stoji s starim zidom obdana gabriška cerkev. Tu se je pot zavila med hrastje, visoko in starikasto. Sonce je sijalo, in sedaj pa sedaj je zagodrnjal piš v vrhovih. Pred mano sta stopali Klara in Angelika, končno vendar že utrujeni. Smejajoč in govoreč sta obračali razjarjene poglede proti meni.

Bil mi je lep prizor! Okrog nas oslabela, stara narava, in tu dve človeški, mladi stvarci, tam stokanje trohnelih debel, tu smejanje in veselo življenje. In moje srce se mi je zdelo kakor ta gozd, staro in brez življenja. In žalost in revščina sta mi prihiteli v dušo, da so mi skoraj solze silile v oko. In zakaj —?

Dospeli smo do golega vrha ter stopili skozi ozidje na revno pokopališče. Videti je bilo še nekoliko starih grobov. Bog ve, kdo spi tam notri, večne sodbe čakajoč! Pokopališče je že davno zapuščeno, in tudi gorjanci se sedaj pokopujejo v dolini pri fari. Ali tu samevajo ti otožni, pozabljeni grobovi!

Moji spremljevalki pa sta takoj hoteli na krasni razgled. Moral sem jima pomagati na ozidje, da sta odondod zrla v plan daleč pod sabo. Obiskali sta vse štiri svetovne strani ter zopet hoteli vse vedeti in zvedeti od mene. Pretekla je ura in silil sem, da bi se vrnili proti domu. Ali hoteli sta videti tudi cerkev, hoteli moliti Mater božjo. Stopili smo torej v malo poslopje. Ravno tedaj pa je potegnila

silna sapa in tulila, vijoč se med gozdovi. Sivi oblaki pa so v hipu prepregli obnebnje. In v nizki cerkvici so pogasili sončni žarki, pomračilo se je v malem prostoru in debele kaplje so padale na omrežena cerkvena okna. Kakor golobici sta prihiteli Klara in Angelika k meni, plašni in boječi. Bojazen pa je minila, ker je deževalo brez bliska in groma. Kmalu sta mirno molili pod podobo božjo. Jaz pa sem slonel ob zidu, in zrl — na njo in njeno lice. In tista misel o poljubu, tista misel — bila je zopet tu!

Ko je bilo tako vse tiho v cerkvici, in sta moji družici molili, priletel je nekdo po dežju do cerkvenih vrat. Bil je brez dvoma gorjanski cerkovnik. V dežju se mu je mudilo, in ker so bila vrata vestno zaprta in v cerkvici tihota, je pograbil ročno ključ, ga zavrtil ter zaklenil ključalnico. Potem pa je rožljaje potegnil ključ iz vrat ter hitro čez zapuščeno pokopališče odbežal proti svojemu, precej oddaljenemu selišču. Izpod neba pa se je vlila srdita ploha.

In mi! In jaz! To ti je bil položaj! Zaprt z mladim dekletom v samotni pogorski cerkvi, in zavest, da bom moral tako biti z njo vso noč. Pot mi je oblil čelo in lice. Revno sem se oziral po temačnem prostoru. Položaj pa je bil na drugi strani tudi komičen. In Angelika ga je samo od te strani občutila.

«Zaprti smo, gospod profesor, zaprti!»

In smejala se je, videč mojo zadrego.

«In Vi, gospod profesor? Moj Bog, ko bi Vas sedaj videli Vaši učenci!»

Nejevolja mi je napolnila srce, in dejal sem srdito: «Ne šalite se, gospodična, ker samo Vi ste zakrivili, da smo v tako stanje zašli!»

«Jaz, profesor?»

«Da, Vi gospodična, ker niste hoteli hitreje iti!»

In zopet se je smejala, potem pa odgovorila patetično: «Velikani na duhu kakor jaz, si pomagajo pri vseh okolnostih!»

Hodila je po cerkvi okrog, in njena vitka oseba se je ostro črtala od belih sten. (Priatelj, bila je res krasna!)

«Midva ne bodeva spala, to je gotovo, to se ve! Ali ubogi Klari moram poskrbeti, da bode mogla spati!»

Klara pa je bila že sela na leseni prag pred oltarjem ter si z roko podpirala trudno glavico in poslušala dež, ki je lil zunaj na gozdove.

Angelika je končno z oltarja vzela blazino in pogrinjalo ter s tem napravila na lesenem pragu s pomočjo svojega in mojega pleda okolnostim primerno ležišče.

«Klara, ali greš spat?» je rekla potem polna najboljše volje. Otrok je bil zaspan in takoj voljan iti v ‚posteljo‘.

Medtem pa je bil nastal zunaj mrak in v cerkvi je bila tema.

«Angelika, lačna sem!» je zdihovala Klara.

«Počakaj, srce moje, da pride jutro, tedaj pa bodeš jedla, kar boš le hotela. Ali sedaj moraš spati, da bode mir.»

Klara se je rada utolažila. Angelika pa jo je prinesla k meni, da sem jo poljubil. In tudi sama jo je poljubovala. Potem pa je otrok ležal zavrit in ogrnjen na oltarnem pragu in čez nekaj trenutkov že rahlo spal — pod varstvom božje Porodnice.

Prijatelj, jaz pa sem ves ta čas slonel pri zidu «brez moči vsake.» Primerjal sem se s slabotno žensko, in ni ti treba praviti, komu na korist je bila ta primera.

Šele potem, ko je Klara spala, in ko je bil dež pojenjal, šele tedaj sem prišel do «rešilne misli.»

Moj Bog, tako vendar ne moremo ostati vso noč!»

In hitel sem za oltar — da bi zvonil. Ali gabriška cerkev ni bila zidana kakor druge pogorske podružnice. Zvonik ni bil postavljen nad oltarjem, temveč nad vhodom. Za oltarjem torej ni bilo rešilnih vrvi, te so visele zunaj pred zaklenjenim vhodom. Potrč sem prišel nazaj.

«Zunaj zvonijo!» sem zaječal srdito in neprimerno kletev pridružil tem besedam, da se je Angelika kar pretresla.

Tedaj pa je bilo že tako temno, da so se komaj razločile reči v cerkvi. Pred oltarjem na

vsaki strani pri zidu sta stali leseni klopici, ki so jih pristavljali k oltarju, če je bilo treba sveče prižgati ali svetilnico. Na eno je bila že Angelika sedla, drugo pa je meni pokazala.

«Tako bodeva prenočila, gospod profesor!»

«Tako ločena? In čemu ne oba na eni in isti strani?» sem vprašal mehko, «čemu ne smem biti pri Vas, Angelika?»

Ali ji je tedaj kri zalila obrazek, ne vem. Meni je pač zakipela iz srca, ker tako še nisem nikdar govoril — govoril ženski.

Urno je vstala, molčala nekaj časa, potem pa mi podala mehko ročico ter dejala tiho: «Bolje tako! Lahko noč, gospod profesor!»

In ta ročica, prijatelj, se je malo tresla, ko je bila dejana v mojo.

«Lahko noč!»

Samoten ali vendar srečen sem odlazil na svoje mesto, na dolgočasno klop. Srečen, ker ročica — se ji je tresla.

Tihota je nastala. Zunaj pa je bil dež popolnoma pojenjal.

Naslonil sem glavo na steno in se vtopil v prečudno sladke misli. In mislil sem na Angeliko, in mislil in mislil. Zakonski mučeniki in opominovanja njihova so zopet stopila pred me. Morda so vendar resnico govorili! In moje samotno stanovanje v mestu! Sedaj se mi je v istini žalostno tožno dozdevalo. Oženim naj se — in jaz! Angelika? In vendar — tako bi se hotel ženiti!

V tej temoti in tihoti so se mi prebudili vsi občutki mojega srca, in vse sile so me vleklye tja — k nji, kateri se je tresla ročica.

«Angelika», sem dejal, «tu je zopet rešilna misel, rešeni smo!»

«No, povejte, kako?»

«Na oltarju so sveče! Da na to nismo mislili! Prižgem jih, da bodo okna cerkvena razsvetljena. Po pogorju ljudje še ne spe. Luč v cerkvi se bode opazila, in mislilo se bode, da so tatovi v nji. In prihrumele bodo množice s koli in orožjem ter nas oprostile!»

«Tatovi, pravite? Pa kaj bi tatovi ukrali tu notri!»

«Ali vendar poskusim ter prižgem sveče!»

«Le prižgite, ali glejte, da mi ne prebudite Klare!»

In takoj sem se do oltarja pritipal ter jemal v roko svečo za svečo. Ali Bog naj kaznuje te zvite gorjance! Še malovrednih sveč ne privoščijo tatovom, ki bi ravno tu sem zašli!

«Angelika», sem zdihnil, «sveče — so le-sene, ponarejene!»

Dekle se je lahko zasmejalo.

«Nikari se ne smejte, gospodična! Ta ideja bi nas bila rešila!»

In z žalostjo v duši sem se povrnil na svojo klop. Ali ti ne veš, kako dolgočasno je sedeti tako v tihoti in temi!

«Angelika», pričel sem zopet razgovor, «ali ne smem priti na Vašo stran?»

«Čemu, gospod profesor?»

«Govoril bi rad z Vami!»

«I, ali tam ne morete?»

«Klara se prebudi!»

«Ni verjetno; govorite pa bolj tiho!»

«Angelika, oj Vi nočete z mano govoriti, to je!»

To sem govoril tako tožno, da se je dekle moralo smejati. (Ti pa vidiš, kak otrok časih postane odrasel človek!)

Dobrovoljno je rekla: «Sedaj naj le molim večerno molitev; potem pa govoriva, kolikor boste hoteli, gospod profesor!»

In zopet sem moral molčati, molčati v tihoti in temi. Ali ko se njena molitev le ni hotela končati, sem moral zopet sam začeti.

«Angelika!» zdihnem šepetaje. A vendar je čula.

«Gospod profesor?»

«Ali še molite, gospodična?»

«Ne več.»

«In kako, da molčite?»

«Čakala sem, da bi Vi začeli.»

«Angelika, ali sedaj tudi še ne smem priti na Vašo stran?»

«In čemu sedaj?»

«Sedaj? Sedaj — glejte — strah me je tako v temi in samoti. Zunaj je pokopališče, Angelika!»

Glasno se mi je zasmejala. Tedaj pa so se hipoma pretrgali oblaki na nebu — in jasna luna je posvetila skozi okna, tako da mi tudi ‚strah‘ ničesa ni koristil. Na svojem mestu sem moral ostati. Ali česar mi diplomatične moje moči niso mogle prinesiti, do tega mi je pomagala dobrodejna usoda. In prav živo mi je pred očmi, kako se je vse pripetilo. Dekle je slonelo ob zidu, prekrasno v mesečnem svitu. Tedaj pa je nekje izza oltarja prihitela, ne prevelika, očitovidno sestradana — pogorska podganica.

Neestetična živalca, opazivši dekletovo obleko (menëč, da bo kaj jesti), je takoj švignila proti nji — in drugo si lahko misliš. Angelika je trepetaje in z vzklikom prihitela k meni! Prebivavka podzemeljska pa se je tudi boječe izgubila nekje v zidovih. Ali Angelika je bila pri meni. Hitel sem po njeno klop, da je sela tik mene. Bila je vsa bleda in prestrašena.

Tudi mene je prevzela tesnost, da sem bil kot otrok, in da nisem vedel kaj početi. In ona je tiho sedela in njeni obrazek je bil resen. Ni se upala povzdigniti oči. (To vse sem opazil, ker sva sedela v svitu.)

Bil pa sem vendar neizrečeno srečen, da še nikdar ne v življenju tako. Pozabljeni so bili vsi dobri naklepi: Tacitus, Tukidides in klasična filologija vsa. In razkipela je ta sreča in napolnila srce tako, da v tej samoti nisem videl

ničesar, kakor le njo, ki je sedela tik mene. Takoj sem sklenil, da ji moram povedati, vse povedati. Ali kako? Molčé gotovo ne.

«Angelika!» sem zdihnil po stari svoji navadi ter kakor po naključju prijel za njeno roko.

Odgovorila ni, samo pogled, proseč in mil, je obrnila proti meni — in takoj mi je zamrla beseda, že skoraj izgovorjena. Končno pa stvar vendar ni smela tako ostati! (Sedaj se samemu sebi čudim, da sem imel tedaj toliko poguma.)

«Ali ne greva malo po cerkvi!» sem prosil potem.

In tak izprehod je bil res vabilen. Skozi okna, kakor veš, je luna vsipala svoje žarke ter prijazno razsvetljevala cerkveni prostor.

Molčé je vstala in pustila, da sem jo peljal po cerkvi. Njene roke pa nisem pustil ne za trenotje iz svoje. Tako sem jo vodil nekaj časa, potem pa obstal pri steni. Skozi nasprotno okno pa sva zrla na jasno nebo. In hotel sem govoriti — ali besede, primerne besede dobiti nisem mogel.

«Angelika, ali vidite, kako prekrasno luna sije?»

Tudi na to duhovito vprašanje nisem dobil odgovora, ali smejala se pa tudi ni.

Zopet sem zrl na jasno nebo, potem pa obrnil pogled na njo, ki je v prečudni deviški milobi trepetala poleg mene.

«Angelika — ali Vas smem ljubiti?»

Beseda je bila izpregovorjena! Iztrgala mi je roko, in kakor kamenita podoba stala trenotek, komaj trenotek pred mano.

«Tiho, tiho!» je ihtela — in mahom mi položila roke okrog vrata ter skrila obraz na moje prsi.

Prijatelj, sedaj si pa lahko misliš, da ji nisem pustil tako glavice, in da sem poljubil rdeče ji lice. Kdo bi ne bil?!

Ali tedaj pa se je začula govorica iz dalje, in ljudje so prihajali. Kakor plaha srna je odskočila in — zardela kot rožni cvet obstala sredi cerkve.

V vratih je zarožljaj ključ; odprlo se je in množica je prišla v cerkev. Prvi je vstopil gospod Zlatar, potem mladi kaplan in še drugih mnogo.

«Uboga Angelika!» vzklikne Zlatar. Ona pa je hitela k njemu, ga objela in v objemu se razjokala.

Jaz pa sem vedel, da so kipele te solze iz prepolnega srca in da so tekle morda — za me. Vsaj tedaj sem menil tako! — Denes končam. Spomini so me preobdali. Ali kmalu, prav kmalu bodem iskal zopet — tolažbe pri tebi.

9.

Filip prijatelju Bogomilu.

Dva dni pozneje.

Prijatelj, denes si želim, da bi bil že davno izginil čez gore, in da bi ne bil nikdar prišel tu sem. Da nisem odpotoval takoj, videč te tujce pri sebi! Naj bi bili sami s sabo živeli ta čas!

Igrali so z mano, kakor s slabo igračo. Ti zlati lasje! Čemu je prišla tu sem, in kako da še ostane? Ali me morda hoče videti ponižanega, da bi zdihoval kakor pastir v idilah? Pa motila se bode, prav gotovo motila! Sanje so bile in kakor megle legle mi nad srce. Ali megle bodo izginile, in zopet bo sonce sijalo! Čemu pa sem se neki vtikal v to romantiko, čemu pozabil, da je ženska slaboten trs, katerega omaja vsaka sapica? Sedaj se pokorim.

Pisal sem ti že, kako je bila prišla množica v pogorsko cerkvico. S Zlatarjem in mladim kaplanom pa je bila tedaj prišla še druga oseba. Komaj je bil prvi vihar potihnil ter si Angelika obrisala solze, je stopil iz množice visok, gosposko opravljen človek. Do tedaj je bil ostal v ozadju. Angelika pa mu je od radosti vzkliknila nasproti ter bila v hipu pri njem.

«Oton, ti si!»

Podala sta si roke in on jo je poljubil, vpričo mene poljubil. In to vse sem moral s

hladno krvjo gledati, jaz, ki sem jo ravnokar še imel na svojih prsih, trepetajočo in koprnečo. Ali bila je igra, samo neusmiljena igra! V duši pa sem občutil boleost, do tedaj še nepoznano. In hipoma me je napolnila zavest, da moram sovražiti tega človeka, ki se je vrinil tu sem.

Oton Friesen! Tako se imenuje. Bil je mož tiste Zlatarjeve hčere, ki je pred nekoliko leti umrla. Klarin oče torej in vdovec. Še v cerkvi so me seznanili z njim. Brez vsake tesnosti mi je podal roko ter me z zvonečim svojim glasom pozdravil. Potem pa, ko smo se odpravljali, je prevzel takoj vodstvo — in s kako spretnostjo! A ves čas je govoril samo z Angeliko, in vsako besedo je obračal le proti nji. Ta pa je bila vsa prerojena in vesela. Zopet se je radostno smejala. Čutil sem, kako me stavi ta človek v senco, in kako sem njemu nasproti neokreten.

Denes popoldne je bil prišel ta vdovec, in ko nas zvečer ni bilo, je napel takoj vse moči, da so nas šli iskat. In sedaj je bil tu! Da mora imeti namere do Angeline, to mi je bilo v hipu jasno. In kako prijateljstvo je bilo med njima! Mene, ki sem stal bled na strani, še opazila ni! Take so ženske!

Odrinili smo v dol. Zlatar je vzel v naročje Klaro, ki mu je položila glavico na ramo, ter hitro zopet zaspala. Oton Friesen pa je podal Angeliki roko in le-ta se ga je oklenila in ob-

visela na njegovi strani, kakor da bi to moralo tako biti.

Meni pa je ostal mladi kaplan ter pričel govoriti — o krasni noči, o luni in o plohi popoldanski. Sam ne vem, kako sem mu odgovarjal. Čul sem le ona dva. Pred mano sta hodila, venomer govoričila ter se smejala. Meni pa je ta smeh trgal srce — in tega človeka bi bil najrajši pobil na tla, da bi ne bil več dihnil.

Pozabljen sem bil, popolnoma pozabljen! Duhovniku pa se je prav videla radost, da se je seznanil z mano. Obžaloval je, da se nisva že prej spoznala; povedal mi je tudi, da je časih že s tem namenom šel mimo moje hiše, a da me ni opazil nikdar. Peča se še vedno s filologijo in najrajši bere — iz Vergilija. Da bi vrag vzel Vergilija in njega, ki me s svojim klepetanjem tako muči! Ali ni mogel tiho iti z mano? Kdo naj bi govoril sedaj — o filologiji!

Prišli smo do doma. Kaplan se je takoj poslovil in z množico odrinil v vas.

Ti pa so me vabili, naj bi šel z njimi čaj pit. Dejal sem, da sem truden, in da me mraz trese. Bilo je v istini tako.

«Saj ste res bleđi!» je rekel Friesen. «Mi bi bili nesrečni, ko bi današnja božja pot imela kake nasledke za Vas, gospod profesor!»

Te besede je govoril Oton Friesen tako, kakor da bi bil z mano že star znanec. Angelika

pa je molčala. Potem pa smo se tudi poslovili. A Oton Friesen je ostal in menda pozno po noči šele odšel v vas, kjer je v gostilni prenočil.

«Mi bi bili nesrečni!» Tako je dejal. Šteje se torej k rodovini! Ali kaj me to skrbi! Pri slovesu pa Angelike še pogledal nisem, te koketne stvari!

V hiši me je pričakovala stara Meta. Videč blede moj obraz, je ženica takoj ugenila, da sem bolan in da mi mora skuhati «kaj prav gorkega». Ali rekel sem ji, naj gre spat, da ni nič, in da nisem bolan. Nerada me je zapustila dobra duša, ter mi hotela po vsi sili kaj skuhati.

Prijatelj, sam sem ostal! V nočni tihoti pa sem se umiril nekoliko. Pred dušo sem poklical vse sladke spomine današnjega dne — in sedel sem ter pisal tebi pismo.

Pozno po noči sem šel spat. Drugo jutro pa sem moral ostati v postelji. Bil sem neizrečeno truden.

Zlatarjevim pa sem poročil, da me ne bo, da sem bolan. Med dnevom so večkrat povpraševali po meni. Ali zaklenil sem se bil, da nihče ni mogel do mene.

Denes pa sem zopet zdrav. Svoje reči sem že pospravil — in jutri odidem.

Bile so kratke sanje! Čas pa zopet prežene to «prvo» ljubezen! Ali Bog me varuj, da bi še kdaj doživel tako ljubezen!

Naj ostane tu, naj se sladka s tem vdovcem, ki revež tudi misli — da je ljubljen. Kaj je ženska? Vsak je nespameten, ki se prikuje na njo. Varan je, in za vse življenje varan!

In sedaj naj mi še pridejo tisti zakonski mučeniki, naj mi še javkajo, da bi se ženil! Tem odgovorim drugače, osorno, sirovo!

Oženil se pa pač nikdar ne bom! Nikdar ne!

10.

Filip prijatelju Bogomilu.

Dan pozneje.

Energija se mi je zopet povrnila! Denes je sklenjeno, da ne grem. Tu hočem ostati ter opazovati, kako bode ta ženska razstavljala «skrbne svoje mreže!» To bi bilo ponižanje, ko bi sedaj odrinil ter izginil čez gore. Za mano pa bi se smejali in mislili, da sem v istini — zaradi njih odšel.

Iz svojega srca pa sem pomel vse tiste sladke spomine. Včeraj mi je še bilo kakor človeku, ki je pijančeval vso noč, ter se drugo jutro prebudil s težko glavo in trudnimi udi. A sedaj sem popolnoma zdrav in v srce se mi je povrnila nekdanja harmonija. Čemu bi javkal, da sem srečno odšel nevarnosti in prepadu, v katerega sem se bil skoraj pogreznil. In tako je prišlo, da tukaj ostanem — nji v očitanje. Kakor hudobna vest ji bom stal vedno pred

očmi! To bode igra! Čemu bi si ne privoščil tega veselja?

In denes popoldne sem to igro že pričel, z uspehom pričel! Sedaj le, ko ti to pišem, je večer, in z lahko dušo držim pero in lahko in ročno se mi piše, prav kakor nekdam.

Denes popoldne je torej bilo. Vstal sem bil zjutraj zdrav in vesel. Svoje reči sem takoj zopet razložil in potem že tudi nekoliko delal in bral iz Tukidida.

Popoldne pa sem se šel izprehajati. Na vrtu sem naletel na Zlatarja. Govorila sva prijazno. In čemu tudi ne? Mož je bil vesel, da sem zopet zdrav. Podal mi je roko ter mi povedal, da mora čez nekaj dni odriniti. Odpust se mu konča tedaj. Dejal je še, da se bode težko ločil odtodi, ali da upa prihodnje leto zopet priti. Takoj sem mu legal, da me bode neizrečeno veselilo, ako se zopet vidimo čez leto dni. Pristopil je tudi Oton Friesen ter govoril z mano, kakor da bi bila najboljša prijatelja. Povedal mi je, da mora v svojo žalost že drugo jutro oditi, ker ima silne opravke. (Mož je kupec.) Tudi Oton Friesen je izrekel željo, da bi se drugo leto zopet videli. Tudi njemu sem legal, da bodem silno radosten, ako se mu obistini to upanje.

Klara se je igrala po vrtu, Angelike pa ni bilo. Morala je biti v sobi. Ni se mi upala stopiti pred obraz.

Imel sem knjigo pri sebi in dejal, da grem v gozd, in da bodem bral. Poslovil sem se.

Pisal ti še nisem, da imam tudi svoj gozd. Takoj za «hišico» se prične. Ravne steze in senčnato hrastovje, vse je tu! V misli vtopljen sem korakal po senci, počasi in lagano. Že sem odprl knjigo, ko zapazim, da je še nekdo pribežal tu sem. Bila je Angelika! Pri drevesu je slonela. Ne vem, ali sem se motil, ali ne, a obraz njen se mi je zdel bled in oči skoraj malo zajokane. Morda je vendar opazila tisti večer, da se nisem bil poslovil pri nji, in da sem ugenil vse te razmere z Otonom Friesenom! Morda jo je vendar le vest pekla!

Pred njo sem obstal. Z roko se je oprla na deblo in pogled povzdignila proti meni. Bil je to prijazen pogled, ali vendar upam, da ni prav nič omehčal trdih gub, v katere sem bil nabral svoj obraz.

Njega je pričakovala — ali prišel sem jaz!

«Vi pričakujete gospoda Friesena, gospodična Angelika?»

In vesel sem bil tega trdega glasu, ki mi je tedaj prišel iz ust. Nji pa se je kakor zarja razširila kri po obrazu in videl sem, da se ji je tresla roka, s katero se je opirala ob drevo.

Proseče me je pogledala, ali besedice ni mogla ali ni hotela izpregovoriti.

«Nesrečen bi bil, ako bi motil poetično tako družbo!»

Ponosno sem jo pozdravil in mrzlo odšel mimo nje. — In le enkrat se nisem ozrl po nji! Ali svojo igro sem bil dobro pričel!

Hitel sem dalje, da sem se ji skrtil za grmovjem.

Potem pa sem hotel brati iz knjige. Ali divja strast, plamteča po meni, mi tega ni dopuščala. Nekaj časa sem lazil brez namena po gozdu — potem pa se me je hipoma polastila želja, da bi šel gledat in opazovat ta parček ter jima motil poezijo zaljubljenega shoda! Morda bi se zvršila efektna scena, v kateri bi jaz nastopil — na vse strani razdirajoč lepo harmonijo.

Skozi grmovje sem taval proti kraju, kjer sem bil pustil Angeliko, in kmalu dospel do prostora, od koder se je lahko videlo proti nji. Obstal sem skrit za drevesom.

Še je slonela ondi ob deblu in zrla venomer pred se. Kakor podoba od kamena je tu slonela — z bledim obrazom, in vsa podoba njena se je čisto in harmonično ločila od temnega vejevja v ozadju. Skozi listove pa je posevalo sonce, in če je sedaj pa sedaj padel žarek na razoglavega dekleta, so se tisti lasje prečudno zasvetili, kakor iz tekočega zlata. (Slamnik je bila položila na mah tik sebe).

Bila je lepa podoba to, a zame vendar brez življenja — brez srca! Lehko pa rečem, da sem s sovraštvom zrl na njo.

In v istini . . . tu je bil Oton Friesen. Po stezi je prišel v gozd. Sam je bil! Sam je prišel!

Komaj pa ga je zagledala Angelika, in že se ji je povrnilo življenje. Takoj je bila pri njem — na njegovih prsih! In začela je ihteti, da je on strmeč zrl na njo.

Potem pa se mu je iztrgala in med jokom govorila njemu strastno in živo. Kaj mu je pripovedovala, ne vem! Morda o gorki ljubezni, ki je zanj kipela po nji! Ali vestno je poslušal, končno pa se prav glasno zasmel. To pa je bilo gotovo meni odmenjeno.

Hodila sta po poti, za roko se vodeč. Tedaj pa ji je on govoril, mnogo govoril, tako da se je dekle umirilo in da sta v najlepši harmoniji odšla — zaljubljeni grlici!

Jaz pa sem ostal v samoti. Ali sedaj je dobro vse! Sedaj je izginila vsaka dvomba iz srca. Videl sem jo v njegovih rokah; videl, kako sta se ljubila. Prav je tako! Jaz pa sem prost, čisto prost in sedaj šele lahko iz srca zakličem: nikdar ne!

In vendar ne!

11.

Filip prijatelju Bogomilu.

Sredi meseca septembra.

Ti se gotovo že čudiš, da ne dobiš toliko časa mojega odgovora. Morda si že mislil na samomor ali kaj družega tako tragičnega. Ali nič takega! Stvar je naravna! Pozabil sem te

bil, draga duša, pozabil v sreči, katera mi je sedaj razvila vse svoje cvetove.

Prijatelj! Ako imaš še zadnja moja lista, ne pokaži ju nikomur, pokončaj in vrzi ju v ogenj! Kak bedak je vendar človek, zaljubljen človek! Vse vidi in opazuje drugače, nego pametni svet. Vsaka sapica, vsaka kapljica, vsak koraček, vse ga straši ter mu polni dušo z groznimi fantazijami. Poglej, tak bedak je bil tudi tvoj prijatelj! A sedaj poslušaj!

To že veš, kako neusmiljeno sem tisto popoldne ravnal z Angeliko.

Drugo jutro pa sem sedel v svoji sobi in prebiral Tukidida. Kar mi vstopi Oton Friesen s prijaznim licem.

Začudil sem se, kaj hoče pri meni. Morda je prišel zaradi včerajšnjega popoldne, da maščuje razžaljeno mu ljubico? Dvoboj? Ali prijazni mu obraz?

Takoj je sedel in pričel razgovor. Moral pa je opaziti, da sem bil jaz v nekaki zadregi.

«Gospod profesor», je dejal, «prišel sem še enkrat po slovo. Srce me žene, da Vam izrečem še enkrat zahvalo za prijaznost, s katero ste sprejeli moje sorodnike pod svojo streho!»

Odgovoril sem nekaj navadnih fraz.

«Prav žal mi je», je rekel on še, «da ne morem dalje ostati tu in v Vaši družbi. Postala bi bila brez dvombe dobra prijatelja!»

«Gotovo! In čemu ne ostanete še, gospod Friesen?»

Nasmeh mu pride na ustna.

«Ne morem; kličejo me opravki! Ali pri vsem tem me pa pričakuje jutri na Š—ki postaji — moja žena, povračujoč se iz toplic.»

«Vaša — žena?»

Prijatelj! Jaz pa bi se bil najrajši oklenil ga okrog vrata od same radosti in veselja!

Oženjen je bil, oženjen, imel je že svojo ženo, povračujočo se iz toplic! In kje sem imel jaz svoje oči? Ta Friesen je bil vendar že tudi prestar za Angeliko! In ti sivi lasje na glavi njegovi! Saj je vendarle dober človek — in jaz sem mu delal tako krivico!

Neizrečeno priljudno sem nadaljeval razgovor z njim. Povedal mi je, da je stari prijatelj pri Zlatarjevih, da je Angeliko še kot otroka poznal; bil ji že tedaj prijatelj, in da mu to otroče še sedaj kot očetu rado potoži vse bolečine, ki tarejo lahko srce.

Poljubil bi ga bil, ko je tako govoril s svetlim obrazom ter se delal, kakor bi ničesar ne vedel.

Pri slovesu pa se skoraj od same prijaznosti nisva mogla ločiti.

«Angelika je postala tu pri vas nekaj otožna. V tihe gozde zahaja in misli tožne misli!»

To je še dejal, potem pa urno stopil iz veže in odšel po vrtu. Malo časa zatem pa

sem ga videl z Zlatarjem in Klaro, ko so stopali po vrtni stezi proti vasi.

Angelika je tu ostala! V tihe gozde zahaja in misli tožne misli! Takoj sem se napotil tja. S srečnimi občutki sem stopal po znani poti. Kaj poreče denes? Ali bode hotela odpustiti?

Ko pa sem se približeval tistemu kraju, so mi zastajali nehote koraki. Morda je ni? Morda je šla pred onimi v vas? Morda je ostala v hišici?

Ali vendar — tu je bila! Na mahu je sedela, in obrazek ji je bil silno bled. Denes pa sem bil čisto prepričan, da je imela tudi zajokane oči!

O mojem prihodu je obrnila obraz proti meni; ali takoj potem se je zopet od mene v stran ozrla in tako ostala. Srdila se je torej, ta uboga sirotica! In še tedaj ni obrnila pogleda k meni, ko sem stal tik nje!

«Angelika!»

Ali odgovora ni bilo! Tudi pogleda ne! Sklonil sem se torej ter ji z roko povzdignil glavico. Oči so bile polne solza! Kaj sem hotel? Potegnil sem jo k sebi ter ji položil obrazek na svoje prsi — —

Vse mi je odpustila! Silno, strašno, grozno sem jo bil razžalil! Tako strašno, da je menila, da mi nikdar ne odpusti! Tako mimo iti, in še pogledati je ne! In Otonu kaj takega očitati, ki je že star, ima že sive lase in tudi ženo! In ona je le mene ljubila! In kako naj bi se

bila vedla tisti večer? Ali je hotela vsemu svetu pokazati, kako je in kaj? Ali naj jaz mislim, da ona nima nikacega občutka za to, kar je spodobno? In kaplan je bil tudi tam? In ta naj bi bil tudi vse vedel?!

Kratkoma: delal sem ji krivico! Vse sem le jaz zakrivil s tem čudnim vedenjem. To je tudi Oton rekel, ko mu je včeraj vse povedala. Silno se je srdil in čudno je, da me je pustil tako v miru! Ali Oton je dober človek in gotovo mi je odpustil vse. Tudi ona mi odpušča, ker ne more drugače! Ali vendar bi se lahko in po pravici še dalje srdila! Tako čudno sem se vedel!

Kaj sem ji odgovarjal na vse to? Ničesar! Molčal sem in le njo sem gledal in bil prepričan, da sem v istini le jaz vsega kriv.

Odtedaj pa živim dneve ljubezni, srečne dneve! Gospodu Zlatarju sem povedal vse. Ljubezni ima svoje zakone, on se jim ni hotel upirati!

Ker imam še pol meseca časa, jih spremim ter se popeljem z njimi v prestolno mesto.

Potem, no potem se pa izpolni (kar si mi ti prerokoval), da se bodem vendar le še ženil. Zakonski tisti prijatelji pa bodo ponosno dvigali glave ter govorili med sabo: «In vendar — se je ženil!»

In kakor so denes stvari, imam skoraj zavest, da bodem silno krotak zakonski mož,

katerega bode šibka ženica obvijala okrog prsta, prav kakor in kadar si ji bode ljubilo.

Glej, tak je postal nekdanji tvoj Katon!

12.

Filip prijatelju Bogomilu.

Leto pozneje, meseca avgusta.

Prijatelj! Preteklo je leto, zame leto sreče!
In sedaj sem zopet tu v dolini s svojo ženo!
Angelika je še vedno malo otročja, ali prav je tako!

Pričakujemo tudi gospoda Zlatarja in Klare.
To bode življenje! Pozneje je obljubil priti
tudi — Oton Friesen!

Ako prideš s svojo gospo, pri meni je
prostora obilo! Obljubil si in spodobno bi bilo,
da vendar enkrat izpolniš obljubo!

Pričakujem te!

Kar sem v zakonu, so moja pisma krajša
postala. Upam pa, da te to ne žali — ker srce
je staro, kakor nekdam!

Pridi torej!

Tat.

Podoba iz življenja.

Leta 18** in tudi že več let poprej je ležal v mestu B. polk ulanov. Zapovednik temu polku je bil polkovnik Albert vitez T-ski. Krasna vojaška postava, v cvetu življenja, in tudi življenja vesela! Da je bil ženskim priljubljen, je jasno. Ali moški spol ga je zavidal čez vse meje, ker je imel krasno, prečudovito krasno ženo. To svojo ženo je ljubil z vso strastjo svojega srca. Živel je v blesku ter moral imeti obilno premoženja. Vsaj govorilo se je, da ima nekje tam na Češkem ali Poljskem obširna posestva. O nji pa se je vedelo, da izdaja vsak predpust silno denarjev za bogate toalete. In kadar je prišla v gledališče, je bila obsuta z dragimi kameni.

Sploh sta ta dva človeka živela v hrupu, dajala koncerte, vabila k sebi plemenitaše ter napravljala vsak predpust sijajen ples v svojih prostorih. V gledališču in operi pa sta imela lastno ložo.

Kadar pa je polkovnik Albert jezdaril na čelu svojemu polku, sedeč na konju, s penami pobeljenem, ter plesal z burno živaljo po tlaku in smeje se pozdrave delil proti oknom, svoje bele zobe kazaje, dejalo se je v občē, da je to srečen človek. Če se mu je pa časih pridružila tedaj gospa, tudi na konju sedeča in opravljena v dolgo žametasto obleko, mu jezdarila na strani in koketno obračala poglede na okrog, se je reklo pač tudi, da sta to dva srečna, in prav krasna človeka.

V polku je služil tedaj neki grof iz sosednje tuje države, major Artur G. Imel je neizmerna bogastva ter veljal med prvimi veljaki v sosednjem kraljestvu.

Zapustil je svojo domovino, ker je bil ondi prišel v nemilost pri dvoru. A tedaj je ležal s polkom v B.

I.

Bilo je predpustom. Po strehah je ležal debel sneg in po oknih je mraz risal najkrasnejše rože. Siromak je bil revež tedaj, in smrt v groznih podobah mu je pretila dan za dnevom. Ali usoda ni imela usmiljenja s siromaki! Dan za dnevom so brlele snežene zvezdice izpod neba, in dan za dnevom je delal mraz zmedene svoje podobe po oknih. Ali kaj je bilo to mar bogatašu! Njemu se je kurilo v peči! In takisto v gorki sobi na mehkem sedežu sedeti ter zreti skozi okno v mraz, je prijazno in vabilno!

Bilo je torej predpustom, in noč se je narejala. Polkovnik Albert je sedel na mehkiem stolu. Tik njega v kaminu je plapolal plamen ter prijazno gorkoto razširjal po sobi.

Skozi okna so se lesketale poulične svetilnice. Tu v sobi pa je bilo temotno, ker polkovnik je odločno rekel slugi, da luči ne potrebuje. Hotel je v temi biti, sam, čisto sam! Podpiral si je težko glavo ob mizo, pri kateri je sedel. Kup papirjev je ležalo pred njim. In te listine je sedaj pa sedaj krčevito z roko pograbil in premešal.

«Številke so resnične in resnico govore! Vse je zapravljeno!»

Ječaje je planil kvišku ter prekoračil nekolikokrat sobo.

«Kaj mi ostaja? Beračija — ali pa smrt!»
In zopet sede.

«Smrt — in Helena! Da bi jo zapustil?»
Zamisli se.

«Nikdar ne! Pomoč se mora dobiti! Dovoljena ali nedovoljena!»

Hudobne misli so mu napolnile dušo! V polkovni blagajnici je imel na tisoče denarjev, katere je dobil za nakup remont! Zle misli so mu napolnile srce!

In zopet je letal po sobi ter ječal pod demoničnimi vplivi goreče ljubezni, katera mu je napolnjevala srce do te ženske, ženske, ki ga je uničila ter pripravila do beraške palice, pripravila morda do — hudodelstva!

Ali denes, ko je bil s številkami preračunal svoje imetje, denes mu je prišlo spoznanje v dušo, da je občutil vso težo — izgubljenega življenja.

Zdihovaje se je zgrudil na stol ter rekel: «Bog, kako si me kaznoval s to žensko!»

Glavo je naslonil na mizo in s svojim srcem je bojeval boje srdite!

Krog njega pa je nastala tema. V kaminu je bil ugasnil ogenj, in hipoma se je izhladila soba, da je bilo mraz v nji.

Ali polkovnik tega ni čutil. Notranji ogenj je gorel v njem, in strasti so mu razsajale po duši!

* * *

Ta čas pa je bila Helena v svoji sobi. Bil je to kraj, kakor vzeti iz kake arabske pravljice! Sredi zime poln cvetja in zelenja! Po tleh pisane tapete, in po sobni opravi razpostavljeno polno tiste drobnjave, ki jo ženska tako rada nakopiči krog sebe, in katera nima družega namena, kakor da moti oko in da stane mnogo denarja! V mali beli peči v kotu je pojemat ogenj, ali vendar je bila prijetna gorkota razširjena po vseh prostorih!

Helena pa je šumela po tapetah, v dolgi, široki, svilnati obleki. Bila je že pripravljena za ples, ki je bil isti večer, kakor vsako leto, pri guvernerju. Krasna ženska je bila! Lasje

so se ji usipali na beli tilnik; med njimi pa so se ji, kakor iskre, lesketali dragi biseri. Obrazek se ji je žaril v prečudnem ognju in oči so ji kar plamenele! Obleka krog prsi pa je bolj odkrivala, nego zakrivala krasoto njenega telesa.

Hodila je torej po mehkih tapetah ter sedaj pa sedaj v zrcalu pogledovala po svoji podobi in občudovala samo sebe, kakor je že tako navada pri ženski.

Pri mali peči, v mraku skoraj (ker žarki svetilnice na mizi stoječe so ga le medlo zadevali) je slonel grof Artur. Glavo si je bil naslonil pri peči na rob, roke pa si je dejal križem čez prsi ter tako kakor kip stal zamišljen! Samo tu in tam mu je šinil blisk iz očesa ter zadel njo, ženo prijateljjevo!

Bil je prijatelj polkovnikov ter je pogostoma zahajal v hišo njegovo. Tudi danes je bil prišel, da bi ju spremil na bal.

In tu je slonel ter bil sam z ženo svojega prijatelja! Molčal je!

Končno pa je Helena obstala pred njim in dejala skoraj jezno: «Povedati Vam moram, grof, da ste danes zelo dolgočasni!»

Zaspano je obrnil pogled proti nji.

«Kaj bi govoril, premilostiva? Tiste vsakdanje fraze, katerih bodele danes še na stotero pretrpeti morali? O mojih nazorih govoriti, tega mi pa ne dovoljujete, premilostiva! Torej rajši molčim!»

In molčal je. Ona pa je zopet pričela hoditi, in življenje se je vnelo v nji in sedaj pa sedaj ji je prsi dvignil globok vzdih.

«Ali ne čutite, gospod major», in zopet je obstala pred njim, «da je naše življenje sila — pusto in dolgočasno!»

«Kakor se uredi to življenje! Mnogo je tudi ležeče na nazorih, po katerih živimo!»

In leno se je pogladil z roko po belem čelu in krog drobnih ustnic se mu je naredila satirična proga.

«Vi, gospa, morda si ne veste urediti življenja! Bog ve! Morda tudi pravih nazorov nimate!»

Zopet je umolknil in zaspano gledal za njo, ki je jezno odhitela po sobi.

Pa prišla je zopet k njemu in z razžarjenim licem dejala: «Mon dieu! Artur, govorite tedaj o — svojih nazorih!»

Onemu pa se je dvignilo telo in blede lice se mu je napolnilo s krvjo. In dejal je s prečudno mehkim glasom: «Kot uvod, Helena, naj Vam povem, — da Vas ljubim! Ali saj ste to že vedeli poprej!»

In molčé je stala pred njim in telo se ji je treslo. «In vidite, moji nazori v življenju so ti!»

Obraz mu je postal nekako demoničen, v oko pa mu je šinil moker blesk. Kakor Mefisto je bil videti, ko je slonel ob peči ter si z malo roko gladil brado.

«Moji nazori, milostiva, so ti! Človek živi, kakor si ravno sam naredi svoje življenje! In življenje je kakor neizmerno nebo in mi smo zvezde, ki plavajo po njem. Kratek je nam dan čas in potem moramo ugasniti, in pepel smo in brez sledu izginemo! Ker pa je naša usoda taka, bi bilo v istini nespametno, ko bi si te pedi življenja ne izkušali olepšati, ko bi tega življenja ne uživali kolikor najbolj mogoče! Ker potem ugasnemo in izginemo brez sledu! Človek pri smrti le toliko velja, kar je užil! In bedak je vsak, kdor je nesrečen, ako je lahko srečen — ker potem, vidite, ugasnemo in izginemo brez sledu! Moji nazori so ti, da si iščem sreče, kjerkoli se mi prikaže, in da trgam rože, kjerkoli mi cveto — ne meneč se za tuje plote in tuje pravice! Ker človek le toliko velja, kar užije!»

Mirno ji je govoril satanske te besede, kakor da bi ji pripovedoval kaj vsakdanjega.

«In sedaj, milostiva, sedaj Vam pa moram povedati, da ste Vi k moji sreči neogibno potrebni. In ker so stvari take, povedati Vam moram še, da Vas priborim, ker Vas priboriti moram! Bedak le je nesrečen, kjer je lahko srečen!»

In oko, polno oko je obrnil v njo.

«In jaz Vam povem, kako pride. Zapustite dolgočasni stan sedanji, razbijete trde okove ter z menoj pobegnete v prostost in srečo. Čemu

bi pač idealne igre igrala? Čemu naj bi bila kakor dve zvezdi na nebu? Edna v večnem severju, druga na večnem jugu! V ljubezni sta se vneli in ona na jugu hrepeni k tej na severju in le-ta zopet k oni na jugu! Večne poti veslata po neskončnem nebu — ali ljubezni želje se jima ne izpolnijo nikdar. Oj, take poetične ljubezni jaz ne bodem gojil, Helena, ker moje življenje se bode z Vašim združiti moralo!»

Pristopi k nji ter jo prime za voljno roko. In ni se mogla upreti pregrešni ljubezni in zgrudila se mu je na prsi ter ondi počivala, polna goreče sreče!

Polkovnik Albert pa je tičal v svoji sobi in mislil in mislil, kako bi si pridobil denarja, ter nji ohranil mehko brezskrbno življenje, — nji, katera ga je v istem trenutku zatajila ter čisto pozabila!

Ko pa se je bil grof Artur napil njenih poljubov, je pristopil zopet k peči, se naslonil ob nje rob, ter gledal trudno proti stropu.

«In ako vprašate, Helena, kaj bode iz tega, in koliko časa ostaneva skupaj, Vam moram povedati, da sam ne vem! Človeško srce je čudno orodje. Sedaj vzplamti ljubezen v njem, ali hipoma pride vihar in ugasne vse! Mogoče je, da mi čez noč več ne dopade krasna Vaša podoba, Helena, in morda mi čez noč ugasne ljubezen do Vas — ker jaz sem mož trenutka, mož sedanjosti, in malo me skrbi, kar skriva prihodnost

v svojem krilu! Ali toliko Vam povem, da tedaj, ko se začnem dolgočasiti pri Vas, da tedaj Vas takoj izpustim od sebe, kakor list, ki ga človek v misli pogreznjen utrga pri poti ter potem zavedajoč se lahkomišljeno vrže od sebe.»

Ako bi bila nosila v sebi le nekoliko moralčne vrednosti še, sedaj bi ga bila morala ona pehniti od sebe, sedaj bi ga bila morala zaničevati! Ali ravno v tej strašni odkritosrčnosti ji je dopadal bolj kot poprej! Vendar pa ji je v dušo prihitela grozna tišina, da je morala sestiti. Krasno glavo je podprla z roko ob mizo in dejala grenko: «Greh je, da Vas ljubim, Artur, greh, ali tudi strašna — brezumnost! Pomagati pa si ne morem!»

Nastala je tihota. Oba sta molčala dotlej, da je prišel polkovnik Albert ter opomnil, da je čas oditi, in da voz že čaka!

Grofa pa je mož srčno pozdravil, potem pa se obrnil proti ženi rekoč: «Življenje bi stavil, da ti je ta flegmatični naš prijatelj ves večer slonel tu pri peči, in da ni skoraj besedice izpregovoril!»

«V istini — skoraj ničesar ni govoril!» In Helena je zavila lahko oblečeno svoje telo v bogati bašlik.

Potem pa so se odpeljali na ples.

II.

Tiste dni je bil guvernêr v B.— knez A.— pri dvoru močno priljubljen plemenitaš. Bil je ud stare rodovine in še mlad. Oženjen je bil z mlado, a ne krasno aristokratinjo, ki pa je bila v sorodu z domačim vladarjem. Za doto mu je prinesla veliko bogastvo, in silno — kariero. Že tedaj je bil knez A. vladni zastopnik v skoraj najlepši deželi domače države. Ali prihodnjost mu je obetala še Bog ve kaj.

Pri guvernêrju je bil torej tisti večer veliki bal. Povabljeno je bilo vse, kar je v B. le količkaj imenitnega imena nosilo. Vse je prišlo ter se trlo po širocih, jasno razsvetljenih prostorih. Prišlo je tudi mnogo vojaštva v tesnih oblekah in s silno namazanimi lasmi. Prišli pa so, da so se pri buffetu najedli ter si napolnili žepe s sladkarijami.

Krog polnoči se je plesal kratek kotiljon. A tedaj se je prigodilo, da je domači princesinji med plesom odpadel nakit, katerega je nosila krog vitkega vrata. Nakit, ki je veljal prilično lepo premoženje, in ki je tisti večer zbujal zavoljo prečudne krasote veliko občudovanja in pri ženskem spolu tudi neizmerno nevoščljivost!

Takoj je ponehal ples, in guvernêr sam je prihitel, da je dragocenost pobral, potem pa jo je odnesel v sobane, katere so se iz plesnih dvoran dalje vlekle.

Polkovnik Albert je plesal kotiljon s svojo ženo Heleno. Grof Artur pa je vodil ples, in v istini spretnjeje kot svoje eskadroni.

Po tistem kratkem prenehljaju, katerega je bil kneginje nakit pouzročil, se je ples, to se ve, takoj zopet pričel.

Polkovnik je sedel tik svoje žene, ki je bila srečna in radostna. Tedaj pa ga je prešinila misel na revščino in beraštvo, ki sta ga pričakovala doma! In kaj da bode Helena počela potem, ko se bode morala odpovedati vsem prijetnostim, katere podaja bogastvo?

In obrnil se je proti nji s sladkim, smejočim obrazom. In naslonivši se ji na uho, je vprašal tiho: «Helena, kaj bi počela, če bi čez noč izginilo tvoje bogastvo in bi ničesar več ne imela?»

Začudena je dvignila obraz proti njemu in dejala skoraj osorno: «Kako, da to vprašaš?»

Ali prej ko ji je mogel odgovoriti, je prihitel grof Artur po njo. Potreboval jo je pri svojih krasnih plesnih kombinacijah.

In lahno ko srna je odhitela ž njim ter zašepetala tako, da je čulo samo njegovo uho: «Moj mož je postal dolgočasen bedak!»

«Bedak je vsak, kdor ne išče sreče, kjer jo lahko najde!»

Blisk iz njenih oči — in moral jo je zapustiti sredi dvorane ter odhiteti po drugo plesavko.

Polkovnik pa je sedel sam, s temnim srcem. Ali godba je svirala mehke, lahkoživne melodije, ki so se rahlo zibale po dolgih prostorih. Vse je le življenje dihalo, a le on sam, le on sam je nosil pekel v svoji duši. Kaj bode storila Helena potem, Helena, ki mu je bila življenje, edino upanje, in njegovi duši glavni steber? Ali ga bode zapustila morda? A to ni mogoče, to bi pregrozno, prestrašno bilo!

Ko pa je zopet sedela na njegovi strani, se je s strastjo nagnil k nji: «Helena, v istini, kaj bi počela, če postanem čez noč — berač?»

Kako čudno se je čula ta beseda sredi tega bogastva krog in krog!

Ali nje ni pretresla! Mirno je odgovorila: «Moj Bog, kako si dolgočasen, Albert!»

Bledega obličja je sedel tik nje, pozabil vsega ter dejal trepetaje: «Za življenje, odgovori mi, Helena!»

In sladko se je zasmejala: «Ali veš, kaj je ribi voda?»

»Življenje!» je zaječal on.

«Torej veš tudi, kaj je meni bogastvo?»

»Življenje!»

«Da, življenje! Brez bogastva poginem — ali —»

«Ali?»

In oko se mu je napelo in kri mu je v srcu zastala.

«Ali — pa tebe zapustim!»

In zopet se je sladko smejala. Potem pa je z gorečim obrazom padla grofu v naročje ter ž njim odplesala po dvorani.

«Ona me zapusti!» In vse se mu je vzdignilo pred očmi. Ali to je vedel in čutil, da ga zapustiti ne sme!

Kotiljon je bil že davno končan, a polkovnik Albert je še vedno stal v zatišju pri oknu ter mislil in mislil. In mislil je na daljno Ameriko, na pobeg čez mejo, na novo življenje v tujini, na novo srečo, na novo bogastvo. Tedaj pa si je izruval vse dobre rastline iz svojega srca, in ko je od okna zopet stopil med hrup, mu je počival mir na bledem obrazu. Ali bil je to mir hudobnosti!

Grof Artur pa je vodil tedaj Heleno po dvorani in govoril sladko ž njo. Ona pa je sesala v se strup njegovih besedi. Opazil ju je polkovnik Albert. Ali opazil je tudi njene poglede, opazil srečo njegovo, opazil goreče njeno lice — in kakor blisk ga je prešinilo, in podoče mračne in strašne so se mu vzdigovale iz vseh kotov temne duše. Kaj ji govori tako vestno? In ali je bil slep do sedaj, da ni opazil, da mu je ta grof zahajal vsak dan v hišo? In če ni več bogastva, hoče ga ona zapustiti! In s kom pojde, če ne s tem človekom? Neizrečena boleost mu je preobdala dušo, in le to je čutil, da mora ž njo iz tega mesta. In sicer takoj! Jutri!

Ko pa je v duši boril tako, ni se mu na jasnem obrazu videla najmanjša meglica. Sredi hrupa je stal, in znanci so se usipali krog njega ter mu prijazno stiskali roko. Krasne ženske pa so ga koketno opazovale — ali denes brez vsacega uspeha.

Ko pa je godba zopet zaigrala, je hitel iz dvorane. V gorkih prostorih mu je bilo tesno postalo, da ni mogel prenašati ne hrupa, ne sladke govorice. Preril se je torej iz dvorane ter odhitel po dolgem hodniku. Dospel je do odprtega okna, ondi se je naslonil ter zrl v mraz, v noč, na snežene strehe in na ledene sveče, viseče od kapov. In čutil je, da je sam taka ledena stvar, ki jo najmanjša usoda odbije ter pahne v propad, nad katerim vedno visi.

«Kaj je usoda?» je mrmral, «človek si jo sam naredi, kakor si hoče! In kdo je še moralen dandenes, ko je svet že toliko in toliko sto let star?»

V mislih je odšel od okna in v mislih je odprl tudi prva vrata. Hotel je sam biti. Hotel je hrupu ulti. Odprl je torej prva vrata ter stopil v sobo, katera niti razsvetljena ni bila. Ali luna je sijala skozi okno in opazil je, da je zašel v delovno sobo ekscelence. Tu je bila pisalna miza in vse polno aktov je ležalo po nji. Med njimi pa je ležal tudi nakit, ki je bil pri plesu odpadel princesinji. Kakor solze, svetle in jasne, tako so se lesketali dragi kameni,

ko so padali lunini žarki na nje. In kakor vroče iskre so šinile te solze v dušo njegovo! Tu je ležalo premoženje pred njim in «le bedak bi ne posegel po rešilni tej veji!» In kdo ga je videl, kdo je mislil sedaj še na ta nakit! — In roka se mu je iztegnila, in pred obraz mu je stopila soproga, ki brez bogastva živeti ni mogla.

V istem trenutku pa je bil oberst Albert tat, prav vsakdanji tat!

Ko pa je zopet stopil med plesavce v svetli dvorani, mu je počival na bledem obrazu mir, in na visokem čelu je kraljevala zadovoljnost. In takoj se je pridružil ženskemu krogu in pričel govoriti takšno lahko govorico, ki se sama ob sebi siplje iz ust, brez jedra in kakor penasto zlato.

Šele v pozni noči se je dvorana izpraznila. Pogasnili so svetle luči, in gostje so odšli zaspani in trudni. Ali vendar srečni!

III.

Prišlo je jutro. Gosta megla je ležala po ulicah ter pokrivala vse tako, da se je komaj videlo korak predse. Prav zgodaj je še bilo, ko je bil že vstal poročnik Robert K. Prvo, kar je na vse jutro podaril svojemu stvarniku, je bila silno robata kletev. Potem pa se je počasi napravil, pretipal vse svoje žepe, premedel z roko razmršene lase na glavi ter končno

uprl oči na strop in mislil. Misli te pa so morale žalostne ali vsaj neprijetne biti, ker krog ustnic se mu je naredila poteza nevolje.

«Oj, to je prokleta usoda, v istini prokleta!»

Potem pa je pričel žvižgati in hoditi po sobi.

In ko je sluga, uboga stvar, prišel, da bi očedil obleko, se je začudil močno, videč svojega gospoda že oblečenega. Ta pa se je zadržal nad njim, da pride tako pozno. In bič je pograbil ter ga urezal čez pleča. A sluga je dobro poznal to vreme in vedel, da je gospodu poročniku pošel — denar, in da odtod izvira hudobna njegova čemernost. Kaj je hotel? Potrpeti je moral!

Poročnik Robert pa je tudi dobro vedel, kaj mu je storiti denes. Saj je takih dni doživel že dokaj ter je upal, da jih bode doživel še več. Pripetilo se mu je čestokrat, da je dobrodejni stvarnik očetovo srce zaprl in utrdil tako, da sam oče ni hotel plačevati sinovih dolgov, ne poslati denarjev za nje.

«Pomagaj si, kakor si veš! Toliko me že staneš, da bi me ne bil več, ko bi te bil poslal na vse univerze starega in novega sveta!»

Tako je bilo zapisano v pismu, katero je bil prejel ravno včeraj.

«Tudi prav!» je mrmral, premišljevaje očetove te besede, «moj oče postaja sumnjivo star in vsa previdnost je pošla v njegovih možganih!»

In lahkoživno si je opasal orožje ter hitel na ulico in po ulici k židu skopuhu, ki mu je v tacih stiskah življenja že mnogokrat bil pomagavec, toseveda za velikanske procente. Ali te je moral tako ali tako vselej oče poplačati, ako ni hotel sina spraviti v nečast in sramoto.

Neizmerno prijazno je sprejel Lazar N. mladega vojaka ter mu delal poklone, kakor da bi si sam on hotel kaj izposoditi pri mladem človeku.

In že je bil poročnik prijel za pero, da bi podpisal dolžno pismo ter se zavezal s častno besedo, toliko in toliko posojila Lazarju v tem in tem času povrniti, in že je iskal žid denarjev, da bi jih ječaje odštél dolžniku v roke, kar se začujejo v prvi sobi koraki in glasna govorica.

Nekdo je bil hitro vstopil ter pri slugi osorno povprašal, če li lahko z »gospodom« govori.

«Vrag! To je moj polkovnik, da bi ga tisoč strel zadelo!»

In poročnik Robert je z grdo kletvijo vrgel pero iz roke, pograbil dolžno pismo ter planil v stransko sobo, ondi se skrnil ter priprl duri za seboj.

Takoj za njim pa je k židu vstopil človek, nevojaško oblečen. Bil je polkovnik Albert. Plašno se je ozrl po sobi okrog in potem ostro vprašal, sta li sama.

Ko je žid pritrdil, da sta sama, je vprašal oni še ostreje: «Ali me poznate?»

Lazar se je zvijal kot kača, a krog ustnic se mu je nabral zvit smehljaj.

«Bog! Bog! Kdo more vsakega poznati! Jaz Vas ne poznam, gospod; prisežem, da Vas nisem poznal, niti videl še nikdar! Sploh pa jaz nikogar ne poznam, s komer kupčujem; nikogar, to mi lahko verjamete!»

«Jaz potrebujem denarja!»

«Bog! Moj Bog! Kdo časih denarjev ne potrebuje? Še kralji in cesarji jih potrebujejo časih!»

«Jaz potrebujem mnogo denarja, na tisoče!»

«Dobi se, dobi se! Pri meni se dobi! Na tisoče se dobi! Seve, če se mi da mala, prav mala varnost! Dandenes so slabi časi!»

Oni pa je bil izlekel med tem zavitek iz svojega žepa ter ga pred judom razvil. Dragi biseri so se zalesketali, da je skopuh od samega začudenja skoraj otrpnil.

«Moj Bog, kaka vrednost!»

In z umazanimi svojimi prsti je premetaval biser za biserom, ga obračal proti luči, tehtal težo njegovo in potem kazal zobe, kakor divja zver, kateri si vrgel kos mesa pred gobec.

«To je stalo solza, preden ste premilostivi iztrgali to dragocenost! Po mojem mnenju je ni ženske, ki bi dala tak nakit voljno iz rok!»

«Pustiva to! Koliko mi daste Vi?»

«In koliko zahtevate Vi?»

«Petnajst tisoč goldinarjev!»

«Jaz Vam dam šest tisoč!»

A ko je oni pograbil ter hotel oditi, zatulil je leta: «Osem tisoč, pri moji duši, več ne morem! Imejte milost z mojo dušo! Več ne morem!»

A naredila sta deset tisoč, in polkovnik je spravil denar ter odhitel, kakor da bi ga bil piš odnesel!

Lazar pa se je zagledal v nakit.

«To bomo vse lepo razbili in nadrobno zopet poslali med svet!»

In mel si je roke ter preračunjavał svoj dobiček.

«Da je stvar ukradena, je jasno, jasno kakor nebo pri lepem vremenu! Ali Lazar N. je časih tudi slep, slep in tudi gluħ, kakor hoče kupčija! Haha!»

Tedaj pa je stopil iz sosednje sobe poročnik Robert. Žid je bil čisto pozabil nanj. Ali sedaj je hlastno pograbil nakit ter ga bliskoma vteknil nekje v predal pri mizi.

Ali onemu se je v prvem trenutku dozdevalo, da je že videl nekje te kamene, te bisere; pa kje? Ali čemu bi si glavo belil? In lahkodušno je podpisal svoje dolžno pismo, vzel naštetemu denar, odšel domov ter se zopet položil v posteljo, da bi se odškodoval za neprespano jutro!

Proti dvanajstim pa sta prihrumela mu v sobo stotnik T. in poročnik Voldemar S. In s krikom in hrupom sta ga prebudila iz trdega spanja.

«Človeče, ti spiš, kakor da bi včeraj pri guvernerju plesal ne bil!» je kričal stotnik.

«In kakor da bi na svetu avditorjev in ječ in kasemat ne bilo!» je pristavil poročnik.

Robert pa si je mel oči ter s kletvinami pozdravil prijatelja.

«Čemu me budita, hudiča! In tako zgodaj; denes, ko nimam ničesar opraviti?!»

«Silovite reči se gode in spati ni varno», je dejal stotnik skrivnostno.

«Vse mesto je skipelo in ti — spiš!» je kričal poročnik.

«Povejta, česa želita?»

«Ali imaš čisto vest, človek?» vpraša paterično stotnik.

«Nikari me ne mučita!»

«Vidiš», je odgovoril Voldemar, «stvar je tale. Včeraj na plesu pri guvernerju se je izvršila prav vsakdanja tatvina!»

«Tatvina!»

«Tisti nakit, saj veš, ki je bil odpadel princesinji — je ukraden in denes ga ni. In sedaj ga išče policija.»

«In sedaj se vpraša», pristavi stotnik, «kdo da je med toliko plemenitimi lumpi največji; kdo da je tat.»

Tedaj pa je poročnik Robert kakor besen planil s svojega ležišča ter v svojo obleko. Z obraza pa mu je izginila kri, in besedice ni mogel izpregovoriti.

Potem pa je jecljal: «Prosim, potrpite! To je pregrozno, pregrozno! Ni mogoče! Torej tat! In tak človek! Potrpite, vse vama povem! Torej tat!»

* * *

Opoldne tistega dne je prišel polkovnik Albert domov. Isti dan še ni videl svoje so-proge, ki je po vsakem plesu dolgo, dolgo spala. Sam je jedel, in da Helene ni bilo k mizi, se mu je čisto naravno videlo, tako da še povprašal ni po nji. Ali saj je moral druge reči premišljevati, ker čez noč je hotel potegniti čez mejo, v varen kraj. Ondi pa je hotel pričakovati Heleno. Da bi za njim ne marala priti, to mu še v misli ni prišlo.

Po jedi se je podal v svojo sobo, da bi ji napisal list. Pismeno ji je hotel povedati vse. Ko pa se je pripravil pisati, je dobil na mizi že pismo, pismo od svoje žene.

Takoj ga je odprl ter bral:

Albert!

Pismeno ti povem, da te več ne ljubim. Ker pa te ne ljubim, bi bilo vesti nasproti, ko bi še dalje ostala pri tebi. Odšla sem torej za možem, ki ga ljubim. Nikar me ne išči! Ljubezem se usiliti ne da!

Helena.

Planil je kvišku, divjal po sobi, divjal v sobo Helenino, a prazna in zapuščena je bila! Predirjal je stanovanje, premetal vse, kar mu je prišlo na pot, in potem še enkrat prebral nesrečni list, črko za črko. Pot mu je oblil čelo, a duša je onemogla pod strašnim udarcem. Ječaje je sedel v stol in kakor blazen zrl predse, zrl in zrl ter v roki krčevito stiskal list hudobni. Dolgo, dolgo je tako sedel in besede ni mogel izpregovoriti.

«Sedaj si tat, goljuf! In sam ne veš, čemu?»

Končno pa se mu je odprlo srce. Pretreslo se mu je truplo, in mož, ki je tolikokrat na boljših smrti gledal v oko, je jokal, pretakal solze kakor otrok.

In v solzah ga je videl sluga, ki je prišel povedat, da častniki, od polka poslani, ž njim govoriti žele.

Obrisal si je obraz ter pričakoval polkove poslance. Kaj so hoteli? Gotovo kaka neslana malenkost! In ravno sedaj morajo priti!

Ali oni so stopili v sobo. Bili so štirje znani častniki, a vodil jih je stari major vitez L.

Zaspano in trudno jim je polkovnik stopil nasproti ter jih leno pozdravil.

«Česa želite, gospodje?»

Glas mu je bil čudno tih, kakor iz groba doneč.

Poslanci pa so se vojaško postavili v vrsto. Major si je pogladil z roko čelo ter dejal skoraj v zadregi: «Gospod polkovnik! Polkovo častništvo nas je poslalo!»

«In česa hoče častništvo mojega polka?»

In zrl je čez nje, tja v kot, kakor da bi bil sam v sobi.

Staremu govorniku pa so se napravile debele kaplje na čelu ter mu rile čez lice.

«Gospod polkovnik! Polkova čast je bila silno oskrunjena!»

«Čast mojega polka?»

«Da, čast Vašega polka!»

Nekaj časa nastane tihota.

«Govorite, gospod major!»

«Med častniki našega polka — je tat!»

«Tat?»

In polkovnik se je stresel in obraz mu je obledel.

«Vsakdanji tat!»

«In kako to?»

«Včeraj pri guvernerju je bil ukraden nakit, in ukradel ga je častnik — našega polka!»

In ko polkovnik ni ničesar odgovoril, je rekel major še dalje: «Denes zjutraj je prodal ta nakit pri znanem skopuhu — in tedaj ga je videl nekdo izmed nas!»

Kakor okamenel je stal polkovnik, in na obrazu se mu ni premeknila ne edna črta. Počasi, mehanično je govoril za onim: «Nekdo izmed vas!»

«Da, reč je jasna! In sedaj mislimo mi, gospod polkovnik, da mora umreti, da se mora končati samega sebe!»

«Tako se mora zgoditi, tako se mora zgoditi!» je mrmral Albert in potem še dejal: «Ali mi imate še kaj povedati, major!»

«Ničesar več!»

«Prepričani bodite, gospodje, da bom vse storil, kar mi je v moči, da se opere čast polkova!»

In hladno jih je spremil do vrat. Oni pa so potrji odšli. Po stopnicah hiteči pa so obračali oči eden proti drugemu.

«Žalostna usoda!» so zdihovali.

Ko pa so stopili iz veže na zrak pred hišo, je bilo že skoraj mračno. Tedaj pa je zgoraj v stanovanju počil strel ter se votlo po poslopju razlegal.

«Polkova čast je oprana!» je viknil major, potem pa hitro odšel s tovariši.

Polkovnik Albert pa je tedaj ležal na tleh v svoji sobi in srce je imel prestreljeno. A prestrelil si ga je bil s svojo roko!

* * *

Helena pa je bila pobegnila z grofom čez mejo. Čez nekaj let pa se je zopet prikazala v B. in sicer v družbi priletnega, a silno bogatega Angleža. Hotela je biti njegova žena, ali svet je trdil, da to ni res. Pa če je bila tudi istina, saj čez malo let je bila vdova! Tedaj pa je živela v stolnem mestu kot ženska, ki ni nosila nikake moralične zavesti več.

Gospod Ciril.

Zdaj si mrtev, gospod Ciril! Kakor vse človeštvo, si šel tudi ti pod rušo, in tvoj spomin je sedaj pozabljen.

Če te pa zopet pokličem v življenje, upam, da to ne bode vznemirilo tvojih trudnih kosti, katerim bodi večni počitek v hladni zemlji!

Kdaj sva postala prijatelja?

Tik naše vasi je imel malo posestvo. Sam zase je živel, leto za letom. Komaj smo vedeli, da je tu. Dejali smo mu «gospod Ciril». In to zavoljo tega, ker se je nosil gosposko, in ker ga je tudi stara dekla njegova imenovala gospoda Cirila.

Z nikomer ni govoril, nikogar ni puščal k sebi. Na dvorišču pri svoji koči je imel na verigi velikanskega psa. In ta je grozno lajal nad nami otroki, če smo brali rdeče jagode po melinah tam okrog.

Gospod Ciril pa je skoraj vedno sedel na klopi pred svojo hišico ter risal z debelo palico

kroge po tleh, ali pa zamišljeno zrl proti nebu. Če si ga ogovoril, pa se je takoj ročno vzdignil ter mrmraje odšel v svojo kočo.

Ubogim je rad dajal. Vedeli smo torej, da je gospod Ciril dober človek in zavoljo tega mu tudi odpuščali, da ni nikdar prihajal v cerkev.

Nekdaj sem bil prišel z univerze jeseni domov. Dolgočasil sem se in nisem vedel, kaj naj bi počel.

Nekega dne sem lazil krog Cirilovega selišča. Polastila se me je misel, da bi ga ogovoril.

Ni mi dal odgovora. Srdit je vstal ter šel v hišo. Ali jaz sem drugo jutro zopet prišel, tretje tudi, in končno se je udal.

Od kraja sva govorila kratko, o vremenu, o njegovem vrtu. Kmalu pa sem mogel že dalje časa posedati pri njem, in sam ne vem, kako je počasi prišlo, da mi je začel čezdalje bolj zaupati in je postal bolj zgovoren.

In govorila sva. Gospod Ciril je bil duhovit in živahen; in če je govoril, je govoril goreče in kipeče.

Od tedaj sva postala prijatelja. Nikdar me ni vabil, naj zopet pridem. Ali prišel sem potem vsak dan, in vselej je govoril z mano.

Potem sem stopil v življenje. Usoda me je spravila v dotiko z dekletom, katero mi je trdilo, da me ljubi. Vzela je družega in mene pozabila.

S potrto dušo sem zapustil mesto ter za nekaj dni pobegnil v domačo dolino.

Obiskal sem tudi gospoda Cirila. Pred svojo kočo je sedel in zrl v jasno nebo. Takoj me je spoznal, in govorila sva kakor nekdej.

Opazil je mojo žalost in jaz sem mu pravil o nesrečni svoji ljubezni.

«Prijetelj», je dejal, «kaj Vam hoče to? Čez malo tednov, in pozabite vso to nesrečo! Sedaj niso časi, da bi človek nesrečno ljubil! Pridite jutri k meni, in povem Vam povest svojega življenja. Morda Vam bode v tolažbo! Potem bodete šele vedeli, kaj je nesrečna ljubezen!»

Obljubil sem, da pridem.

I.

Drugo jutro me je peljal v svojo sobo. Imel je ubožno stanovanje: leseni stoli, slaba postelja in prazne stene!

Sedla sva. Gospod Ciril pa je pričel pripovedovati.

«Tedaj v moji mladosti so bili drugačni časi kot so sedaj. In mladi mi ljudje, kako smo živeli! Vse je bilo polno ognja, polno navdušenja. Svoboda nam je bila vzor in barikad smo iskali, smo si zaželeli, da bi prelili svojo kri za njo. A to je že dolgo tega! Nekaj časa pozneje je bilo, po uporuh meseca julija v

Parizu. A tedaj smo bili mladi in sesali smo ogenj iz mladonemških pesnikov. In bili smo kakor šampanjec, ki se burno peni čez kupo!»

In starec je vstal, in nekje tam pri svoji postelji izruval malo knjižico, jo odprl ter pričel glasno brati:

Sie sollen alle singen
Nach ihres Herzens Lust;
Doch mir soll fürder klingen
Ein Lied nur aus der Brust;
Ein Lied, um dich zu preisen,
Du Nibelungenhort,
Du Brot und Stein der Weisen,
Du freies Wort!

Kako mu je ponosno navdušeno donel glas, ko je bral krasne te Herweghove verze! Telo se mu je iztegnilo in bliski so mu švigali izpod čela!

Nekdaj je moral lep človek biti!

«Taki smo bili nekdej!» je zdihnil ter skril knjižico. «A sedaj smo podrtija, stara podrtija, z mahom obrastla!»

In zopet je sedel ter nadaljeval: «Morda ste kdaj čuli ime Simona Raka, odvetnika? V katerem mestu da je prebival, je brez pomena. Bil je doktor Simon Rak za tiste čase veljak med odvetniki.»

«Tedaj odvetništvo še ni bilo prosto, in odvetniki so si s korci služili denarjev. Po deželi so gospodarili graščaki, in bila so še tista patrimonijalna sodišča, pri katerih je bil gra-

ščakov oskrbnik tudi okrajni sodnik. Zjutraj je razsojal prepire, popoldne pa hodil po poljih svojega gospodarja ter opazoval hlapce in tlačane, da niso lenarili. Pravde je razsojal počasno. Če pa se je na deželo pripeljal odvetnik iz mesta, je vsako uro zaračunjeval skoraj z zlatom. Pravde so bile dolge kakor morske kače in vlekle so se od leta do leta. Odvetnik, ki je imel troje ali četvero takovih pravnih, je lahko živel brez skrbi ter preživil ž njimi sebe in svojo družino. In če je imel sina odvetnika, mu je zapustil najboljše — svoje pravde, da se je tudi sin živil od njih, kakor se je živil prej sam.»

«Doktor Simon Rak mi je bil oče. Pripravdal si je leto za letom mnogo denarjev. Sredi mesta si je bil sezidal lepo hišo. Stranke pa je sprejemal v francoskem fraku in z belimi rokavicami. Po preteku vsacega leta je svojim klientom pošiljal težke račune v hišo in plačevali so, da se je vse trlo.»

«Doktor Simon Rak mi je bil torej oče. Imel sem še enega brata. Z mano je bil skupaj, skoraj v istem trenutku zagledal življenje. Bila sva dvojčka. Ime mu je bilo Metod; meni pa Ciril. Materi sva s svojim rojstvom bila pokončala življenje. Potem pa sva bila vzrejena skoraj kot drevo na livadi.»

«Dvojčka sva bila vendar silno neenaka v značajih. Jaz sem bil tedaj trdne, velike postave

in močan kakor vitez iz srednjega veka. Metod pa je bil kakor ženska, drobnega telesa, in mehkih, mlekobelih lic. Njegovo modro oko je bilo milo in rahlo, da se je vsakemu raztajala duša, če je zrl v tisto oko. Ali v slabotnem truplu mu je živela duša neizmerne kreposti! Česar se je lotil, to je moral vsekdar dopolniti. Nikdar ni bil sirov. Med govorico ni proklinjal in nikdar se ni napil vina čez mero.»

«Jaz pa sem bil divjega značaja, srdite jeze, da sem strahoval vso hišo, če so me bili razjarili. Pil sem močno rad vino in potrosil mnogo denarjev.»

«Če pa sem zvečer ali tudi pozno ponoči prihajal vina napit domov, me je pričakoval časih oče ter mi delal svoje opomine. A jaz prišedši iz družb, kjer smo se navduševali za svobodo in poštenost, sem se mu postavil vsekdar na upor. Stari je imel trdo glavo. A jaz tudi. In iskre so letele. A ob tacih prilikah je vselej prihitel Metod ter s svojo milobo utolažil razburjene viharje. Jaz pa sem imel neizrečeno rad tega svojega brata. Skupaj sva bila dokončala študije na vseučilišču, skupno eden in isti dan sva bila promovirana, in skupno sva bila tudi vstopila v pisarno k svojemu očetu. Malo sem delal; a Metod je delal tudi zame. Najtežavnejša dela mi je odjemal ter jih dokončaval za mene. Če sem zbolel, ni šel od moje postelje.

Časih sem bil sirov ž njim, a nikdar ni bil nejevoljen. In če sem prilazil pozno po noči domov, je vselej prežal, da mi je prišel odpirat vrata. Potem pa me je vlekel po stopnicah navzgor ter me je s čudno, dekliško potrpežljivostjo spravil v sobo, v posteljo. Bil je dober, o moj Bog, kako dober človek! In jaz bi bil tedaj srčno kri preлил za njega! Ali končno je usoda stopila med naju ter naju razmetala, pokončala!»

«Imeli smo nekje daljne sorodnike. Hipoma pa so bili pomrli ter zapustili otroka, dekleta. Tej stvari so mojega očeta postavili za varuha, da je oskrboval njeno premoženje. Nekega jutra je prišla v hišo. Pri kosilu smo se videli; poprej pa se še poznali nismo! Bili smo si v daljnem sorodstvu, a vendar sva ji z bratom dejala sestrična; in midva sva ji bila bratranca.»

«A kako se je takoj čutilo, da je ženska v hiši! Po koridorih smo hodili mehko, tiho in k jedi prihajali v črni obleki in z rokavicami na rokah. Jaz pa sem necega jutra prišel hipoma do zavesti, da mlademu človeku ni spodobno, če hodi z nerazčesanimi lasmi. A od tedaj sem si vsako jutro skrbno razčesal svoje lase. Tudi Metod je očedil svojo zunanost. Zavijal se je v vse tedaj znane dišave. Bil je kakor ženska! A tudi stari se je hotel zopet pomladiti. Bele svoje lase si je mazal, da so se rdeče svetili. Z mano se ni nikdar več prepiral. Pričo sestrične pa je bil mil in rahel kakor med. Sumim, da je

imel mož skrivne svoje misli, skrivne svoje namene. V sredi tem skrivnim namenom pa je brez dvombe tičala — sestrična Marija! In mnogokrat, mnogokrat je v njeni navzočnosti s ponosom poudarjal, da še ni tako star, kakor ljudje govorijo.»

«Sestrična Marija je bila kakor boginja, kakor sonce, ki nam je v hišo nepričakovano prisijalo. Opisaval Vam ne bodem, kaka je bila. Čemu tudi? Sedaj že počiva v zemlji, in krasota njena je že davno prah in pepel. Et in pulverem reverteris!»

In dvignil se je ter strastno hodil po sobi. Molčal je nekaj časa, in videlo se je, kako ga davijo spomini pretekli.

«Da sem jo ljubil, ljubil v prvem trenutku, to je gotovo. Nji na ljubo sem opuščal ponočevanje. V pisarni pa sem pridno delal. A nekega večera sem bil vendar zopet zašel v veselo družbo. Pozno ponoči sem pritaval domov. Prihitel mi je odpirat Metod. Pri stopnicah pa je stala sestrična Marija ter imela svetilnico v roki. Težke noge sem vlekel s sabo. A še sedaj vem, da sem v svoji pijanosti imel zavest, da sem se sramoval pred njo. Bil sem mlad, kipeč. In ko sem prišel do nje, mi je prekipela strast.»

«Marija», sem dejal s težkim jezikom, «kako imate Vi mehko lice!»

«Prav k nji sem pristopil ter jo z roko rahlo pogladil po svilnatem licu; takisto kakor

dekletu v gostilni, ki nam prinese pijače! Kakor blisk me je pogledala, ponosno, mrzlo, potem pa rekla zaničljivo»: «Bratranec Ciril! Vi ste — pijanec!»

«In odšla je ter pustila mene in brata v temi. Metod pa je zdihoval»: «Razsrdil si jo, razsrdil si jo! Ali ti si tudi prekoračil vse meje!»

«Skesano sva odšla v spalnico. Metod me je spravil v posteljo, a ves čas mi je očital moje dejanje. Končno sem mu moral obljubiti, da jo prosim odpuščanja drugo jutro. Beseda «pijanec» pa mi je rojila po možganih vso noč, in še v sanjah sem se sramoval.»

II.

«Drugo jutro sem pozno, pozno vstal. Ali jasno mi je bilo, da moram k Mariji, da se mora zagrinjalo med nama pretrgati! Nisem bil boječega značaja in prav nič nisem premišljeval, kake besede da ji bodem govoril. Oblekel sem se praznično črno in umil si boleče oči. Proti poldnevi sem stopil k nji v sobo.»

«Pri oknu je sedela ter si z roko podpirala glavico. Bila je zamišljena ter zrla tja v daljo, Bog ve kam. Pri mojem vstopu je leno dvignila obraz proti meni. Pričakovala je strežaja. Zagledavši me pa se je hipoma dvignila raz stola ter uprla v me svoj pogled. Jaz sem obstal pri vhodu in goreče zrl na njo. In tako

sva stala nekaj časa. Videla je gorečo ljubezen v mojem pogledu, in kakor iskra se ji je utrnilo v mehkem očesu. In jasno mi je bilo, da me tudi ljubi. Čemu naj bi bil še govoril? Razprostrl sem roke ter vzkliknil: „Marija!“

«Tedaj bi Vi morali videti tega krasnega dekleta! Prihitela je k meni in trepetala je in v sreči mi počivala na prsih. Potem pa se mi je iztrgala, letala po sobi in pela, in verovati ni hotela, da jo ljubim.»

«Moj Bog! Človek šele tedaj občuti, kaj je ženska ljubezen, šele tedaj, kadar mu je izgubljena za vedno, za večno! Tisti trenutki pa so bili brez dvombe najsrečnejši v mojem življenju!»

«V sreči strnjena sva hodila po sobi. Ta drobna stvarca je bila vsa raztopljena in v enomer mi je pravila, kako da je srečna, ker jo ljubi ta bratranec, ta strašno dolgi Ciril! In v istini sem bil dolg! In kadar me je hotela poljubiti, sem se moral prav močno skloniti, da sem ji dospel do rdečih, sladkih ustic! Moj Bog, to so bili trenutki, to so bili srečni trenutki!»

In vil je roke in zdihoval: «Moj Bog, to so bili srečni časi! A najhuje je, da si jih iz spomina izruvat ne morem, ne iz ponočnih svojih sanj!»

Molčal je nekaj časa.

«Tiste trenutke sva si obetala večno ljubezen. Boga in vse svetnike sva klicala na pričo.

ter storila sto in sto priseg. Končno pa sem se skoraj s silo iztrgal njenemu objetju ter odhital iz sobe. Pri vratih sem obrnil pogled še enkrat proti nji. Zopet je stala pri oknu ter bila obsejana od sončnih žarkov. Za mano je zrla ter mi z ročico in belim robcem majala v slovo. Na obrazu pa se ji je žarila vsa tista prečudna sreča, ki navdaja žensko, če v istini ljubi. In ona me je v istini ljubila! Ko pa je tedaj v svitu stala, pač ni menila, da je slovo ljubezni bilo storjeno, za življenje storjeno!»

«Odprl sem duri ter stopil na koridor. Tam pa je tedaj ob zidu slonel moj brat Metod. A obraz mu je bil bled kakor stena, ob katero se je opiral. Raz usten mu je bila izginila vsaka kaplja krvi. Kolena so se mu šibila, in roke mu onemogle visele ob strani. Iz njegovega pogleda mi je kipela nasproti nesreča, divji obup in črn pekel.»

«Metod», sem vprašal plašno ter pristopil k njemu, «Metod, kaj ti je?»

«Ko pa sem mu prijel roko, je bila mrzla kot led. A takoj mi jo je iztrgal ter zaječal: Nič! Prav nič!»

«Potem se je ojačil ter pobegnul pred mano. Pri obedu ga ni bilo. Strežaj je povedal, da je bolan. In vse je preplašila ta vest. Malo smo govorili. Jaz pa si skoraj nisem upal pogledati Mariji v krasno oko. Že tedaj sem dobro vedel, da mi bode njena ljubezen vir nesreče. Brat

Metod jo je tudi ljubil! In to je bilo! To je bilo! Pri vratih je poslušal ter čul najine obljube, najine prisege ter iz najinih poljubov sesal obup in grozo!»

«Po jedi sem šel v njegovo sobo. Ali v nji ga ni bilo. Sluga mi je povedal, da je odšel na vrt.»

«Za hišo smo imeli vrt, ali bolje, travnik obsajen s sadnim drevjem. Moj oče, praktičen mož, ni hotel imeti tistega nepotrebnega cvetja in ne tistih gredic, obsajenih s pisanimi travami, ki pa ne prinašajo nikacega dobička ter stanejo mnogo denarjev. Svoj vrt si je gojil kot travnik. Vsako leto je pod redkim drevjem zrastle visoka trava, in za seno in otavo se je dobivalo lepega denarja. Pri tem se pa še drago plačevanega vrtnarja potrebovalo ni!»

«V strahu sem hitel po ozkih stezah med visoko travo. Tedaj je bila pomlad že pretekla, in travnik krog in krog je bil v najlepši rasti. Tam v kotu, kjer je rastle trava skoraj kot človek visoka, tam sem dobil Metoda. V travi je ležal, tiščal obličje k hladni zemlji ter ječal, škripal z zobmi in z rokami pulil bilke iz ruše. Sam sebi pa je govoril besede temne in obupne.»

«Poklical sem ga. Takoj je planil kvišku, se mi zgrudil krog vrata ter dejal obupno: Ciril, kako sem jaz strašno, strašno nesrečen!»

«Na ramo mi je položil trudno glavo. Ali narava je imela usmiljenje ž njim in razrešila mu je boleost notranjo, da so se mu solze ulile po obrazu, in da je ihtel kakor otrok.»

«Pod jablanovo drevo na klop sva sedla.»

«To je strašno, to je strašno! je klical. In tako nepričakovano je prišlo vse, tako urno, kakor blisk z jasnega neba! In čisto sem potolčen, in v meni je mrtvo vse, kakor na polju s točo posutem! Sedaj je konec vsemu! Sedaj sem pri bregu in svoj čoln privežem ter odidem; ali Bog ve kam! In upal sem podnevi in ponoči, da mi postane zvezda, jasna zvezda! Ali sedaj je vse ugasnilo, in noč, temna noč je krog mene! In da si ravno ti, rodni mi brat, stopil tako strašno razsajajoče v mojo usodo! Jaz pa bi jo ljubil, tako ljubil! Ciril, usmili se me in nikar se ne posmehuj!»

«Divja strast se mu je srdila po telesu: In ravno ti, ravno ti! In jaz te še — umoriti ne smem!»

«Metod, sem vzkliknil, ali si popolnoma zblaznel!»

«In krog vrata se mi je oklenil, poljuboval mi obraz ter ihtel: Ne tehtaj mojih besed! Imej usmiljenje z menoj! Saj veš, da te sovražiti ne morem! Ali jaz sem tako strašno nesrečen!»

«Odpeljal sem ga v sobo. Tolažilne moje besede so ga pomirile nekoliko. Sedel je na

stol ter se zamislil tja v se. Ničesar se ni menil ter tako ostal do večera. Končno pa se je pustil spraviti v posteljo in videti je bilo, da hoče spati.»

«V temni noči sem se prebudil iz svojega spanja. Nekdo je bil prišel v mojo sobo ter mi z mrzlo roko tipal po obrazu.»

«Ciril, je dejal tiho, Ciril, ali spiš?»

«Tako sem se prestrašil poznega tega obiska, da mu nisem takoj odgovoril. Ko pa je videl, da ne spim, je dejal: Ciril, sedajle sem prišel! Poglej, povedati sem ti hotel, da si ti čisto brez krivde, da si ne napravljaš slabih spominov potem, in da si ne bodeš delal nepotrebneга očitanja! Ti si nedolžen, Ciril! In v ljubezni, oj, tako goreči ljubezni, jemljem slovo od tebe! Ciril! Ciril! Ali jaz živeti več ne morem! Vidiš, pri kraju sem, svoj čoln sem privezal in sedaj odhajam v grob!»

«Jaz pa sem planil iz postelje, in kakor bi trenil, sem bil v svoji obleki. Vi ne veste, kako železnega duha da je bil ta moj brat! Ko so ga, otroka, nekdam zavoljo malega pregreška zaprli v sobo, si je prerezal žilo na roki ter hotel umreti, zavoljo malenkosti, Vam rečem, a prerezal si je bil žilo, da smo mu komaj rešili življenje! Takoj sem bil prepričan, da se umori, da si pokonča mlado življenje! A to se zgoditi ni smelo! Daroval sem mu svojo srečo, svojo ljubezen, in vse, kar mi je sladkega usoda bila

odmerila! In to, mladi prijatelj, ni bilo dobro, ker vsak ima svoje pravice do sreče, do ljubezni!»

«Metod, sem dejal, ti si hočeš umoriti svoje življenje! Moj Bog in zavoljo mene! Pogledaj, izruvati hočem strast iz svojega srca in pozabiti jo hočem, kakor da je nisem poznal nikdar. In tvoja naj bode in srečen bodi ž njo!»

«Prisegal sem mu vse svete prisege, da bodem Marijo zapustil, da je ne bodem ljubil več, in da jo bodem čisto, čisto pozabil, kakor da je nisem videl nikdar v svojem življenju!»

«In naslonil se je na mojo posteljo ter premišljeval dolgo, dolgo časa.»

«To bi bilo silno grozovito, silno grozovito! In midva sva si rodna brata! je zdihoval.»

«Končno pa je vendar prejel mojo žrtev. Človek v ljubezni do ženske je omahljiva stvar!»

«Čez malo dni potem pa sem vzel slovo od svojega doma ter se z očetovim dovoljenjem podal v tuje mesto. Ondi sem vstopil v pisarno pri očetovem prijatelju.»

«Od Marije sem se bil ločil brez slovesa. S pričetka sem dobival nekaj listov od nje, a zmetal sem jih v ogenj ter pustil brez odgovora.»

«Čez leto dni pa je postala Metodova žena. A jaz sem bil čisto pozabljen. To pa vem, da ga ni vzela iz ljubezni; pač pa iz srda. Bog se nas usmili!»

III.

«Pobegnil sem bil torej v tuje mesto ter ondi izkušal pozabiti, kar je bilo. Ali kako sem živel? Tedaj, dragi prijatelj, nismo bili tako sladkovodeni značaji, kakor ste mladi ljudje zdaj. Denes zagledate rdeče lice in takoj skipite kakor Etna, ko je v najhujšem bljuvanju. Jutri pa je zopet vse pozabljeno in če vam pride nasproti drug obrazek, pa v vašem srcu takoj zopet požene nova ljubezen. Nekdaj sem poznal mlado, puhlo glavo. Nosil je dolge, kodraste lase, a menil, da ga zavoljo teh kodrov mora ljubiti vsako dekle. Ta mladi mož me je časih obiskal ter mi skoraj vedno pripovedoval o svojih zmagah pri ženskem spolu: kako da je ljubil to, kako ono. A ljubil jih je neizrečeno mnogo! Vprašal sem ga, če ne pride v zadrego, kadar mora novemu vzoru razjasniti novo svojo ljubezen. Pogladi si je brado (ali to, kar je imelo brada biti) ter dejal cinično: Dragi mi prijatelj, Vi veste, kaj da so bile v starorimskem pravu ‚*legis actiones*‘? Kdor je tožil, moral je pri vsakovrstnih tožbah govoriti vselej ene in iste slovesne besede. Rem meam esse dico! No, pa vsaj sami veste! Tako tudi jaz, kadar pričnam novo ljubezen! Tudi jaz imam stalno svojo ‚*legis actio*‘. Stvar se pa takole vrši. Reciva, da ji je ime Helena. Helena! pričnem, denes se mi je o Vas sanjalo! A ni je ženske,

da bi ne povprašala, kaj da se mi je o nji sanjalo. In jaz odgovorim takoj, da sem jo v sanjah poljubil na rdeča ustna. Sramežljivo povešanje oči in zardenje obraza! Vidite prijatelj, potem pa se jaz raztajam, kakor se raztaja led od sonca obsejan, ter prosim ponižno: Helena! Ali bi ne bilo mogoče, da bi se te moje sanje uresničile? Molčanje! Potem pa sramežljivo dvignjenje oči — in moja duša se izlije v njeno, in ljubezen je rojena! Kadar pa pride druga prilika, tedaj pa samo ime izpremenim ter v svojo formulo namesto Helene postavim Olgo ali Marijo. Vidite, to je moja legis actio per amoris vindicationem!»

«Takovi ste zdaj vi, mladi ljudje! Mi pa smo tedaj stalno in značajno ljubili. Tri dolga leta sem moral preživeti v tujini in tri dolga leta boriti srdite boje s svojim srcem. A ne eden trenutek nisem zatajil svoje ljubezni, in kakor vzvišeno sonce mi je sijal spomin na njo v temne prostore moje duše. Sam zase sem živel in ne enega prijatelja nisem imel. Pa saj tudi prijateljstva iskal nisem! Kdor se mi je hotel približati, je pobegnil takoj pred mojo osornostjo.»

«Ali nikdar nisem zatajil spomina na njo! V temnih nočeh pa me je časih obdala taka peklenska boleost, da sem planil raz svojega ležišča ter iskal tolažbe — pri žganih pijačah. Čestokrat sem se hipoma tako nalil, da sem

izgrešil pot do svojega ležišča. Ko pa je sonce zasijalo skozi okna, sem ležal na golih tleh kakor zver v puščavi, in možgani so se mi sukali kakor vreteno v glavi. Telesno in duševno sem pešal ter hitel nasproti popolni pogubi.»

«Iz tacega življenja me je izvlekla vest, da mi oče umira. Moral sem zopet domov; pred smrtjo me je hotel še enkrat videti. Ali prišel sem prepozno; smrt mu je že bila za večno zatisnila oči. Pri hišnih vratih me je pričakoval brat Metod. Morda se je ustrašil mojega pogleda, moje podobe? Kakor senca sem izlezal iz svojega voza ter privlekel na svit osušeno svoje telo.»

«A tudi jaz sem brata Metoda komaj zopet spoznal. Koščen je bil postal kakor smrt na podobah. Oči so mu tičale globoko pod čelom ter se ondi neprestano sukale, kakor da bi hotele gledati na vse strani. Podal mi je tanko svojo ročico; bila je drobna kakor otrokova. Čutila pa se je kakor mokro usnje, neprijetno, grobno!»

«Potem pa me je takoj vlekkel po stopnicah; molčal je in ni mi rekel, da je vesel, da sem zopet prišel. Strastno je tiščal mojo roko v svoji. Na hodniku so naju srečavale stare ženske in otroci. Po vsem poslopju pa je bil razširjen mrtvaški duh. Prišedši do sobe, kjer je med zelenjem in cvetjem ležalo mrtvo očetovo

truplo, pa mi je še bolj krčevito stisnil roko ter siknil med zobmi: Pustiva ga, pustiva!»

«Ko pa je obrnil pogled po mrtvem očetu, se mi je zdelo, da mu je šinilo iz oči besno sovraštvo. Vlekel me je v svojo sobo, varno jo odprl, me potisnil vanjo ter potem zopet zaklenil duri.»

«Božje jeze blisk ga je udaril, Ciril, ter mu treščil v pregrešno truplo! Ker zapisano in zapovedano je: ne želi si svojega bližnjega žene. A ta si je poželel ženo svojega — sinú!»

«Kako peklo je hipoma zazijalo pred mano!»

«Da, je kričal, da, tisti, ki me je postavil v to slabo življenje, tisti je pometal vse očetove dolžnosti od sebe ter povzdignil svoje oko k nji, ki je moja žena. A jaz pred svetom plaščan sem smel odkriti od peklenške te sramote, in kakor v vulkanu so se kuhale strasti v meni. Kakor senca sem sedaj, kakor vir sesušen, kakor zapuščeno pogorišče!»

«Ječaje je sedel na stol. Bil je prikazen, da se mi je živo usmiljenje vrinilo v dušo. Izgubljeno, potrto življenje! Polastila pa se me je tudi grozna misel, da sem svojo srečo, svoje življenje žrtvoval brez uspeha in brez sadu. Vsem mu bil prepustil! A sedaj je proklinjal svojega očeta v grobu ter mu privoščil smrt in konec življenja.»

«In poglej, je zdihoval, tudi ona me je zapustila! In morda me ni nikdar ljubila! Kadar

se prikažem ž njo na ulici, tedaj se raztezuje vsak gizdalin in napenja svoje oči ter se pase na njeni lepoti. In kar je najhuje, moja žena se vede, kakor da bi ji vse to dobro dejalo. Jaz pa sem Prometej na skali, in dan na dan se mi kljuje drob iz telesa! Moj Bog, ona me ni nikdar ljubila!»

«Jaz sem molčal. Revež je bil ljubosumen na ves svet.»

«Sesušen sem, je še dejal, kot vodnjak sredi puščave, in usehnili so vsi dobri sokovi po meni. Ta ženska me je pokopala pri živem telesu! Čemu nisi pustil tedaj, da bi si bil končal svoje življenje. V istini, srečnejši bi bil sedaj!»

«To je bila meni zahvala! Drugi dan so starega Simona Raka odnesli iz hiše. Zapustiti je moral svoje klijente in svoje denarje in vse, kar mu je bilo drago.»

«Dolga vrsta ga je spremila do pokopališča, kjer so dokončane akte njegovega življenja položili v večno registraturo. Rako pa so mu bili obsuli s cvetjem in venci.»

«Zvonovi so peli in ‚miserere‘ je žalostno donel. Doma pa sva ostala z Metodom. Pri oknu je slonel ter zrl za dolgim izprevodom. Suhi obraz se mu je napolnil s strastjo in hudobijo.»

«Bog ga je udaril, Bog ga je udaril, je šepetal, ter mu razsul stare kosti! Ker zapovedano je: ne želi svojega sina žene!»

IV.

«Priatelj! Hujše kot življenje v tujini mi je bilo potem življenje v domači, očetovi hiši. Poprej so me težili samo spomini, spomini pretekli! Potem pa sem tičal zopet v grozni sedanjosti. Poprej me je morila zavest, da sem si sam pretrgal nit svoji prihodnjosti, in da sem to prihodnjost prodal, kakor Ezav nekdam svoje prvorojenstvo.»

«Ali sedaj sem občutil, da nisem bil pokončal samo sebi srečne prihodnjosti. Pokončal sem jo bil tudi tistemu, kateremu sem v mladostnem svojem idealizmu hotel podeliti največjo srečo. Na duhu in na telesu je bil brat Metod pokončan po kratkem zakonu. Nekdam je poslušal svete prisege, katere sva si z Marijo prisegala. In v duši mu je kot ostro želo obtičala zavest, da ga morda ni ljubila tedaj, ko je stopila ž njim v sveti zakon. In ta zavest ga potem ni za eden trenutek ni zapustila. Pri vsakem, na katerega se je žena ozrla, je slutil takoj, da ima pregrešne namene do nje, da mu jo hoče vzeti. V tej svoji besnosti je zagazil tako daleč, da je lastnega svojega očeta zapredel v preklicane te svoje slutnje, in da je potem satanično se grohotal, ko so mu roditelja odnesli v grob! To je bil blagoslov, katerega sem si bil napravil z nespametno bratovsko svojo ljubeznijo! Sejal sem ljubezen, ali pognali so strupenih rastlin strupeni vrhovi!»

«Obupni kes mi je neprestano moril dušo. Vsak trenutek mi je bilo, da si moram svinčenko pognati skozi razbeljene možgane. In še bolj me je peklo njeno obnašanje! Pri mizi smo se prve dneve videli časih. A tedaj ni nikdar uprla oči v me. In če sem jo boječe kaj povprašal, mi ni dala odgovora. Zaničevala me je! Ali bila je v svojem pravu — ker tudi nji sem bil pokončal življenje! To je moralo biti zakonsko življenje na strani taki revi, kakor je bil brat Metod! Vedno je tičal za njo in vedno hotel vedeti, kaj da je počenjala ta in ta čas, kaj da misli sedaj, in kam da gleda! Bog jima ni bil dal otrok ter je tako razrušil zadnjo stezo, po kateri bi se bila morda še zediniti mogla.»

«Po očetovi smrti je bila meni oddana njegova pisarna. Tolažilno mi je bilo, da sem se mogel vreči v delo ter ž njim vsaj nekoliko pomiriti notranje, razsajajoče viharje. Ves dan sem tičal med akti ter pregledal vse, kar mi je prišlo pod prste. Kmalu sem bil na glasu dobrega odvetnika. Zvečer pa sem lazil po gostilnah ter si s pijačo nalival želodec. Pričelo se je staro življenje!»

«Ognja v svojem srcu pa nisem mogel pogasiti. Še sem jo ljubil, ljubil kakor morda nikdar poprej ne! Tej zavesti se nisem mogel ubraniti! Iz svoje pisarne sem videl na vrt. Tja je prišla Marija zdaj in zdaj ter hodila z ža-

lostno povešano glavico po stezah. Jaz pa sem prežal tam gori za gardino ter s svojimi očmi pogoltnil vsako njeno stopinjo. Bila je sedaj v svoji nesreči krasnejša kot nekdanj, ko se ji je bil razcvetel cvet prve ljubezni. Vnemal sem se za njo ter si jo poželed — njo, ki je bila mojega brata! Časih je tudi brat Metod prikrevsal za njo na vrt. In gugal se je krog nje ter iztegoval proseče roke proti nji. Beračil je za njeno ljubezen! Ali ponosno je vselej takoj odšla z vrta ter njega pustila ondi, koprnečega in zdihava-jočega. To je bilo peklensko življenje, ki je trlo troje ubozih bitij na zemlji! A končno je zatrlo vse tri!»

«Svojega brata nisem mogel več ljubiti. Ogibal sem se ga, in v njegovi družbi mi je vselej strašna teža tiščala na dušo. V svoji revščini se mi še smilil ni. Pač pa se mi je dozdevalo, da bi ga bil prav lahko sovražil. In v trenutkih sem ga tudi v istini sovražil!»

«Ali Metod me je venomer nadlegaval s svojo ljubeznijo. Pri vsaki priliki je k meni prisopel ter mi potožil svoje gorje. Navadil se je bil tudi pijančevanja. Skoraj vsak večer je prihitel k meni ter zahajal z mano v gostilno. Tam pa se je napil tako, da ni mogel stati, in da sem ga moral skoraj nesti domov. Pri slabotni mu natori je zavrelo takoj vse po njem, če je le količkaj čez mero pil. Potem pa se mu je raztopila duša, da je solze točil in neprestano jokal!»

«Umreti ne morem! je zdihoval čestokrat, umreti ne morem, dokler živi ona!»

«In živel je. A končno je prišel odločilni trenutek!»

«Nekdaj sem ga pozno v noči privlekel domov. Skoraj brez zavesti je bil. Spravil sem ga v posteljo ter odšel potem po temnem koridoru proti svojim sobam. Tedaj pa mi je satan vdihnil misel, kaj da ona počenja sedaj. Bila je to misel, ki jo proklinjam še danes! Hipoma se je po meni vznemilo tisočero strasti. In hotel sem vedeti, kaj da počenja v pozni tisti uri žena mojega brata? Pred njena vrata sem hotel leči na gola tla, poslušati njeno spanje ter jo v mislih tisočkrat odpuščenja prositi, da sem ji tako grozno razbil srečo življenja!»

«Kakor tat sem se plazil po stopnicah, navzgor v drugo nadstropje. Ondi je imela svoje sobe; ondi je živela ločena od zakonske postelje svojega moža. Z rokami sem tipal ob steni. Noge so se mi tresle. Počasi sem vzdigaval korak za korakom ter stopal kvišku. Po vsem telesu mi je gorel ogenj. Pozabil sem na vse zakone svete pravnote in na vse ukaze večnega Boga!»

«Pri vsaki stopinji pa sem poslušal, če se ne čuje kaj v daljnem poslopju. A ostalo je tiho vse. Samo nekje v sobi se je oglasila ura ter bila polnoči.»

«Dospel sem na gornji hodnik in po temi se vlekel proti njenemu stanovanju. Krog malega ovinka se zasukavši pa sem hipoma stal pred njeno sobo. Moj Bog, pred isto sobo, v kateri je bil nama pognal cvet prve ljubezni, v kateri sva si prisegala večno zvestobo. Imela je odprta vrata. Iz sobe je prihajal lahen svit ter narejal na steni nasproti rumeno liso.»

«Spala še ni! Tudi okna so bila odprta in hladen piš je vlekel čez sobo in potem čez koridor. Ali meni vroče krvi ohladiti ni mogel!

Ne en trenutek nisem premišljeval, ali smem stopiti v to svetišče, ali ne. Saj je bila moja od nekdaj! Prodal sem jo bil v pregrešni kupčiji, katera pred stolom božje milosti, ki ureduje naše življenje, veljati ni mogla, ni smela!»

«Prestopil sem prag. Bila je še vsa oblečena. Samo dolge lase si je bila spustila čez tilnik. Pred svetim razpelom je klečala in glavo tiščala v svoje roke. Truplo se ji je bolestno pretresavalo. Ječaje je molila: Sveti Jezus! Dodeli mi vsaj spanje ponoči! Pusti mi spomine v duši, pusti mi trnjevi venec tega zakona, pusti me še živeti v tem trpljenju, ali dodeli mi vsaj spanje ponoči! In jokati tudi več ne morem! Dodeli mi zopet solze, dodeli mi tudi solze!»

«Morda sem bil storil korak proti nji, ker je glavo hipoma povzdignila ter se obrnila proti

meni. Nasproti mi je zrlo dvoje suhotnih, mrtvih oči, brez vsacega življenja skoraj. Takoj je vstala od klečala. Ponosno je vrgla lase čez pleča ter jih potisnila z obraza. Kri ji je zalila lice in oči so se ji napolnile z divjim srdom. Besede ni mogla izpregovoriti. Ali jezno je dvignila roko proti meni.»

«Marija! sem vzkliknil proseče, Marija, ti me bodeš poslušala! Ti me moraš poslušati! V tej pozni uri sem se kot divja zver priklatil do tebe. Oblaki so se nakopičili med naju, in ti moraš dovoliti, da jih vsaj za eden trenutek potisnem na stran!»

«In ko ni ničesar odgovorila, sem se še bolj razvnel ter ji povedal vse. Pravil sem ji o svoji gorki ljubezni in o sreči, ki se mi je bila odkrila, da me tudi ona ljubi; pravil ji o svojem bratu, o njegovi strasti do nje; pravil ji o tisti grozni noči, v kateri se je hotel samega sebe umoriti; pravil ji o bratovski svoji žrtvi in o žalostnem svojem življenju v tujini!»

«Marija! sem dejal, ti me zavreči ne smeš, ne moreš! Pešala mi je duša, pešalo mi telo, ali na te sem vedno, vedno mislil! Po tebi sem hrepenel z vsem svojim srcem! Ti si mi bila zvezda, katere svit mi nikdar ni ugasnil! Ti si mi še sedaj zvezda, katere svit me vabi za sabo, katere svit me v življenju ohrani! Marija, ti me ne smeš zavreči!»

«Ječaje se je zgrudila na stol.»

«Marija, ti me moraš zopet ljubiti! Razdrobiti hočem te okove, v katere si ukovana sedaj, in zopet te hočem pridobiti, če se mi na upor postavi tudi ves svet! Ljubezen ima večne svoje zakone, in po večnih teh zakonih si moja pred svetom in pred Bogom!»

«Pregrešna strast me je s tako silo preobdala, da sem pristopil k ženi svojega brata ter jo goreče k sebi privzdignil. Zgrudila se mi je na prsi in njeni dolgi lasje so me obsuli. Mehko svoje lice je tiščala k mojemu ter me z belimi svojimi rokami tesno objela. V solzah se topeča je ihtela: Bog je sodil! Dodelil mi je zopet solze! Ciril! Ciril! Jaz te ljubim še vedno!»

«Vidite prijatelj! tak je človek, tak je človek, če ga strasti mečejo tja in sem s svojimi valovi.»

V.

«Ko pa sva tako sesala ves strup pregrešne ljubezni, je naju prebudilo čudno grgranje. Nekako tako kakor nastane tedaj, če postaviš polno lakotnico na sodovo veho. Marija se mi je takoj iztrgala ter plašno zakričala. Potem pa jo je zapustila zavest. Lahno sem jo položil na njeno posteljo.»

«Ondi pri vhodu pa je stal brat Metod; komaj polovično napravljen. Vil je roke po zraku in napejal debele oči. Poskušal je govoriti, ali samo tisto grgranje je spravljaj iz grla.»

«Čudno sovraštvo mi je takoj preplulo dušo. In tedaj bi bil z mirno krvjo gledal, če bi bil ta človek ginil v vodi, v vodi ali pa v ognju.»

«Ti si upal na mojo pijanost, dragi mi bratec Ciril! Pozabil pa si, da ima ravno tu spodaj brat Metod svojo spalnico, in da ta vsak glas iz spalnice zakonske svoje žene čuje, če se je še tako napil, dragi mi bratec Ciril, hi! hi!»

«Takoj so mu pošle zopet besede, in zopet je vil svoje roke po zraku. Planil sem k njemu.»

«Pojdi!» sem divje zakričal ter mu pograbil roko in ga vlekel po temnem koridorju za sabo.

«Sedaj sva poravnala svoje račune, Metod, sem govoril zamolklo, sedaj naj usoda razsodi med nama!»

«Naj razsodi, naj razsodi! se je togotil.»

«Oba živeti več ne smeva, Metod!»

«Oba živela več ne bodeva! Tudi meni je to jasno, bratec Ciril!»

«Dobro! Pojdi torej z mano! Jaz sem vedel, da pride ta trenutek!»

«Ti si to vedel! Ti si se na vse to pripravljaj, brate Ciril! Oba živeti več ne smeva!»

«Pritavala sva do moje sobe. Odklenil sem jo.»

«Sedi!»

«Z zobmi škripaje je sedel.»

«Ti hočeš mojo ženo, Ciril!»

«Usoda naj razsodi, Metod!»

«Usoda in božja pravica!»

«Prižgal sem luč. Kakor v megli sem videl brata Metoda blede obraz. Oči so mu bile s krvjo zalite. Na čelu pa se mu je videla otekline, da je bil pogled njegov še groznejši. Plazeč se po temnem hodniku je bil nekje z glavo treščil ob steno! Sklonjen je tičal na stolu ter si s pestmi ril po laseh na glavi.»

«Jaz sem pripravil dve kupi.»

«Vidiš, Metod, tu sta dve kupi iz barvanega stekla! V vsako nalijem vina, ali v eno nasujem tudi strupa! Ali vidiš to vse?»

«Vidim! vidim! je kričal. Le nalij in toliko, da te umori, če si vliješ v goltanec!»

«V kupi sem nalil vina, a v eno nasul tudi strupa. Potem pa sem ugasnivši luč kupi na mizo postavil ter ji prestavljal semintja, da končno nisem več vedel, v kateri je strup.»

«Metod! sem dejal zamolklo, sedaj pa še ti prestavljaj, da mi ne očitaš potem, da sem ti ukradel življenje!»

«Ječaje je tipal z roko po mizi in prestavljal kupi. Potem pa sem zopet prižgal luč ter sedel k mizi. Metod mi je sedel ravno nasproti ter s svojimi očmi pogoltnil vsak moj migljaj. Med nama pa sta stali zeleni tisti kupi, v katerih eni je čepela gotova smrt.»

«Metod, sem dejal, sedaj še enkrat prestavi kupi, da ne bodeš mislil, da te hočem oslepariti. Naj razsodi usoda med nama!»

«In vzdignil se je ter s tresočo roko še enkrat prestavil kupi. Pri tem pa je hlastno zrl vanji, da bi morda videl, v kateri da tiči strup.»

«Metod! Sedaj si izvoliva vsak svojo kupo! Kdo naj prične?»

«Jaz, jaz! je siknil, iztegnil koščeno roko ter pograbil kupo, ki je stala na moji strani. Morda je videl poprej, da je tekočina v tej kupi čistejša, kot pa v oni na njegovi strani.»

«Ciril, sedaj pijva!»

«Oba sva pila ter zrla eden na drugega, da pač vsakdo izpije svojo kupo. Še sedaj ga vidim, kako je pijoč kviškoma povzdignil obraz ter svoje oči sovražno tiščal na me. Pil je hlastno, tako da se mu je nekoliko krog ustnic usulo ter se mu izlilo po bradi na belo srajco.»

«Tudi jaz sem izpil in potem zatisnil oči. Razburjenost te noči in pa tudi čezmerna pijača sta povzročili, da so mi onemogli vsi živci po telesu. Sedaj v odločilnem trenutku pa so me zapustile zadnje moči in silna slabost mi je prerila drob, da sem bil takoj brez vsake zavesti.»

«Drugo jutro sem se prav zgodaj prebudil. Za gorami je sonce ravno vstajalo, a v sobi je bilo še mračno. Na mizi je bila sveča čisto dogorela. Prvi trenutek nisem vedel, kje da sem. Prav ničesar se nisem spominjal. Dozdevalo se mi je pač, da je vso noč ležalo težko breme

nad mano, in da sem imel puste, dolge sanje. Z roko sem si premel oči in skušal vstati. Vse truplo me je zbolelo. V glavi pa mi je tičala praznota.»

«Končno sem se vendar vzdignil. Ko pa sem se proti oknu obrnil, me je silovita prikazen po vseh kosteh tako pretresla, da so se mi zaježili lasje na glavi. Ondi v kotu je čepelo drobno truplo brata Metoda. Roke je krčevito tiščal k trebuhu, kakor da bi mu še vedno razsajale po njem strupa peklenske moči. Odprte oči so mu bile čudno bele, in krog krvavo razgriznenih ustnic so stale pene! Bil je strašna, grozna prikazen!»

«Meni pa se je takoj vse razjasnilo, in hipoma sem vedel vse, kar se je bilo prigodilo v pozni noči med nama. Kakor strela me je udarilo! In ko sem gledal njega od muk zaviti obraz, me je pograbila z vso silo zavest, da sem morivec njegov!»

«Pobegnil sem iz sobe ter divjal potem ves dan po gozdovih krog mesta. Ali ne en trenutek me ni zapustila tista grozna, strašna podoba mrtvega brata, katerega sem bil umoril. Kakor Kajn sem lazil okrog, in hudobna vest me je bičala s svojimi biči!»

«Potem pa v življenju nisem mogel dobiti miru. Mariji se nikdar več nisem upal stopiti pred obraz, ker med njo in mano je zeval umorjenega brata strašni spomin. Ali vsaj je

potem kmalu umrla in jaz še sedaj ne vem, kje da ima zapuščeni svoj grob. V to samoto sem se podal in sedaj molim k Bogu, ki nas ustvarja ter nas pušča umirati po svoji volji, da bi me tedaj, ko bo govoril svojo sodbo čez nas, ne obsodil preostro, ne tako ostro, kakor bi zaslužil.*

* * *

Starec je umolknil. Njegova pripoved me je živo pretresla.

«In sedaj sem kot jelen, ki se mu je ris zagrizel v tilnik, in ki potem s tem strašnim bremenom bega po gori! Časih se mi še v sanjah prikaže obličje mrtvega brata Metoda; ali med dnevom me nikdar ne zapusti!»

«To je moja pokora, to je moja pokora!» in zdihovaje je legel po postelji.

Jaz pa sem tiho odšel. Ko sem stopil zopet na jasni svit, mi je bilo, kakor da sem prišel iz stare katakombe. Med cvetočim drevjem sem stopal ter s kipečim srcem zrl na jasno nebo, na zelene gozdove po gorskih rebrih in na gorske vrhove, od zapadajočega sonca se žareče. In hvalo sem dajal usodi, da mi je dopuščala zreti na naravni ta kras brez obtežene vesti! — Dajal sem ji pa tudi hvalo, da mojemu srcu ni bilo dano tako strastno ljubiti, kot je ljubil gospod Ciril.

Zavoljo ene same ženske ugonobiti si življenje ter si zatreti dušne svoje moči, to je brez dvombe huda nespamet!

Gospod Ciril je malo let potem umrl, svoje veliko premoženje pa je zapustil dobrodelnim zavodom.

V hladnem grobu je gotovo srečnejši, nego je bil v življenju!

Čez osem let.

1.

Tujec sem pod svojo streho! Denes zjutraj sem prekoračil prag očetove hiše! Ko pa sem po mestnem tlaku stopal, so me srečevali obrazi pusti, dolgočasni, starikavi in rumeni, kakor iz starega voska skuhani! Nihče me ni poznal, ali me vsaj poznati ni hotel! Osem let nisem že storil koraka po tem tlaku. Nov, mlad zarod je nastopil v tem, zarod, katerega ne poznam več! In jaz sem se postaral in enak sem listu, ki ga je jesen stresla z veje, in ki v novi pomladi segnit leži pod svojim drevesom, na katerem pa poganja novo življenje, novo cvetje!

Denes zjutraj sem torej prišel. Pred očetovo hišo sem obstal. Dolgo to poslopje je bilo videti zapuščeno, umazano in revno. Okna v prvem in drugem nadstropju so bila z rumenkastimi gardinami preprežena, in to o belem dnevi, ker za temi gardinami ni nihče stanoval! To pa je bila moja volja, in dobro mi je dejalo, da so se moji ukazi tako točno izpolnjevali.

Pri vходу sem si otresel prah z obutala. Pes, nekje v veži ležeč, pa je planil tedaj proti meni ter z ostrimi zobmi režal proti moji nogi. V moji hiši me zverinče ni poznalo!

Tudi vratar je pri svoji lini pogledal v vežo, mogočno, ponosno. In videč slabo mojo obleko je dejal kratko: «Tukaj se ne deli miloščina!»

In srdito je zaprl okence pri svoji lini. A jaz sem bil v svoji hiši berač!

Ko pa le nisem hotel oditi, je odprl vratar še enkrat svoje okence ter pomolil popolnoma svoj temni, bradati obraz v vežo. Bil je Štefan Vir, isti Štefan Vir, ki je v teh osmih letih lenaril za moje denarje in me ves ta čas go-ljufaval, kjer je le mogel! A ta poštenjak se je tedaj takoj razsrdil! Grdi obraz se mu je napel in od pijančevanja rdeči nos se je kar zaiskril, tako da sem videl, da hoče moj vratar postati sirov.

Obrnil sem se proti njemu ter dejal počasi: «Nekdaj sem bil gospodar v tej hiši in upam, da sem sedaj še tudi!»

Bliskoma se je zaprlo okno pri lini, in odprla se je takoj vratarjeva sobica! In Štefan Vir se je privalil na dan ter prilomastil v vežo. In kakor strela je planil na psa, pri stebru renčečega, ter mu položil težko nogo na suha rebra in zatulil v sveti jezi: «Zver prokleta! Da ne poznaš svojega gospodarja! Prav prokleta!»

Potem pa je zvijal svoje truplo, se sladkai ter počenjal vse sleparije, ki so lastne takim podložnim dušam.

Molče sem stopal po stopnicah v svoje stanovanje — Štefan Vir je odklenil vrata — in stopil sem v prostore, kjer sem nekdaj srečen bil.

Takoj sem odpravil sitnega strežaja.

Ko pa sem bil sam, so me obsuli hipoma preteklih dni spomini. Po sobi okrog sem obrnil pogled. Vse še tako, kakršno nekdaj! A prah, debel prah je ležal po mizah, po stolih, po knjigah in po vsi opravi! Skozi gardine je prihajala mračna svetloba, tako da je bilo skoraj temno tu notri. Ondi na steni v zrcalu sem videl samega sebe. Ali je bilo mogoče? Ta obraz je bil moj obraz? To razorano lice, ti redki lasje ob čelu, in ta dolga, razmršena brada, ki pa je bila tja proti ušesom že močno bela! In te oči, ki so tako srepro zrle izpod čela! Vse to sem bil jaz! Tudi name je bil padel časa prah ter me oglodal bolj kot opravo po sobi! Ali ta prah je bil padel tudi na moje srce! Tudi srce, in ne truplo samo se mi je postaralo, tako da me je obdala groza, ko se mi je tedaj vse to odkrilo.

Na stol sem se spustil ter si podprl z roko težko glavo. Osem let življenja sem vrgel v nič ter bil zakopal svoje talente v zemljo! In sedaj sem jih odkopal, rjave in od rje obje-

dene! A kdo je zakrivil vse to? Da ona, edino ona je kriva, da je to vse prišlo tako!

V sobi nisem mogel ostati! Planil sem na hodnik in po stopnicah na vrt, ki se razprostira za hišo. Ondi sem letal po peščenih stezah. Piš je vlekel ter mi hladil obraz, ali mene so morili spomini iz preteklosti!

Vsa kota sem obdivjal ter končno obstal pred železno ograjo, ki loči moj vrt od sosednega. Sosedni ta vrt pa mi je bil nekdam tudi odprt, in prijateljstvo me je sprejemalo ondi.

Bogatega Grma vrt je bil še tak, kakršen nekdam! Peščene steze, po gredah pa obilo tistega tolstega cvetja, a vmes tudi sočivja in drugih koristnih rastlin! Tu in tam klop, a v zatišju vodometa, z vodenim žarkom v jasni zrak kipeč! Vse to je bilo nekdam tudi že tu!

Meni pa se je srce takoj napolnilo s srdom. Kako drugače bi bilo lahko vse, ako bi me usoda ne bila vrgla v dotiko s to rodovino! Pač bi ne bil sedaj sam, in tako zapuščen, kakor kamen na dnu morja! In ti ponosneži! A jaz sem jim povrnil vse bridkosti ter jim poplačal stotero več, kot so mi dali, haha!

Srd me je bil čisto omamil. Ko pa sem se zopet zavedel svojega življenja, mi je zrl skozi ograjo nasproti dvoje temnih, divjih, tožnih ali morda sovražnih oči! A pred mojim pogledom ji je obledelo lice, visoko njeno telo se je streslo, in z rokami je pograbila po zraku.

Slednjič pa se je oprla na železno ograjo ter zajejala: «Evgen!»

A jaz sem planil na vrt, v najgostejšo goščo, ter se nisem menil za njeno ječanje. To ječanje je bilo ječanje sovražnosti, kakor pri divji zveri, ki je dejana v železni zapor in je brez moči gledavcu nasproti!

Bila je Leonora — moja žena!

2.

Mladost . . . preteklost! Grenki spomini, ali vendar tu in tam cvetje in sončni žarki vmes! Pred dušo mi stoji še denes moj oče, kakor je bil, kakor je živel! Star, sklonjenega telesa, zgrbančenega lica in s sivimi, svetlimi očmi! Osoren je bil — mene ni ljubil! Ljubil pa je denar, za katerega se je trudil vse dni svojega življenja. V starosti je šele stopil v zakon ter vzel mlado ženo. Ali kmalu je umrla, in jaz sem ostal za njo.

Oče pa me ni ljubil, in kadar si je dobil časa, da je prilezel iz svojih skladišč na beli dan, me je tepel za vsako stvarco. Ogibal sem se ga in če je le bilo mogoče, sem ušel iz temnega poslopja na svetli vrt ter letal ondi okrog in končno odklenil mala vratca ter smuknil skozi nje v gozd, ki se sedaj še tudi razprostira za vrtom po rebri navpik. V gozdu pa sem pod visokimi drevesi na mahu ležeč po-

slušal ptice po vejah in gledal mrčes po zraku ter zrl v sončne žarke, ki so se usipali skozi vejevje in zlatili zeleno listje.

Nekdaj, ko sem tako ležal na mahu, se mi je zdelo, da je zašumelo suho listje tik mene. Sklonil sem se — in v istini, poleg mene je čepelo otroče, dekletce v istih letih, kakor sem bil sam. Rumeni laščeki so ji kakor svit obdajali obrazek. Velike oči pa je imela uprte v me in gledala me je neprestano. Čemu je bila prišla tu sem? Kaj je hotela tu? Srd me je napolnil, ker tedaj sem sovražil vse, čisto vse. Samo gozd, ta tihi in prijazni gozd sem ljubil. In tu sem, tu sem v gozd se je predrznila priti, tu sem, kjer sem bil jaz sam gospodar in pa ptice po vejah in pa mrčes po zraku.

«Kaj hočeš tu?» sem vprašal jezno.

Ali prstek je dejala na rdeča ustna in rekla veselo: «Tiho, tiho! Ušla sem! Hih! To me bodo iskali!»

Bila je sosedova Leonora, ki je pa dotedaj še poznal nisem.

Ali odtedaj sva postala prijatelja. In še potem, ko sem hodil v šolo, sem rad uhajal v gozd ter poslušal ondi ptice in čakal, da je prišla sosedova Leonora.

In okrog po gozdu sva letala, po vseh potih lazila; poznala sva vsako deblo skoraj in vsako tratino — ter rada se imela!

Nekdaj jeseni je bilo. Rumeno listje je padalo na tla in po golem vejevju so čivkali jesensko-otožni strnadje. Prehodila sva bila ves hrib. Slednjič pa je Leonora onemogla in dejala, da je trudna. Pod smreko na mah sva sedla. Trudno glavico mi je naslonila na ramo in rekla imenitno: «Evgen, jaz bi ti rada nekaj povedala!»

Odgovoril sem, naj govori.

«Vidiš, kadar bom tako velika, kakor je sedaj moja mama, tedaj bodem tvoja žena, jeli ti?»

In prav se mi je zdelo, da bode moja žena. In govorila sva še mnogo o tem: da ji bodem kupoval draga oblačila, taka in taka; da bodeva stanovala v hiši na trgu, prihajala tudi v gozd in da bodeva počenjala, Bog ve kaj vse! *Morda so bili to najsrečnejši časi mojega življenja!* Megle otroške nezavesti duševne so ležale tedaj nad mano. Ali kako hitro so se raztrgale potem — in pokazal se mi je življenje jasni, a vendar strašni obraz! Da bi se pač povrnilo megle nekdanje!

Moj oče me ni ljubil, in komaj sem stopil v gimnazijo, me je že odstranil iz hiše. Tisti hišni učitelji in pa radovedna moja vprašanja so mu bila postala nadležna.

V stolnem mestu je imel brata in k temu me je poslal. Prišel sem k stricu Alfonzu. Stric Alfonz! Kak človek je bil to! Njega se je okle-

nila mlada moja duša, kakor se bršljan ovija okrog hrasta. Nikdar potem nisem naletel na človeško bitje, katero bi bilo zadovoljno s svojim življenjem. A stric Alfonz je bil tako bitje! Srečo je dihal vsak dan. In kaki idealí so mu živeli v krasni duši! Njegovi uki so kakor plodonosni cvetični prah obsuli cvetove mojega duha! Tedaj, morda samo tedaj sem se v istini radostil življenja! Leto za letom je preteklo, in leto za letom je moja duša postajala čistejša. Človek mi je bil kras stvaritve in ženska vzor najvišji. Na vseučilišču, prišedši na nje, sem poslušal edino le modroslovje. Vtopil sem se v sisteme ter srkal iz njih vzore ter napolnil z njimi dušo svojo. Vodnik pa mi je bil stric Alfonz. Skupno sva premišljevala, skupno se pogovarjala ter iskala navdušenja, kjer je le bilo mogoče.

Ali končno je umrl stric, in oče me je poklical domov, ker premnogo učiti se je bilo po njegovem mnenju nepotrebno in je stalo tudi preobilo denarja.

Čez deset let sem prišel torej zopet na svoj dom, poln idealov! Očeta pa sem dobil od starosti potrtega in na robu groba. A bil je še vedno tak, kakršen nekdam. Za vrečo moke bi bil prodal vse take stvari, ki so bile meni vzorne. Pa vendar ni mogel potreti moči mojega duha, in krepko sem se postavil v bran njegovim sarkazmom. Pustil me je potem živeti, kakor sem hotel.

Nikdar pa nisem bil pozabil prijateljice otroških let. Vedno je živel njen spomin v moji duši. Sveto, gorečo ljubezen sem gojil do nje, in vzor vseh vzorov mi je bila ona!

Takoj prvi dan, ko sem bil prišel nazaj, sem jo hotel videti. Kaka je bila postala v tem? Kakor boginja gotovo!

Bilo je jasno popoldne, ko sem po znani poti čez vrt hitel v gozd. Oči sem upiral v vrt sosednji — a prazno je bilo vse. Nikjer med cvetjem se ni hotela prikazati krasna njena podoba.

S potrjim srcem sem stopil iz vrta v gozd. A tu so se mi odprla zopet otročja leta. Vse sem poznal še. Na tem deblu je nekdam gnezdil ščinkovec, in ondi pod rušo je taščica skoraj vsako leto nanosila svoje selišče! Tu, tu pod smreko pa je bilo, kjer mi je povedala, da bode moja — žena. Kak sem bil tedaj! Že pri sami misli mi je zalila kri obraz in zardel sem bolj kakor sedaj deklet, če ji poveš največo nesramnost!

Vse strani sem prelazil. Naposled se je steza zavila — in pred mano na tratini je sedela družba mladih deklet. To je govorilo, klepetalo in pilo kavo. Na zeleno rušo so bile pogrnille prt ter imele okrog njega svoje veselje. Že poprej sem bil čul iz dalje to govorčenje in šumenje. Nehote sem šel za njim. Morda je ravno ona! In v istini, na čelu tej

družbi je sedela Leonora. Takoj sem spoznal krasni njen obraz. A meni se je zdela neizrečeno lepa!

Bog pa zna, da sem bil pretipal in pregledal filozofične sisteme vse ter si napolnil duh z vedo in učenostjo! Ali kako se vesti ženskimi nasproti, tega se nisem bil navadil! In kaj so mi bile ženske, druge ženske tedaj, ko sem že nosil v sebi idealno ljubezen? Redkokrat sem bil prišel k ženskimi v družbo, a še tedaj sem ostajal molčeč v zatišju. Kadar pa je zrlo na me žensko oko, sem se čutil v stiskah in neokretno in trdo sem se vedel.

Tako se mi je zgodilo tudi tedaj v gozdu. Takoj sem čutil, kako so mi postale težke noge, prav kakor bi si jih bil s svincem zalil. Nerodno sem snel pokrivalo z glave in v prvem trenutju nisem vedel, kaj naj bi izpregovoril. Moral sem v istini biti čudna in smešna prikazen. Pričelo se je suvanje z rokami, z nožicami, oči so se blesketale in končno se je smejalo vse! Tudi ona, tudi ona se je smejala!

Srd je šinil v me, ponosno sem se zasukal ter hotel odhiteti v gozd. Ali tedaj se je dvignila Leonora in hipoma sem čutil njene roke okrog vrata in glavico je pritiskala na mojo ramo.

«Evgen, moj Evgen!» je vzkliknila radostno.

Saj me je vendar ljubila! V pričo vsega sveta mi je odkrila svojo ljubezen!

Potem pa je prišlo, kakor sploh pride pri taci okolnostih. Bil sem sin bogatinov, in ona je bila hči ravno tako bogatega soseda. Zaročila sva se, roditeljem v zadovoljnost in sebi v srečo! Vsaj tedaj sem menil tako. Potem pa je postala moja žena, v bridko mi usodo, v bridko mi usodo!

3.

Da, to je bila moja bridka usoda, da sem se prikoval na to žensko! Kako hitro mi je pregnala vse vzore, kako hitro mi je razprala zagrinjalo, da sem zrl v mrtvo, tožno istinitost! Nosil sem v sebi gorko srce in menil, da ga nosi tudi ona v sebi. Ali Leonora ni imela srca! In ko se mi je zavest o tem vsem odkrila, mi je pokosila takoj cvetove mladega življenja in kakor črn oblak mi je pokrila jasno nebo goreče duše. Ta ženska, edino ta ženska je kriva, da sem sedaj sam in zapuščen, kakor divja zver sredi stepel!

Živela sva skoraj tri leta v zakonu. In svet je sodil, da sva srečna. V tem je šel v večnost moj oče — stari Lenart Kamnovec. Zapustil mi je veliko svoje premoženje. Postal sem sam svoj gospodar. Zavoljo denarja so me častili someščanje in stopil sem tudi v javno življenje ter tudi tu izgubil počasi vse svoje ideale! Vse je izginilo, a srce je ostalo prazno in pustošno!

Leonora pa se je lahkoživo veselila življenja ter privabila mesec za mesecem v hišo neizmerno računov, katere sem moral plačevati.

Na javnih plesih je bila kraljica — in to, le to edino jo je veselilo. Jaz pa sem bil senca in nji nasproti brez vsake moči. Če sem izpregovoril osorno besedico, se je raztopila tako v solzah, da sem moral tiščati zobe in jezik za njimi. Pri vsem tem pa je svet govoril, da grdo ravnam s svojo ženo in da sem le jaz, edino le jaz kriv prepira v hiši.

Ali je torej čudo, da je prišel dan, ko so se vezi med nama raztrgale ter se je napravil med nama tak globok prepad, da ga premostiti ni moči?

Zakon nama ni bil ostal brez blagoslova — dobila sva že prvo leto otroka. Tedaj pa sem užil zopet nekoliko neizkaljenega veselja, katero mi še denes zadostuje za vse to izgubljeno življenje.

Bilo je to drobno, neizrečeno drobno bitje, z očmi kakor dva bisera! Kako živo mi je še denes pred dušo — ali umreti, tako grozno hitro je moralo umreti! Cvet mojemu življenju bi bila postala ta deklica, ali sedaj je mrtva, že davno mrtva! Vsa moja duša se je bila izlila v to dete in vsi moji občutki so bili posvečeni temu nezmožnemu bitju. Ali zapustila me je, in sam sem ostal, čisto sam!

Pravili so mi, da lastni otroci človeka izboljšujejo. Menil sem torej, da bode tudi moja žena postala drugačna. Ali prve mesece je burno letala s svojim otrokom tjinsem ter ga skoraj

nikdar iz rok dati ni hotela. To je bilo poljubovanje in sladkanje! A potem se je tudi otroka naveličala in postala je, kakršna je bila prej. Doma pri svojih se je dolgočasila — in povrnila se je zopet v življenje. A jaz sem moral zopet hoditi z njo na plese, laziti za njo po svetlih parketih ter ponižno molčati, če se je okrog nje sladkarila vsa mestna vojaščina, če so jo z zaljubljenimi pogledi preganjali vsi meščanski gizdalini. Otroku na ljubo sem prenašal vse.

Bilo je preteklo skoraj tretje leto najinega zakona. Prišel je bil zopet predpust ter prinesel, kakor leto za letom, polno tistih burnih, a neslanih veselic, ki so v grozo zakonskim možem in rodovinskim očetom, z mnogobrojnimi hčerami oblagodarjenim.

Takrat sem bil voljen v občinski svet, seveda samo zavoljo svojega premoženja. Ravno iste predpustne dni pa smo imeli viharne seje. Hoteli so mestne gozdove posekati in les na pomlad prodati. In o tej stvari je bilo govoričenja, burnega govoričenja, da me je groza še sedaj, če se spominjam tistih «posvetovanj». Ker je hotel vsak tepec, ki so ga bili meščanje odposlali v zbor, svojo besedo govoriti, in ker je takih tepcev po stolah v meščanski zbornici sedelo preobilo, smo hodevali v «seje» dan za dnevom.

V tem je prišel dan, ko je častništvo mestne posadke dajalo svoj letni ples. Tisto

jutro pa je morala mala Evgenija — tako je bilo ime mojemu otroku — ostati v postelji z bolno, vročo glavico. Čez noč je bila prišla bolezen, in misel, da morda smrtni angel pokosi to mlado cvetico, me je napolnila z obupnostjo. Popoldne je vročina nekoliko odlegla, in bolje ji je bilo. Na večer pa mi je Leonora za živega Boga obljubovala, da ne pojde na ples, da ostane doma pri bolnem otroku. S težkim srcem sem se potem napotil v sejo, da smo se prepirali o mestnih gozdovih. In prepirali smo se do trde noči.

Ko pa smo končali, je bila že skoraj polnoč. Luna je sijala po mestnih strehah, katere je pokrival debel sneg. Hitel sem proti svoji hiši. Vežna vrata so bila na stežaj odprta. V sobi pri vratarju pa je zborovala vsa družina. In smejali so se, klepetali in Bog ve kaj počenjali. Nihče me ni čutil po stopnicah navzgor hitečega. Stopil sem v stanovanje. V Leonorini sobi je ležalo oblačil in družih toaletnih priprav, razstlanih v strašnem neredu. Duh pomad in družih taci sleparij pa je bil razširjen po nji.

V drugi sobi je pri mizi slonela strežajka — in spala. Ni se prebudila, ko sem hitel mimo nje. Ali Leonore ni bilo nikjer!

Končno sem stopil v spalnico k otroku. Nikjer žive duše. V posteljici pa je ležalo dete, mirno, tiho. Z ročicami se je bila sirotica zapredla med odejo. Potni laščeki pa so ji v

kepica padali čez čelo. Bila je mrtva! V istini, čisto mrtva! Bolest, divja, srdita me je prešinila, in menil sem, da mi morajo zavreti možgani. Bila je mrtva, mrtva!

Moje zdihovanje je prebudilo strežajko. Boječe je prihitela ter govorila nekaj, da je bilo otroku bolje in da je šla gospa z bratom na ples. Na ples! In doma ji je umiral edini otrok. Smejaje je poslušala pregrešne tiste fraze puhlih glav — a doma je smrt s svojo koso plesala svoj mrtvaški ples! Po godbi doneči je premikavala svoje olepoličeno telo, doma pa je mlado življenje pojemale, in nje, matere, ni bilo, ker je morala — plesati! To je materino srce! Haha! Materina ljubezen! Taka ženska, taka ženska ni imela srca, nikdar ga ni imela! Saj še divja zver v puščavi ne zapusti svojega zaroda, če mu nevarnost preti! Ali ona je pustila umreti svoje dete, samo da je mogla — plesati! Tedaj pa se mi je strdila kri kakor led po žilah, in ljubezen do te ženske mi je izginila, čisto izginila iz srca!

Svojega otroka pa sem napravil v belo oblačilce. Iz vrta so mi morali prinesti cvetja, čez zimo umetno vzgojenega, in z njim sem jo obsul, da je ležala kakor na pomladanski livadi. In na visocih svečnikih sem zapalil sveče, da so ji gorele v zadnji spomin. Potem pa sem sedel v znožje ter ji neprestano zrl v blede obrazek. Dolgo časa sem bil sam z mrtvim svojim otrokom in z mrtvim svojim srcem.

Končno je luna ugasnila na visokem nebu in zvezde so obledele. Zunaj je nastala tema, čista tema, kakor meni v duši.

Potem pa je pridrdral voz. Začulo se je pred hišo smejanje. Poslovlili so se. Ječaje sem hotel vstati — ali nisem mogel.

Prihitela je v sobo. V ničemurni svoji obleki, posuta z bliščečimi dragocenostmi in z razkodranimi lasmi. Ali nasproti ji je prihitel duh mrtvaški, nasproti so ji plapolale mrtvaške sveče, nasproti ji je donela tromba sodnjega dne: Mrtev otrok!

Drugo jutro pa sem ji zaprl svojo hišo ter jo pripeljal k očetu nazaj. Starec se je grozil in od jeze se penil. Ali pri njem je morala ostati. Mesto pa je imelo govoriti vsaj za leto dni!

Pokopavši svojega otroka, sem vzel popotno palico v roko ter odšel med svet. Potem pa sem se drvil po zemlji okrog s srcem opustošenim in skelečimi svojimi spomini. Na njo pa, ki ni imela srca, sem mislil le s sovraštvom. Potrla mi je vse, vse upe življenja!

Čemu sem prišel sedaj nazaj? Ne vem. Da bi zopet videl svojo ženo, gotovo ne! To mi je jasno! V tem pa je naju sodišče ločilo od «postelje in mize». Modri sodniki so sodili in dejali, da je krivica na moji strani, ker sem svojo zaročeno ženo hudobno zapustil ter šel po svetu, Bog ve, kam. Hudobno zapustil! Haha!

A tudi prav! In v razsodbo so še postavili, da moram svoji ločeni ženi plačevati toliko in toliko, da bode mogla živeti in se oblačiti. Denar pač vsako rano zaceli! Osem let, osem dolgih let sem se klatil po tujini, in sedaj sem truden in življenja sit se povrnil. Iskal sem ljubezni, ali postavili so me v peščeno puščavo, kjer ni studenca, ne hladilnega dežja izpod neba, da bi mi okrepčal onemogle ude.

4.

Sedaj sem že dva dni tu v mestu, in žive duše ni še bilo blizu. Čisto sem pozabljen! Pač, beležnik, ki mi je ta čas premoženje oskrboval, se me je vendar le še spominjal! Prišel je ter mi prinesel dolg, dolg račun, iz katerega je razvidno, kakor je pristavil ponosno, stanje vsega mojega premoženja.

Če pa stopim na ulice, se me ogiblje vse. Prijatelji nekdanji mi ginejo izpred oči, ako pridem na sto korakov blizu. Kakor bi jih veter odpihal, tako jaderno se vselej zasučejo v kako stransko ulico. Bog z njimi! Če se pa le ogniti ne morejo, obračajo ti farizeji poglede v tla ter se delajo, kakor da bi me ne videli. Licemerci! Nekdaj pa so lazili za mano ter mi lizali roke. Smeh pa me sili, kadar mi pride nasproti kakov tak licemerec s svojo družino! S svojo debelo soprogo stopa mogočno s tolstim svojim obrazom mimo, obdan s četo otrok. Mimo stopaje

pa me meri z imenitnimi pogledi, češ: poglej me v rodovinski sreči cvetočega, v isti sreči, katero si ti tako lahkomiščno pehnil od sebe!

Tacega očitanja so polni ti licemerski obrazi. A vsi ti očitavci se delajo, kakor da bi bili Bog ve kako srečni! So pa vendar tako siromaške stvari!

In takih mrčesov naj bi se sramoval? Jaz, ki sem svoje življenje daroval idealom, ki sem se hotel povzdigniti ter sem se tudi povzdignil iz prahu, po katerem ta golazen lazi ter bode lazila venomer!

Če pogledam te zakonske može s tistimi zakonskimi ženami in s tistimi zakonskimi otroki, pač ne vem, zakaj bi mi naj zardela lica! Kakor svetnik stojim v blesku pred njimi, in če zro s zaničevanjem na me, vračam jim to zaničevanje po dvakrat in trikrat.

Imam ženo in otroke! Tako javkajo o vsaki priložnosti. S tem izgovorom zatajujejo svojega cesarja, če je treba, svojega Boga, svoj narod, svoj značaj! In takih zakonskih siromakov naj bi se sramoval, pred njimi naj bi izginil kakor ponočni ptič v mrak, in zavoljo njih naj bi se ne upal več stopiti na jasno, svetlo sonce?

Nikdar ne! Kakor bog z visocega Olimpa stopam med temi filistri in ne obračam obraza ne na levo, ne na desno. Njim vsem se stavim na upor!

Včeraj zvečer sem bil v gledališču, v svoji loži. Zviti moj beležnik si je na moje troške

leto za letom kupoval ložo, «ker tako bogata hiša mora imeti svojo ložo, če je tudi prazna vsak večer!» Vstopil sem, kakor da bi bil prišel po svoji vsakdanji navadi, mirno, brez vse strasti in z obrazom brezskrbnim. Hladnokrvno sem slekel rokavice s prstov in potem flegmatično sedel na mehko blazino. Na odru se je že igralo, in nekov slab Lir se je s kričanjem trudil, da bi spravil na nič velikansko Šekspirjevo poezijo. Prostor je bil jasno razsvetljen. In ker so bile ravno tedaj klasične igre prišle «v modo», je bilo gledališče polno. Po ložah je sedelo obilo krasnega ženstva in vse to je bilo zamaknjeno tja na oder, kakor da bi Bog ve kako bilo vneto za nebeškega Šekspirja.

Ko pa sem sedel na svoje mesto, je bilo, kakor bi bila električna iskra šinila med to družbo. Hípoma so se jeli obračati obrazí proti meni, in sto in sto oči me je skozi ostro steklo opazovalo. Potem pa so se spogledavali in se posmehovali ter me obdelavali z ostrimi svojimi jeziki. Prepričan sem, da se je neizrečeno hudega isti večer govorilo o meni.

Na drugi strani, skoraj ravno meni nasproti, so sedeli Grmovi v svoji loži. Tudi Leonora je sedela tam, a takoj o mojem vstopu je izginila v zatišje, v mrak. Stari pa še s trepalnico ni genil. Kakor kip je sedel na svojem prostoru in samo sedaj pa sedaj krčevito pogladil z roko belo svojo brado ali si pa podrgnil z njo čez plešo na glavi.

A jaz sem ostal na svojem mestu. Ko pa je bilo končano drugo dejanje, mi je prinesel sluga vest, da bi rad nekdo z mano govoril. Podal mi je karto. Na nji pa sem čital ime brata nekdanje svoje soproge! Ko sem se bil ločil od nje, je bil ta brat še skoraj otrok, mlada, boječa in bolehnna stvarca. Ali sedaj je hotel ta Feliks Grm z mano govoriti! Na listu se je bralo, da službi med vojaki, in da je častnik. Čisto sem bil pozabil tega brata svoje žene, ali denes se mi je sam vrinil v spomin.

Sluga je bil komaj odšel, in že je vstopil pri meni Feliks Grm. Kar ga nisem videl, je bil močno zrasel. Ali šibki njegov život je bil sklonjen in zelo neprijeten vtisk podobe njegove, na kateri je visela uniforma, kakor bi se sušila na drogu. Suha glava mu je na šibkem vratu nemirno tičala med visokimi ramami, tako da se je videlo, kakor da bi se hotela vsak trenutek odtrgati na visokem stališču ter zdrsniti dolginu pred noge. Pod nizkim čelom pa mu je gorelo oko v prečudnem ognju, kakor tistim bolnikom, ki z gnilim drogom vsak dan pričakujejo smrti. Pri tem pa se je vedel boječe ter zrl neprestano na dolge svoje noge in na vsak korak, ki ga je storil. Dolgo truplo mu je bilo videti na poti, in vedel se je tako, kakor da bi sam ne znal, kam naj bi dejal to svoje raztegnjeno telo.

Vstopivšega sem hladno pozdravil, kar pa ga je spravilo v stisko. Sedel je v senco, tako da mu ni padala svetloba na obraz. Skozi mrak pa je švigal plamen njegovega očesa proti meni, kakor da bi hotel pogoltniti vso mojo osebo.

«Težko sem te pričakoval, ali končno si vendar prišel, Evgen!»

Te besede je samo polglasno šepetal. Ali takoj je umolknil, kakor da bi se bil prestrašil sam svojega glasu. Potem pa je koščene svoje roke drgnil eno ob drugo ter jih končno potisnil med šibka svoja kolena.

«Težko, prav težko sem te pričakoval!»

In sklonil je svoje telo še bolj in tja v kot obrnil goreče svoje poglede.

«Pobegnil si bil, čez noč si bil izginil in drugo jutro te več ni bilo. Mi pa smo ostali tu s sramoto pokriti. In uboga Leonora se je vlačila skozi življenje kakor megla brez vetra. In smejali so se ji in s prsti za njo kazali. A na obrazu so ji izginile rože in na smrtno posteljo je morala leči. In v tihih nočeh se je s smrtjo borila. Mi pa smo že menili, da se bode povrnila v večnost. Veliko smo trpeli. Jaz pa sem tedaj mislil na te, Evgen, in težko te pričakoval!»

In življenje mu je šinilo v dolgo truplo. Iz mraka se je premaknil proti meni, da mu je svetloba za trenutek obsijala demonični obraz. Z očmi pa se je kakor bazilisk zasedal v me,

da me je bilo nehote groza. Nekdaj sem videl razdrti obraz nemškega pesnika Grabbeja. Na misel mi je prišel tedaj isti obraz. Feliks Grm je nosil tedaj takov obraz. Samo da je ta obraz bilo razrilo in razdrlo sovraštvo, pesnikovega pa pijančevanje.

A takoj je postal zopet miren, potisnil se v svoj kot ter obrnil pogled v tla.

«Doma smo tičali in se skrivali in na svetli dan si nismo upali. Na hišo našo pa je legla sramota, ki nas tlači še sedaj kakor smrtna mora. Če pa sem potem zahajal v družbo med prijatelje, sem moral s sladkim obrazom poslušati grenke besede, postranske besede, katere sem pa umel predobro. Ali molčal sem ter si z vinom zalival želodec in žolč, ki se mi je izlival vanj. Pri tovariših pa sem prišel v ime slabega prijatelja in boječega vojaka. Od notranjega srda, ki sem ga vedno dušil v sebi, pa se mi je usušilo telo, tako da mi sedaj življenja studenci slabo teko. A jaz sem molčal, ker sem moral molčati! Saj veš, da umreti prej nisem smel, da nisem s tabo, Evgen, govoril resne besede. Prijatelji so me zbadali, — a jaz sem tebe pričakoval!»

In zopet je sovražno svoje oko uprl v me. V njem pa se je od strasti napela vsaka žila.

«In sedaj si tu, in sedaj je napočila tista ura! In vse ti bode poplačano, do zadnje grenke kapljice, vse! Naj smrt razsodbo izreče med nama! No, da si le prišel, da si le prišel!»

Potem pa je umolknil, kakor da bi pričakoval mojega odgovora. A jaz sem molčal. Kaj sem mu pa hotel odgovoriti!

«Upam pa, Evgen, da se smrti ne bojiš! Neprijetno bi mi bilo, ker kakor psa bi te moral potem pobiti na ulicah. Smrt pa si zaslužil za vso to sramoto, za grozno to sramoto! Upam, da nisi boječ, kakor kaka deklica, ki trepeče pred vsako gosenco!»

Boječ? Takoj mi je kri skipela v glavo. Bati se in tega človeka, ki dolgih osem let ni družega mislil, kakor le na mojo smrt!

«Ne bojim se ne smrti, ne tebe!» sem dejal srdito.

On pa je razvil svoje dolgo truplo in vstal je in rekel prijazno: «No, torej je pa v redu vse, Evgen! Da si le prišel, da si le prišel!»

Potem pa se je izvil skozi vrata počasi, neokretno, nerodno. A kmalu je vstopil v nasprotno domačo ložo ter ostal v zatišju. Oči pa so se mu blesketale kakor živa dva oglja. A venomer je zrl le name, kakor da bi me hotel z bliski svojega pogleda pobiti.

Vstal sem ter zapustil gledališče.

5.

Ponoči nisem mogel spati. Če sem le zatisnil oči, vedno mi je stala pred dušo ta sova, ta Feliks Grm. Zjutraj sem pozno vstal. Ali komaj sem se bil dobro napravil, mi prinese

Štefan Vir karto, na kateri sem bral čisto neznano mi ime. Bralo se je, da je baron in častnik v tem in tem polku. Ko je bil stopil v sobo, mi je povedal priljudno še enkrat svoje ime ter prijazno pristavil, da me je «obiskal» v imenu Feliksa Grma. A jaz sem vedel že poprej, čemu je prišel. Odgovoril sem takoj, da mu popoldne pošljem «prijatelja», da si stvar dogovorita.

Z veliko prijaznostjo je obljubil, da bode vse popoldne doma in da bode pričakoval mojega poslanca. Vprašal je še: «Kako si izvolite orožje?»

«Samokres!»

«Torej samokres! Dobro! In na koliko korakov naj bi se streljalo? Moj prijatelj meni, da bi deset korakov ne bilo preveč!»

«Na deset korakov tedaj!»

«Torej je stvar v redu?»

«Čisto v redu, gospod baron!»

V slovo sva si podala roko, in potem je odšel. Njegovo ime pa mi je sedajle že čisto izginilo iz spomina.

A jaz sem premišljeval, kje naj dobim prijatelja, ki naj bi v mojem imenu «obiskal» gospoda barona. Reč je bila smešna, a za ves svet bi tedaj ne bil hotel kazati, da se bojim smrti.

Tedaj šele sem se domislil tebe, stara teta Amalija! Nekje v predmestju je živila, za se,

svojega sina in za svoje prijatelje. Imela je edinega sina. A leta ji je nakopaval skrbi za deset ter ji zapravljajal denar, kjer je le mogel. Vojak je bil, ker takov lenuh družega biti ni mogel.

Ali jaz nisem vedel ničesar o nji. Ali je živa, ali mrtva? Bog ve. In jaz sem bil čisto pozabil na njo! A vendar je bila edina duša v mestu, ki je zrla z rahlostjo, usmiljenjem in z odpustljivostjo na moje razmere! Ko sem se pred osmimi leti bil podal iz mesta, je pri slovesu solze točila, debele solze ter dejala ihte: «Morda pa vaju Bog vendar še zedini enkrat!»

Bila je tudi Leonori sorodkinja in tudi njo je ljubila, ker teta Amalija je ljubila ves svet!

Napravil sem se torej ter hitel k nji v predmestje. V istini, živela je še! Postarala pa je bila, postarala kakor mah na stoletnem hrastu. Na stolu je sedela in, ko sem vstopil, ni mogla vstati. Noge so ji bile ošibebe, da ji niso več nosile telesne teže. Ugledavši in spoznavši me pa se je od same radosti zjokala. Ničesar mi ni očitala, še tega ne, da me toliko časa k nji ni bilo.

«Vidiš, da si se utrudil, Evgen! In morda se vendar še zedinita, morda vendar še!»

Tako je zdihovala neprestano. Povprašal sem po Viljemu, njenem sinu. In ko mi je povedala, da je na vrtu, sem ji poljubil roko ter se ji priporočil. Obljubiti pa sem ji moral,

da pridem zvečer k nji na čaj. Tugovala mi je še, kako je zapuščena in da ponoči spati ne more. Tudi mi je povedala, da ima skoraj vsak večer «družbo» pri sebi.

Na vrtu sem dobil Viljema. S samokresom je streljal na desko, nekje na starem deblu pribito. Uril si je roko, kakor mi je povedal ponosno. Razložil sem mu svojo stvar. In razveselil se je ter bil takoj pripravljen, tovariš mi biti pri dvoboju. Da, še celo srečnega se je čutil, da sem izbral ravno njega.

Popoldne pa mi je že prinesel vest, da je vse v redu in da bode dvoboj drugo jutro, kolikor mogoče zgodaj. Prostor pa sta si bila sekundanta izbrala v gozdu za mojim in Grmovim vrtom. Čudna usoda! Ondi, kjer mi je bilo padlo v srce seme prve ljubezni, ondi mi bode morda pobito življenje in ravno zavoljo iste prve ljubezni! Ali tudi tako je prav! Čemu naj mi je življenje? In legal bi, ako rečem, da sem rad na svetu.

Takoj po Viljemovem odhodu sem sedel ter napisal svojo oporoko. Karkoli mi je prišlo na misel, sem postavil v to svojo oporoko. Mislim, da nisem izpustil nikogar, komur sem le količkaj hvaležnosti dolžan. Še celo Štefana Vira, tega malopridneža, nisem pozabil, da me ne bode preklinjal tedaj, ko bodem v grobu ležal, in ko bode on še pijančeval po tej grešni zemlji!

Ko pa se je naredila noč, sem šel k teti Amaliji. Dobil sem že lepo družbo ondi pri čaju sedečo. Pri mojem vstopu je takoj nastala tihota. Na obrazih pa se je videlo vsem, da so me težko pričakovali. Da so ves ta čas govorili le o meni, to mi je bilo jasno!

Teta, sredi njih sedeča, pa je skoraj dre-mala, če mi je tudi zjutraj bila potožila, da spati ne more. A čudo ni bilo, ker se skoraj nihče ni menil za staro ženico!

«Vidite, to je moj Evgen, to je moj Evgen!»

Tako je od veselja zdihovala. Potem pa me je seznanila z družbo. Glavni junak v tej družbi pa se mi je videl nekov profesor. Dolgi lasje so mu padali čez tilnik, kar je pričalo, da je mož učen. Okrog sebe je imel zbranega obilo ženstva, mladega in starega, ter mu navdušeno govoril o koristi zgodovine. Vse, kar je govoril, je podpiral z zgodovinskimi dokazi. S kratka: svojo zgodovino je koval v zvezde; ženstvo pa se je vedlo, kakor da bi vse to umelo in da mu je vse jasno.

Jaz pa, zapustivši teto, sem padel takoj dvema gospodičnoma v roke, ki sta komaj čakali, da sem jima prišel v pest. Eno, z rumenimi lasmi in z upalimi lici, sem hitro spoznal, da mora biti izmed tistih ženskih stvari, katere se z napačnim navdušenjem navdušujejo za vse «krasno, lepo in vzvišeno!» Gospodična Marica Kvasova je bila v istini takovo bitje!

Moral sem z njo k oknu ter zreti v jasno noč, kjer je luna tako krasno sijala. Pri nji je bilo vse «tako krasno!»

Kmalu pa se je nama pridružila tudi gospodična Julija Mrakova. Na dolgem in napihnjem obrazu sem ji videl, da se prišteva tistim nevarnim «učenim» ženskam, katere časih strašijo po plesiščih v grozo mladim plesavcem in v grozo vsakemu, ki ga vrže usoda v dotiko s takim bitjem.

Te dve ženski sta me torej mučili, ena s svojim navdušenjem, druga pa s svojo učenostjo. Ena mi je povedala, da me pozna že od mladih let, druga pa, da sem sedaj v mestu interesanten predmet ženskim pogovorom. Potem pa sta povpraševali, kakovo je ženstvo v Ameriki ter izrekli mnenje, da pač mnogo olikanejše kot pa v stari Evropi. Govorili smo še o koristi železnic, o Švice krasnih planinah in o zgodovinskem pomenu kneza Metternicha. Končno pa je gospodična Julija še pohlevno povprašala, kako jaz mislim o velikem francoskem prevratu. In to bi bil moral povedati s kratkimi besedami! Ni torej čuda, da mi je v taki družbi pot kmalu premočil vse truplo, in da sem Boga in vse svetnike klical na pomoč in rešenje!

Sreča je bila, da so prišli še pozni gostje. Ko pa so se odprla vrata, je stopil v sobo Feliks Grm ter ob roki pripeljal svojo sestro Leonoro!

To je bil prizor pričujočim po volji! Ti obrazil! Kako so se napele vse črte po njih! S kako slastjo so pričakovali, da se utrga oblak in ploha ulije! Moji znanki sta tudi takoj ponehali z govorico; ena je čisto pozabila prekrasne narave, druga pa zgodovine.

Leonora je odložila nepotrebno obleko, katero je Feliks potem odnesel v sosednjo sobo. Imela je še vedno prekrasen obrazek, okrog katerega so se ji lasje v bogatem vencu vili. Ko se je bila izvila iz gornje obleke, se je prikazala vitka podoba njenega trupla, na licih, po hitri hoji z rdečico pokritih, pa ji je gorelo in žarilo vse. Bila je krasna — ali brez srca, čisto brez srca!

Takoj je hitela k teti Amaliji, ji poljubila velo roko ter je prosila, da naj jo sprejme ta večer, «ker v gledišču je tako pusto in dolgočasno.»

«Moj otrok! Moj ubogi otrok!» je klicala stara ženica ter s strahom upirala oko v Leonorinega brata, ki je bil zopet vstopil.

A Leonora ni opazila tega. Tudi družih napetih obrazov ni opazila. A ti so komaj pričakovali, da bi plusknili valovi čez in čez! Ali jaz sem na videz mirno sedel pri oknu. V žilah pa se mi je kri izpremenila v ogenj, in čutil sem, da še vedno sovražim to žensko. In v istini sem jo sovražil, sovražil bolj kakor nekdanj. Tedaj pa me je prešinila nova misel. Ta ženska

je prežala na mojo smrt! In brata je naščula, da me pobije kakor divjo zver! Hotela si je gotovo družega ujeti v svoje mreže! Meni pa je umorila otroka, a sedaj hoče umoriti tudi mene! Stvar je bila jasna, tako grozno jasna! Hetêra!

A ves ta čas je teta Amalija zdihovala: «Moj otrok, ubogi moj otrok!»

Končno pa me je Leonora vendarle zapazila. Kakor srna je planila kvišku. Sovraštvo ji je napelo truplo in vse kite po njem. Ravna kakor sveča se je postavila pred ubogo stanko, potem pa se je naslonila čez njo proti meni ter si dejala mehanično roko čez oči, kakor da bi ne videla dobro, kakor da bi videla mojo podobo v bleščavi.

«Evgen, ti si tukaj!»

Hotela je še govoriti, ali moči so jo zapustile, in zgrudila se je v stol. Feliks pa je divjal okrog nje.

«Lora», je zdihoval, «kaj ti je, kaj ti je? Moj Bog, kdo pa je mislil, da bode ta človek tu!»

In kričal je, da naj mu prineso vode, ter ji potem močil z njo obraz. Bilo je skoro genljivo gledati to bratovsko ljubezen! A Leonora se je kmalu zopet zavedela.

«Lora, uboga sirota!» je dejal Feliks, «ali sedaj je vse dobro! Da je le prišel! Oj videla bodeš, kako mu poplačam vse, s krvjo poplačam vsak grenki trenutek, ki ti ga je napravil!»

Njeno oko pa je bilo plamteče uprto vanj, ko je tako govoril. On pa se je razjaril še bolj.

«Da, poplačal, čisto poplačal! In v srce mu položim smrt, temno smrt! In skoraj, skoraj!»

Ta bedak je v svojem ognju pozabil na pričujoče in na vse. Prihital je Viljem ter ga potegnil v drugo sobo in mu mašil usta, da se ni čisto in popolnoma izpovedal o jutranjem dvoboju. Jaz pa sem tudi odšel ter potem še dolgo časa letal okrog po temi in si hladil vroče čelo.

Domov prišedši pa sem zapisal dogodbe svojega življenja, kakor se berejo na teh listinah. Potem pa sem sklenil račun z življenjem, brez kake bojazni. Če me je stvarnik iz ljubezni ustvaril, me bode sprejel zopet z ljubeznijo (ker za tisto, kar božji hlapci imenujejo «greh», sem že tu na svetu dosti pretrpel); če pa me je ustvaril iz sovraštva, me bode pa sprejel s sovraštvom ter me pehnil v večno trpljenje! A potem mi slabeje ne bode, kot mi je bilo tu v življenju. Torej — lahko noč!

6.

Ponoči nisem mogel spati. Drugo jutro sem zgodaj vstal. Dan še ni bil pogledal izza gora, ko sem bil že pripravljen — na smrtno pot. Kmalu je prišel tudi Viljem. Tiho sva se napotila iz poslopja ter odkorakala čez vrt. Pesek je nama škripal pod koraki, a midva

nisva govorila ničesar. Po travah je visela debela rosa in od vej in peres je kapalo. Čez mesto pa je bila legla gosta megla in vse je še spalo.

Dospela sva v gozd. Tu pod vejevjem je bilo še skoraj čisto temno. Počasi sva lezla dalje. Sedaj se je izpodteknil Viljem, sedaj jaz.

Končno sva pritavala do odmenjenega mesta. Čudno me je prešinilo! Bil je isti prostor, kjer sem bil nekdanj dobil veselo, kavo pijočo družbo! A tedaj sem še veroval v žensko in vzorno njeno nalogo na tej zemlji. Sedaj ne več! In sedaj bodem moral umreti, umreti ravno zavoljo tiste vere in umreti na prostoru, na katerem se mi je bila ta vera nekdanj najbolj utrdila!

Prostor je bil obširen. Drevje okrog in okrog izsekano.

Z Viljemom sva stopila na plan. A tudi Feliks je bil že tu. Pri nasprotni strani je slonel ob deblu ter o najinem prihodu stopil iz sence in prihitel nama nasproti.

«Da sta le prišla, da sta le prišla!» je dejal hlastno.

In prišel je tudi sekundant njegov. S sabo pa sta bila privlekla potrebni dve «priči», «nepriustranskega» in pa tistega sleparskega zdravnika, doktorja Ikro. To človeče je storilo za denar vse. In tako je tudi danes za denar bilo prišlo, Bog ve na kak način po Feliksu pre-

slepljeno. A očitno ni vedelo, kako resna je stvar. Sedaj pa je bil v kleščah in ujet, ubogi ta doktor!

«Gospoda», je zdihoval, «ali se hočete v istini pobiti? Ali se stvar drugače poravnati ne da? Ali mora teči kri? Moj Bog! Moja služba, moji otroci! In na deset korakov! Pametna bodita, gospoda, pametna!»

Bil je v državni službi in denarja lakoten. Denes pa se mi je skoraj smilil. Klobuk je bil izgubil nekje v gošči. Ker pa je bil čisto plešast, se mu je v jutranjem mraku pleša smešno-čudno svetila.

«In da mi niste vsega povedali! Moj Bog, pametna bodita! Človeško življenje je le človeško življenje, in jaz imam otroke!»

To pa se ve, da naš doktor Ikra ni imel nikacega značaja, ne političnega, ne moraličnega. Ta licemerec! Denes se je bal kaplje krvi in tresel se, da bi se ne pobilo človeško bitje. Nekdaj pa, ko je bil mož še mlajši, so bili pobili nekje pri mestu dva nedolžna otroka, me-sarsko, nečloveško! Ko pa so sodnemu zdravniku Ikri prinesli žalostno poročilo, je razbleknil široka svoja usta in je dejal radostno: «Ha, ha, pa bode zopet komisija!» Prijatelje, srdeče se nad tako trdosrčnostjo, pa je tolažil rekoč: «Pametni bodite, pametni in veseli, ha, ha!» To človeče pa se je denes vilo v bridkostih. Spominjši se tiste «vesele» komisije, mi je dobro delo, da je bil ta poštenjak denes v mukah.

V tem sta bila sekundanta korake odmerila ter orožje nabila. Potem pa sva se s Feliksom postavila nasproti. Hlastno je pograbil on orožje ter mačje svoje oči uprl v me in mirno čakal, da bi jaz sprožil svoj strel. Morda bi ga bil lahko pobil tedaj! Smrti se nisem bal čisto nič, in roka se mi ni tresla, ko sem povzdignil samokres. Ali človeka ubiti, človeka, ki mi ni bil čisto nič žalega storil, človeka, katerega še sovražil nisem! Da, tedaj, morda na meji večnega groba stoječ, nisem sovražil nikogar, tedaj sem odpustil vsemu svetu in tudi Leonori pregrehe, nad mano storjene. Tudi Leonori je bilo odpuščeno vse. In kakor nekdanj bi jo bil hotel poljubiti in objeti! Imela je še vedno tiste dobre globoke oči! In — dvignil sem orožje ter ga kvišku v zrak izstrelil. Pok se je razlegel po gozdu. Tropa vran, ki je nekje na suhotnih vejah čez noč čepela, je zletela s svojega prenočišča ter odljudno kričala v jutranji mir. Jaz pa sem vrgel samokres od sebe ter pričakoval — smrti.

Feliks se je sovražno grohotal, in kakor v megli sem videl, da je dvignil roko ter pomeril na moje srce.

Tedaj pa je dejal nekdo rahlo: «Evgen, naj s teboj umrjem!»

In strastno se je oklenila mene in na prsi mi položila svojo glavico ter hotela z menoj umreti. Jaz pa sem takoj spoznal mili njen

obraz ter menil, da se mi je že odprla srečna večnost. Tedaj pa je počil strel — in jaz nisem bil zadet. Ali Leonora mi je mrtva ležala v naročju! — —

Pričujočih pa se je polastila strašna groza. A jaz sem vedel samo to, da je ona mrtva, in da je zame umrla! In jaz sem menil, da me ne ljubi, da nima srca! A sedaj je bilo prepozno vse, sedaj je bila mrtva! In kdo je to vse zakrivil? Kdo drugi kot nesrečni ta Feliks, njen rodni brat! Mrtvo svojo ženo sem rahlo spustil na trato in srd, nepopisen srd mi je dušo zalil. In zadavil, brez usmiljenja bi ga bil zadavil, ko bi ga bil dobil v svoje pesti.

Feliks pa se je sam valjal po zemlji in zeleno travo je ruval iz ruše, tulil kakor zaboden vol ter preklinjal samega sebe in vse, kar je sveto človeku.

Mene pa je obdala tema in zavest me je hotela zapustiti. Tedaj pa je izpregovoril doktor Ikra: «Mrtva ni! Ali strel ji je razdrobil levo roko!»

Mrtva ni! In vsi duhovi življenja so se povrnili v me. Vzel sem jo v svoje naročje, poljubaval ji blede obraz ter jo odnesel proti svojemu domu.

Z mano je hotela umreti! Vse je bila izvodila iz svojega brata. Vso noč ni bila zatisnila očesa. In ko je Feliks zjutraj zapustil natihoma domačo hišo, je hitela za njim, da

bi na bojišču sprijaznila naju. Prišla je prepozno in v najnevarnejšem trenutku. S svojim telesom se je postavila med smrt in mene. In vse to se je zgodilo tako hitro in nepričakovano, da nesrečni brat ni mogel več ustaviti smrtonosnega strela!

Potem pa se je mesec dni borila s smrtjo. A končno je ozdravela. Tedaj pa se je pričelo za me novo življenje. To je bila sreča, cvetoča sreča! Neskončna njena ljubezen mi je stotero in stotero poplačilo za izgubljenih osem let.

Huda vest se mi oglašja vselej, ko pogledam tja, kjer je nekdam imela levo svojo roko, katere sirota sedaj nima več. A to mi je živ spomin njene ljubezni, živ spomin, da je za me svojo kri prelila.

Mnogo se je govorilo po mestu. In še sedaj, kadar korakam s svojo ženo po mestnih izprehajališčih, obstajajo izprehajavci, stikajo glave ter polglasno poprašujejo, kako, da ima krasna ta ženska samo eno roko, in kje je izgubila drugo.

Ali to mi ne kali jasne sreče. Bolj pa me peče, da Leonorina rodbina še sedaj goji staro svoje sovraštvo proti meni. In ker je Leonora zapustila svoje ljudi ter se meni čisto udala, sovražijo tudi njo.

Ali počasi se povrne brez dvombe nekdanje prijateljstvo! Dolgopeti Feliks je storil prvi korak. Mnogo večerov se je lomil okrog moje hiše ter

bliskal s pogledi proti oknom. Nekega večera pa se je priplazil po stopnicah, prav tiho, ter strahopetno pomolil suhi svoj obraz v sobo in prosil, da bi smel vstopiti. In to veste, da sva ga sprejela z radostjo, in da sva se midva takoj sprijaznila. In sedaj je ta suhi in leseni koščenjaka skoraj vsak večer pri nas. A jaz sem prepričan, da je dober in blag človek. In on je, upam, isto tako prepričan o meni. Nekdanja srdita sovražnika sta sedaj goreča prijatelja.

Časih vzamem tudi zastarele te liste ter jih prečitam. Vselej pa se mi dozdeva, da je to, kar sem čital, le domišljava. In vedno, vedno se povprašujem, kako je pač mogoče bilo, da nekdanj nisem ljubil svoje Leonore. Časih pa se mi dozdeva, da sem jo ljubil neprestano, in da tisto sovraštvo ni bilo tako črno, kakor je zapisano tu na teh listih. In to je morda res tako bilo!

Časih pa me prešine tudi kesanje. Ali to mi takoj zaduši njena desna ročica, katero mi vselej položi na usta, kadar hočem govoriti o časih preteklih. Zavest pa imam, da sem v istini srečen! Te sreče pa mi tudi sodba ni kalila, po kateri sem moral zavoljo dvoboja nekaj tednov v ječo. In upam, da mi ostane neizkaljena vse dni mojega življenja!

Soror Pia.

Die Welt ist so gross —
Leicht kann sich verbergen
Ein glückloses Weib.

Ada Christen.

Gospa! Nekdaj, ko sem sedel Vam na cve-toči strani, ste izrekli trde besede, da je ljubezen, ista ljubezen, o kateri se bere v roma-nih, novelah in družih poetičnih izdelkih, le prazna domišljija.

Pristavili ste še trše besede, da me ča-kajo bridke prevare, ako svoje vere v tako ‚sveto‘ ljubezen ne opustim ter svojega srca občutkov ne prestavim na bolj prozaična tla.

Krog naju se je tedaj strastno plesalo, in našega mesta najkrasnejše ženstvo se je v burni sreči zibalo po svetlem parketu. Naštevali ste mi tudi vse zaljubljenice in zaročence ter končno s hudobnim smehom vprašali: «Katera izmed teh vseh bi pač umrla od žalosti, ali vsaj sto-pila v samostan, ko bi ji ‚zvestega zaročenca‘ hipoma pobrala smrt?»

Molčal sem, a Vi ste sami odgovorili: «Ne ena!»

Kmalu po onem večeru sem dobil v roke dnevnik samostanske gojenke, in tu Vam podajam nekoliko listov njegovih.

Namen mi ni vsiljevati Vam vzornejše prepričanje o ljubezni — ali branje tega priprostega dnevnika mi je sila tolažilno, celo tolažilno, in dejal sem si, da se Vaše besede morda vendar le ne opirajo na življenje, kakor je v istini.

I.

Prvi dan. Pred dobrim tednom je moj varuh, ali bolje varuh mojega premoženja, bistroumni gospod Andrej Sodar, pozno popoldne prišel v mojo sobo ter me s tridesetletnim, pustim svojim obrazom kislo povprašal, kako to, da ničesar ne delam. Takoj sem mu počasi, suhotno in mirno odgovorila, da se mi delati ne ljubi. Odgovor letá ga je razsrdil — in prav je bilo tako. Potem pa mi je dejal, da taka zapuščena sirota kakor jaz, ki so ji pomrli roditelji, ki živi le po svoji glavi, ki nima druge skrbi, nego da bi se vsak teden v nova, draga ali smešna oblačila zavijala, in za katero razen njega — Andreja Sodarja — vse sorodništvo maralo ni, da taka sirota je reva in pred Bogom in pred ljudmi milovanja vredna, vsega usmiljenja potrebna. Tako pa mi je pošteni moj varuh govoril skoraj vsak dan, in legala bi, ko bi trdila, da so mi njegove besede sezale do srca. Prav nikdar.

Ali tudi po teh besedah še ni odšel. Začel mi je z globokimi zdihljaji naštevati, koliko sem podedovala po svojih roditeljih, koliko da mi je on pridobil in prihranil, in koliko sem lahko-mišljeno za ničemurne in smešne reči izdala in napravila. Končno pa je tudi denes prišel do navadnega sklepa, da je tak varuh kakor on revež, in da so križi in težave paziti na tako varovanko.

Pri tem tarnanju pa je Andrej Sodar zvijal dolgi svoj vrat, kakor da bi mu bila pri jedi velika kost obtičala v grlu, katere sedaj pogolt-niti ni mogel. Nekaj časa je hodil potem po sobi ter mi naposled boječe povedal, da je sklenil poslati me za pol leta — v samostan. Boječe mi je to povedal — da, v istini, ker toliko sem ga na svojo osebo že privadila, da se me boji!

V samostan? Zakaj ne? Doma sem se tako vedno dolgočasila — a v samostanu ima sedem-najstletno dekle vedno obilo družčine. Bila sem torej takoj pripravljena vzeti slovo od doma — in sedaj sem že tu v samostana svetih zidovih.

Denes zjutraj sem prišla pod nadzorstvom svojega varuha Andreja Sodarja. Na železnici je ta skopuh vzel kupej tretjega razreda in v samostanu me je takoj oddal, da me ni bilo treba po mestu voditi, ker je vedel, da bi mi moral sicer kaj kupiti (ta nasrečni skopuh!). Resnično, ni mi mala tolažba, da ostanem tu

polleta, in da ta čas pustega svojega varuha Andreja Sodarja ne bodem morala gledati in poslušati.

Ali sedaj bodi gospod Andrej Sodar pozabljen, in pisala bodem samo o samostanu!

Komaj sem se bila oddehnila od prvih občutkov, že so me poklicali k «prečastiti materi» v tisto imenitno «malo sobo». Mati prečastita pa me je prijazno sprejela, mi dejala belo svojo roko na čelo, mi pogladila z njo lice ter dejala, da je bila ona nekdam tudi tako mlada in cvetočega lica, kakor sem jaz sedaj. In zdelo se mi je, da je mati prečastita lehno zdihnila tedaj. Istina pa je, da je mrtvi svoj pogled obrnila proti oknu, kjer se je videlo na trg in na sončno obsejane mestne hiše.

V celici pa je bila pričujoča mater Kordula in je tedaj rjave svoje oči uprla v me in rekla zaničljivo: «Mladost, mati prečastita? Pač malo je vredna.»

Mater Kordula je lahko tako govorila, z velim obrazom in s svojim velikim, močno zakrivljenim nosom! Ali jaz! In mati prečastita, katera je še sedaj imela tako nežen obrazek in oči modrogloboke?

«Mater Kordula, nama je mladost prešla, in nespametno je govoriti o njeni vrednosti!»

In rahlo, morda žalostno se je smejala mati prečastita. Potem pa mi je ukazala, naj grem molit na kor, ker v tem svetem samostanu je

tak običaj, da vsaka novoprišla učenka z molitvijo stopi v prostore njegove. Poljubila sem ji roko in odšla.

Stopala sem potem po visokem hodniku, iz katerega se je med stebri videlo na samostanski vrt. Ondi pa so se tedaj po stezah izprehajale samostanske učenke.

Na koru pa sem sedla v klop ter zrla globoko v cerkvene prostore. Sonce je sijalo in svoje žarke pošiljalo v sveti hram, da so se lesketali zlati oltarji ter se izpreminjala pisana cerkvena okna. Vladala je tu tihota, tista sveta tihota, katera se vsili tudi v srce, da pozabi vse posvetno in da se duh kakor nebeški angel povzdigne proti večnemu nebu.

Zakrila sem si z rokami obraz ter molila za vse, molila še celo za svojega varuha, skopega Andreja Sodarja.

Ko pa sem zopet povzdignila obraz — je stala pri vhodu na kor mlada nuna in moje oči so se ujele z njenimi, in že tedaj se je izlila moja duša v njeno.

Bila je soror Pia! Pristopila je k meni, položila mi roko na lice, potem pa tiho sedla v klop za mano ter se zamislila v molitev.

Jaz pa sem kmalu odšla, ali soror Pia je še ostala in molila.

Drugi dan. Že včeraj zvečer sem se seznanila s svojimi družicami, samostanskimi učenkami. Prijateljstvo je bilo takoj sklenjeno

in v njihovi sredi sem sedela in morala na stotero vprašanj odgovarjati.

Marija del Vito, enajstletna Dalmatinka, pa se mi je naslonila v naročje ter mi povedala, da me ima že sedaj rada, in da jo moram že denes k postelji peljati ter ji pred spanjem križ narediti čez čelo in usta. In tako sem morala storiti ter spraviti malo ubožico v spanje.

Ko sem pa hotela sama zaspati, se je oglašila moja soseda v spalnici ter pričela govoriti in klepetati, da ni hotelo biti konca. Pravila mi je, koliko imajo doma premoženja, da ima bratranca, kateri ji silno ugaja; da ga bode morda še vzela, če ji to mama dovoli, in ako bode imel toliko in toliko tisoč goldinarjev. Potem pa se je povrnila v samostan ter mi skrivnostno pravila, da je ta in ta največja obrekovavka, da za to in to ne mara, ker ima tako svetle oči kakor sova ponoči; in končno, da je sedaj «zaljubljena» v mater Stanislavo, kateri vsako jutro prinaša iz vrta dišečega cvetja.

Tedaj pa sem zvedela za nedolžno pregreho, da je skoraj vsaka samostanska učenka zaljubljena, zaljubljena v eno izmed nun, kateri prinaša vsako jutro vrtnega cvetja. Flora pa mi je povedala, da je to sicer greh in da se mati prečastita celo srdi, ako se zve kaj takega — a pristavila je tudi, da se ta pregreha pri izpovedi ne šteje v zlo, in da se za njo odveza prav lahko dobi.

Ko pa je zgovorna Flora utihnila, mi je stopila pred dušo soror Pia in njena podoba. A vedela sem takoj, da se bodem zaljubila le v soror Pio, ako bi se ravno morala vneti za nuno.

Denes zjutraj pa sem rano vstala in hitela na vrt in ondi natrgala rosnege cvetja. Trgaje mokre glavice pa sem vedno mislila na soror Pio. In nabrala se mi je velika, pisana kita in z njo sem odšla v samostan. Na hodniku pa mi je v istini prišla Pia nasproti in nebeške svoje oči je uprla v moje lice, potem pa se ozrla tudi na moje cvetje. Meni je šinila kri v lice in dejala sem ponižno: «Soror Pia, ali Vam smem ponuditi tole cvetje?»

Voljno se je zasmejala, vzela mi cvetje ter pritiskala obrazek svoj v mokro krilo njegovo. Tedaj pa je izpregovoril nekdo za nama: «Soror Pia, videti je, da skrbno nastavljate mreže občudovavkam svojim!»

Bila je mater Kordula. Jaz pa sem se silno raztogotila in to mater Kordulo s tistim velikim nosom bi bila lahkodušno nateknila na oster drog, kakor natakne srakoper kobilico na bodeč trn. In še potem bi se mi ne bila čisto nič smilila! Ali Pia mi je dejala z mehkim glasom, naj grem v sobo — ali moje cvetje je pa vendar obdržala.

Poznejši pristavek. Ali zgodilo se je tako, kakor se je moralo zgoditi. Soror Pia me

je sprejela v svoje prijateljstvo in jaz sem ji vsako jutro smela prinesiti z vrta rosnega cvetja.

Mati prečastita pa je hotela vedeti, da je to pregrešno — a Soror Pia me je vendarle rada imela!

II.

Mesec dni pozneje. Kako je vendar mila soror Pia! Časih se mi zdi kakor oblaček, ki se ziblje po nebu med večerno zarjo; kakor rosa, ki je ravno padla; kakor stvar, ki se je naredila iz samega cvetja!

Včeraj popoldne sem bila z njo na vrtu. In po poti na isti strani sva hodili, kjer se smejo sprehajati samo matere nune. A ona me je vendar s sabo vzela. Bila pa je zamišljena in žalostna. Preobdali so jo bili morda nekdanji, posvetni spomini. Ko pa sva sedeli na klopi, sem videla dobro, kako se ji je solza utrnila iz globokega očesa na blede lice. Usta pa so ji šepetala: «Sveta Marija! Pomagaj mi, da pozabim vendar kdaj, kar je bilo!»

In njena bridkost se je vsilila tudi v mojo dušo, in z rokami sem se ji oklenila vratu ter dejala ji ihté: «Soror Pia, Vi ste nesrečni!»

A strastno se je iztrgala mojemu objemu in s strahom vzkliknila: «Kaj govoriš, dete naspametno!»

Ali tedaj je prišla po stezi izza grmov mater Kordula, in svetile so se ji pepelnate oči

in rekla je zbadljivo: «Tu pa se godé prav romantične reči. Oj to mora vedeti mati prečastita!»

In odšla je. Ali jaz sem ji takoj poplašala njeno neizrečeno hudobnost, in še sedaj se mi dobro zdi, da sem ji to storila. Hitela sem za njo ter jo dohitela ravno ondi, kjer je sedelo na tratini nekoliko samostanskih gojenk.

In prav takisto, kakor sem se se časih postavila pred svojega varuha, kadar me je bil razsrdil s svojim dolgočasnim opominjevanjem ter sem se mu pokazala v vsi svoji sili, prav takisto sem se postavila pred njo ter ji rekla, poudarjaje besedo za besedo: «Mater Kordula, Vi ste celo hudobni, in jaz Vas sovražim!»

In vi bi tedaj bili morali videti mater Kordulo! Kako se ji je izlila vsa kri iz velega obraza, in kako ji je obledel dolgi nos kakor vosek! Hitela je k prečastiti materi in povedala ji vse. In takoj sem bila poklicana v tisto «malo sobo», kjer so se kazni delile. Mati prečastita pa me je ostro pokarala — ali saj ni vedela, kako je mater Kordula hudobna, ki mi ni privoščila, da bi me bila Pia ljubila. Bila sem kaznovana — a mater Kordula je vendar le hudobna!

Nocoj to noč pa nisem mogla spati. A vedela sem, da tudi Pia ponoči spati ne more in da prihaja v poznih urah iz celice svoje gledat luno na nebu in zvezde okrog nje. Tiho

sem vstala ter lahko odšla iz spalnice in stopila na temni hodnik. Pri vratih pa sem poslušala, in ker je ostalo v spalnici vse tiho, se napotim po dolgem koridoru proti sobici soror Pie. Luna pa je prijazno sijala.

A soror Pia v istini ni spala! Ondi pri zidu je slonela ter tiščala glavico k mrzli steni. Njeno telo pa se je sedaj pa sedaj krčevito pretresalo. In vedela sem, da solze pretaka — ker soror Pia ni srečna! Ni me čutila, tako grozno so jo bili preobdali spomini nekdanji. Rekla sem tiho: «Soror Pia!»

Obrnila je solzni svoj obraz proti meni, potem pa prihitela, me objela okrog vrata in pri meni ihtela: «To so spomini moji, to so spomini, otrok! Vem, da so pregrešni, a jaz se jih ubraniti ne morem!»

Nisem ji vedela kaj odgovoriti. Molčé sva sloneli ter zrlí v tiho, jasno noč.

Tedaj pa mi je soror Pia odkrila svoje srce. Bila je to priprosta povest, kakor jih rodi življenje vsak dan.

Nekdaj v nedeljo, ko so peli zvonovi, je prvič šla k sveti službi božji. In isti dan je videla njega — svojega Ivana. In oči so se jima ujele — in kar obrnil se je in šel za njo v cerkev. Ondi pa se je postavil skoraj tik nje ter ji venomer zrl v žareči obraz, da ni vedela, kaj bi počela. In to v tako svetem kraju! A ni se menil za sveti kraj, in greh je delal neprestano.

Po maši pa je stopal za njo do njenega stanovanja kakor senca. To pa je storil, da bi vedel za njeno stanovanje. Bil je vojak, častnik, in, toseve da ubožen, kakor vsak vojak, častnik, ki nima družega kot sabljo svojo. A potem je prišlo vse lepo! Njen brat je bil tudi vojak, in ta ga je pripeljal na dom, kamor je potem kmalu vsak dan zahajal. Končno pa ji je razodel, da jo ljubi, da mu je ona vse, da je ona sončni žarek njegovi duši in njegovega življenja vir edini. In ona ga je tudi ljubila. A družega nista imela kot srce vroče in gorko ljubezen in upe prihodnje.

Ravno tedaj pa je odhajal cesar Maksimilijan v Ameriko in iskal in nabiral vojakov, da bi si z njimi pribojeval svoje novo cesarstvo. In tudi Ivan je vstopil v njegovo vojsko, da bi si pridobil bogastva v bogati Ameriki. Čez malo let pa se je hotel povrniti ter peljati njo pred sveti oltar. In odšel je čez morje široko in zapustil je njo v ubožni Evropi. In čakala je in čakala; in upala in upala! Ali od njega ni bilo ne pisma, ne poročila. Čez leto dan pa je prišla vest, da je takoj v prvem boju padel ter namočil s srčno svojo krvjo, s svojo ljubeznijo, s svojimi upi tuja tla amerikska.

Kako je soror Pia tedaj jokala, kako solze točila! Potem pa se je odpovedala svetu ter s svojo žalostjo, s svojimi potrtimi upi stopila v sveti samostan.

Vse to mi je povedala soror Pia snoči.

III.

Nekaj dni pozneje. Denes je nedelja. Ravnokar sem dobila od prijateljice list in v njem sporočilo, da se hoče moj varuh Andrej Sodar ženiti. Lejte, tak dolgočasnež, tako suhoparen človek, in vendar se ženi!

Jezi me pa vendar, da meni o tem ničesar povedal ni! To bode skoparil pri svoji ženi, na vsak robec bode pisano gledal, ki si ga bode hotela kupiti. Njegova žena bi pač ne hotela postati! To bi bilo življenje! A mene je vteknil v samostan, da bi ne gledela vedenja — tega zaljubljenega mladeniča. Pa čemu se togotim?! — Ali sedaj moram v cerkev k maši. Bog te obvaruj, varuh moj dragi! — — —

Tako nesrečne reči sem doživela denes, da mi je glava težka, in da ne vem, kako bi si izjokala vse svoje solze. A prišlo je vse to tako hipoma, tako bliskoma!

Denes zjutraj sem bila pri maši v klopi na koru. Tik mene pa je sedela soror Pia. Skozi okna je sonce prijazno sijalo ter s svojimi žarki delalo dolge črte čez cerkveni prostor. In kadilo se je dišeče vzdigovalo in petje je donelo in moja duša se je vtopila v pobožnost.

Bila je slovesna sveta maša, a cerkev prav močno prazna. Sredi službe božje pa je vstopil v cerkev vojak ter rožljajal s svojim orožjem po cerkvenem tlaku. Vse se je osuplo oziralo

po njem, ki je tako nespodobno kalil občno pobožnost. Ali on, sredi cerkvenega prostora stoječ, se je začel ozirati po korih, kjer so molile nune in samostanske učenke.

Končno pa je obrnil svoj obraz tudi proti mojemu prostoru — in soror Pia je bliskoma vstala, in obraz ji je obledel, tako grozno obledel, kakor da bi ne bilo kaplje krvi v nji.

Odpeljala sem jo s kora v sobico njeno. Tu pa je sedla na stol in obraz svoj obrnila proti steni ter zrla venomer v zid: ni izpregovorila, ni zdihovala, ni jokala, da me je bilo groza.

«Soror Pia, soror Pia!» sem ječala.

Šele dolgo potem se je prebudila in dejala: «Bog me je zapustil, Bog me je zapustil!»

Ali potem se je zopet zamislila in zrla v steno.

Molčé sva sedeli, da je maša minila in še potem.

Naposled pa je prišla mater Alfonza, ki je sedaj vratarica v samostanu, ter povedala, da želi nekov vojak, sorodnik, govoriti s Pio. Pristavila je še, da ukazuje mati prečastita, naj soror Pia govori ž njim, ker je silno osoren ter se s krotkimi besedami odpraviti ne da.

Soror Pia je vstala, krčevito zgrabila mojo roko in dejala, da moram ž njo.

Ko pa sva stopila v govorno sobo, je slonel ondi ob mizi vojak — tisti iz cerkve.

V očeh mu je gorelo in planil je proti nama. «Ana!» je vzkliknil, «Ana! Ali je mogoče, da si me pozabila, izruvala moj spomin iz svoje duše ter zatajila ljubezen do mene? A jaz sem potoval čez morje, prebil smrtne nevarnosti, stradal in spravljal in grabil skupaj denar in nosil tvojo podobo s seboj, v svojem srcu, da nisem obupal, da se nisem pogubil! In ti si me pozabila in me kakor staro orožje vrgla od sebe! Ana, to ni mogoče, to ni mogoče! Tako ne more, ne sme biti, ker veš, da poginem, da si moram uničiti ubožno življenje, ako tebe nimam! Tako ne more ostati, ker vidiš, da sem nesrečen, grozno nesrečen! Ana, Ana, saj veruješ na Boga, veruješ na večno milost! Bodi torej milostna in vrzi od sebe to strašno obleko, to strašno oblačilo, mrtvaško-črno!»

Bil je to Ivan M., katerega je soror Pia, ali (kakor se je v življenju imenovala) Ana ljubila. In kar hotel je, da mora takoj ž njim, da mora zapustiti sveti samostan ter se zopet povrniti v življenje.

Pia pa je bila že zavezana s sveto cerkvijo, in vi veste, da ni smela storiti, kar je zahteval od nje.

Ali govoriti tudi ni mogla, le z glavo je odmajavala ter si pokrila z rokami obraz.

On pa je divjal po sobi, trl si roke in končno obstal pred njo in skoraj kričé govoril: «Ana, ti nočeš; v resnici nočeš!»

Ko mu ni odgovorila ničesar, je dejal žalostno: «Ana, ti me nisi nikdar ljubila!»

Potem pa je ni pogledal več — in ponosno je odšel.

Sami sva ostali — v mrtvaški tihoti. Pia se je zgrudila na stolu in dolgo, dolgo ni odkrila obraza.

«Bil bi greh, bil bi smrtni greh!» je ječala sirota. Naposled pa je vendar le dejala roko od obraza. Tedaj pa se mi je zdelo, da se je v teh trenutkih bila postarala. V njenem očesu ni bilo nikacega življenja več.

Odšli sva iz sobe. Na koridoru pa sem dejala: «Soror Pia, ali Vam smem prinesiti cvetja z vrta?»

Pritrdila je, in odšla sem na vrt ter natrgala rdečega, živega cvetja. Ko pa sem ga ji prinesla v celico, je ležala na siromaški, trdi svoji postelji in tiščala glavo v njo — ter glasno jokala.

Jaz pa sem jokala ž njo.

IV.

Dva meseca pozneje. Sedaj pa že dolgo nisem pisala v svoj dnevnik. Denes je zadnji dan mojega samostanskega življenja, zato rej hočem zapisati, kar sem doživela od tedaj, da se bom tega spominjala še v poznejših letih.

Nekega dne sem dobila pismo s tistimi suhimi, kvišku postavljenimi črkami, kakor jih piše moj varuh Andrej Sodar. To pismo bolj kratko biti ni moglo:

«Draga Jelica! Ti veš, da nisem nikdar mnogo govoril. Denes te vprašam, če bi ne hotela postati — moja žena ter zapustiti samostana. Sicer pa ostajem, ako bi ne hotela, brez srda in jeze tvoj varuh: Andrej Sodar.»

Jaz pa sem se nad tem pismom od samega veselja zjokala, ker že od nekdanj sem ljubila — tega dolgočasnega človeka, ljubila že tedaj, ko me je s kislim obrazom opominjal, naj skrbno gospodarim ter ne zapravljam težko pridobljenega denarja. In sedaj me je hotel vzeti v zakon!

Hitela sem z listom k Pii. Letá pa, videč radost mojo, je dejala iz srca: «Bodi srečna, prav zelo srečna!»

A jaz sem v svoji sreči pozabila vso tujo nesrečo, pozabila tudi njeno nesrečo! Uboga, uboga Pia!

Med tednom potem pa je prišel Andrej, ker sem mu na pisanje odgovorila, naj pride sam po odgovor moj. Poklical me je k sebi v hôtel. In še sedaj ga vidim, kako mu je stal pot po čelu, ko sem stopila pred njega. Kako neokretno in nerodno je zvijal život ter obračal boječe svoje poglede proti stropu! A jaz sem ga objela okrog vratu ter mu povedala, da ga

tudi ljubim. Šele tedaj se je oživel ta nerodnež ter mi povedal nekaj priljudnih in času primernih besed. Potem pa sva se dogovorila ter odločila dan mojega izstopa iz samostana.

In denes v nedeljo je ta dan! Sedaj ko to pišem je popoldne in zjutraj sem se že poslovila pri prečastiti gospé materi.

Bilo je po maši, ko sva s Pio stopili v «malo sobo». Takoj za mano pa sta prišli stara kontesa Antonija in še bolj stara baronica Viktorina. In mati prečastita se je oradostila tega obiska (kateri pa se je skoraj vsako nedeljo in vsak praznik vršil) ter ji posadila na mehak sedež. Mater Kordula in mater Stanislava pa sta bili poklicani, da bi delali kratek čas aristokratinjama ter klepetali ž njima.

Kontesa Antonija in baronica Viktorina pa sta sedeli na svojih sedežih kakor mumiji, ukradeni iz egiptovskih grobov. Na obrazih se jima je bralo, da sta že mnogo darovali temu svetemu samostanu in da zavoljo tega hočeta biti češčeni.

Jaz in Pia pa sva stali pri oknu ter zrla na daljne snežnike. Onidve pa sta se delali, kakor da bi naju v sobi ne bilo ter sta le francosko govorili. Soror Pia pa dobro vé, da ji ti aristokratinji nista prijateljici, in da je to zakrivila morda — mater Kordula.

Končno pa je naju milostiva kontesa vendar le opazila ter s tankim svojim glasom ogovorila:

«Ah, da ist ja Soror Pia! Und wer ist das Kind, ehrwürdige Mutter?»

In mater prečastita je imenovala moje ime. A jaz sem na njen migljaj prihitela ter poljubila starki velo roko, kar se mi je čutilo, kakor da bi bila poljubila zmočeno velo listje.

Kontesa pa se je zopet obrnila proti Pii.

«Soror Pia,» je dejala sladko kakor med, «ali ni bilo Vaše ime v življenju, menim med svetom, Ana K.?»

In tu je imenovala Piino rodbinsko ime. Soror Pia pa je s strahom obrnila obrazek svoj proti stari veši, kateri so se male oči iz nagubanega obraza blesketale kakor iskrice. Sirota je pač dobro vedela, da sedaj od te strani ničesar dobrega slišala ne bode.

«Da, kontesa!» zdihne.

«Zanimalo Vas bode morda, ako Vam povem, da se je stotnik Ivan M. povrnil iz Amerike ter zopet v domačo vojsko vstopil. Prenašati je moral dolgo jetništvo. Čujem pa praviti, da je nekdam z bratom Vašim in z rodbino Vašo kot prijatelj občeval?»

«Da, kontesa!»

Ali starka je vse to dobro vedela že poprej in iz same hudobije je mučila sedaj ubogo Pio. Tako staro ženšče je hudobno, zavoľjo same starosti hudobno.

«Ali pa že veste, soror Pia, da se je gospod stotnik zaročil s hčerjo najbogatejšega tukajšnjega trgovca?»

Soror Pia ni mogla ničesar odgovoriti.

Tedaj pa se je oglasila tudi baronica in vzkliknila: «In kako lep človek je ta stotnik!»

«Ali vendar se je po bogastvu obrnil! Taki so ti ljudje vsi!» je pristavila kontesa Antonija zaničljivo.

S tem pa je bil pogovor končan. Stari gospe sta vzdignili stare svoje kosti ter odšli. Mati prečastita, mater Kordula in mater Stanislava pa so ji spremile.

Jaz in soror Pia pa sva še ostali.

Pia je bila pristopila k oknu ter je tiščala razbeljeno svoje lice k steklu. Pristopila sem k nji in videla, kako so ji silile debele solze iz oči na vroče to lice.

Potem pa me je objela, mi poljubila čelo in dejala žalostno: «Oj, kako sem srečna, — da bodem umrla!»

To pa so bile zadnje besede, katere je govorila z mano. Da bode umrla, prav kmalu umrla, to je skoraj gotovo. Od istega dne, ko se je bil povrnil Ivan, je vedno bolehal.

* * *

Gospa, toliko iz dnevnika! Po naključju pa sem tudi sam zapleten v resnično to pripoved. Pred kratkim časom sem bil v mestu, katerega

ime naj ostane nepovedano. Po vseh cerkvah je zvonilo in povedalo se mi je, da je v samostanu umrla — nuna.

Stopil sem v samostansko cerkev. Takoj pri vratih, za železno mrežo, je bila izpostavljena mrtva nuna. Okrog glave so ji bili dejali venec iz belih rož. A obraz njen je bil prečudno mil, in sreče svit ga je obdajal.

Cerkovnika sem vprašal, kdo je bila. Imenoval mi je tudi njeno rodbinsko ime. Takoj pa sem se spomnil besed iz dnevnika: Oj, kako sem srečna, da bodem umrla!

V istini — bila je soror Ana Pia!

Anton Tharrie, Päst komur cæd /: Æg. Danica
1879 st. 132 o, Lovor Pii^s /
Eugen Lampe, heitibæ s "Dæm in tvætn" 1898 st. 158, 159.

C08155 2

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000179456

